

YAŞLI LGBTİ+'LARIN
HAKLARI VE SORUNLARI
İLE DÜNYADAN ÖRNEKLER

YAŞLI LGBTi+'LARIN HAKLARI VE SORUNLARI
İLE DÜNYADAN ÖRNEKLER

Çalışma ve Araştırma Raporu*

17 MAYIS DERNEĞİ

Mithatpaőa Cad. No:110/11 Çankaya/Ankara
info@17mayis.org

Hazırlayan

17 Mayıs Derneği
40+ Lubunya Çalışma Grubu
Yaşlılık Alan Çalışmaları Koordinatörü
Özge Gökpınar

Editör

Yıldız Tar

Kapak tasarımı

Uğur Altun

Tasarım

Ceket Medya

Baskı

OnAda Tanıtım Basım Pro. Org. San. Tic. Ltd. Őti

17 MAYIS DERNEĞİ, Şubat 2021

Bu kitap parayla satılmaz. İnsan haklarının desteklenmesi amacıyla yapılan ve ticari olmayan etkinliklerde serbestçe kullanılabilir.

“Yaşlı LGBTİ+’ların Hakları ve Sorunları ile Dünyadan Örnekler Çalışma ve Araştırma Raporu”*, 17 Mayıs Derneği ve Kaos GL tarafından, ILGA Europe desteği ile yayımlanmıştır. İçeriğın sorumluluğu tamamıyla 17 Mayıs Derneği’ne aittir ve ILGA Europe’un görüşlerini yansıtmamaktadır.

Bu Rapordan kaynak göstermek şartıyla faydalanılabilir. Ancak Rapor, 17 Mayıs Derneği’nin izni olmadan, tamamen ya da kısmen, fotokopi, film vb. elektronik ve mekanik yöntemlerle çoğaltılamaz.

Copyright © 2021 17 Mayıs Derneği, Ankara

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	6
SUNUŞ	8
GİRİŞ.....	11
ÇALIŞMAYA DAİR GENEL BİLGİ	15
Temel Bilgiler, Metodoloji ve Sınırlamalar	15
NEDEN 40+ LUBUNYA?	18
YAŞLILIK ÇALIŞMALARINDA GENEL DURUM VE TOPLUMLARDAKİ YAŞLILIK ALGISI	20
TÜRKİYE'DE YAŞLANAN/YAŞLI LGBTİ+ OLMAK	30
OHAL Süreci ve bunu takiben Covid-19 Süreciyle Başlayan Baskı Ortamı:	34
YAŞLANAN LGBTİ+'LAR ÜZERİNE DERİNLEMESİNE BİR DEĞERLENDİRME	52
ARAŞTIRMA İLE ELDE EDİLEN BULGULAR VE ONLINE ETKİNLİKLERDEN NOTLAR	59
1. LGBTİ+ Yaşlı Hakları ve Sorunlarına Dair Bilgiler ve Yurtiçinden ve Dünyadan İyi Örnekler Toplamak Amaçlı Çevrimiçi Araştırma (Temmuz, Ağustos 2020).....	59
DÜNYADAN ÖRNEKLER:.....	60
1. (Amerika, Kanada) Emeklilik Toplulukları, Bakım Evleri, Karavan Parkları	60
2. Amerika'dan Apartman Kompleksleri/Rezidanslar/Diğer.....	63
3. Tüm Dünyadan Örnek Örgütler:	65
4. Dünyadan Komün Yaşam Örnekleri ve Yaşlı LGBTİ+'lar için hizmet sağlayan merkezler	68
5. Yaşlı LGBTİ+'lar Konusundaki Ağlar ve Diğer İyi Çalışmalar	74

2. HIV ve LGBTİ+ Yaşlılar Konusunda Çevrimiçi Eğitim (28 Eylül 2020).....	81
3. Çevrimiçi Hukuk ve Yaşlı LGBTİ+lar Eğitimi (19 Ekim 2020).....	94
4. Dayanışma ve Yaşam Kooperatifleri ve Yaşlı LGBTİ+'lar Üzerine Çevrimiçi Toplantı (16 Kasım 2020).....	102
5. Kaos GL ile beraber düzenlenen Yaşlı LGBTİ+'lar ve Sosyal Politikalar Toplantısı (26 Kasım 2020).....	113
6. Yaşlı LGBTİ+'lar ve İnsan Hakları Bağlamında Yaşlılık, Sivil Toplum-Yaşlılık Çalışmaları Toplantısı (30 Kasım 2020).....	119
7. Sosyal Hizmetler Bağlamında Yaşlı LGBTİ+'lar Toplantısı (14 Aralık 2020)	131
SONUÇ VE TAVSİYELER.....	139
KAYNAKÇA.....	144

*“A carol closing sixty-nine—a résumé—a repetition,
My lines in joy and hope continuing on the same,
Of ye, O God, Life, Nature, Freedom, Poetry;
Of you, my Land—your rivers, prairies, States—you, mottled Flag I love,
Your aggregate retain’d entire—Of north, south,
east and west, your items all;
Of me myself—the jocund heart yet beating in my breast,
The body wreck’d, old, poor and paralyzed—
the strange inertia falling pall-like round me;
The burning fires down in my sluggish blood not yet extinct,
The undiminish’d faith—the groups of loving friends.”*

A Carol Closing Sixty-Nine, Walt Whitman

Bu rapor kitabı, ILGA Europe’un desteğiyle 17 Mayıs Derneği Kırkından Sonra Lubunya İniyatifi/Çalışma Grubu tarafından hazırlanmış ve basılmıştır. 17 Mayıs Derneği’nin bu çalışma ile hedeflediği amaca yönelik destek sunan ILGA Europe ekibine; toplantı formatlarının hazırlanması, bilgisinin yaygınlaştırılması, uygulanması ve online çalışmaların bitiminde bu raporun gerçekleşmesini mümkün kılan, hep yanımızda olan ve destek sağlayan herkese buradan teşekkürlerimi sunmak istiyorum. 17 Mayıs Derneği’nin yönetim kuruluna ve değerli üyelerine teşekkür ederim. Online etkinliklerdeki katkılarından dolayı, Defne Güzel, Yasemin Öz, Tezcan Eralp Abay, Özlem Yalçinkaya, Murat Çekiç, Özlem Cankurtaran, Gülçin Con Wright, Yusuf Adem Uzun, Ali Alp ve Şevval Kılıç’a teşekkür ediyorum. İçinde yaşadığımız sıkıntılı dönemde, toplantılarımıza zaman ayırarak deneyimlerini içtenlikle paylaşan toplantı katılımcılarına çok teşekkür ediyorum. Bu çalışmanın gerçekleştirildiği 1 Temmuz 2020-28 Şubat 2021 tarihleri arasında tüm çalışmalara destek sunmakla kalmayıp, geri dönüşleriyle, fikir ve mesajlarıyla hem toplantı içeriklerinin geliştirilmesine katkı sağlayan hem de yürütülen sürece ilham veren Kırkından Sonra Lubunya’nın bileşenleri olan yol arkadaşlarımıza teşekkür ederim.

“Zorunlu” yalnız yaşlanmanın tek gerçeklik olmadığını ve birlikte ilerlemenin ve dayanışmanın özellikle Covid-19 gibi zorlu bir süreçte ne kadar değerli olduğunu hatırlatan, yaŐlanıyor olmamı kutsamamı sağlayan, başta on iki yıldır elimi hiç bırakmayan partnerime; hak ve özgürlüklere farklı bakmamı sağlayan tüylü ev arkadaşımız Bambam’a; beni insan hakları alanıyla tanıştıran ve sürekli olarak besleyen biricik arkadaşlarım Oya Tatlınar ve Sinem Hun’a; atanmış ve seçilmiş tüm ailelerime; ve özellikle de tüm proje boyunca profesyonel deneyim ve bilgileriyle bu projeyi gerçek anlamıyla mümkün kılan 17 Mayıs Derneği’nin ve Kaos GL Derneği’nin değerli aktivistleri çok sevgili Yıldız Tar, Umut Güner ve Damla Umut Uzun’a ve birlikte çalıştığımız her dakikayı anlamlı kılan 17 Mayıs Derneği’nin Genel Koordinatörü Metin Uzun’a verdikleri destek için çok teşekkür ediyorum.

İyi Okumalar Diliyorum

Sağlıcakla,

17 Mayıs Derneği Yaşlılık Alan Çalışmaları Koordinatörü

Özge Gökınar

17 Mayıs'tan Merhaba!

17 Mayıs Derneği artan baskılara karşı LGBTİ+ toplumunu ve LGBTİ+ aktivizmini güçlendirmek için kuruldu. Kurulalı bir yılı henüz geçmişken, yaptığımız katkı ve bu katkı sonucu oluşan değişimleri görmek bizleri gerçekten mutlu ediyor. Bunu tüm hareketin başarısı olarak görüyoruz.

Ayrımcı, damgalayıcı ve nefret saçan bir üslupla LGBTİ+'ların hedef gösterildiği şu zor günlerde anlıyoruz ki: Bugüne kadar LGBTİ+ hareketin verdiği mücadelenin önemini anlamak, LGBTİ+ hareketin geldiği noktayı daha ileriye taşımak hepimizin görevi. Bunun için dayanışma en büyük gücümüz. Dayanışmanın ve varoluşumuzun bastırılmaz ve yok edilemez olduğunu, gösterdiğimiz mücadele ile anlatmaya devam edeceğiz.

LGBTİ+ içinde yer alan tüm bireylere karşı kapsayıcı olmayı hedefleyen 17 Mayıs Derneği kurulduğu günden bugüne kadar; HIV ile yaşıyan LGBTİ+ lar, Yaşlı LGBTİ+ lar, Trans Kadınlar, İntersekslerle çeşitli biçimlerde dayanışma içerisinde yer aldı. Bu kapsayıcılık önümüzdeki senelerde büyüyerek devam edecektir.

Derneğimizle birlikte örgütlenen 40+ Lubunya grubunun 'Yaşlı LGBTİ+'lar: Türkiye'de ve Dünyada Durum' isimli raporunun ardından, 'Yaşlı LGBTİ+'ların Hakları ve Sorunları ile Dünyadan Örnekler - Çalıştırma ve Araştırma Raporu' yaşlanma sürecine ve yaşlı LGBTİ+ ların haklarına dair oldukça kapsamlı ve savunuculuk faaliyetleri için bir başucu kitabı niteliğinde. İyi okumalar.

17 Mayıs Derneği Genel Koordinatörü

Metin Uzun

Yoksun Kalmamak, Yoksullaşmamak ve Yalnızlaşmamak için...

“Yaşlanıyoruz Lubunya!” bir araya gelmemizi sağlayan cümlelerden biri. 40’lı yaşlarımıza merhaba dediğimiz günlerde, 10 sene sonra nerede olacağımızı, 20 sene sonra bizi nelerin beklediğini yavaştan dert etmeye başladık. Hep birlikte konuşma zamanının geldiğine inanarak 2019 Aralık ayında buluştuk. Bir sene önce bir araya geldiğimizde, bir sene sonra şu anda durduğumuz yerde olacağımıza ilişkin bir öngörümüz yoktu kesinlikle. Yaşlanmak da zor işmiş dersimize çalışmamız lazım, bir şeyler öğrenmemiz lazım diyerek Bolu 2019/ 40+ Lubunya İnisyatifi buluşmasından ayrıldık.

Bir senede de güzel işler yaptık!

İstanbul Onur Haftası’nda görücüye çıktık! 40+ Lubunyalıların çoğunun çalıştığı, hafta içi mesai saatlerine etkinlik konulmasına rağmen, 75 kişiye yakın insanın izlediği ve bizi inanılmaz cesaretlendiren bir atölye gerçekleştirdik.

AB Etkiniz programına başvurarak Dünyada ve Türkiye’de Yaşlı LGBTİ+ ların durumunu analiz ettik. Beraberinde ILGA Projesi kapsamında bir dizi etkinlik ve bu rapordan oluşan başarılı bir süreci hep birlikte ördük. Pandemi sürecinde birbirimizi görmek iyi geldi.

Senex Konferansı’na katıldık! Yaşlılık alanında çalışmalar yapan akademisyenler ve sivil toplum örgütleri ile tanışma fırsatı yakaladık!

Yaşlılığın iyi olma halinin, yalnız, yoksul ve yoksun kalmama hali olduğunu ve “yaşlanmanın” yaş almakla ilgili olmayacağını da tartışmaya başladık. Yaşlılık ve yaşlanmaya ilişkin kavramları, LGBTİ+ olma hali üzerinden yeniden tartışmak/düşünmek gerektiği üzerine kafa yormaya başlayacağız önümüzdeki günlerde.

40+ Lubunya İnisyatifi artık yoluna 40+ Lubunya Yaşlılık Çalışmaları olarak 17 Mayıs Derneği’nin çatısı altında devam edecek!

'40+ Lubunya'nın doğduğu Aralık 2019 Bolu Buluşmasını birlikte organize ettiğimiz İsmail Alacaoğlu'na; toplantıya katılan ve bu sürece gelmemize emek veren: Ali Erol, Ali Özbaş, Semih Varol, Esmeray, Yasemin Öz, Seçin Tuncel, Aylime Aslı, Umut Güven, Bahadır Ural, Yelda U., Damla Umut Uzun, Özlem Cankurtaran, Koray Başar ve aynı zamanda bu projeyi hayata geçiren Özge Gökpınar'a 40+ Lubunya Yaşlılık Çalışmaları adına teşekkür ederiz.

40+ Lubunya Yaşlılık Çalışmaları adına

Umut Güner

17 Mayıs Derneği, LGBTİ+ toplumuna karşı artan baskılara karşı, LGBTİ+ toplumunu ve LGBTİ aktivizmini güçlendirme hedefiyle. 2 Eylül 2019'da Ankara'da kuruldu. 17 Mayıs Derneği, ismini, eşcinselliğin Dünya Sağlık Örgütü tarafından ““Uluslararası Hastalık Sınıflandırması”ndan çıkarıldığı gün olan 17 Mayıs 1990'dan alıyor. 17 Mayıs tarihi o günden beri dünya genelinde Uluslararası Homofobi, Bifobi ve Transfobi Karşıtı Gün olarak kutlanıyor. Kurucuları, ağırlıklı olarak LGBTİ+ aktivistlerden ve bu alanda çalışan uzman ve hak savunucularından oluşan 17 Mayıs Derneği'nin öncelikli çalışma alanı; LGBTİ+ örgütlerin ve aktivistlerin kapasite geliştirme faaliyetlerini desteklemek ve bu faaliyetler sırasında ortaya çıkan ihtiyaçları doğrultusunda kriz anlarına müdahale ve destek sunmak. Bünyesinde yer alan ve adını Kaos GL'nin kurucularından Psikolog Mahmut Şefik Nil'den alan toplantı salonunu, Gökkuşluğu Aile Derneği ve Aramızda Derneği ile ortak kullanan 17 Mayıs Derneği; Mahmut Şefik Nil Salonu'nun Ankara'daki toplumsal cinsiyet etkinlikleri için bir merkez haline gelmesini hedeflemektedir.

Şu anda 17 Mayıs Derneği, üç çalışma alanında faaliyet göstermektedir. Birincisi; HIV/AIDS çalışmalarıdır. Derneğin HIV alanındaki ilk faaliyeti 12-13 Eylül 2019'da Almanya/Berlin'de yapılan EUROPACH projesinin kapanış konferansı “Yaşam Siyaseti: HIV/AIDS Aktivizminin Geçmişini Yarınlarda Hatırlamak” konferansına katılmak oldu. Dernek kurucuları Kaos GL'nin ev sahipliği yaptığı “HIV ve Ayrımcılık Karşıtı Paydaş Çalıştayı”na da katıldı. Dernek bu iki etkinlik sonrası HIV alanına yaklaşımını belirledi. HIV'in sadece bir sağlık hakkı kapsamında değerlendirilmemesi gerektiğini, aynı zamanda bir eşit yurttaşlık meselesi olarak ele alınması gerektiğini fark ederek, daha geniş bir çerçeveden HIV meselesine odaklanmaya karar verdi. İkinci faaliyeti; Kaos GL'den miras aldığı LGBTİ+ örgütleri ve toplumunu güçlendirmek hedefiyle, LGBTİ+ toplumuna ve aktivizmine yönelik tehditlerin gittikçe arttığı bu dönemde, LGBTİ+ örgütlerin sürdürülebilirliğini desteklemek amacıyla, kaynak geliştirme, finans ve idari işler, savunuculuk ve dijital güvenlik gibi alanlarda destek vermektir. Dernek bünyesinde, Kaos GL ile işbirliği içinde, özellikle kriz anlarına müdahale edebilecek profesyonel ve gönüllü destek ekiplerinin

kurulması hedefleniyor. LGBTİ+ aktivistlerin desteklenmesi programı kapsamında dernek, LGBTİ+ alanına destek olmak isteyen gönüllü katkı verecek uzman havuzunu oluşturdu. Yönetim, finans, kaynak geliştirme, proje döngüsü, muhasebe, gönüllü yönetimi, idari prosedürler, kurumsal iletişim gibi alanlarda uzman desteği sağlıyor.

Derneğin üçüncü faaliyet alanı, bu raporun da ana teması olan yaşlılık çalışmalarıdır. Dernek, yaşlılık alanındaki çalışmalarına “40+Lubunya/Kırkından Sonra Lubunya” inisiyatifi/40+ LGBTİ+ Çalışma Grubu ile başlamıştır. Yirmiden fazla LGBTİ+ katılımcı ile 13-15 Aralık 2019’da ilk çalıştayını düzenledi. Türkiye’de LGBTİ+ hareketin görece genç bir toplumsal hareket olduğunun, bu alanda mücadele etmeye başlayan insanların yaşlanma sürecine girdiklerinin ama öncesinde LGBTİ+ hareketin gündeminde yaşlanmanın hiç yer almadığının farkında olarak, yaşlı LGBTİ+'lar alanında çalışmaya başlayan 17 Mayıs Derneği, birçok LGBTİ+'nın yaşadığı korkulardan biri olan yaşlanma ve beraberinde yalnız kalma korkusunu yenmek için LGBTİ+ hareketini başlatan insanlar olarak sorumluluk aldı ve bu alanda faaliyetlerini başlattı. 25 Haziran 2020 tarihinde İstanbul LGBTİ+ Onur Haftası kapsamında 40+ Lubunya İnisiyatifi üzerinden “40 ve üzeri LGBTİ+'lar neredeler?” başlıklı bir online oturum düzenledi. Yaklaşık 65 kişinin katılımı ile gerçekleşen bu etkinlik, Türkiye’de yaşlı LGBTİ+ alanındaki boylamsal çalışmaların¹ yokluğunda bir yol haritasının gerekliliğini ortaya koymuştur. Ayrıca, 17 Mayıs Derneği, 22-24 Ağustos 2020 tarihleri arasında tüm çalışmalarının bugününü ve geleceğini tartıştığı bir Strateji Kampı düzenledi ve bu alanda nelerin yapılabileceğini bu kampta değerlendirdi.

31 Ekim 2020 tarihinde dördüncüsü düzenlenen Senex Lisansüstü Yaşlılık Çalışmaları Kongresi’ne de katılan 17 Mayıs Derneği, burada Yaşlı LGBTİ+'ların insan haklarının korunması ve hayata geçirilmesi için Türkiye’deki mevzuatın uluslararası insan hakları standartları ile karşılaştırılarak bir boşluk analizinin yapılmasını amaçlayan rapor çalışmasından bahsetti. Yaşlı LGBTİ+'lara dair ilgili uluslararası standartlara tam uyumun sağlanması için yasal olarak atılması gereken ihtiyaçların ortaya çıkarılması ve uluslararası insan hakları mekanizmalarına raporlanması konusunda bilgiler verdi.

¹ *Boylamsal çalışma; aynı kişilerden oluşan grupların farklı yaşlardaki özelliklerinin, değişik zaman aralıklarında yıllara dayalı olarak incelenmesidir.*

17 Mayıs Derneği'nin 40+ Lubunya İnisiyatifi bu çalışmaya başlarken, birlikte nasıl yaşlanacağız sorusuna yanıt bulmaya çalışarak şu an nerede ve nasıl olduğumuz sorusuna yanıtlar aradı. Yaşlılık sürecini birlikte geçirmek için, bugünü de birlikte örgütlemek, birlikte zaman geçirmek için çaba sarf edilmesi gerektiğinden hareketle örgütlenmeye karar verdi. Bir araya gelen lubunyalar olarak bu inisiyatif, kendini hareketin içinde konumlandırıyor olsa da hareketin dili, dinamikleri ve değişen kültürü içinde dönem dönem her LGBTİ+'nın "ben neredeyim" sorusunu sormaya başladığını fark etti. Bu sorunun aslında inisiyatifi bir araya getirdiğini ve 40+ Lubunya sürecinin kuruluşunu sağladığı söylenebilir. 40+ Lubunya inisiyatifi aynı zamanda öznesi olduğu hareketin şimdiye kadar yaşlılık sürecine ilişkin çok az bilgi üretmiş olmasından kaynaklı da "ben neredeyim" sorusunu sormaya ihtiyaç duymuştur. Bu soruyu sadece LGBTİ+ hareketin içinden doğru değil aynı zamanda yasal uygulamalar ve mevzuat açısından da sormaktadır. Bu nedenle dünyadaki iyi örneklerin bize ne söylediği sorusuna, yaşlı LGBTİ+'ların hakları ve sorunları nelerdir, Türkiye'de bu anlamda birlikte neler yapabiliriz sorularına cevap aramak için, bu rapora konu olan çalışmasını ve araştırmasını başlattı.

Bu çalışma, 1 Temmuz 2020- 28 Şubat 2021 tarihinde ILGA Europe desteğiyle gerçekleştirilen Yaşlı LGBTİ+'lar Projesi kapsamında hazırlanmıştır. Bu proje, 17 Mayıs Derneği'nin 40+ LGBTİ+ Çalışma Grubu özelinde, savunuculuk ve lobicilik konusunda kesişimsel bilgi ve kaynaklar sağlamak ve Türkiye'deki yaşlı LGBTİ+'ların hakları ve sorunları hakkında kamuoyunda bilincin yükseltilmesi hedefine ulaşmak hususunda bir kapasite geliştirme projesi ve ağ kurma fırsatı sunmuştur. 1 Temmuz 2020-28 Şubat 2021 tarihleri arasında gerçekleştirilen çalışma kapsamında uygulanan/uygulanacak faaliyetler; LGBTİ+ Yaşlı Hakları ve Sorunlarına Dair Bilgiler ve Yurtiçinden ve Dünyadan İyi Örnekler Toplamak Amaçlı Çevrimiçi Araştırma (Temmuz, Ağustos 2020); HIV ve LGBTİ+ Yaşlılar Konusunda Çevrimiçi Eğitim (28 Eylül 2020); Çevrimiçi Hukuk ve Yaşlı LGBTİ+'lar Eğitimi (19 Ekim 2020); Dayanışma ve Yaşam Kooperatifleri ve Yaşlı LGBTİ+'lar Üzerine Çevrimiçi Toplantı (16 Kasım 2020); Kaos GL ile beraber düzenlenen Yaşlı LGBTİ+'lar ve Sosyal Politikalar Toplantısı (26 Kasım 2020); Yaşlı LGBTİ+'lar ve İnsan Hakları Bağlamında Yaşlılık, Sivil Toplum-Yaşlılık Çalışmaları Toplantısı (30 Kasım 2020); Sosyal Hizmetler Bağlamında Yaşlı LGBTİ+'lar Toplantısı (14 Aralık 2020) ve projenin ve rapor kitabının bilgisinin alanla paylaşılması

amaçlı Lubunyanın Yaşı Yoktur Erken Yılbaşı Toplantısı &Partisi (25 Aralık 2020); Çevrimiçi Danışma ve Strateji Toplantısı (Ocak 2020); Kaynak Materyallerin Üretimi, Üretilen Materyallerin Dağılımı ve Medyada Yer Alması olarak kurgulanmıştır.

Proje ile ve bu rapor ile, Yaşlı LGBTİ+'ların hakları ve sorunlarına dair kaynak metin üretilmesi ve yol haritası belirlenmesi hedeflenmiş ve bu minvalde bu rapor hazırlanarak, ilgilenen tüm kurum ve kişilerin ilgisine ve dikkatine sunulmuştur.

Türkiye'de LGBTİ+ yaşlılık çalışmalarına bakıldığında Kaos GL ve 17 Mayıs Derneği'nin haricinde bir girişim bulunmamaktadır. Bu alanda yazılan az sayıda akademik materyal ve Kaos GL Dergisi'nin "Yaşlılık" sayısı bünyesinde yayımlanan yazılar haricinde, derinlemesine yayın bulunmamaktadır. Yoldaşlık kültürü ile gelişen, birlikte yaşlanmak üzerinden şekillenen 17 Mayıs Derneği'nin öncülüğündeki örgütlenme, yaptığı çalışmayla ve hazırladığı bu raporla, sosyal politikalar ve sosyal hizmetler alanına da LGBTİ+'lar lehine müdahale etmeyi hedeflemektedir.

LGBTİ+ toplumunun, CYCKCİ (SOGIESC)² üzerinden ayrımcılık mücadelesi ederken, "yaş" temelli ayrımcılığı, yaşlılıkla ilgili spesifik sorunları ve kesişimsel ayrımcılıkları da sorgulaması gerekir. 17 Mayıs Derneği olarak, halihazırda yaşlanırken, iyi örnekleri feyz alıp Türkiye'de derinlemesine ve boylamsal bir çalışma başlatarak, dünyadaki iyi örnekler arasında yerimizi almak istiyoruz. Yapılan araştırmalar ile alandaki eksiklikleri belirledikten sonra, uzun vadede yaşlı LGBTİ+'ların insan hakları perspektifinden yaşam sorununu planlamak doğrultusunda çalışmalar yapmayı hedefliyoruz. Gelecekte 17 Mayıs Derneği'nin gerçekleştireceği, hukuki açıdan olanaklar ile yaş dostu çevre ve hizmetlerin yaşlı LGBTİ+'lara özgü veya kapsayıcı şekilde sağlanmasını, bu anlamda merkezlerin kooperatiflerin oluşturulmasını sağlamak üzerine çalışmalar, yaşlı LGBTİ+'lar üzerine yapılacak çalışmaların temel bileşenlerden biri olacaktır. Bu çalışmalar, yalnızca yaşlı LGBTİ+'lar için değil aynı zamanda tüm heterojenliğiyle tüm yaşlılara fayda sağlayacak çalışmalara zemin teşkil edecektir. LGBTİ+'ların kurtuluşu, her zaman cis-heteroseksüelleri de özgürleştirecektir.

2 (SOGIESC): cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, ifadesi ve interseks durumu

Temel Bilgiler, Metodoloji ve Sınırlamalar

Yaşlı LGBTİ+'lar Projesi, yaşlı LGBTİ+'ların hakları ve sorunları söz konusu olduğunda LGBTİ+ örgütlerin ve profesyonel çalışanların savunuculuk ve lobicilik faaliyetlerinin perspektifini değiştirmeyi amaçlamış; bu kurum ve kişilerin çalışmalarında kesişimsellikleri değerlendirecekleri araçları sunmayı hedeflemiştir. Proje, LGBTİ+'lar özelinde yapılan haberlerle ilgili olarak medyada yer alma ve haber olma düzeyini de değiştirmeyi hedeflemiştir. Yaşlı LGBTİ+'ların hakları ve sorunlarının bir kamu meselesi haline gelmesi ve bu konuda farkındalık yaratılması amaçlanmıştır. Politika yapıcılar, akademisyenler, hukukçular, sosyal hizmet uzmanları, sağlık hizmeti sağlayıcılarının da bu projenin çalışma alanlarındaki faaliyetlerinden ve sonuçlarından faydalanması mümkündür. Bu proje, bu kişilerin çalışmalarına, yaşlı hakları ve sorunları hakkında kesişimsel bilgi sağlayarak bakış açılarını değiştirmeyi sağlayacaktır.

Yaşlı LGBTİ+'ların hakları ve sorunları, Türkiye'deki LGBTİ+ topluluğunda ele alınması önemli ölçüde gecikmiş bir konudur. Bu nedenle 17 Mayıs Derneği'nin 40+ LGBTİ+ Çalışma Grubu (Kırkıdan Sonra Lubunya İnisyatifi), Türkiye'nin farklı bölgelerinden LGBTİ+'ların yaşlandıkça karşılaştığı ihtiyaç ve sorunlara odaklanan eşsiz ve stratejik bir ağıdır. Grubun kapasitesinin artırılmasına ve birkaç özel konu ile ilgili araç, bilgi ve beceriye sahip olmalarına olanak tanımak, LGBTİ+ yaşlıların hakları konusunda olası, somut ve bilgi temelli savunuculuk ve lobicilik yapma olanağı sağlayacaktır. Bu raporla, 17 Mayıs Derneği, LGBTİ+ topluluğuna, partner örgütlere, müttefiklere ve diğer paydaşlara bir kaynak materyal sağlayarak bu konuda daha iyi ve kolay anlaşılabilir bilgilere erişmelerini sağlamayı amaçlamıştır.

1 Temmuz 2020-28 Şubat 2021 tarihleri arasında gerçekleştirilen çalışma kapsamında uygulanan/uygulanacak faaliyetler; LGBTİ+ Yaşlı Hakları

ve Sorunlarına Dair Bilgiler ve Yurtiçinden ve Dünyadan İyi Örnekler Toplamak Amaçlı Çevrimiçi Araştırma (Temmuz, Ağustos 2020); HIV ve LGBTİ+ Yaşlılar Konusunda Çevrimiçi Eğitim (28 Eylül 2020); Çevrimiçi Hukuk ve Yaşlı LGBTİ+'lar Eğitimi (19 Ekim 2020); Dayanışma ve Yaşam Kooperatifleri ve Yaşlı LGBTİ+'lar Üzerine Çevrimiçi Toplantı (16 Kasım 2020); Kaos GL ile beraber düzenlenen Yaşlı LGBTİ+'lar ve Sosyal Politikalar Toplantısı (26 Kasım 2020); Yaşlı LGBTİ+'lar ve İnsan Hakları Bağlamında Yaşlılık, Sivil Toplum-Yaşlılık Çalışmaları Toplantısı (30 Kasım 2020); Sosyal Hizmetler Bağlamında Yaşlı LGBTİ+'lar Toplantısı (14 Aralık 2020) ve projenin ve rapor kitabının bilgisinin alanla paylaşılması amaçlı Lubunyanın Yaşı Yoktur Erken Yılbaşı Toplantısı & Partisi (25 Aralık 2020); Çevrimiçi Danışma ve Strateji Toplantısı (Ocak 2020); Kaynak Materyallerin Üretimi, Üretilen Materyallerin Dağılımı ve Medyada Yer Alması olarak kurgulanmıştır.

İyi örneklerin toplanması ile dünyadaki ve Türkiye'deki durumu ortaya koymak, literatür taramasıyla beslenen yaşlanan LGBTİ+'lara dair değerlendirmeler sağlamak için yapılan araştırmada; bu konuda yapılan çalışmalarda LGBTİ+'ların yaşlanma deneyimi ele alınırken cinsiyet kimliği/ ifadesinden daha ziyade cinsel yönelime odaklanıldığı görülmüştür. Bu kapsamda da, yine ele alınan grupların daha ziyade geyler ve lezbiyenler olduğu, biseksüellere özel yaşlılık deneyimlerinin çalışmalarda yansıtılmadığı görülmüştür. Transların yaşlanma deneyimleri de genel değerlendirmeler altında değerlendirilmiştir. Halbuki, LGBTİ+ topluluğu her biri kendine has biricik deneyimleri olan bir gruptur, birbirlerinden farklı deneyimlere haizdirler. Bu nedenle cis heteroseksüellerin deneyimi ile LGBTİ+'ların yaşlanma deneyimi nasıl birbirinden ayrılarak ve kıyaslanarak değerlendiriliyorsa, trans ve trans+'ların deneyimleri de cis LGB'lerden ayrı bakılması gereken bir alandır. Ancak trans ve trans+'ların yaşlanma deneyimlerine dair literatürde kapsamlı çalışmalara rastlanılmadığı için ve bu bir sınırlama yarattığı için, bu rapor kitabının hazırlanma sürecinde özel olarak trans ve trans+'lara dair yaşlanma pratikleri de, transların yararlanabileceği dünyadan iyi örnekler de 17 Mayıs Derneği'nin alanda çalışırken gözlemlerinden yola çıkılarak bu rapor kapsamında verilmeye çalışılmış ve bu sınırlılık ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışma kapsamında ve faaliyetlerin uygulanmasında, bazı riskler ve tehditler öngörülmüştür. Türkiye'nin siyasi iklimi ve yetkililerininin

karar alma süreci, LGBTİ+ topluluğunun ve örgütlerinin doğrudan ve olumsuz olarak etkileneceği riski teşkil etmiştir. Ayrıca, kişilerin yaşamlarını tehlikeye sokan, zorunlu olarak evlerinde kalmalarına ve sosyal mesafeyi korumalarına yol açan küresel Covid-19 krizi de mevcuttur. Bu riskler nedeniyle, 17 Mayıs Derneği önce çalışanlarının, gönüllülerin ve katılımcıların güvenliğini sağlamak istemiş, faaliyetleri, karşılaşılabilecek risk ve tehditlerden kaçınmayı sağlamak adına çevrimiçi araçlar kullanarak gerçekleştirmiştir. Metodoloji olarak, Covid-19 süreci fiziksel olarak bir araya gelme imkanını ortadan kaldırdığı için, sınırlılık meydana gelmiş ve yalnızca internete erişimi olan, dijital cihazlar kullanabilen kişiler çevrimiçi etkinliklere katılabilmektedir. Çalışmanın faaliyetleri arasında çevrimiçi eğitimler, çevrimiçi toplantılar yer almıştır. Bu çalışmada esasen çeşitli profesyonel çalışanlarla yaşlanmakta olan LGBTİ+'ların bir araya getirildiği toplantılar kurgulanmıştır. Ancak bu sınırlamanın katılımcıların sayısına ve yaş grubuna yansıdığı görülebilir. Tüm toplantıların duyurularında 18 yaş üzerinde herkesin katılımına açık olduğu vurgusu yapılmasına rağmen, internet kullanamayan kişiler veya 40+ ibaresini görüp katılmaya çekinen kişiler etkinliklere katılamamıştır. Toplantılar Türkçe olarak yapıldığından, Türkiye'de yaşayan ama Türkçe konuşamayan göçmenler, expatlar, sığınmacı ve mültecilerin deneyimleri toplantılara doğrudan yansıyamamıştır. Ancak, bu grupların sorunları, diğer toplantı katılımcılarının tanıklıkları/soru ve yorumları/mesleki paylaşımları ile değerlendirilebilmiştir.

Diğer faaliyetler olan sosyal medya ve alternatif medyada yer alma vb. faaliyetler çevrimiçi gerçekleştirilmiştir. Uzmanlar tarafından yapılmış olan tüm toplantılar ve iyi örneklerin toplanması, video konferans yöntemleri, e-posta gönderimleri ve webinar ile gerçekleştirilmiştir.

NEDEN 40+ LUBUNYA?

17 Mayıs Derneği'nin yaşlılık alan çalışmalarını kurgulayan çalışma grubunun adı 40+ Lubunya/40+ LGBTİ+'lar/Kırkıncıdan Sonra Lubunya İnisiyatifi isimleriyle alanda tanınmaktadır. Kırkıncıdan Sonra Lubunya grubu, 90'lı yıllarda Türkiye'de LGBTİ+ hareketini başlatan veya 2000'li yıllarda harekete katılan aktivistlerden oluşmaktadır. O dönemde yapılan çalışmaları takiben 20-25 yıl içerisinde Türkiye'de LGBTİ+ çalışmalarının çoğaldığını ve farkındalıkların artırıldığını görmekle beraber, aynı oranda karşıt söylemlerin yükseldiğini de görmekteyiz. O dönemde çalışmaya başlayan aktivist yol arkadaşlarımız ile seksenli yıllarda 18-36 yaş arasında olan "baby boomer"³ kuşağı diye adlandırılan aktivistler şu anda 40+ olduklarından ve şimdi çalışmaya başladıklarında ancak 20 yıl sonrasında çalışmalarının geri dönüşlerini görebileceklerinden hareketle bu çalışmayı başlatmışlardır. 17 Mayıs Derneği, geçen yıllar içerisinde bedensel ve ruhsal anlamda değişimlerin de farkında olduğundan ve yaşlanma sürecinin birçok eksenle kesiştiği bilinciyle kapsayıcılık ve çeşitlilik ilkelerini benimsemiştir ve çalışmalarında her alanın kapsayıcılıkla birleştirilmesini dikkate almaktadır. HIV pozitif ve yaşlanan LGBT olmak, interseks ve trans+ olmak, yaşlılıkta cinsiyet uyum süreci, cinsel yaşam ile hukuk, sosyal hizmet, tıp, sosyal politikalar, kooperatifçilik, insan hakları, yaşlılar için merkezler, hizmetler, bakım evleri gibi kesimsel alanlara değinerek çalışmalar yürütmektedir. Yaşlılıkla ilgili tüm meseleleri eşit yurttaşlık meselesi, haklardan ve hizmetlerden eşit olarak faydalanma meselesi olarak ele almaktadır.

Aynı zamanda, 17 Mayıs Derneği'nin 40 yaş ve üzerini dikkate alarak çalışmaya başlamasının ardında yatan sebeplerden bir tanesi de, LGBTİ+'ların, yaşlanmanın 65-70 yaşlarında başlamadığını ilk elden deneyimleyen gruplardan olmasıdır. LGBTİ+ jargonunun kendisi bile,

³ *Baby Boomer kuşağı, 1946-1964 yılları arasında doğan Patlama Kuşağıdır. İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonraki nüfus patlamasında doğan söz konusu milyonlarca bebekten ötürü Baby Boomers kuşağı olarak isimlendirilmiştir. Şu anda, özellikle Amerika nüfusunun büyük bölümü, Baby Boomer kuşağından 50 yaş ve üzerinde olan kişilerden oluşmaktadır.*

yaşlılık konusundaki algıyı ortaya koymaktadır. Lubunca, 20-25 arasındaki lubunyalı genç yani manti; 25-40 yaş arasını nafta yani yetişkin, 40-55 yaş arasını balomoz yani yaşlı, 55 yaş ve üzerini puri balomoz yani yaşlılar yaşlısı olarak adlandırmaktadır. Yani, LGBTİ+ jargonu ve kültürü aslında 40 yaş sonrasını yaşlı diye nitelendirmektedir.

Öte yandan, LGBTİ+'lar diğer tüm insanlarla aynı zaman dilimi içerisinde, kendi ömür çizgilerinde, farklı deneyimler yaşayan gruplardan da biridir. LGBTİ+'ların 65 yaş öncesinde, yetişkinlik evresinde yaşadığı veya yaşayabileceği sağlık durumları üzerinden daha kolay yıpranabildikleri de dikkate alınmalıdır. Çünkü ekonomik eşitsizlik ve damgalanma korkusu sağlık hizmetine erişimi erken yaştan itibaren etkilemektedir. Erken teşhis edilmesi ve düzenli olarak testlerle izlenmesi gereken hastalıklar, ayrımcılık korkusuyla doktora gidemeyen LGBTİ+'larda da yaygın görünmektedir. Aynı zamanda, özellikle Türkiye'de hakları yasalarca güvence altında alınmadığından, LGBTİ+'lar, çalışma hayatında otomatik bir ön kabul "bekar" sayılmaktadırlar. Çalışan haklarından faydalanamamakta, fazla mesaiye bırakılan hafta sonlarından feragat etmeleri beklenen, kimsenin gitmek istemediği yerlere gönderilen kişiler olmaktadır. İşini kaybetmek korkusuyla bu baskı ortamına maruz kalabilen LGBTİ+'larda yıpranma payı da daha fazla olabilmektedir.

40+ Lubunya çalışma grubu, yaşlılık çalışmalarına bu ve bunun gibi sebepleri dikkate alarak devam etmektedir.

YAŞLILIK ÇALIŞMALARINDA GENEL DURUM VE TOPLUMLARDAKİ YAŞLILIK ALGISI

Yaşlanma, doğumla beraber ölüme kadar devam eden zamana yayılan bir süreçtir. Kişilerde görülen fiziksel ve ruhsal değişimler kişilerin sürece dair hissettikleri ve hayata dair işlevselliklerine etki eder. Kişilerin yaşlanırken bilgilenmeleri ve karşılaşacakları yaşlılık sürecini kavramaları önem arz eder, bu bilinçlenme, toplumun dayattığı yaşçı davranışlara, ayrımcılık ve kötü muamelelere karşı kendilerini korumaya yardımcı olur. Toplumun yaşlı algısı, oldukça ayrımcı olduğundan, kişilerin yaşlanmak konusunda korku ve endişe duymasına yol açar. Bu dayatılan pesimist bakış açısı, gençlerin de yaşlılık süreçlerinden kaygı duymasına yol açar ve yaşlılara dair bakış açılarına doğrudan etki eder⁴ (HubPages, 2012).

Bu nedenle yaşlılık çalışmaları, günümüz toplumlarındaki yaşlı algısını inşa edecek faktörleri, teorik bakış açısını, yaşlılığın yaşlılar üzerindeki etkilerini ve toplumun yaşlanmaya yönelik olumsuz yaklaşımını değiştirebilecek ve olumlu imajlar geliştirebilecek önerileri incelemelidir.

Dünya çapında sürekli olarak her gün doğumlar gerçekleşirken, aynı zamanda yaşlı tanımına giren kişilerin sayısı da gün be gün artmaktadır. Çoğu gelişmiş ülke kronolojik olarak 65 yaşı, “yaşlı” tanımı olarak kabul etmiştir⁵ (WHO, 2009). Oregon Üniversitesi’nden Michelle Barnhart’a göre, örneğin Amerika Birleşik Devletleri’nde her gün yaklaşık 10.000 kişi 65 yaşına girmektedir. Kronolojik yaşın yanı sıra biyolojik, psikolojik ve sosyo-kültürel süreçler incelenerek bir bireyin yaşı belirlenebilir⁶ (Cohen, 2002). Giderek daha fazla insanın emeklilik yaşı kabul edilen 65 yaşa ulaşması ve daha uzun süre yaşaması nedeniyle yaşlı nüfus önemli ölçüde artmaktadır.

4 HubPages. (2012). We are the elderly of the future: <http://seeker7.hubpages.com/hub/Caring-For-and-Supporting-Elderly-Parents>

5 World Health Organisation (WHO) (2009) Definition of an older or elderly person: <http://www.who.int/healthinfo/survey/ageingdefnolder/en/index.html>

6 Cohen, H.L. (2002). Developing media literacy skills to challenge television’s portrayal of older women. Educational Gerontology, 28, ss. 599-620.

Günümüz toplumlarında yaşlıların yaşla beraber bireysellikleri, özgüvenleri ve bağımsızlıkları değişime uğramakta ve daha az değerli görülmektedir. Bunun nedeni, yaşlanma süreciyle birlikte vücutta meydana gelen fiziksel değişikliklerin bir sonucu olarak tıbbi komplikasyonlar veya kronik hastalıklar yaşama olasılığının oluşmasıdır. Yaşlılar sıklıkla, kişilerin kendileriyle ilgili kurduğu yanlış gerçeklikler, olumsuz imgeler ve defalarca üretilen klişeler ve kalıp yargılarla karşı karşıya kalmaktadır. Bazı yaşlılar topluma aktif olarak dahil oldukları sürece, öğretici, sosyal veya kucaklayıcı oldukları sürece zaman zaman olumlu yaklaşımla karşılanırlar. Bununla birlikte, olumsuz algılar daha baskındır; yaşlı insanlar genellikle sağlıksız veya her zaman hasta, psikolojik işlevsellikleri azalmış, çekici olmayan, cinsiyetsiz, olumsuz kişilik özelliklerine haiz, sefil, yalnız ve toplumdan dışlanmış kişiler olarak klişeleştirilmiştir. Bu basma kalıp yargılar, bir bireyin olumsuz kişisel deneyiminin, çağlar boyunca paylaşılan mitlerin ve genel bir güncel bilgi eksikliğinin bir sonucu olarak oluşabilir. Yaşlı yetişkinler; buruşmuş, bastonlu, huysuz, dikkatsiz, unutkan, kırılğan, zayıf, geçmişte sıkışıp kalmış, gençlik günlerini geride bırakmış veya toplum üzerinde bir yük haline gelmiş kişiler biçiminde kendini gösteren olumsuz ifadelerle damgalanmaktadır.

Yaşlılara dair günümüzdeki bu modern algıdan sorumlu olabilecek birçok faktör vardır. Yaş, cinsiyet, bilgi düzeyi, yaşlılarla etkileşim, kültürel etkiler, modernleşme ve medya, yaşlıların toplumun diğer üyeleri tarafından nasıl algılandığını etkileyebilecek faktörlerdir. Ek olarak, çoğu insan yaşlanma hakkında bilgili olmadığı için yaşlılar hakkında birçok yanlış algı üretilmiştir. Bu algılar, yaşlı yetişkinlerin çoğunun bağımsız olarak yaşayamayacağı, kronolojik yaşın yaşlılığı belirlediği, çoğu yaşlının zihinsel kapasitesinin azaldığı veya bunama yaşadığı, tüm yaşlıların hayattan memnun olduğu ön kabulü, yaşlıların değişime dirençli olduğu ve üretken veya aktif olamayacakları gibi algılarla pekiştirilmiştir.

Bir yandan UNDP insani gelişme indeksi, ülkeleri, insanı temel alan çeşitli politikalar uygulamaya teşvik ederken ve politikaları gelişmişlik göstergesi sayarken, yaşlılık teorisi çalışmalarında ve yaşlılar için politikalarda dahi yaşlı algısı farklılaşmakta, yaşlılık çalışmalarında da yaşçılık yapılabilmektedir. Yaşçılığın Robert N. Butler’a göre üç yönü vardır:

- “1. Yaşlılara, yaşlılığa ve yaşlanma sürecine yönelik olumsuz önyargılar,
- “2. İstihdam alanı başta olmak üzere sosyal konumda yaşlılara yönelik ayrımcı uygulamalar,
- “3. Stereotip yargıları pekiştiren, yaşam tatminini düşüren ve saygınlıkların altını oyan kurumsal uygulama ve politikalar.”⁷

Bu alanda var olan teorilerden, işlevselcilik teorisi (functionalist theory), toplumun sorunsuz bir şekilde işlemesi için, toplumun farklı kesimlerinin birlikte nasıl var olduğuna bakmaktadır. İşlevselciler, yaşlıların toplumun temel gruplarından biri olduğuna inanır.

Bununla birlikte, ayrılma ya da kopuş teorisi (disengagement theory), toplumdan çekilmenin yaşlanan bireyle tasvir edilen normal bir davranış olduğunu belirtir. Bunun sebebi, yaşlılarda hem fiziksel hem de zihinsel işleyiş seviyelerinde bir azalma görülmesidir, dolayısıyla bir noktada ölmeleri ve bunun sonucunda bireylerden ve toplumdan çekilmeleri beklenir⁸ (Cummings & Henry 1961).

Ek olarak, etkinlik teorisi (activity theory), aktivite seviyelerinin ve sosyal katılımın, yaşla beraber kaybedilenin yerini almada kilit unsurlar olduğunu açıklamaya çalışır ve bunun mutluluğun anahtarı olduğunu söyler⁹ (Havinghurst, Neugarten & Tobin 1968). Burayı biraz daha açıklamak gerekirse, bu teoride, yaşlı bir kişinin mutluluğunun, ne kadar aktif ve çevresiyle ne kadar alakadar olduğuna bağlı olduğu, ne kadar aktif olursa o kadar mutlu olacağı vurgulanmaktadır.

Son olarak, süreklilik teorisi (continuity theory), ileri yaşlarında aktif ve katılımcı olan yaşlıların, içte ve dışta istikrarı korumak için belirli seçimler yaparak bunu gerçekleştirmeye çalıştığını açıklamaktadır. Bu, halihazırda geliştirilmiş sosyal roller temelinde gelecekte kararlar alarak sosyal denge ve istikrarı sürdürme girişimidir (Atchley 1971, 1989)¹⁰.

7 Butler, Robert N. Ageism: A Foreword. *Journal of Social Issues*, 36:2, 1980, ss. 8-11

8 Cumming, E. & Henry, E. (1961). *Growing Old*. New York: Basic.

9 Havinghurst, R., Neugarten, B., & Tobin, S. (1968). “Patterns of Aging.” ss. 161-172 in *Middle Age and Aging*, Chicago, IL: University of Chicago Press

10 Atchley, R.C. (1971). “Retirement and Leisure Participation: Continuity or Crisis?”, *The Gerontologist*, 11, ss. 13-17 ile Atchley, R.C. (1989). “A Continuity Theory of Normal Aging.”, *The Gerontologist*, 29, ss. 183-190.

Çatışma kuramı (Conflict theory), toplumun, daha güçlü ve varlıklı bireyleri kayırırken diğer herkesi marjinalleştirmesi nedeniyle esasında istikrarsız olduğunu anlatmaktadır. Bu teoriye göre, sosyal gruplar arasında her zaman güç elde etme ihtiyacı ile sınırlı kaynaklar yüzünden bir rekabet vardır; dolayısıyla yaşlı nüfus diğer gruplarla mücadele ederek çatışmalara neden olur.

Donald Cowgill ve Lowell Holmes tarafından geliştirilen modernleşme teorisi (modernization theory) ise, yaşlıların toplumdaki güç ve etkilerini kaybetmelerinin başlıca nedeninin sanayileşme ve modernleşme olduğunu öne sürmektedir¹¹ (Cowgill ve Holmes 1972). Donald Cowgill, yaşlanma ile modernleşme arasında bir ilişki olduğunu belirtir; teknolojik olarak daha az gelişmiş toplumlardaki yaşlılar, sanayileşmiş ülkelerdekinden daha fazla ekonomik ve sosyal güç üretirler¹² (Cowgill 1986). Sanayileşmeden önce, genç kuşağın, sahip oldukları kuvvetli sosyal bağlar üzerinden, toplumlarındaki yaşlılara bakım sağlamaya istekli oldukları görülmektedir. Günümüzde ağırlıklı olarak hanelerdeki aile üyelerinin sayısı beşin altındadır; geniş ailelerin yerini çekirdek aileler almıştır. Bireycilik, bazı kültürlerin geleneksel olarak kolektivist doğasına rağmen, tüm modern toplumlarla ilişkili değişiklikler nedeniyle medeniyetin bir özelliği haline gelmiştir. Bireyci bir endüstriyel toplumda, yaşlı bir akrabaya bakmak, sosyal kınanma korkusu yaşamadan gayet göz ardı edilebilecek gönüllü bir yükümlülük olarak görülmektedir¹³ (Openstax College, 2012). Bununla birlikte araştırmalar, modernleşme ve sanayileşmenin sosyo-kültürel değişikliklere yol açmasına rağmen, bazı kültürlerde aileye ve yaşlılara saygı duymanın ve değer vermenin sınırlı da olsa olabileceğini, ancak yine de öncelik sıralamasında en başta olamayacağını, çünkü genelde bireycilik yaklaşımının baskın olduğunu göstermektedir¹⁴.

David Hackett Fischer (1977), modernleşme teorisyenleri gibi, yaşlı insanların statüsünün zamanla kötüleştiğini söylemektedir; bununla birlikte, ABD'de yaşlılara dair negatif bakışın, modernleşme ve

11 Cowgill, D.O. & L.D. Holmes, eds. (1972). *Aging and Modernization*. New York: Appleton-Century-Crofts.

12 Cowgill, D. O. (1986) *Aging Around the World*, Wadsworth Publishing Company, Belmont, CA,

13 Openstax College. (2013). *Theoretical perspectives on aging*: <http://cnx.org/content/m42973/latest/>

14 Ali, Jody Ann, *Perception of the Elderly in Modern Society*, 2018

sanayileşmenin gerçekleşmesinden çok önce başladığını belirtmiştir. Encyclopedia of Aging'e (2002) göre¹⁵ Fischer, 1800'ler ile 1900'ler arasında kültürel dönüşümün vatandaşların bağımsızlık ve eşitlik ilkeleriyle ilgilenmeye başlamasıyla gerçekleştiğini savunur. Bu davranışlar esas olarak Fransız Devrimi'nin standartlarından etkilenmiştir. Bu yeni kültürel değerler, ABD'deki yaşlıların statülerinin kötüleşmesine ve günümüzdeki Batı toplumlarının bireyciliğine de yol açmıştır. Bu nedenle yaşlılara artık geçmişe kıyasla saygılı davranılmadığı gibi, toplumdaki yaşlı bireylere karşı yaş ayrımcılığının ve yaşçı davranışların sergilenmesine de yol açmaktadır.

Yaşçılık, gereksiz korku, israf, hastalık ve sefalet üretir¹⁶ (Palmore, 2004); bu nedenle, yaşçılığın çoğu kişi farkında olmasa da hem toplum hem de kültür üzerinde etkisi vardır. Yaş ayrımcılığı ve yaşçı tutumlar, kötü muamele için verimli bir ortam yaratarak, yaş ayrımcılığına yol açarak ve yaşlıları değersizleştirip güçsüzleştirerek yaşlı istismarına katkıda bulunabilecek faktörlerdendir. Yaşlılar, toplumun onları nasıl algıladığıyla doğru orantılı olarak kendilerini toplum için daha az değerli hissederler. İçinde yaşadığımız genç merkezli kültür, bizim, yaşlılara karşı şefkat eksikliği duymamıza, onları zayıf ve gözden çıkarılabilir görmemize, onlarla kendimizi zihinsel açıdan kıyaslamamıza ve kişilerin değerinin topluma ne katabileceği ile değerlendirilmesine yol açmaktadır¹⁷ (Holman, 2010).

Batı kültüründe, daha çok Amerika Birleşik Devletleri'nde, ülkedeki her şey gençler için inşa edilmektedir. Öte yandan, diğer kültürler yaşlı bireylere bilgelikleri üzerinden saygı duymaktadır. Tan vd. (2004) içinde yer alan Çin'de yaşayan gençlerden oluşturulmuş bir örneklem araştırması, diğer gelişmiş ülkelerde yapılan araştırmalardan elde edilen bulgularla karşılaştırıldığında, Çin Halk Cumhuriyeti'nde tüm yaşlı insan kategorilerine karşı daha olumlu tutumlar sergilendiğini¹⁸ ortaya koymuştur. Genel olarak toplum, çocukları gelecek nesil olarak "değerli" görmektedir. Ancak konu yaşlılara gelince durum böyle değildir, çünkü

15 Street, Debra; Parham, Lori. "Status of Older People: Modernization." Encyclopedia of Aging. 2002: Encyclopedia.com: <http://www.encyclopedia.com/doc/1G2-3402200387.html>

16 Palmore, E. (2004). Research note: Ageism in Canada and the United States. Journal of Cross-Cultural Gerontology, 19, ss. 41-46.

17 Holman, K. (2010). 5 reasons why people devalue the elderly: <http://alexschadenberg.blogspot.com/2010/05/5-reasons-why-people-devalue-elderly.html>

18 Tan, P.P., Zhang, N.H. & Fan, L. (2004) Students' attitudes toward the elderly in the People's Republic of China. Educational Gerontology, 30(4), ss. 305-314.

onlara göre yaşlılar hayatlarını çoktan yaşamışlardır ve toplum için artık o kadar da değerli değillerdir.

Medyanın yaşçı uygulamaları desteklemedeki rolü, daha çok gençleri kutsaması ve cesaretlendirmesi ile paralel ilerler, bu da yaşlılara dair imgelerin ve stereotiplerin sürdürülmesine yol açmaktadır. Çocuklar, medyada yansıtılan olumsuz imgeleri benimsemeye daha yatkındır. Çocukların medya eliyle yaşlı stereotip tasvirlerine sürekli olarak maruz bırakılmaları, onların yaşlanmanın gerçekliğini göz ardı etmesine ve bakış açılarının toplumun yaşlılar hakkındaki algısı üzerinden değişmesine yol açabilir. Bu da gençlerin yaşlılara yaklaşımını etkilemektedir.

Televizyon ile yazılı basın (kitaplar, gazeteler, dergiler ve reklamlar), toplumdaki yaşlılara ve yaşlanmaya ilişkin algılara etki eden önemli etmenler olarak kabul edilmektedir. Medya genellikle yaşlıları stereotip karakterlerle tasvir eder.

Özellikle televizyon, kamuoyunun yaşlılara bakış açısında önemli bir rol oynar ve genellikle yaşlanmaya dair olumsuz kalıpyargıları izleyicilere sunması üzerinden eleştirilmektedir. Televizyon karakterleri bilinçli olarak ve doğrudan toplumsal karşılaştırma yapmak için standartlar sunarken bir yandan da izleyiciler için rol modeller oluşturabilir¹⁹ (Kessler vd. 2004).

Eskiden, "Altın Kızlar (The Golden Girls, 1985)" gibi dizilerle ve "İki Hınzır Adam (Grumpy Old Men, 1993)" gibi filmlerle yaşlıların ve yaşlılığın iyi olduğu algısı yaratılırken, özellikle 2000'lerle beraber yaşlı olmanın ürkülmesi gereken bir şey olduğu algısı pompalanmaya başlanmıştır. Çünkü gençlere ve genç kalmaya yönelik ürünler üretmek ve satmak, ekonomik olarak daha karlıdır. Günümüzde ise özellikle Covid-19'la beraber yaşçılık ve yaş ayrımcılığı had safhaya çıkmış, 65+'ların sokağa çıkma yasağı esasen anayasaya aykırı olmakla beraber²⁰, Covid-19 ile yaşlıların ölecek olması "kabul edilebilir ikincil hasar (acceptable collateral damage)"²¹ olarak görülmüştür. Covid-19, ölümlü olduğumuzu ve

19 Kessler, E.M., Rakoczy, K. & Staudinger, U.M. (2004). The portrayal of older people in prime time television series: The match with gerontological evidence. *Ageing & Society*, 24, ss. 531-552.

20 Bkz. ilgili haberler, GazeteDuvar: <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2020/06/06/ev-hapsi-65-yasi-korumuyor-bilissel-yikimlari-hizlandi> ; <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2020/04/13/sokaga-cikma-yasaqi-yasal-mi>

21 Young, Toby. Has the government overreacted to the Coronavirus Crisis?: <https://thecritic.co.uk/has-the-government-over-reacted-to-the-coronavirus-crisis/>

yaşlıların var olduğunu topluma hatırlatmıştır.

Dünyanın bir çok ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de yaşlılar ekonomiye katkısı olmayan bir grup olarak görülmektedir, daha ziyade var olan kaynakları tüketenler olarak değersizleştirmektedir. Eskiden deneyim aktaran kişiler olarak değerliyen artık öyle değerlendirilmemektedirler. Oysa yaşlılar, Merve Tunçer (2020)’e göre kurban değil toplumsal aktörlerdir, toplumsal konumları ise sakilleştirilmiştir, hayırseverlik temelli kurbanmış gibi politikalar heterojenliğe zarar vermektedir, çünkü yaşlılar sosyal parazit ve pasif hizmet alıcı olarak görülmektedir.²²

Bu minvalde, Gülçin Con Wright (2020)’a göre “hak olarak değil minnet borcu olarak”²³ hizmet sunulunca, bir yaşlı hizmet alırken diğerine verilmemektedir.

Dünya’da yaşlılar için bu algıların yanında bir taraftan da “gümüş ekonomi” denilen, yaşlıları hedef alan ürünler ve yaşlanma karşıtı anti-ageing ürünler sunan ve buradan beslenen bir ekonomi politikası da mevcut. Yaşlanma genellikle saç dökülmesi ve cildin kırışması ile ilişkilendirilmektedir. Ürünlerini veya hizmetlerini satmaya çalışan medya, genellikle yaşlıların fiziksel değişimlerine ve “çekici olmayan” unsurlarına vurgu yaparak, yaşlı insanların “çirkin” insanlar olarak görülmesine neden olan yaş ayrımcılığını beslemektedir. Bir kişiyi yaşlı olarak tanımlamak söz konusu olduğunda fiziksel görünüm, özellikle ten özellikleri önemli bir rol oynamaktadır. Ancak gençler, bu değişiklikleri yaşlanma süreciyle birlikte gerçekleşmesi gereken doğal değişiklikler olarak kabul etmekte zorlanmaktadır. Televizyon, toplumdaki hemen hemen herkes tarafından izlenmektedir ve yaşlıların genellikle yetersiz ve yanlış olarak temsil edildiği bir gerçektir.

Sanayileşmiş toplumların demografik olarak yaşlanması, sağlık politikalarına konu olan yaşlanmaya yönelik ilginin gösterilmesinde önemli bir unsur olmuştur çünkü bir yandan da kimlik krizi ve François Villa’nın değindiği “yaşlanan somatiğin gerçekliği”²⁴ de mevcuttur.

22 Tunçer, Merve. “Kriz Döneminde Yaşlılık: Yeni Mücadele Alanları”, Cogito, “Hasta Bir Dünyada Yaşlanmak” Sayı:98, YKY Yayınları. s. 148

23 Wright, Gülçin Con: “Yaşlanma, Yaşlılık ve Yaşlılar: Kavramsal Tartışmalar, Toplumsal Algılar ve Yaşlının Sosyal Statüsü”, “Cogito, “Hasta Bir Dünyada Yaşlanmak” Sayı:98, YKY Yayınları. s. 133

24 Villa, F. “Psikanaliz Yaşlanma Sorunuyla Karşılaştığında,” Cogito, “Hasta Bir Dünyada Yaşlanmak” Sayı:98, YKY Yayınları. s. 34

Ancak, aynı zamanda eğlence kültürü çağında yaşadığımızdan, bu kültür yaşlanma tasasından kaçınmayı da beslemektedir, boş zaman uygarlığı “koşuşturmacalı bir zamansallık yaratmaktadır”²⁵. Bu eğlence kültürünü besleyen unsurlardan biri ise dünyanın alışveriş ve tüketim toplumuna dönüştürülmüş olmasıdır.

“Minimalism: A Documentary About The Important Things (2017)” belgeselinin gösterdiği gibi, son 30 yıl içerisinde aşırı tüketim, tarımda makineleşme, pazar kurallarına boyun eğme ile yanlış yöne giden ve modayı 52 haftaya bölen ve gençlik algısını pompalayan bir yapı dünyaya hakim olmuştur. Ne kadar genç ve tüketen kalırsa insan, ne kadar geç yaşlanırsa, ekonomik düzen için o ölçüde değerlidir.

Yaşlılara dair kamuoyundaki algı, yaşlılara dair istihdam, eğitim, sağlık hizmetleri alanlarını ve yaşlılara yönelik genel tavrı etkileyebilir. Bu algılar yukarıda değinildiği gibi toplumun modernleşmesi ve sanayileşmesi, yaş, cinsiyet ve medyanın yanı sıra, bilgi eksikliği ve yanlış anlamalar gibi birçok farklı faktör tarafından belirlenir. Yaşlılara dair bu algının, yaşlıların yaşamlarını nadiren olumlu fakat çoğunlukla olumsuz olarak etkilediği görülmektedir. Olumlu tarafı, sosyal alanlar ve istihdam alanlarında olanakların yanı sıra sağlık hizmetlerine erişim yolunu da bir ölçüde açmasıdır. Öte yandan, olumsuz tarafı, stereotipleri yeniden üretmesi ile yaş ayrımcılığına yol açarak yaşlıların toplumdaki dışlanmasına, izolasyona ve yaşlıların istismar edilmesine yol açmasıdır. Günümüz toplumlarında yaş ayrımcılığının yaşlıların ötekileştirilmesine de yol açabileceği aşıkardır.

Dünya Sağlık Örgütü, yaşlı nüfusun artmasıyla birçok yeni sosyal, politik ve ekonomik zorluklarla karşılaşılacağını söyler²⁶ (WHO 2002). Yaşlılara adil ve saygılı davranılmasını sağlamak için hükümetin müdahale etmesi, stratejiler geliştirmesi ve politikalar veya yasalar oluşturup yürürlüğe alması gerekmektedir.

2020’de Türkiye’de nüfus 80 milyonken bunun yaklaşık %10’luk kısmını yaşlılar oluşturmaktadır. 2050’de dünyanın %16’sı, Türkiye’nin yaklaşık

25 Dastur F.- Eltchaninoff M. “Ölüm kaygısı yaşama sevinciyle bağdaşmayan bir şey değil kesinlikle”, Cogito, “Hasta Bir Dünyada Yaşlanmak” Sayı:98, YKY Yayınları. s. 32

26 World Health Organization (WHO) (2002) Active ageing – A policy framework. A contribution of the World Health Organization to the Second United Nations World Assembly on Ageing, Madrid, Spain, ss. 1-59: http://whqlibdoc.who.int/hq/2002/WHO_NMH_NPH_02.8.pdf

%20'si ve Avrupa'nın %30'unun yaşlı olacağı düşünülürken²⁷, toplumdaki yaşlıların yaşçılığa ve yaşlı istismarına karşı korunmasını sağlamak adına: onlara değer atfederek saygı duyulmasını sağlamak konusunda kampanyalar yapılması; okullarda eğitim programları ile yaşçılığın ortadan kaldırılması; toplumda bilgi eksikliğini gidermek adına yaşlıların topluma katkıları konusunda farkındalık yaratılması, toplum üyeleri tarafından saygı görmelerini ve kabul edilmelerini sağlamak için çalışmalar yapılması gibi faaliyetlerin gerekli olduğu açıktır.

Yaşlılar için mekanlar konusu da değerlendirilmelidir. Mekan, yaşlı için hayatı etkileyebilecek dinamikleri içinde barındıran yerlerdir. Yaşlılar açısından sosyal hayatla etkileşimi sağladığı gibi, engel koyucu da olabilir²⁸.

Anayasanın sağlık, çevre ve konut başlıklı bölümünde yer alan 56 ve 57. Maddelerine göre devlet, "herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler" ve "şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeten bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler".

Bu doğrultuda yaşlı dostlu kent algısı kurulmalı ve yaşlılar sürece katılmalıdır, politik belirlemede güvenlik, sağlığa erişim, kişisel ve özelleştirilmiş bakım, sağlık yönetimi, bakım destek hizmetleri, beslenme gibi başlıklar ve yapay zeka akıllı şehirler ana çalışmalar olabilir. Özgür Arun (2020a)²⁹, Türkiye'nin toplumsal yaşlanma sürecinde bakım meselesinin önemli olduğunu, sağlık bakım harcamalarının üçte ikisinin kronik hastalıklara harcadığını ifade eder. Bakım sektöründe insan kaynağı, teknoloji, alt yapı, bakımın kalitesi gibi başlıklarda sorun yaşanmaktadır. Bakım meselesi, akademisyenler, sivil toplum bileşenleri, sosyal politika geliştiriciler, uygulayanlar, profesyoneller açısından önemli gündemler olmaya adaydır. Özgür Arun (2020b)'a³⁰ göre bakım hukuku da önemlidir,

27 Cogito, Sayı:98, s.5 İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

28 Hand, Carri L. & Howrey, Bret T. "Associations Among Neighborhood Characteristics, Mobility Limitation, and Social Participation in Late Life" J Gerontol B Psychol Sci Soc Sci. 2019 Feb; 74(3): ss. 546-555.

29 Arun Ö., (2020a). Türkiye'nin Yaşlanma Gündemi: Riskler ve İmkanlar, Eşitsizlikler ve Yaşlanma: Hızla Yaşlanan Bir Dünyada Dayanışma, Mücadele ve Müdahaleler. Arun Ö., (Ed.), Yaşlanma Çalışmaları Derneği, Antalya, ss.3-18.

30 Arun Ö. (2020b). SOLIS: Yaş Dostu Çevre Değerlendirme Rehberi. Yaşlanma Çalışmaları Derne-

yaşam sorununu planlamak için hukuki açıdan olanaklar nelerdir ve insan hakları perspektifiyle ele alındığında yaşam sonu kararları hangi hukuki çerçevede verilebilir sorularının sorulması ve insan hakları hukuku alanında çalışan hukukçuların da mutlak surette yaşlanma meselesine yeni bir açıdan bakmaları gerekmektedir. Yaş dostu çevre ve hizmetler geleceğin insan hakları kentlerini inşa ederken temel bileşenlerden biri olacaktır (Arun, 2018) ³¹

Ekonomik sıkıntılar ve hizmet sunumunda “kimin yaşamayı hak edip hak etmediği” pandemiyle gündeme gelmiştir. Merve Tunçer’e göre, bakım alan yaşlılar özelinde istismar ve şiddetin tespit edilip önlenmesi için denetleyici kontrol mekanizmaları geliştirilmelidir.”³² Türkiye’de aile bazlı bakım hizmetleri, bakımın ailede verilmesine devlet tarafından teşvik vardır, ancak bunun yerine, doğru politikalar inşa edilmeli ve ayrımcılık biçimleriyle mücadele için yaşlılar içindeki çeşitlilik ön plana çıkarılmalıdır.

ği Yayınları.

31 Arun, Ö. (2018). Türkiye’de Yaşlanma Çalışmaları Dün, Bugün, Yarın (The Field of Aging Studies in Turkey: Past, Present, Future). Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi, 8(2), ss. 41-61.

32 Tunçer, Merve. A.y. s. 150

TÜRKİYE'DE YAŞLANAN/YAŞLI LGBTİ+ OLMAK

Bir önceki bölümde yaşlılara bakış açısı ve politikalara yansımaları değerlendirilmiştir. Bu bölümde ise LGBTİ+'ları sarmalayan politikalar, karşılaşılan sorunlar ve üzerinde durulması gereken alanlar değerlendirilecektir.

Yaşlı olma, yaşlanma ve yaşlılığın net bir tanımı mevcut değildir. Yaşlanma, biyolojik anlamda ömür boyu devam eden bir süreçtir; büyüme, gelişme, olgunlaşma, biyolojik olarak yaşama halinin sona ermesi ise bu sürecin parçalarıdır. Bu süreçte kişi etrafında devinen hayata uyum sağlamada yetersiz kalmaya başlar.

Yaşlandıkça kişinin bedensel, zihinsel ve psikolojik sağlığı da bozulmaya başlar. Bu sürece biyolojik yaşlanma adı verilmiştir, temel ölçüsü ise kişinin bedensel sağlığında yaşanan aksamalar ve damar yaşı yani kardiyovasküler yaşlanmadır.

Bir de kronolojik yaşlanma denilen bir kavram vardır, bu, doğum ölüm arası geçen süre ve takvim yaşını gösterir, temel ölçüsü kişinin takvim yaşıdır. Kronolojik yaş tanımlaması fiziksel sağlık ve zihinsel yeterlilik ile ilgili değil, kişinin doğumundan ölümüne geçireceği süreci tanımlar.

Dünya Sağlık Örgütü yaşlılık için biyolojik değil, kronolojik yaşlanmayı dikkate almaktadır. "65 yaş ve üzeri"ni yaşlı olarak nitelemektedir. Tüm dünyada ise DSÖ'nün bu kronolojik yaş tanımlaması esas alınmaktadır.

Yaşlı kavramı her ne kadar DSÖ tarafından kronolojik yaşa dayandırılrsa da, yaşlılık geniş bir kavramdır ve yalnızca kronolojik yaş ile açıklamak doğru olmayacaktır.

2012 tarihli UNFPA'nın "Ageing in the Twenty-First Century"³³ başlıklı raporuna göre yaşlılık süreci çok boyutlu bir süreçtir. Bilişsel beceriler;

33 UNFPA & HelpAge International (2012) "Ageing in the Twenty-First Century: A Celebration and A Challenge": <https://www.unfpa.org/publications/ageing-twenty-first-century>

anlak, dikkat gösterme, öğrenme, bellek, dil becerisi, spasyal ve görsel yetiler gibi akli/bilişsel yeterlilik gibi alanlarda değişikliklerin olduğu yaşlılıkta, en nihayetinde gündelik hayatla baş etme becerileri sekteye uğramaktadır. Yani aslında, biyolojik olarak hepimizi bekleyen yaşlılık sürecinin sosyal, psikolojik ve sosyolojik olarak da yaşlanma boyutu vardır. Sosyal Yaşlanma geçen zamanın getirdiği rol ve statü değişimleriyle ilgilidir. Kişinin toplum içindeki yaşamında, çalışma ve sosyal işlerinde gücünün ve yeteneğinin azalarak kaybolması diye özetlenebilir. Sosyal yaşlılık, kişinin aktif çalışma dönemini sona erdirerek, birikimleriyle yaşamını idame ettirdiği dönem olarak ifade edilebilir. Psikolojik yaşlanma, kronolojik yaşa bağlı olarak bilişsel beceriler ve ruhsal davranış düzeylerindeki zayıflama ile ilgilidir. Bilişsel beceriler; anlak, dikkat gösterme, öğrenme, bellek, dil becerisi, spasyal³⁴ ve görsel yetiler gibi akli ve bilişsel yeterlilik gibi alanlardaki değişiklikleri kapsar. Ruhsal davranış değişimlerine de burada göz kırpar, duygulanımlar ve gündelik hayatla baş etme becerileri gibi çeşitli unsurları içinde barındırır.

Yaşlanan insanda yetersizlik duygusu, işe yaramama, tedirginlik gibi psikolojik sorunlar görülmektedir. Gelecekle ilgili kaygılar, sağlığın bozulması ile gelen sürekli bir öz kontrol hali, yaşına göre davranma baskısı, eskiden yaptıklarını yapamama, beğenilmeme ve artık partner seçimlerinde hoş bulunmama, çaresizlik duygusunu da beraberinde getirir. Yaşın getirdiği sağlık sorunlarıyla tamamen doğru orantılıdır bu duygular.

Eğer yaşlılığı, tüm bu perspektiflerden incelersek İsmail Tufan’ın “Modernleşen Türkiye’de Yaşlılık ve Yaşlanma: Yaşlanmanın Sosyolojisi”³⁵ kitabında belirttiği gibi, “yaşlılık 35 yaşında da 70 yaşında da olabilir” (Tufan, 2003, s.13).

Modernleşmenin getirdiği sosyo-ekonomik değişiklikler ve nüfus artışı, yaşlı algısını değiştirmiştir. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisinde yayımlanmış, konu üzerine 2016 tarihli Muammer Ak³⁶ tarafından yapılan

34 Spasyal yeti, nesnelere, diğer nesnelere ilişkisini de belirleyen etkenlerden biridir. Yer ve yön bulma becerisi, mekansal farkındalık becerisi ve içinde bulunulan ortamın farkında olmayı yöneten beceriler ile bağlantılıdır.

35 Tufan, İsmail (2003). “Modernleşen Türkiye’de Yaşlılık ve Yaşlanma: Yaşlanmanın Sosyolojisi,” Anahtar Kitaplar Yayınevi: İstanbul

36 Ak, Muammer (2016) “Yaşlılık Olgusu Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 9, No.42, http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt9/say42_pdf/4sosyo-

bir araştırma mevcuttur. Bu araştırma, “modernleşme ile birlikte meydana gelen toplumsal ve ekonomik yapıdaki bazı değişiklikler ve nüfus artışının, yaşlı algısında da değişimlere neden olduğu”nu açıklar bize (Ak, 2016). Bir önceki yüzyılın sonlarında yaşlılık tanımı sağlığın bozulma ihtimali ve nitelikli iş gücüne katılmama ihtimali ile belirleniyor ve kişilerin biyolojik süreci ve erken yaşta yaşanan sağlık sorunları ve engellilik durumu gibi faktörler dikkate alınıyorken; bu algı, içinde yaşadığımız yüzyılda yerini kronolojik yaşlılık tanımına bırakmış ve sosyal güvenlik-emeklilik durumunun dünya ekonomilerine yükü üzerinden, yaşlılık hali takvimsel yaşla belirlenen bir kavram haline gelmiştir.

Türkiye’de Demirel’in 1992’de kaldırdığı emeklilikte yaş sınırı ile kişiler 20-25 yılda ve 38-43 yaşında emekli olabilirken, 1999’da DSP-ANAP-MHP koalisyonunda sınır tekrar geri getirilmiştir. Yapılan değişiklikle emeklilik yaşı ve prim gün sayısı yükseltilmiştir. 1999’da yaş sınırı yükseltilmesine rağmen OECD ülkeleri arasına halen en erken emeklilik yaşı Türkiye’dedir. Türkiye’de en erken 58-60 yaşlarında emekli olunmaktadır. Emeklilik yaşı şu an OECD ülkelerinin çoğunda ortalama 65’tir. Yunanistan’da 62, Estonya’da 63, Avustralya ve Japonya’da 65. Portekiz’de 66, Norveç’te ise 67’dir. Bunun ise bir süredir tüm dünyada 70’e çıkarılması için tartışmalar dönmektedir.

Mesela, Dünya Ekonomik Forumu (WEF), ekonomik sistem üzerindeki baskının azaltılması için emeklilik yaşının 70’e çıkarılması için çağrı yapmıştır. Yeni jenerasyonda ortalama yaşam beklentisi 100 yıldır. 2050’ye kadar 65 yaş üstü kişilerin sayısının üçe katlanıp 2.1 milyara ulaşacağı öngörülmektedir. İnsanların daha uzun süre çalışmaması ve tasarruf eksikliği halinde, büyük bir krizin yaşanacağı söylenmektedir. Sistemdeki açığın 2050’ye kadar 70 trilyon dolardan 400 trilyon dolara çıkacağı öngörülmektedir. Türkiye’deki istatistiklere bakıldığı zaman 65 yaş ve üstü kişilerin toplumun yaklaşık %10’unu oluşturduğu görülmektedir. 2023 yılında yaşlı nüfus oranının %10,2’ye, 2050 yılında ise %20,8’e artması beklenmektedir.

Kaos GL Dergisinin Yaşlılık dosyasını içeren 160. Sayısında “Yaşlılığın görünmeyen kesimi: LGBTİ Yaşlılar” başlıklı Seda Kocabıyık³⁷ tarafından

[loji_psikoloji_felsefe/ak_muammer.pdf](#)

37 Kocabıyık, Seda (2018) “Yaşlılığın Görünmeyen Kesimi: LGBT Yaşlılar”, *Kaos GL Dergisi*, Sayı:

hazırlanan yazıda, dünyadaki Yaşlı LGBTİ+ larda duruma dair bir çerçeveyi görmek mümkündür. ABD'de 50 yaş ve üstü 2.7 milyon ve 65 yaş ve üstü 1,1 milyon kişi, kendilerini LGBT olarak tanımlamaktadır. 2060'a kadar LGBT yaşlıların sayısının 5 milyonu geçeceği tahmin edilmektedir (Kocabıyık, 2018, s.31). SAGE (Advocacy & Services for LGBT Elders) örgütü ise 2030 yılında ABD'de 65 yaş ve üstü 7 milyon LGBTİ+ kişi olacağını tahmin etmektedir.

LGBTİ+'lar, yaşlanmanın 65-70 yaşlarında başlamadığını ilk elden deneyimleyen gruptandırlar. Yukarıda da söylendiği üzere, LGBTİ+ jargonunun kendisi bile, yaşlılık konusundaki algıyı ortaya koymaktadır. LGBTİ+ topluluğu 40 sonrasında yaşlı diye nitelendirmektedir.

Sorunlar ise Kocabıyık'ın yazısında şöyle özetlenmektedir: "sosyal izolasyon ve yalnızlık riski, eğitim gelir dengesizliği, yaşam boyu ayrımcılık ve mağduriyet, engellilik, genel sağlığın zayıf olma riski, zihinsel hastalıklar, daha az destek riski, sağlık ve destek hizmetlerine sınırlı erişim riski ile temel insan hakları, sosyal güvence, vaset sistemi, bakım ve yasal aile kurma gibi hukuki haklardan yoksunluk riski vb." (Kocabıyık, 2018, s.32). Tüm bu sorunlar kişilerin yaşam kalitesinde düşüşe neden olmaktadır.

LGBTİ+'ların 65 yaşa gelmezden önce, yetişkinlik evresinde yaşadığı veya yaşayabileceği sağlık durumları üzerinden çok daha kolay yıpranabildikleri de unutulmamalıdır. Çünkü ekonomik eşitsizlik ve damgalanma korkusu sağlık hizmetine erişimi erken yaştan itibaren etkilemektedir. Astım, obezite, kanser, kardiyovasküler hastalıklar, insülin sorunları, tansiyon, yüksek kolesterol gibi teşhis edilmesi ve düzenli olarak testlerle izlenmesi gereken hastalıklar, ayrımcılık korkusuyla doktora gidemeyen LGBTİ+'larda da yaygın olarak görülmektedir.

LGBTİ+'larda da Artrit/spondilit, lupus, sjögren gibi genetik yatkınlıkla kendini gösteren otoimmün hastalıklar yaygındır. Normalde sağlıklı olmak için ekstra bir çaba gerekmektedir. Kişinin ruh sağlığı da hastalığın seyrinde çok önemlidir. İyi bir hastalık dönemi için, tıbbi desteğin yanı sıra, aile, arkadaş ve destek gruplarından alınacak destek, psikolojik olarak kişiyi iyi yönde etkiler, özsaygı ve moral kazandırır. Psikolojisi ve motivasyonu yüksek olan kişiler acıyla daha iyi baş etmektedir. Otoimmün

hastalıklarla yaşayan LGBTİ+'larda, bu motivasyon kaynağı çoğunlukla yoktur. Bu da 65-70 yaşına kadar çalışmayı namümkün hale getirir. O yüzden yukarıda da değinildiği gibi 17 Mayıs Derneği 40+ demektir ısrarla, şimdiden meseleye eğilmektedir. Çünkü şimdiden kaliteli bir yaşamdan ve beden sağlığından yoksunluk yaşayabilen LGBTİ+'lar, ayrımcılık yüzünden zamanında tedavi edilemeyen hastalıklardan ötürü çalışmaya devam edememe, iş bulmakta zorlanma, iş kaybetmeye doğru giden bir süreçle yüz yüze kalabilmektedir. Genç yaştaki kronik hastalıklardan dolayı erken yaşlanabildiği gibi ki burada Prospektif yaş/ Prospective Longevity³⁸ sorunu da devreye girer, "yaşlı görünmeyen"³⁹ yaşlılar da vardır ve ayrımcılık sürecine maruz kalmamaları, tüm yaşlıların ayrımcılıktan muaf olduğu anlamına gelmez. Yaşlılar ve özel ihtiyaçları, kişilerin fiziksel durumları üzerinden değerlendirilmelidir.

Yaşlanan LGBTİ+'ların geçen yıllarda üzerlerinde yarattığı etkiyi değerlendirdikten sonra, Türkiye'deki LGBTİ+'ları etkileyen genel çerçeveden bahsetmek yerinde olacaktır.

OHAL Süreci ve bunu takiben Covid-19 Süreciyle Başlayan Baskı Ortamı:

Covid-19 öncesinde OHAL sürecinde LGBTİ+'lara ve LGBTİ+ örgütlerin etkinliklerine yönelik baskılar ve yasaklar getirilmiştir. Human Rights Watch'ın raporuna göre⁴⁰, "Almanya Büyükelçiliği ile Pembe Hayat Derneği tarafından organize edilen film gösterimi ile ilgili olarak Twitterda yürütülen LGBTİ+ karşıtı kampanyanın ardından Ankara Valiliği, 18 Kasım 2017 günü, LGBTİ+ örgütlerinin düzenlediği/düzenleyeceği sinema, tiyatro, panel, söyleşi, sergi vb. etkinlikleri, 'birtakım toplumsal hassasiyet ve duyarlılıkları içerdiği' gerekçesiyle süresiz yasaklamıştır. Valilik söz konusu yasağı "toplumsal hassasiyetler", "suç işlenmesinin önlenmesi", "kamu güvenliği açısından açık ve yakın tehlike oluşturduğu", "genel

38 Sanderson, Warren C. & Scherbov, Sergei Prospective Longevity: A New Vision of Population Aging Cambridge, MA: Harvard University Press, 2019. s. 264

39 Calasanti, Toni & Neal King, "Intersectionality and age", in Routledge Handbook of Cultural Gerontology ed. Julia Twigg and Wendy Martin (Abingdon: Routledge, 25 Jun 2015), Routledge Handbooks Online: https://www.researchgate.net/publication/282922751_Intersectionality_and_age

40 HRW, "Turkey: End Ankara Ban on LGBTI Events, Governor Extends Restrictions Beyond State of Emergency": <https://www.hrw.org/news/2019/02/14/turkey-end-ankara-ban-lgbti-events>

sağlığın ve ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması” gibi gerekçelere dayandırmıştır. ODTÜ LGBTİ+ Dayanışması tarafından 9 Ekim 2018’de yapılmak istenen etkinlik öncesi 3 Ekim 2018’de “toptan, süresiz ve otomatik” olarak valilikçe yeniden yasak getirilmiştir. ODTÜ’de LGBTİ+ öğrencilerin onur yürüyüşü üzerinden tutuklandığı bir süreç de gözlenmiştir⁴¹. “Vali Topaca bu yasağı kolluk güçlerine, kaymakamlıklara, belediyelere ve LGBTİ örgütlerine tebliğ etmiştir. Vali Topaca, yasağı İller İdaresi Kanunu ile Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Kanunu’na dayandırmış ve “bir takım toplumsal hassasiyetler” yaratacağını öne sürmüştür. HRW, 21 Ocak 2019 tarihinde Ankara Valiliği’nin süregelen yasağa ilişkin yorumlarını soran bir mektup yazmış ancak raporun yazıldığı sırada mektuba halen bir yanıt alamadığını da bildirmiştir. HRW, yasağın ne zaman sonlanacağına ilişkin hiçbir bilgi verilmediği gibi; yasağın, sadece LGBTİ örgütleri tarafından düzenlenen etkinlikleri değil, genel olarak LGBTİ meselelerine odaklanan tüm etkinlikleri kapsayacak şekilde genişletildiğine dikkat çekmiştir. HRW Avrupa ve Orta Asya Direktörü Hugh Williamson’a göre: “Ankara valiliği LGBTİ topluluğu ve destekleyenleri tarafından düzenlenen kamuoyuna açık etkinliklere getirdiği yasağı derhal kaldırmalıdır. LGBTİ gruplarının haklarını korumak Ankara’daki yetkililerin görevidir, bu şekilde keyfi yasaklar getirmek LGBTİ bireyleri daha da fazla damgalamaya ve marjinalize etmeye yönelik pervasız ve ölçüsüz bir çabadır.”^{42 43}

OHAL döneminde getirilen LGBTİ+ etkinlik yasaklarından pandemiye kadar geçen süreç, Muamma LGBTİ Derneği ile Kaos GL Derneği tarafından yayımlanan “Olağanlaştırılan OHAL’den Çıkış Dayanışmayla Mümkün! LGBTİ+ Örgütlenmesi Çalıştayı Sonuç Raporu, 24-25 Ekim 2020”⁴⁴ başlıklı raporda şöyle özetlenmektedir:

“2015 yılı Türkiye’de LGBT+ hakları ve hareketi açısından önemli bir dönüm noktasıydı. Uzun yıllardır barışçıl bir şekilde yapılan İstanbul LGBTİ+ Onur

41 Ek bilgi: Bu konu sosyal medyada geniş ölçüde yankı bulmuş ve uluslararası örgütlerce izlenen bir süreç haline gelmiştir. Davası 10 Aralık 2020 tarihinde görülmüş fakat celsesi Nisan 2021’e ertelenmiştir. Süreç, Kaos GL haber portalı ve UniKuir sosyal medya hesaplarından takip edilebilir.

42 Bkz. <https://halagazeteciyiz.net/2019/02/20/3154/>

43 HRW, “Turkey: End Ankara Ban on LGBTI Events, Governor Extends Restrictions Beyond State of Emergency”: <https://www.hrw.org/news/2019/02/14/turkey-end-ankara-ban-lgbti-events>

44 Bkz. <https://kaosgldernegi.org/images/library/2425ekimlgbtorgutlerbulusmaraporu2020.pdf>

Yürüyüşü'ne polis saldırısı ve ardından LGBTİ+'lara yönelik nefretin siyasiler eliyle körüklenmesi katliam çağrısına dönüştü, kendilerine Genç İslami Müdafaa diyen bir grup LGBTİ+'ların öldürülmesine çağrı yapan afişleri Ankara sokaklarına astı. Onur Yürüyüşüne polis; plastik mermi, gaz, tazyikli su ile saldırdı, birçok kişi yaralandı. 2016 yılında IŞİD'in Kaos GL'yi tehdit etmesi, Ankara'da Homofobi ve Transfobi Karşıtı Yürüyüş'ün yasaklanması; İstanbul Onur Yürüyüşü'nün bir kez daha yasaklanması, artan nefret saldırıları ve cinayetleri, LGBTİ+'ları hedef alan karalama kampanyalarının medya ve siyasiler eliyle artık sistematikleşmesiyle birlikte deyim yerindeyse Türkiye'de artık LGBTİ+ hakları açısından yeni bir dönem başladı. LGBTİ+ düşmanlığının Hükümet politikasına dönmesi 2017 yılında olağanüstü hal döneminde Ankara Valiliği'nin kent genelinde LGBTİ+ etkinliklerini süresiz olarak yasaklamasıyla resmiyete döküldü. Ankara'da bulunan LGBTİ+'lar ve LGBTİ+ haklarını savunan dernekler için; biri OHAL döneminde (Birinci yasak) diğeri ise OHAL sonrası olarak adlandırılan dönemde (İkinci yasak) Ankara Valiliğince yürürlüğe sokulan iki ayrı süresiz yasaklama kararı vardı. OHAL döneminde, Kasım 2017'de Ankara Valiliği'nin ilan ettiği süresiz LGBTİ+ etkinlik yasağına ilişkin Kaos GL Derneği verdiği hukuk mücadelesini kazandı. Bölge İdare Mahkemesi Nisan 2019'da, OHAL'de ilan edilen yasağın süre bakımından sınırsız olduğunu ve yasaklanan eylemlerin niteliğine ilişkin bir sınırlama ve belirlilik olmadığını söyledi. Mahkeme, etkinliklere dönük bir tehdit varsa yasaklamak yerine kolluk tedbirleri alınması gerektiğini belirterek yasağın hukuka uygun olmadığına hükmetti. Yasak kararının kaldırılmasına karar verdi. Öte yandan OHAL kaldırılmasına rağmen Ankara Valiliği Hukuk İşleri Şube Müdürlüğü'nün aynı gerekçelerle 3 Ekim 2018'de İl Emniyet Müdürlüğü'ne ilettiği yasak kararına ilişkin yargı süreci 2020 Mart ayına kadar devam etti. Mart 2020'de açıklanan karar ile birlikte ikinci yasak da kaldırılmış oldu. Böylece Ankara'daki süresiz LGBTİ+ etkinlik yasakları son buldu."

Covid-19 sürecinde OHAL dönemiyle belirginleşen baskı ortamı pekiştirilmiştir. 2019 Aralık ayının sonunda, Çin Halk Cumhuriyeti'ne bağlı Wuhan eyaletinde, görülen ilk Covid-19 salgını, Hubei dahil diğer eyaletlere ve temas yoluyla dünya çapında diğer ülkelerde de hızla yayılmış ve bunun sonucunda 11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi ilan edilmiştir. Birkaç ay içinde, virüs tüm dünyaya yayılırken, Çin Halk Cumhuriyeti sosyal mesafe ve karantina önlemleri sayesinde yerelde bulaş vakalarını sıfıra indirmeyi başarmıştır.

Bu önlemlerin başarılı olması üzerine, Dünya Sağlık Örgütü diğer ülkeleri de aynı önlemleri almaya teşvik etmiştir.

Tüm dünyada uzun süreli sokağa çıkma yasakları, iş yerlerinin kapatılması, evde karantina önlemleri gibi önlemlerle insan sağlığı açısından hastalık ve pandemi ile mücadele söz konusuysen, bu kapatma koşulları kişilerin ekonomik durumuna/gündelik hayatlarına negatif etki edecek tedbirlere de yol açmıştır. Seyahat ve hareket etme özgürlüğü hakkına ek olarak, çalışma hayatındaki haklar ve temel hak ve özgürlükler ihlal edilmiş; işsiz ve ödeneksiz kalan, devlet yardımına ulaşamayan kişilerde artış görülmesine ek olarak, ev içi emekçilerinin iş yükünde artış yaşanmıştır. Şiddet vakalarında da artış yaşanmıştır.

Birçok ülkede pandemi döneminde insanların evde kalmak zorunda olması ve STK çalışmalarının durma noktasına gelmesi ile ise ayrıca, demokratikleşme karşıtı adımlar atıldığı görülmektedir. Covid-19 sürecinin bahane görülerek anti-demokratik uygulamalara zemin hazırladığına dair en açık örnek, Macaristan'da Başbakan'a özel yetkiler tanıyan acil durum yasası getirilmesidir. Polonya'da ise bu süreçte kürtaj karşıtlığı ve eşcinsellikle pedofiliyi eş tutan düzenlemeler getirilmeye çalışılmıştır.

Türkiye'de ise bu anlamdaki demokrasi tartışmaları ceza infaz yasası düzenlemesiyle ortaya çıkmıştır. Ceza infaz kurumlarının kapasite doluluğu ve Covid-19 önlemleri dolayısıyla tartışmaya açılan bu düzenleme, tutuklu bulunan insan hakları savunucularını ve gazetecileri kapsam dışında bırakırken, kadınlara ve çocuklara yönelik şiddet uygulayan faillerin de salıverilmesinin yolunu açmıştır.

İkinci olarak 29 Temmuz 2020'de kabul edilen internet ve sosyal medyaya yönelik yeni düzenleme Türkiye'de büyük yankı uyandırmıştır. 7253 No'lu İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkındaki Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un, internette ve sanal ortamlarda/platformlarda ifade özgürlüğünü ve kişilerin erişim hakkını ihlal edecek bir uygulamanın önünü açmıştır. Uluslararası insan hakları standartlarına aykırı şekilde kişileri ve medya şirketlerini online içerikleri sansürlemeye sevk etme yetkisi Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu Başkanı'na ve Cumhurbaşkanı'na verilmiştir.

Üçüncü olarak ise, Türkiye’de yükselen bir LGBTİ+ karşıtlığı Covid-19 tedbirlerinin alındığı dönemde kendine yer bulmuştur. RTÜK başkanının “Kırmızı çizgilerimiz bellidir. RTÜK yönetimi olarak toplumumuzu rahatsız edecek her türlü yayın içeriğine geçit vermemekte kararlıyız” diyerek eşcinsellik karşıtı muhafazakarlığıyla bilinen gazetelere yaptığı açıklama;⁴⁵ Cumhurbaşkanı’nın 29 Haziran 2020 tarihinde “Milletimin tüm fertlerini rabbimizin yasakladığı her türlü sapkınlığı sergileyenlere karşı tavır almaya davet ediyorum”⁴⁶ şeklinde yaptığı açıklama; Diyanet İşleri Başkanı’nın ramazan ayının ilk cuma hutbesinde “İslam zinayı en büyük haramlardan kabul ediyor. Lûtîliği, Eşcinselliği lanetliyor. Nedir bunun hikmeti. Hastalıkları beraberinde getirmesi ve nesli çürütmesidir, bunun hikmeti. Yılda yüzbinlerce insan gayri meşru ve nikahsız hayatın islami literatürdeki ismi zina olan bu büyük haramın sebep olduğu HIV virüsüne maruz kalıyor”⁴⁷ diyerek eşcinselliğin hastalıkları da beraberinde getirdiğine dair söylemleri ile ciddi bir nefret söylemi yaygınlaşmış ve LGBTİ+’lara yönelik dijital şiddet gerçekleşmiştir.

Kaos GL Derneği tarafından, medya izleme çalışmaları kapsamında “Diyanet’in Nefret Hutbesi Medyaya Nasıl Yansıdı?” raporuna göre⁴⁸, hutbeyi takiben basında yer alan haberler şu şekilde değerlendirilmiştir: *“bu süreçte LGBTİ+ bağlantılı konular diğer zamanlara göre basında daha fazla yer aldı. Bunda en büyük etken ise, genelde ağırlıklı gündem konusu olmayan LGBTİ+’larla ilgili iki konunun üst düzey siyasi ve resmi yetkililerin de açıklamalarıyla gündem konusu haline gelmesi. Bu iki konudan biri ücretli bir dizi ve film izleme platformu olan Netflix’te yayınlanmaya başlanan Aşk 101 dizisi, diğeri ise Diyanet İşleri Başkanı Ali Erbaş’ın eşcinselliği ve “zina”yı mücadele edilmesi gereken unsurlar olarak gören açıklamaları. Bu konular, gündemin diğer iki baskın konusu olan İstanbul Sözleşmesi ve çoklu baro tartışmaları kapsamında da ele alınmış ve Sözleşme’nin topluma yönelik “tehlikesi” ile baroların “kabul edilemez tutumlarının”, “kontrol edilemezlikleri”nin ispatı olarak kullanılmış. Yazıların geneline baktığımızda*

45 Bkz. <https://tr.sputniknews.com/turkiye/202004131041813294-rtuk-baskani-sahinden-netflix-aciklamasi-gozumuz-uzerlerinde-ahlaksizliga-gecit-vermemekte/>

46 Bkz. <http://bianet.org/bianet/siyaset/226569-erdogan-rabbimizin-yasakladigi-her-tur-lu-sapkinligi-sergileyenlere-karsi-tavir-alin>

47 Bkz. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diyanetten-cuma-hutbesi-escinsellik-ve-nikahsiz-yasama-hastaliklari-beraberinde-getiriyor-1734976>

48 Bkz. <https://kaosgl.org/haber/diyanet-in-hutbesi-medyaya-nasil-yansidi-olumsuz-duygular-yaratma-amacli-komple-teorileri>

konunun ağırlıklı olarak, dayanaksız, temelsiz cümlelerle tartışıldığını görüyoruz. Yarattılan bir “düşman” etrafında, ona ve onunla bağlantılı olan ya da olduğu iddia edilen herkese, her şeye yönelik komplo teorileri rahatlıkla dolaşıma sokulabiliyor. Akılcılıktan ziyade anlık, olumsuz, güçlü duygular yaratma amacıyla bir yayıncılık yapıldığını görüyoruz”.

Bu raporun gösterdiği üzere, İstanbul Sözleşmesi'nin aile kurumunu yıktığı ve eşcinselliği meşrulaştırdığı argümanlarıyla Türkiye'nin bu sözleşmeden çekilmesi ve 6284 No'lu Kanunun yürürlükten kaldırılması tartışmaları bu dönemde siyasette ve medyada kendine yer bulmuştur. Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesinden çekilmesi ve 6284 No'lu kanunun yürürlükten kaldırılması var olan eşitsizlikleri arttıracak ve şiddetten hayatta kalanların başvuru mekanizmasını ortadan kaldıracaktır.

Covid-19 pandemi dönemi, ayrıca diğer dezavantajlı grupların haklarının korunması ve savunulması açısından oldukça engelleyici ve dezavantajlı grupların mevcut sorunlarını daha görünmez hale getirmesi bakımından negatif bir süreç olmuştur. Çok sayıda kişi işini kaybetmiş, işyerlerinin kapatılmasında uygulanan önlemlerin yetersizliği nedeniyle maaşları kesilmiş, ücretsiz izne yönlendirilmiş ya da işten ayrılmak zorunda kalmıştır. Covid-19 sürecinde ev ortamı özellikle LGBTİ+'ları ve kadınları şiddete karşı daha da savunmasız hale getirmiştir.

Covid-19 süreci trans kadınlar için de hak ihlallerine yol açan bir süreç olmuştur. Örneğin, 9 Kasım 2020'de pandemi yasakları bahane edilerek 18 trans kadın polislerce göz altına alınmıştır. 2 Aralık 2020 tarihinde ise İstanbul Bayram Sokak girişe çıkışa kapatılmış, orada yaşayan 9 trans kadın göz altına alınmış ve evlerine geri girmelerine izin verilmemiştir⁴⁹.

Muamma LGBTİ Derneği ile Kaos GL Derneği tarafından yayımlanan “Olağanlaştırılan OHAL'den Çıkış Dayanışmayla Mümkün! LGBTİ+ Örgütlenmesi Çalıştayı Sonuç Raporu, 24-25 Ekim 2020”⁵⁰ başlıklı raporda COVID-19 süreci şöyle özetlenmektedir:

“Derken pandemi başladı... Yeni tip koronavirüsün (Covid-19) yaygınlaşmasının yarattığı küresel kriz devam ederken bir yandan da

49 Bkz. <https://kaosgl.org/haber/bayram-sokak-ta-trans-kadinlar-bir-kez-daha-gozaltina-alindi-polis-sokagi-kapatti>

50 Bkz. <https://kaosgldernegi.org/images/library/2425ekimlgbtorgutlerbulusmaraporu2020.pdf>

hükümetlerin “Aynı gemideyiz” söylemleri pandemiyle mücadelenin temel söylemlerinden biri olmaya devam ediyor. Türkiye’de ilk vakanın tespit edildiği 11 Mart’ta açıklandı. 11 Mart’tan beri virüsün yaygınlaşmasının önüne geçmek amacıyla Sağlık Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı öncülüğünde hükümet birtakım önlemler alıyor ve bazı tedbirleri hayata geçiriyor. Sağlık Bakanlığı bir yandan evde kalma çağrısı yaparken, diğer yandan birçok iş kolunda işçiler işlerine gitmek zorunda kalıyor. “Herkesin kendi OHAL’ini ilan etmesi” çağrısıyla özetlenebilecek Türkiye’nin Covid-19 hikayesi; halihazırda ülkedeki en kırılgan, haklara erişimde ciddi sorunlar yaşayan, yaşam hakkı da dahil olmak üzere bir dizi hakkı sistematik olarak ihlal edilen LGBTİ+'lar açısından da ciddi sorunlara yol açıyor. Sağlık hakkına erişim, istihdam sürecindeki eşitsizlikler, evlere kapanmak zorunda kalmakla birlikte artan ev içi şiddet bir yana; LGBTİ+'lar koronavirüs günlerinde çeşitli nefret kampanyalarının da hedefi haline geldi.

Sosyal Politika, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği'nin (SPoD) Haziran ayında yayınladığı, COVID-19 sürecinin ilk üç ayında derneğin çeşitli çalışma alanlarına ilişkin deneyimlerine yer veren Pandemi Raporu'na⁵¹ göre Diyanet İşleri Başkanlığı'nın COVID-19 pandemisi devam ederken yayınladığı LGBTİ+'ları ve HIV'le yaşayanları hedef gösteren merkezi Cuma hutbesinin ardından cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim temelli ayrımcılık ve şiddet vakalarında yüzde yüz artış yaşandı.

Genç LGBTİ+ Derneği'nin COVID-19 Salgınında LGBTİ+ Topluluğunun Durumu⁵² araştırmasının verileri de ev içi şiddetin boyutunu ortaya koyuyor. Rapora göre birden fazla şiddet biçimine maruz kaldıklarını ifade eden katılımcıların 42'si ev içi şiddete (aile ya da ev içinde yaşayan bir ya da birden fazla kişiden gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik vb. her türlü şiddet) maruz bırakıldığını belirtti. Şiddet biçimleri arasında duygusal şiddet, ekonomik şiddet, sözlü şiddet, fiziksel şiddet, cinsel şiddet ve siber şiddet de öne çıkıyor. Covid-19'un yayılmasını engellemek adına evde kalma ve karantina çağrıları, doğru ve yerinde olsa da; evde kalma ihtimali olmayan ya da evde kaldığında aile fertleri tarafından şiddet

51 Bkz. <http://www.spod.org.tr/TR/Detay/50128/4/spod-pandemi-raporu-cikti>

52 Bkz. <https://genclgbti.org/2020/09/02/covid-19-salgininda-lgbti-toplulugunun-durumu-araştırma-raporu-yayinlandi>

görme ihtimali olan LGBTİ+'lar açısından yeni sorunlar yaratabiliyor. Bu sorunların çözümü konusunda hükümet ya da ilgili bakanlıkların bir eylem planı ise bulunmuyor.

Şiddet riskinin yanı sıra, sağlık hakkına erişimde ayrımcılık pandemi günlerinde daha hayati bir konu haline gelirken; geçiş ya da uyum sürecindeki transların hastanelere gidememeleri ve süreçlerine dair adımları ertelemek zorunda kalmaları, HIV'le yaşayan LGBTİ+'ların hastane kontrollerinin aksamak zorunda kalması ve halihazırda sağlık hakkına erişimde sorunlar yaşayan mülteci LGBTİ+'ların karantina imkanı dahi bulamaması önemli sorunlar yaratıyor. İstihdamda ayrımcılığı en yoğun yaşayan gruplardan LGBTİ+'lar; işini kaybetme korkusu, işsizlik ve gelir kaybı ile karşı karşıya. Sosyal güvenceleri olmayan seks işçisi LGBTİ+'lar maddi gelir kaybını en yoğun yaşıyor. Bir yanda koronavirüs diğer yanda gelir kaybı bir cendere yaratıyor. Hizmet ve eğlence sektörünün neredeyse durmasından en çok etkilenen grupların başında da yine LGBTİ+'lar geliyor. Bütün bunlar yaşanırken LGBTİ+'ları hedef alan nefret kampanyaları da yaygınlaşıyor.

Son yıllarda Valilik ve Kaymakamlıkların yasak kararlarının yanı sıra, üst düzey kamu görevlilerinin LGBTİ+'ları hedef gösteren açıklama ve uygulamaları sistematikleşti. Koronavirüs pandemisinin ilk günlerinde Milli Eğitim Müdürlerinin talimatıyla okul müdürleri karantina günlerinde online eğitimi sürdürmek için kurulan WhatsApp gruplarında LGBTİ+'ları hedef gösteren mesajlar paylaşılması, Netflix'te olmayan bir eşcinsel karakter üzerinden sosyal medyada nefret kampanyaları ve RTÜK Başkanı'nın ayrımcı açıklaması ve Diyanet'in nefret hutbesi ve ardından çok sayıda bakanın nefrete sahip çıkması ile başlayan süreç Onur Haftası'na da sıçradı. #onurhaftası TT listesindeyken #YallahHollandaya ve #LGBTFaaliyetleriDurdurulsun etiketleri piyasaya sürüldü. Koronavirüs pandemisinin ilk günlerinde de TT listesine giren #YallahHollandaya ve LGBTİ+ etkinliklerinin yasaklanması, LGBTİ+ derneklerinin kapatılması çağrısı yapan kampanyaların son ayağı olan #LGBTFaaliyetleriDurdurulsun etiketleri uzunca süre TT listesinde kaldı. Bu etiketlerle birlikte LGBTİ+ haklarını destekleyen firmalara boykot çağrıları da yaygınlaştı. Nefret kampanyasına katılan hesaplar arasında Twitter tarafından onaylı ve etki gücü yüksek hesaplar da vardı. Kadın ve Demokrasi Derneği (KADEM)

artık olağanlaşan nefretini sürdürdü. İhvan'ın İstanbul'daki TV kanalından "eşcinselleri öldürün" çağrısı yapıldı. Bütün bunlar pandemi sürerken LGBTİ+'lara nefretin sadece küçük bir bölümü...

2015 yılından bugüne kadar yasaklar sadece Ankara ve İstanbul'la sınırlı kalmadı. Her ne kadar Ankara'daki kadar kapsamlı ve süresiz bir yasak başka illere sıçramasa da; çeşitli yıllarda İzmir, Mersin ve Antalya'da Onur Haftası ya da Onur Yürüyüşleri yasaklandı. Etkinlik bazlı yasaklamalar birçok şehirde LGBTİ+'ların örgütlenme özgürlüğünü en hafif tabirle kısıtladı."

İstanbul Siyasal ve Toplumsal Araştırmalar Derneği (İSTDER) tarafından yapılan "Covid-19'un Toplumsal Cinsiyet Temelli Hak İhlaline Uğrayan Gruplar Üzerindeki Etkisi Anket ve Çalışma Raporu"⁵³ ile ise, Covid-19 sürecinde LGBTİ+'lara da getirilen kısıtlama ve yasaklar anket katılımcılarının doğrudan tanıklığıyla şu şekilde özetlemiştir:

"STK çalışmaları durduğu için, bu söylemlere karşı söylem üretmek mümkün olmadı. Covid süreci hak ihlallerine benzersiz bir zemin hazırladı. Örneğin çalışan kadınların karantina zamanlarında evdeki iş yükü çok arttı. Bakmakla yükümlü bırakıldıkları kişiler için destek sağlamaya çalışmalarının yanı sıra, maaşlarında da kesintiye gidildiğini duyuyoruz. Aynı zamanda, bu süreç kadına yönelik şiddetin ve cinayetlerin de arttığı bir dönem oldu. Devletin koruma sağlayacağı yerde, failleri cezasız bırakan uygulamaları, kadınları daha savunmasız hale getirdi. İstanbul Sözleşmesi tartışmaları ve sözleşmeden ayrılma süreci bu durumu kadınlar ve LGBTİ+'lara yönelik nefret vakalarını daha kötü hale getirecektir. Buna ek olarak, LGBTİ+'ların mevcut durumda maruz kaldığı ayrımcılıklar, katlanarak arttı. Düzenli ilaç ve hormon kullanan kişilerin, ilaç ve hormona erişimi sekteye uğradı. Cinsiyet uyum sürecinde hormonlarına erişemeyen, rutin testlerini yaptıramayan ve psikolojik destek alamayan kişileri çözümsüz durumda bıraktı. Özellikle seks işçisi natrans ve trans kadınların, üreme sağlığı ve korunma yöntemlerine erişimi kısıtlandığı için, kayıtsız alanda çalışırken koronavirüse karşı daha savunmasız hale geldiler. Pek çok seks işçisi, iş yapamadığı için ekonomik anlamda sorunlar yaşadı. Bu konuda işsiz ve parasız kalanlara yönelik, devletin koruyucu ve destekleyici çalışmaları olmadığından fakirliğe itildiklerini gözlemliyoruz.

53 ISTDER, "Covid-19'un Toplumsal Cinsiyet Temelli Hak İhlaline Uğrayan Gruplar Üzerindeki Etkisi Anket ve Çalışma Raporu, 2020: https://a9c4cc5b-c94f-43c3-8cdf-ab4e3690e66f.filesusr.com/ugd/d70c58_2eea08e60e9c4ad6b475da3291be25a7.pdf

Sokakta çalışan seks işçileri ise sokağa çıkma yasaklarında hiç çalışamadılar, sağlık ve temel hizmetlere erişimleri kısıtlandı. LGBTİ+lar için yetersiz kamu sağlık sistemleri, damgalanma ve sağlık hizmetlerine erişimde ayrımcılık ve desteksiz kalmak sürecini de beraberinde getiriyor. Çoğu LGBTİ+ kişi, hastanede göreceği ayrımcılığa uğrama riski sebebiyle, sağlık sorunları için hastanelere başvuramıyorlar. HIV'le yaşayan LGBTİ+'lar eczaneden rutin ilaçlarını temin edebilse bile, güncel ölçüm zamanları geldiğinde bu ölçümlerde aksamalar yaşanıyor. Standart ölçüm zamanını ertelemeleri gerekiyor. HIV tanı doğrulama testleri yapılamıyor ya da yapılsa bile gecikmeler yaşanıyor. Bu da tanı ve tedaviyi geciktiriyor. LGBTİ+'ların çalışma ve istihdam durumunda özel sektörde de kamuda da kapalılık ve gizlenmek zorunda kalmak hayatın bir gerçeği haline geliyor. İşe alım ve istihdam süreçlerinde ayrımcılıklar görülüyor, nefret söylemine maruz kalınıyor. İstihdam konusunda kırılğan ve güvencesiz olan LGBTİ+'lar, Covid döneminde, kadınlara ek olarak, işini kaybetme riski ile en çok karşı karşıya kalan gruplardan. LGBTİ+lar otomatikman bekar sayıldığından daha çok mesaiye maruz kalıyor ve kendini sürekli çalışmalarıyla ispat etmek durumunda kalıyorlar. Eğlence sektöründe çalışan LGBTİ+lar ise, barların kapatılması sebebiyle ekonomik yetersizlikten ötürü sağlık ve barınma olmak üzere temel ihtiyaçlarını karşılayamıyorlar. Seks işçisi LGBTİ+'lar için ise parasız kalmak ya da sağlığını riske atarak çalışmak ikilemiyle geçen bir süreç bu süreç. Sosyal güvencesiz ve, kayıtdışı çalışan seks işçileri, fiziksel temas olmadan çalışmadığı için kazançları sekteye uğruyor. Sanal ya da online hizmeti ise her bir seks işçisinin yapabilmesi mümkün değil. Eğitim durumu yetersiz, bilgisayar ve internet kullanamayan pek çok seks işçisi var. Eve kapanmanın birçok LGBTİ+ için ciddi güvenlik riskleri yarattığı aşikar. Nefret cinayetlerinde failerin aile olduğu durumları gördük. Evi olmayan ya da okuyan LGBTİ+lar, ailelerinin yanına döndüğünde olası ev içi şiddete karşı risk altında kalıyorlar. Yine nefret suçu mağduru LGBTİ+'ların büyük bir çoğunluğu ailelerinden kolluk kuvvetlerinden ciddi biçimde korktuğu, birçok LGBTİ+ kişinin ayrımcılığa uğradığı mahkeme ve diğer devlet aygıtlarına güvenmediği için maruz bırakıldıkları şiddeti bildirmiyor. Sokağa çıkmanın virüse karşı alınan önlemler kapsamında kısıtlandığı koşullarda, evin içinde herhangi bir şiddete maruz bırakılan LGBTİ+'ların bu şiddeti bildirmekten misliyle çekineceğini kolaylıkla söyleyebiliriz. Öte yandan, Covid-19 politikaları toplumun bütün alanlarında hareketi sınırlarken, online çalışmaya itilen LGBTİ+ sivil toplum örgütlerinin de olası şiddet vakalarına müdahale edebilme araçları kısıtlanıyor. LGBTİ+'ların sosyalleşebilmesi ve bir araya gelebilmesinde önemli rol oynayan LGBTİ+ STK'ların etkinliklerinin

online ortama taşınması ve gece hayatı mekanlarının kapanması ile birlikte yalnızlık hissi çoğalıyor. Tüm süreçlerin durma noktasına gelmesi, mültecileri de belirsiz zamanlı sınır kapılarında bekletiyor, sağlık ve ayrımcılık riskine açık hale getiriyor. Diyanet işleri başkanının, cumhurbaşkanının nefret söylemi ve ötekileştirici olarak yaptığı açıklamalar, muhafazakar gazetelerin LGBTİ+'larla hastalıkları yan yana getiren açıklamaları, online yaptığımız işler ve sosyal medyada sıklıkla nefret söylemine ve dijital şiddete maruz kalmamıza neden oldu. Alanımızın iyice dar hale geldiğini gözlemliyoruz. Şimdi bir de İstanbul Sözleşmesi tartışmaları var. İstanbul Sözleşmesi imzacı devletlere kadına karşı şiddeti önleme, şiddetten koruma, şiddet eylemlerini kovuşturma ve mağdur destek mekanizmaları oluşturma yükümlülüğü getirdiği gibi, toplumsal cinsiyete duyarlı ve kapsayıcı politikalar üretilmesi yükümlülüğü de getiriyor. Bundan dolayı, muhafazakar kesim tarafından günah keçisi ilan ediliyor. Eşcinselliği yayan aileyi yıkan bir sözleşme olarak nitelendiriliyor. Kadın cinayetleri nefret suçları bu kadar yaygınlaşmışken medya organları bu anti demokratik söylemi yaptığı haberlerle pompalıyor. Salgında özellikle eşcinsellere yönelik nefret çoğaldı. Diyanet'in LGBT'leri salgın hastalık kaynağı olarak göstermesiyle her alanda nefretin yansımaları görür olduk. Sosyal medya kampanyaları ile bu nefretin yayılmaya çalışıldığını gördük. Ülkenin cumhurbaşkanı ve tüm kurumları tarafından bu nefretin yayıldığını gördük. Bu da benim ülkeye inancımı, devlete güvenimi derinden sarstı. Kendimi ötekileştirilmiş hissettim. Destek alabileceğim STK'ların çalışmaları da durunca, yalnızlık hissiyle sıkışmış hissettim. LGBTİ+'lar iyice ötekileştirildi onur haftası linkleri youtubeda sabote edildi ve kaldırıldı sosyal medyada ciddi bir linç oldu koruma mekanizması olmadığından hak aramak mümkün olmadı."

LGBTİ+'ların yasalarca tanınmadığı ve koruma altına alınmadığı Türkiye gibi ülkelerde bu tür yasaklar ve kısıtlamalar yaşamın gerçekliği olmakla beraber, LGBTİ+'ların ve özellikle yaşlanan LGBTİ+'ların görünür kılınması ve bu anlamda ses yükseltilmesi önem arz eder.

LGBTİ+'ları görünmez kılan dinamiklerden biri de onları, başkası için var olma pratiği ile bezeli bir yaşama sıkıştıran bir sistemdir. Kendi var oluşumuzu fark etmek biricik olduğumuzun bilincine varmak böyle bir sistemde zorlaşmaktadır.

Simone De Beauvoir'a göre bu noktada kendimizi ancak başkaları bizi çağırdığında fark ederiz, tıpkı yaşlı olduğumuzu da bu şekilde fark

ettiğimiz gibi. Yaşlılık hayatın bir parçası olarak ele alınması gerekirken biz inkar ederiz⁵⁴. Bu inkar, kişinin “kendisini” baskılaması ve başkalarının gözünden kendini yeniden inşa etmesine yol açar (Aktaran: Judith Butler, s.44)⁵⁵.

Halbuki, Heidegger’e göre öleceğimizi bildiğimiz için anı yaşayarak dünyadaki var oluşumuzu kararlılıkla üstlenmeliyiz. Bu da özgürlük potansiyelimizi kucaklamayı tercih etmemizle gerçekleşir.⁵⁶ Hegel’e göre özbilinç, bir başkasının kendisi hakkındaki farkındalığının farkındadır, kişi kendini diğerrinin gözünden görerek farkına varır. Özbilinçte bir tanınma mücadelesi vardır. Bu mücadelede, kişi öz bilincinde ortaya çıkan iki karşıt eğilim arasında kalır - bir yanda öz ve diğerrinin bir araya geldiği, öz-bilinci mümkün kılan an, diğerr yanda ise diğerr benliklerinin kendisine karşı ötekiliğinin bilincinde olduğu an: burada kişi, başkası için var olduğu algısını dönüştürmeden özgür olamaz⁵⁷.

Jane Fonda My Life So Far kitabında sistem ve özgürlük algısını şöyle özetliyor: “Tabii ki hiç kimse mükemmel değildir. Ancak çocuk yaşta bunun farkında olmazsınız ve her zaman kendinizi kusurlu görürsünüz. Yeterince başarılı olmadığınızı düşünürsünüz. Bir sevgiliniz yoksa ya da evli değilseniz var olmadığınızı fikrine kapılırsınız. Bu durumda da gerek kendinizi ispatlamak gerekse etrafınızdakiler için onları tatmin etmek için elinizden gelen her şeyi yapmaya çalışırsınız”⁵⁸.

Özgürleşme ve görünür olma ve tanınma, ancak içinde yaşanılan ülke standartlarının değişmesiyle mümkün olabilir. Toros Güneş Esgün bu durumu, kadınlar açısından şöyle özetler: “Kadın ne zaman yaşlanır ve yaşlı kadın özgür olabilir mi?” sorularına, bedeninin yaşlanmasından, toplumun dayattıklarından öte bir yanıt bulma çabasıdır: Korkulana benzememek, “çirkin tekrarlar”ı bırakmakla, yeniyi yaratan tekrarlarla; “yaşanmış zaman”la kurulan farklı bir ilişkiyle; geleceğe ve ereklerle yönelmekle mümkündür. Ne var ki, her ne kadar yaşlı kadın geçmişe kapalı kalmaktan

54 Beauvoir, Simone de. La Vieillesse (Coming of Age). 1970

55 Butler, Judith. Sex and Gender in Simone de Beauvoir’s Second Sex : Yale University Press: <https://www.jstor.org/stable/2930225>

56 Glen L Sherman (2009) Martin Heidegger’s Concept of Authenticity: A Philosophical Contribution to Student Affairs Theory, Journal of College and Character, 10:7

57 Hegel, Georg Wilhelm Friedrich. Phänomenologie des Geistes (Phenomenology of Spirit).1807

58 Fonda, Jane. My Life So Far. Random House. 2005.

çıkarak dünyayla ilgilenmeye ve üretmeye devam edebilse de, onun pratik özgürlüğü ancak başkalarıyla paylaştığı dünyanın değişmesiyle söz konusu olabilir"⁵⁹.

Bu görünmezlik kıskacında, yaşlanan ve yaşlı LGBTİ+'ların özel ihtiyaçları vardır ve benzersiz zorluklarla karşılaşmaktadır. Ursula Konnertz yaşlanmanın zamansal bir süreç olduğunu bedensel varoluş durumunun kurucu elementi olduğunu, yaşlılığınsa bir durum olarak bir çok dışsal belirleyenden etkilendiğini söyler. ⁶⁰ Bu dışsal belirleyenlerin en önde gelen noktalarından birisi, Kenneth Ferraro tarafından ele alınan kümülatif eşitsizlik⁶¹ teorisinin değindiği, yaşam boyu birikimli olarak ilerleyen eşitsizliğin çocukluk döneminin ve büyümenin gerçekleşmesi ile yetişkinlik dönemindeki-özellikle tıbbi açıdan- yaşanan sorunlara yol açması hususudur.

Yaşlıların yaşam pratikleri, aile tarafından kabul görmeme, toplumsal hayattaki ayrımcılık, hizmetlere erişimdeki engeller, yaşlı LGBTİ+'ların yalnızlık, ageism, finansal zorluklar ve sağlık problemleriyle mücadele etmek zorunda kalmalarına yol açmaktadır. Ancak bu zorluklar yaşlı LGBTİ+'ların cinsiyet kimliği/ cinsel yönelimine bağlı olarak daha da katmanlaşır ve sosyal dışlanmalar, ekonomik engeller, hizmete ve sağlık erişimdeki engeller daha da derinleşmektedir. Yaşlanan LGBTİ+'ların kendilerine özel ihtiyaçları vardır ve benzersiz zorluklarla karşılaşmaktadır. Üst düzey bakım sağlayıcıları arasında görülen kaynak ve anlayış eksikliği yaşlı LGBTİ+'lar için zorlayıcı olmaktadır. Çoğu zaman kim olduklarını gizlemek zorunda kaldıklarından bu durum genellikle yaşam kalitelerinin düşmesine sebep olmaktadır. SAGE tarafından yapılan LGBTİ+ Yaşlıların Deneyim ve Tutumları araştırması⁶² yalnız yaşam, yalnız hissetme, gelecekte toplumdun dışlanmaktan korku, sağlık hizmetlerinde cinsel yönelimi gizlemek, destek sunacak ilişki ağlarının giderek küçülmesi gibi sorunları ortaya koymaktadır.

59 Esgün, Toros Güneş, "Çirkin Tekrarlar"ı Bırakmak: Tante Rosa, Yaşlılık ve Beauvoir", Cogito, Hasta Bir Dünyada Yaşlanmak" Sayı:98, YKY Yayınları. s. 72

60 Konnertz, Ursula. *Alter und Geschlecht*, Freiheit, Gleichheit, Geschwisterlichkeit : Beauvoir und die Befreiung der Frauen von männlicher Herrschaft. Berlin : Dietz Vlg Bln , 2009 , ss. 85-98

61 Ferraro, Kenneth ve George, Linda , *Handbook of Aging and the Social Sciences*, Eighth Edition, Academic Press, 2015. s. 488

62 SAGE, *Experiences and Attitudes of LGBT Older Adults Ages 45-75*: <https://www.sageusa.org/wp-content/uploads/2018/05/sageusa-out-visible-lgbt-market-research-full-report.pdf>

Aging with Pride isimli bir projenin sonuçlarına göre LGBTİ+ Yaşlı Yetişkinler Arasındaki Temel Eşitsizlikler aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- Heteroseksüellere kıyasla daha yüksek sosyal izolasyon riski
- Gelir, eğitim ile orantılı değil
- Daha fazla yaşam boyu ayrımcılık ve mağduriyet
- Lezbiyenler ve biseksüel kadınlar: Yüksek oranda engellilik, kardiyovasküler hastalık, aşırı kilolu olmak, genel sağlığın zayıf olma riski
- Eşcinsel ve biseksüel erkekler: İki kat daha fazla yalnız yaşama riski, yüksek kanser riski, HIV riski
- Transseksüel yaşlı yetişkinler: Daha yüksek ayrımcılık oranları, mağduriyet, zihinsel hastalıklar, kötü sağlık, daha az destek görme riski
- Biseksüel yaşlı yetişkinler: Daha yüksek damgalanma, kimliğini açıklama olasılığı daha düşük, daha az gelir, daha az destek riski
- Daha yaşlı, düşük gelirlili ve düşük eğitilmiş olanlar: Yüksek sağlık eşitsizlik riski, sağlık ve destek hizmetlerine sınırlı erişim riski” (Kocabıyık, 2018, s.32).

Araştırmalara bakıldığında LGBTİ+'ların yaşlılık dönemlerinde karşılaştıkları sorunlar kısaca sosyal izolasyon, sağlık ve bakım hizmetlerine erişimde karşılaşılan engeller, gelir düşüklüğü, yalnızlık olarak sayılabilir. Tüm bu sorunlar kişilerin yaşam kalitesinde düşüşe neden olur.

Türkiye’de ise SPOD tarafından yapılmış araştırmanın⁶³ bulgularına göre LGBTİ+'ların yaşlılık ile ilgili kaygılarının; temel insan hakları, sosyal güvence, yalnızlık, bakım ve yasal aile kurma hakkından yoksunluk konularında olduğu ortaya çıkmaktadır.

LGBTİ+'ların yaşam boyu ve şimdiki mağduriyetleri ve bu deneyimlerin bakım ve yaşam kalitesine olan etkisi de gerontolojik uygulayıcılar

63 SPOD-Sosyal Politikalar Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Derneği (2014) “Türkiye’deki LGBTİ Bireylerin Sosyal ve Ekonomik Sorunları Araştırması”: <http://www.spod.org.tr/SourceFiles/pdf-20181122164556.pdf>

tarafından unutulmamalıdır, LGBTİ+'ların 65 yaş tanımına gelmezden önce, yetişkinlik evresinde yaşadığı veya yaşayabileceği sağlık durumları üzerinden çok daha kolay yıpranabildikleri bilgisinin tekrar tekrar altı çizilmelidir.

Literatüre bakıldığında, Kaos GL dergisinin Yaşlılık sayısı dışında Türkiye'de LGBTİ+ yaşlılığına ilişkin akademik çalışma neredeyse hiç yoktur. Türkiye'de yaşlılık aile ve evde bakım modeli üzerinden ele alınmaktadır. Yaşlı ve hastanın bakımı heteroseksüel aile düzeni içerisinde kadınlara yıkılan bir meseleye dönüşür. Devletin yerine getirmesi gereken bakım hizmeti, aile düzeni içerisinde kadının üzerine yıkılmaktadır. Yaşlı haklarını, LGBTİ+ haklarını ve bu iki alanın kesişimini taradığımızda, Türkiye'de yasa ve mevzuatlarda yaşlı haklarına ilişkin çok çok az atıf olduğunu görürüz. LGBTİ+ haklarına ilişkin ise hiç atıf bulunmaz. Uluslararası alanda da bu iki hak kesişimine dair kararlar ve akademik çalışmalar çok kısıtlı ve de eksiktir.

Yaşlı haklarıyla ilgili Anayasada hiçbir hak tanımlanmamıştır. Ayrımcılık yasağında dahi yaş ayrımcılığı içerilmemektedir. Anayasada yaş ayrımcılığı yasaklanmamıştır, bir tek Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu'nda yaş ayrımcılığı tanımı getirilmiştir.

Türkiye'de yaşlılık daha çok medikalizasyon, sosyal hizmet ve emeklilik bağlamında ele alınır. Burada miras hukuku da gündeme gelebilir ancak miras hukuku yaşlılıkla ilişkili olsa da doğrudan sadece yaşlılığın konusu değildir. Uluslararası tavsiye kararlarında yaşlılıkla ilgili bağımsız yaşam, katılım, kendini gerçekleştirme ve itibar hakkından bahsedilmektedir. Doğrudan LGBTİ+ yaşlılığına ilişkin uluslararası alanda çok az karar ve uygulama mevcuttur.

T.C. Anayasası'nın eşitliği düzenleyen 10. Maddesinde getirilen ayrımcılık yasaklarının arasında "yaş ayrımcılığı" özel bir kriter değildir, ancak yaşlılara ilişkin önlemlerin eşitliğe aykırı sayılamayacağı şu şekilde düzenlenmiştir:

"Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz."

Yaşlılık konusunda Anayasanın diğer maddeleri şunlardır:

Madde 59 – Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır.

Madde 61 - ... Yaşlılar, Devletçe korunur.... Devlet, korunmaya muhtaçların topluma kazandırılması için ... tedbir alır... Gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur.

Diğer yasal düzenlemelerden bazıları ise şöyledir:

a-Büyükşehir Belediyesi Kanunu

“Madde 7-

v) Sağlık merkezleri...işletmek veya işlettirmek... için üniversiteler, .. ve STKlar ile iş birliği yapmak.”

Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği

MADDE 7- (1)

ç) Engellilerin ve yaşlıların toplumsal hayata ... katılmalarını sağlamak ... için gönüllü kuruluşlarla ... işbirliği ve koordinasyon sağlamak.

Burada şunu atlamamak gerekir. Böyle çalışmalarda STK'lara danışılmamaktadır. Yaşlılık engellilikle malullükle bir tutulmakta, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı engelli ve yaşlı hizmetleri genel müdürlüğü, yaşlıları ve engellileri bakıma korunmaya muhtaç olarak algılamaktadır. Bu durum, hem yaşlanmadan kaynaklanmayan engellere sahip kişileri görünmez kılmakta, hem de yaşlılığın engellerle dolu bir evre olduğu algısını yaratmaktadır. Bu iki alanın kesiştiği yerler olduğu gibi, birbirinden ayrılması gereken alanlardır. Devletin güttüğü politika burada engellilikten ne anladığı ile şekillenmektedir. Engelli aslında; yeti kaybı, aktivite sınırlılıkları katılım kısıtlamaları bulunan veya bunların gelişme ihtimali bulunan kişiler; yetilerde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı diğer kişiler ile birlikte topluma eşit koşullarda tam ve etkin katılımlarını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen kişilerdir. Ancak mevzuatlarda halen sakat, özürlü ve muhtaçlar gibi göndermelerle atıfta bulunulmakta ve mağdurlaştırma politikası güdülmektedir (Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanlığı döneminde engelli ifadesi getirilmiştir, bakanlık şu an özel gereksinimli diye adlandırmaktadır ancak bu kullanımlar da yanlıştır).

Aynı şey yaşlılar için de geçerlidir, mağdur insanlar biçimde ele alınmaktadır. Makbul hizmet alıcı kategorisi gelişmektedir. Dedem ninem tontiş amca teyze kalıpyargı algısı ile bir hak olarak değil, minnet borcu

olarak hizmet sunumu olmakta, bir yaşlı hizmet alırken diğeri mahrum kalmaktadır. Sosyal politikalarda makbul insanlar bu bahsedilen kişiler olduğundan, dolayısıyla LGBTİ+'lar buna dahil edilmemektedir. Üzerine HIV statüsü de eklenince ayrımcılık pekişmektedir.

Devlete Bağlı Darülaceze Bakımevi Kabul Koşullarında yaşlı bakımı için bulaşıcı hastalıklar taşımamak ön koşulu ile kabul için istenen testler arasında HIV testi bulunmaktadır⁶⁴. Bu da HIV+ LGBTİ+'lar açısından zorlayıcı hale gelebilir.

Zaman zaman hizmet alımında ayrımcılık yaşandığını da bilinmektedir. Oysa, TCK Madde 257'ye göre hekimin sebep sunmadan görevini yapmayı reddetmesi suçtur. LGBTİ+ olmak ve HIV pozitif olmak meşru sebep kabul edilemez (görevi kötüye kullanma konulu maddedir, kişi mağdur edilemez 3 ay-2 yıl arası hapis cezası öngörülmüştür). Hasta Hakları Yönetmeliği Madde 11 ise tıbbi gereklere uygun teşhis, tedavi hakkının kişiye verilmesi gerektiğini vurgular.

Buradan yola çıkarak, LGBTİ+'ların hizmet alımı noktasında da sorunlar yaşadığını söylemek mümkündür. Türkiye'de, birçok Avrupa ülkesinde de olduğu gibi, LGBTİ+ yaşlılara yönelik herhangi bir politika üretilmiyor, hizmet sağlayıcılar tarafından özel durumlara yönelik hizmetler verilmiyor ve sivil toplumda da yaşlıların sağlık/ barınma/ bakım hizmetlerine ulaşabilmesi için özel girişimlerde bulunulmuyor.

Türkiye'ye kıyasla durumun bundan çok farklı olduğu Kanada, Avustralya, Amerika ve İngiltere gibi ülkeler mevcuttur. LGBTİ+ yaşlıların özel ihtiyaçlarını dikkate alan, kurumsal yapısını buna göre organize eden, temel ihtiyaçları karşılarken yaşlıları sosyal yönden bir kabuğa çekilme haliyle baş başa bırakmayan birçok bakımevi, sosyal hizmet merkezi ve bunun için sivil toplum tarafından oluşturulmuş girişimler ve programlar mevcuttur. Kaos GL İnsan Hakları Program Asistanı Damla Umut Uzun'u, Kaos GL Dergisi Yaşlılık Sayısında⁶⁵ bu konuda detaylı bir yazısı bulunmaktadır, bu yazı Türkiye ile dünyadaki bazı ülkeler arasındaki LGBTİ+ yaşlılığına bakış farklılığını ortaya koymaktadır.

64 Bkz. <https://www.darulaceze.gov.tr/Kabulislemleri/Kabulislemleri>

65 Uzun, Damla Umut (2018) "Dünyadan örnekler: Yaşlı LGBTİ'leri kapsayıcı bir hizmet nasıl olabilir?", *Kaos GL Dergisi*, Sayı: 160, ss. 34-38: <https://www.kaosgl.org/gokkusagi-forumu-kose-yazi-si/dunyadan-ornekler-yasli-lgbtileri-kapsayici-bir-hizmet-nasil-olmali>

Damla Umut Uzun'a göre: "Yaşlı LGBTİ'leri Kapsayıcı Bir Hizmet Nasıl Olmalı? LGBTİ'ler yaşlandıkça sağlık başta olmak üzere maddi ve manevi güvenlik gibi endişeler yaşarken bir de heteroseksist sistem içinde kurum ve kişiler tarafından ekstra bir ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kalıyorlar. Bundan dolayı tüm sağlık, barınma, ulaşım ve bakım hizmetleri gibi sosyal hizmet alanları LGBTİ yaşlıların herhangi bir ayrımcılığa uğramadan erişebileceği şekilde düzenlenmeli ve gerekirse onlara yönelik spesifik programlar başlatılmalı. Bunun için de ilk olarak bu hizmetleri sağlayan kurumsal yapıların heteroseksist yapısı dönüştürülerek LGBTİ kapsayıcı bir strateji benimsenmeli." Aynı yazıda Damla Umut Uzun dünyadan bazı örnekler vermektedir (Uzun, 2018, s.35). "

Bu örneklerin de yer aldığı, dünyadan diğer örnekler ise ilerleyen bölümlerde ele alınacaktır. Bir sonraki bölüm ise LGBTİ+ yaşlılığının derinlemesine olarak değerlendirileceği bir çerçeve sunacaktır.

YAŞLANAN LGBTİ+'LAR ÜZERİNE DERİNLEMESİNE BİR DEĞERLENDİRME

Türkiye’de ya da dünyada açık veya kapalı kimlikli LGBTİ+'ların sayısı bilinemez ve ölçülemez. Ancak 80ler ve 90lar döneminde Türkiye’deki ilk LGBTİ+ hareketini başlatanlar ve devamında gelen jenerasyonlar yaşlanmaktadır ve önümüzdeki yirmi yıl içerisinde emeklilik süreçleri ve bakım ihtiyaçları daha görünür hale gelecektir.

Rapor kitabının bu bölümünde, yaşlanan LGBTİ+'ların çeşitli ihtiyaçları, önemi, hizmet sağlayıcıların durumu ve tarihsel sürecin ileriki dönem yaşantılarına etkisi ve yarattığı sağlık sorunları değerlendirilecektir.

Bu değerlendirme yapılırken dört kavramsal çerçeveden faydalanılacaktır. Bunlardan ilki azınlık stres modeli⁶⁶ denilen azınlık grup olmanın toplumsal hayattaki vurgusunu açıklayan ve cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine yönelik ayrımcılık ve damgalanmanın yaşama pratiğine etkisini anlatan perspektiftir. Bu teori, cinsel yönelim temelli saldırılar gibi davranışlar, gündelik yaşamda hizmet alımında karşılaşılan ayrımcılıklar, hizmet reddi olacağına yönelik kaygılar, kimliğin gizlenmesi ve içselleştirilmiş damgalama gibi alanların, LGBTİ+'lar üzerindeki özellikle sağlık durumuna dair negatif etkilerini ele alır. Meyer’e göre bu model, bu etkilerin birey veya topluluk düzeyinde gösterilen destek veya dayanma azmi ile ortadan kalkıp kalkmadığını ve kişinin gelişiminde ve kimlik inşasında yarattığı fiziksel ve ruhsal değişimleri de değerlendirir⁶⁷ (Meyer, 2015). İkinci yaklaşım, çeşitli yaş ve gelişim dönemlerinde ortaya çıkan tıbbi durumları ele alan yaşam seyri teorisidir. Bu teori, yaşam seyrini, hayatın ileriki dönemlerine etki eden erken dönemleri biyolojik, toplumsal ve bireysel açılardan ve kültürel, bağlamsal, çevresel açılardan ele alır⁶⁸

66 Hendricks, M. & Testa, R.J. (2012). A conceptual framework for clinical work with transgender and gender nonconforming clients: An adaptation of the Minority Stress Model. *Research and Practice*, 43(5), ss. 460-467.

67 Meyer, I. H. (2015). Resilience in the study of minority stress and health of sexual and gender minorities. *Psychology of Sexual Orientation and Gender Diversity*, 2(3), ss. 209-213.

68 Cohler, B.J., & Hammack, P.L. (2007). The psychological world of the gay teenager: Social change, narrative, and “normality” *Journal of Youth and Adolescence*, 36(1), ss. 47-59

(Cohler, 2007). Üçüncü yaklaşım, kesişimsellik teorisi, toplumsal kimlik ve statü bağlamları ile yaşanan bölge gibi faktörlerin yaşamlara etkisini ele alan teoridir⁶⁹. Bu rapor kitabında da yararlanılacak olan dördüncü teori ise sosyal ekolojik model teorisi, bu teori bireysel sağlık durumu ve yaşam pratiğinin, aile, ilişkiler, toplum ve devlet politikaları ile etkilerini ele alan teoridir. Foglia ve Fredriksen-Goldsen'e göre sosyal-ekolojik model açısından, yaşlı LGBTİ+'ların maruz kaldığı eşitsizliklerin çoğu, kişilerarası ilişkilere, mahalle ortamına, istihdam alanına ve sağlık hizmetlerine etki eden bireysel ve topluluk arası ilişkilerden etkilenir. Bu eşitsizlikler arasında psikolojik sorunlar, engellilik durumu, ayrımcılık ve sağlıklı yaşlanma sürecine ve sağlık hizmetlerine erişim eksikliği de yer almaktadır⁷⁰ (Foglia & Fredriksen-Goldsen, 2014). Yaşam seyri ve sosyal ekolojik model teorileri açısından bakıldığında, Stonewall dönemini bilen, Türkiye'de ayrımcılıkların hat safhada olduğu 90'lı yılları yaşamış yaşlı ve yaşlanan LGBTİ+'lar ile günümüz çağında genç olan LGBTİ+'lar arasında farklılıklar bulunmaktadır. Eşcinselliğin kriminalize edildiği, cadılaştırıldığı, hastalıklarla bir tutulduğu, toplumun genelini yozlaştıran bir unsur ve dahası psikososyal bozukluk olarak görüldüğü yılların getirdiği damgalanma, ayrımcılık ve kötü muameleler nedeniyle, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğini gizleme eğiliminde olan yaşlanan LGBTİ+'lar ile genç LGBTİ+'lar ve cisheteroseksüeller arasındaki kuşaklararası farklılıkları ve LGBTİ+'lar arasındaki yaşamsal farklılıkları ele almak için bu rapor kitabında bu modelden faydalanılmaktadır.

Sosyal-ekolojik model, sağlığı etkileyen birey, ilişki, topluluk ve toplumsal düzeyler arasındaki etkileşimi incelerken; bireysel odak, bir kişinin biyolojik durumu, yaşı, eğitim, azınlık durumu gibi durumlara bakarken; ilişki odağında partner, arkadaşlar ve aile durumunu çerçeveye dahil eder. Fredriksen-Goldsen'e göre, topluluk odağı istihdam, mahalle ve diğer ortamları ele alırken, toplumsal odak, bireylerin ve grupların teşvik edilmesini veya engellenmesini etkileyen kültürel normları, sağlık politikalarını ve sosyal politikaları değerlendirmeye dahil eder⁷¹ (Fredriksen-Goldsen, vd., 2014).

69 Gamson, J. & Moon, D. (2004). The sociology of sexualities: Queer and beyond. *Annual Review of Sociology*, 30(1), ss. 47-64

70 Foglia, M. B., & Fredriksen-Goldsen, K. I. (2014). Health Disparities among LGBT Older Adults and the Role of Nonconscious Bias. *The Hastings Center Report*, 44(0 4), ss. 40-44

71 Fredriksen-Goldsen, K. I., Hoy-Ellis, C. P., Goldsen, J., Emlet, C. A., & Hooyman, N. R. (2014). Creating a vision for the future: key competencies and strategies for culturally competent practice with lesbian, gay, bisexual, and transgender (LGBT) older adults in the health and human servi-

Bu modelden bakıldığında bireysel durum, ilişki durumu, topluluk hali ve toplumsal açıdan yaşanan sorunlar; bireyin sosyal hayatında iletişim halinde olduğu sistemler ilk odağı oluşturmaktadır. Bireyin kapasitesi ve karşılaştığı problemlerle baş edebilmesi için çevresindeki sistemler değerlendirmeye alınır. İkinci odakta, bireyin sistemler ile olan etkileşimi, ihtiyaç duyulan kaynaklar, hizmetler ve fırsatlar ile olan ilişkisi inceleme altına alınır.

Bu yönlerden bakıldığında birincil odakta yaşanan LGBTİ+'ların karşılaştığı sorunlar; yalnızlık ve izolasyon, ayrımcılık ve bu iki hususun yansıması olan sağlık sorunları; ikinci odakta ise çalışma hayatı, yasal olarak tanınmama, sosyal hizmet ve sağlık hakkına erişememe ile sosyal içerme ve sosyal politikalardan dışlanma olarak temellendirilebilir.

Yalnızlık ve izolasyon başlığında; toplum geneli tarafından “işe yaramaz” görülme ve stereotipler, yalnızlık ve izolasyon, aile desteğinin eksikliği ve bu nedenle bakım alamama konuları da değerlendirilmelidir. LGBTİ+'ların çocukluk ve büyüme süreçlerinin yetişkinlik dönemine etkisi burada değerlendirilmeye alınmalıdır.

LGBTİ+ çocukların büyük bir bölümü, aile ve yakın çevresinde açılmamakta veya açıldığı/anlaşıldığı takdirde topluluk desteğinden mahrum kalmaktadır.

LGBTİ+'lar cis-heteroseksüel yaşlılarına oranla daha az aile desteğine sahip olarak yaşamakta ve zorunlu bir yalnızlığa maruz kalmaktadır. Aynı karşılaştırmada, LGBTİ+'ların partnerle beraber yaşama oranının da daha düşük olduğu söylenebilir. Fredriksen-Goldsen (2011)'e göre heteroseksüellere kıyasla LGBTİ+'ların büyük çoğunluğu yalnız yaşamakta, kimliğiyle barışamadığı için hayata tutmakta sorun yaşamakta bu da onların toplumdan soyutlanmasına neden olmaktadır⁷². Bu da yaşam süreci içerisinde LGBTİ+'ların yaşlanırken aileden yoksunluk yaşadıkları için destek mekanizmalarından da mahrum kalmalarına yol açmaktadır. LGBTİ+'lar için bu destek mekanizmasını kendilerinin yaratması söz konusudur. Burada da “seçilmiş aile” kavramı devreye

ces. J Gerontol Soc Work, 57(2-4), ss. 80-107.

72 Fredriksen-Goldsen, K. I., Kim, H.-J., Emlert, C. A., Muraco, A., Erosheva, E. A., Hoy-Ellis, C. P., Goldsen, J., Petry, H. (2011). The Aging and Health Report: Disparities and Resilience among Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender Older Adults. Seattle: Institute for Multigenerational Health.

girer. Güvenilir kişiler ve arkadaşlardan oluşan bu “seçilmiş aile”nin ise, ilerleyen yaşlarda kurulması zorlaşmaktadır. Bu da Zians'a göre, yaşlı LGBTİ+'lar açısından zorlayıcı bir durum yaratır⁷³. Bu seçilmiş ailenin oluşturulması taşra ve kırsal alanda daha da zor hale gelebilmektedir. Bu da büyükşehirler dışında, yerinde yaşlanan LGBTİ+'larda akran desteği ve dayanışmasından ve diğer koruma mekanizmalarından mahrum kalma sürecini beraberinde getirir.

Ayrımcılık: Ayrımcılık, LGBTİ+'ların tüm yaşam seyrinde karşılaştıkları veya karşılaşılabilecekleri söz, tutum, davranışta kendini gösteren pratiklerdir. LGBTİ+'lar yalnızca cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği açısından değil, etnik köken, fiziksel özellikler gibi kişiye karakterize olan durumlardan ötürü de ayrımcılığa uğrayabilmektedir. Bu çoklu ayrımcılık pratikleri, kendini psikolojik, ekonomik ve sözlü taciz ile saldırı ve nefret cinayetlerine de yol açabilir. Bunlara maruz kalmamak için ve ayrımcılık/damgalanma korkusuyla LGBTİ+'lar kimliklerini gizlemek zorunda kalmaktadır. Yaşlandıklarında da gizledikleri için doğru ve kendilerine özgü hizmet almaları mümkün olamamaktadır.

Sağlık Sorunları; Yaşlanan LGBTİ+'larda yalnızlık ve destek mekanizmasından yoksun olmak ve kimliğini gizlemek zorunda olmak, sağlık durumlarının cis-heteroseksüellere kıyasla daha kötü olmasına ve fiziksel veya psikolojik rahatsızlıklara daha açık olmalarına neden olmaktadır. Özellikle psikolojik rahatsızlıklar kendine has destek sistemi olmayan insanlarda daha fazla karşılaşılan durumlardır. Fredriksen-Goldsen (2012)'e göre “yalnız yaşamak ile sağlık durumunun kötü olması ve ruhsal problemler arasında doğrudan bir bağ vardır”⁷⁴. Yaşlanan gey ve lezbiyenlerde heteroseksüellere kıyasla daha fazla psikolojik sorun görülmekle beraber⁷⁵, bir partnere sahip olanlarda ise fiziksel ve ruhsal sağlık durumunun çok daha iyi olduğu görülmektedir.⁷⁶

73 Zians, J. (2011). LGBT San Diego's Trailblazing Generation: Housing and related needs of LGBT Seniors. The San Diego Lesbian, Gay, Bisexual & Transgender Community Center

74 Fredriksen-Goldsen, K. I., Emler, C. A., Kim, H. J., Muraco, A., Erosheva, E. A., Goldsen, J., & Hoy-Ellis, C. P. (2012). The Physical and Mental Health of Lesbian, Gay Male, and Bisexual (LGB) Older Adults: The Role of Key Health Indicators and Risk and Protective Factors. *Gerontologist*.

75 Wallace, S. P., Cochran, S. D., Durazo, E. M., & Ford, C. L. (2011). The health of aging lesbian, gay and bisexual adults in California. Policy Brief UCLA Cent Health Policy Res(PB2011-2), ss. 1-8.

76 Grossman, A. H., D'Augelli, A. R., & Hershberger, S. L. (2000). Social support networks of lesbian, gay, and bisexual adults 60 years of age and older. *Journals of Gerontology - Series B Psychological Sciences and Social Sciences*, 55(3), ss. 171-179.

Cleveland Clinic⁷⁷ tarafından yapılan bir çalışmaya göre, yaşlanan ve yaşlı LGBTİ+'larda yaygın görülen sağlık sorunları şöyle verilmiştir: yüksek tansiyon, yüksek kolesterol, diyabet, kalp hastalığı, HIV / AIDS, kanser, obezite, madde kullanımı (sigara, alkol ve uyuşturucu), CYBH, uzun süreli hormon kullanımı nedeniyle sağlık sorunları, engellilik durumu, hepatit, astım, artrit, osteoporoz, karaciğer sorunları, cinsiyet uyum operasyonlarının beraberinde getirdiği komplikasyonlar, inme, yeme bozuklukları ve bulimia ile depresyon, anksiyete, panik bozukluğu, madde kullanımından kaynaklanan bozukluklar, obsesif kompulsif bozukluk, çeşitli fobiler, intihar düşünceleri ve girişimleri, travma sonrası stres bozukluğu. Buna ek olarak Harvard Üniversitesi'nin araştırmasına göre,⁷⁸ yaşlı LGBTİ+'larda demans ve alzheimer görülme oranı yüksektir.

Çalışma Hayatı: Ayrımcılık pratikleri ve eşit koşullara erişememe sebebiyle, çalışma hayatı ve istihdam alanında yaşlanan ve yaşlı LGBTİ+'ların yaşadığı sorunlar; ekonomik zafiyet, bağımsızlığını elde etme, kendi potansiyelini yaşayabilme: eğitim, kültür, rekreasyon hayatına ve spiritüel hayata katılabilme konusunda sorunlar, katılım süreçlerinin engellenmesi, teşvik edilmemesi, uyumlaştırılmaması, eğitim desteklerinin olmaması, düşük maaş, düşük emeklilik maaşı, kredilerden eşit yararlanamama olarak özetlenebilir. Özellikle eğitim ve çalışma hayatına erişimde LGB'ler ve heteroseksüellere kıyasla, trans ve trans+'lar daha fazla sorunla yüzleşmek zorunda kalmaktadır.

Yasal olarak tanınmama, hak arayamama: LGBTİ+'ların yasalarca tanınmadığı, yasa ve düzenlemelerin uyumlaştırılmadığı, evlilik eşitliğinin sağlanmadığı Türkiye gibi ülkelerde, yaşlanan LGBTİ+'larda miras hakkı, adalete erişim ve zararların tazmini için başvuru mekanizmalarından yararlanmak da mümkün olamamaktadır. Ayrımcılık pratikleri ve kötü muamelelere maruz kalan yaşlı LGBTİ+'ların adalet arayacağı yollar da bu şekilde kapatılmaktadır.

Sosyal hizmet ve sağlık hakkına erişememe: Yaşlanan ve yaşlı LGBTİ+'ların maruz kaldığı sosyal hizmet ve sağlık hakkına erişememe, özel sağlık sigortaları ve tamamlayıcı sağlık sigortaları tarafından kapsanmama,

77 Bkz. <https://my.clevelandclinic.org/ccf/media/Files/nursing/conference-continuing-education/geriatric-care-of-aging-lgbt.pdf?la=en>

78 Bkz. <https://www.health.harvard.edu/womens-health/sexual-and-gender-minorities-face-unique-health-risks>

ailenin korunması ve yoksulluk önleyici sosyal koruma programları tarafından kapsamama gibi durumlarla daha da derinleşmektedir. Fredriksen- Goldsen (Fredriksen-Goldsen vd. 2013), lezbiyen, gey ve biseksüel yaşlıların, heteroseksüellere kıyasla sağlık sigortasına sahip olma oranı daha azdır ve sağlık hizmeti alımında mali sorunlar yaşama oranları daha yüksektir⁷⁹. Kimliğini açıklamak zorunda olmak ve karşılaşılabilecek ayrımcı pratikler de LGBTİ+'ların sağlık hizmeti ve sosyal hizmetten yararlanması engellemektedir.

Sosyal İçerme ve sosyal politikalardan dışlanma: Kent algısı ve sosyal politikalar cis-heteroseksüel ve engelsiz vatandaşlara göre hazırlanmıştır. Bu nedenle, yaşlanan ve yaşlı LGBTİ+'larda topluluk desteği eksikliği; sosyal içerme ve kentin geri kalanına entegre bakım evleri ve konutlardan ve sağlıklı yaşlanma için sağlık programlarından mahrum kalma en çok görülen sorunlardandır. Williams Institute tarafından 2016 yılında yayımlanan bir çalışmaya göre, LGBTİ+ yaşlı yetişkinler için hizmetlere ve araştırmaya öncelik vermek için önemli finansman yolları açılmasını sağlamak adına, yaşlı LGBTİ+'ların yaşlıları kapsayan yasalarda “en büyük sosyal ihtiyaç” grubu olarak tanınması gerekir. LGBTİ+ yaşlı yetişkinler için önemli olacak diğer gelişmeler, ayrımcılıkla mücadele mevzuatının oluşturulması ve aile tanımının seçilmiş aileleri içerecek şekilde ve evlilik eşitliğini kapsayacak şekilde genişletilmesidir. Yaşlı LGBTİ+'lar tıbbi bakım ve sosyal desteğe ihtiyaç duyan, büyüyen bir nüfustur. Hizmet perspektifinden bakıldığında, yaşlılara destek sağlayan sağlık hizmetleri ve sosyal hizmet kurumları ve profesyonellere yönelik duyarlılık eğitimi sağlanması, sağlık hizmeti ve profesyonel yardım alımında ayrımcılıkları azaltacaktır.⁸⁰

İster merkez olsun, ister sağlık kuruluşu, ister iş yeri olsun, isterse de koca bir kentte, tüm politikalarda LGBTİ+'ları içerecek şekilde düzenlemelere ihtiyaç vardır. Kevin Urda'ya göre, “hizmet sağlayıcılar, yaşlı LGBTİ+'ların ayrımcılık yaşayacaklarına dair korkularını azaltmak ve ihtiyaç duydukları hizmetlere erişimleri konusunda onları teşvik etmek için yetkin hizmetler sağlamalıdır. Doktorlar ve hemşireler gibi sağlık çalışanları, LGBTİ+'lara

79 Fredriksen-Goldsen, K.I., Kim, H-J., Barkan, S.E., Muraco, A., Hoy-Ellis, C.P. (2013). Health disparities among lesbian, gay, and bisexual older adults: Results from a population-based study. *American Journal of Public Health*, 103(10), ss. 1802-1809.

80 Choi, S.K. & Meyer, I.H. (2016). *LGBT Aging: A Review of Research Findings, Needs, and Policy Implications*. Los Angeles: The Williams Institute

dair okulda eğitim almazlar ve mesleki eğitim ve kurum içi eğitimlerde LGBTİ+'lara yer verilmez. Fiziksel eğitimlerin maliyetli bulunup sağlanmadığı yerlerde, çevrimiçi eğitimler oluşturulmalı ve sunulmalıdır. LGBT topluluğunun tıbbi ve psikososyal ihtiyaçlarını daha iyi anlamalarını sağlayacak LGBT duyarlılık eğitimi, tüm sektörlerde tüm çalışanlara sağlanmalıdır.

Pek çok sosyal hizmet kuruluşu, LGBTİ+ yaşlı nüfusta bazı konuların özel veya daha belirgin olduğunu kabul etmez. Cinsel yönelimlerine bakılmaksızın tüm yaşlılara hizmet verildiğini söyler ama bazı yaşlıların LGBTİ+ olabileceğini kabul etmezler. Kabul formlarında özel bölümler ayrılmaması herkesi heteroseksüel kabul etmeye yol açar. LGBTİ+'lar de kendileriyle ilgili kişisel bilgileri kendi bakımlarıyla ilgili olabilecek sağlık hizmeti sağlayıcılarıyla paylaşmaktan çekindiklerinde, tıbbi karar verme süreci sorunlu hale gelir. Uygun ve doğru bir bakım planının oluşturulması hastaların yaşamlarının kişisel ayrıntılarını uzmanlarla paylaşmaları ile mümkün olur. Sağlık çalışanlarının, LGBTİ+ yaşlıları ötekileştirmeyi değil, işbirliğini teşvik eden yargılayıcı olmayan bir ortam yaratması gerekir.”⁸¹

Amerika'da Massachusetts Eyalet Valiliği 2019'da yayımladığı şehir planlama çalışmasına ⁸² göre, yaşlı LGBTİ+'lar, engelliler ve alzheimer hastaları dahil, toplumun tüm kesimlerini kapsayacak şekilde yapılacak bir yeni şehir planının, kanunlar ve düzenlemeler, sağlık ve sosyal hizmet sağlayıcıları, örgütler ve hizmetlerle, barınma olanakları, yaşam seyirlerine etkileyen tüm hizmetlerle desteklenmesi gerekmektedir. Bu yönde geliştirilecek politikalar ve toplum ve kapsayıcı yasal bir sistemle, mevcut düzendeki yaşlanan ve yaşlı LGBTİ+'ların damgalanma yaşaması ortadan kalkacaktır. Genç LGBTİ+'ların böyle bir sistemde büyümesi, aileleri ve toplumla yaşadıkları sorunları ortadan kaldıracaktır.

81 Urda, Kevin, C. (1998). LGBT Aging: The Approaching Silver Wave, George Mason University

82 Bkz. <https://www.aarp.org/content/dam/aarp/livable-communities/livable-documents/documents-2018/action-plans/massachusetts-state-action-plan-2019.pdf>

ARAŞTIRMA İLE ELDE EDİLEN BULGULAR VE ONLINE ETKİNLİKLERDEN NOTLAR

1 Temmuz 2020-28 Şubat 2021 tarihleri arasında gerçekleştirilen çalışma kapsamında uygulanan/uygulanacak faaliyetler; LGBTİ+ Yaşlı Hakları ve Sorunlarına Dair Bilgiler ve Yurtiçinden ve Dünyadan İyi Örnekler Toplamak Amaçlı Çevrimiçi Araştırma (Temmuz, Ağustos 2020); HIV ve LGBTİ+ Yaşlılar Konusunda Çevrimiçi Eğitim (28 Eylül 2020); Çevrimiçi Hukuk ve Yaşlı LGBTİ+'lar Eğitimi (19 Ekim 2020); Dayanışma ve Yaşam Kooperatifleri ve Yaşlı LGBTİ+'lar Üzerine Çevrimiçi Toplantı (16 Kasım 2020); Kaos GL ile beraber düzenlenen Yaşlı LGBTİ+'lar ve Sosyal Politikalar Toplantısı (26 Kasım 2020); Yaşlı LGBTİ+'lar ve İnsan Hakları Bağlamında Yaşlılık, Sivil Toplum-Yaşlılık Çalışmaları Toplantısı (30 Kasım 2020); Sosyal Hizmetler Bağlamında Yaşlı LGBTİ+'lar Toplantısı (14 Aralık 2020); projenin ve rapor kitabının bilgisinin alanla paylaşılması amaçlı Lubunyanın Yaşı Yoktur Erken Yılbaşı Toplantısı &Partisi (25 Aralık 2020); Çevrimiçi Danışma ve Strateji Toplantısı (Ocak 2020); Kaynak Materyallerin Üretimi, Üretilen Materyallerin Dağılımı ve Medyada Yer Alması olarak kurgulanmıştır.

Bu faaliyetlerden ilki, LGBTİ+ Yaşlı Hakları ve Sorunlarına Dair Bilgiler ve Yurtiçinden ve Dünyadan İyi Örnekler Toplamak Amaçlı Çevrimiçi Araştırmadır.

1. LGBTİ+ Yaşlı Hakları ve Sorunlarına Dair Bilgiler ve Yurtiçinden ve Dünyadan İyi Örnekler Toplamak Amaçlı Çevrimiçi Araştırma (Temmuz, Ağustos 2020)

17 Mayıs Derneği, Temmuz 2020 tarihinde gerçekleştirdiği araştırmada tüm dünyadaki iyi örnekleri ve yaşlı LGBTİ+'ların hakları ve sorunları konusunda bilgileri bir araya getirmiştir. Bu dünyadan örnekler, Amerika ve Kanada'dan emeklilik toplulukları (emekli evleri), bakım evleri, karavan parkları; Amerika'dan apartman kompleksleri/rezidanslar/diğer; tüm

dünyadan örnek örgütler; dünyadan komün yaşam örnekleri ve yaşlı LGBTİ+'lar için hizmet sağlayan merkezlere ek olarak, yaşlı LGBTİ+'lar konusundaki ağlar ve diğer iyi çalışmaları kapsamaktadır.

Aşağıda görülebilecek örneklerde ve örgütler tarafından yapılan çalışmalarda ortak nokta, yaşlıların hayatlarını haklarına uygun olarak sürdürmelerinde tek beden herkese uyar yaklaşımı yerine, kişilerin bireysel özelliklerine odaklanması, yaşlıların gündelik yaşama katılımı ve sosyal ilişkilerini sürdürebilmesi konusunda etkileşimde oldukları yapısal çevrenin erişilebilirliğinin ve kullanılabilirliğinin sağlanması, tüm kullanıcıların ihtiyaçları, beklentilerini ve tahayyüllerini odağına alan, bağımsız ve eşitlikçi kullanıma yönelik planlama ve tasarımla oluşturulmalarıdır. Arkadaş bağları, hayatla bağı koparmama, aktif etkinliklere katılmanın yaşlıyken önemli olduğundan yola çıkarak dünyada pek çok LGBTİ+ dostu veya LGBTİ+'lara yönelik hizmet sağlayan yaşam merkezleri kurulmuştur. Türkiye'de ileride yapılabilecek çalışmalara bu açılardan ilham verebilmesi için bu yapıların bir kısmı aşağıda paylaşılmaktadır.

DÜNYADAN ÖRNEKLER:

1. (Amerika, Kanada) Emeklilik Toplulukları, Bakım Evleri, Karavan Parkları

- a. Fountaingrove/Fountaingrove Lodge, Santa Rosa, California'da yer alan bu topluluk olup yaşlı LGBTİ+'lar için sürekli hizmet sunan ilk topluluklardan biridir. Her bir kişiye, içerisinde balkon alanı, mutfak ve her türlü imkanın yer aldığı daireler tahsis edilmiştir. Ayrıca spor salonları, oturma alanı ve spa, bahçeler, yüzme havuzları ve kapalı otopark gibi geniş alanlara sahiptir. Beş yıldızlı, lüks ve tam teşekküllü olan bu merkezde, aktif ve bağımsız olarak hareket edilebilir, evcil hayvanlarla birlikte yaşamak mümkündür. Uzman personel hizmeti, özel diyete uygun yemek imkanı, temizlik hizmeti gibi ihtiyaçları da karşılayan bu merkezde, alzheimer ve demans konusunda özel hizmet imkanı da yer almaktadır. Düzenlenen etkinlikler arasında çikolata partileri, şarap geceleri, golf turnuvası ve onur haftası etkinlikleri yer alır.
- b. Seashore Point, 55 yaş ve üzeri yaşlı LGBTİ+'lar için yerleşim bölgesidir, Massachusetts/ Provincetown'un merkezinde yer alır.

Bünyesinde, çok çeşitli olanaklara ve kişisel sağlık hizmetlerine kolay erişim sağlayacak şekilde tasarlanmış evler bulunur. Tek yataklı ve çift yataklı ev seçeneklerine ek olarak, özel yemek odaları, çok amaçlı bir etkinlik odası, tam donanımlı bir fitness merkezi, kütüphane, geniş park yerleri sunar ve evcil hayvan dostu bir topluluktur. Sitede bir sağlıklı yaşam merkezi bulunmaktadır. Sağlık ihtiyaçları ortaya çıkarsa, evde sağlık veya refakatçi hizmetlerinden faydalanabilir veya profesyonel rehabilitasyon departmanından yararlanılabilir. Yer aldığı bölge sahile ve sanatsal/kültürel etkinlikler/ festivaller bölgesine yakın olduğundan, topluca ya da bireysel olarak çeşitli aktivitelere katılabilir.

- c. Carefree Cove, Boone, Kuzey Karolina'da yer alan ve "High Country" olarak da bilinen, Appalachian dağlarının yakınında Kuzey Carolina'da konuşlanmış, yaşlı lezbiyen ve gey ev sahiplerine hizmet sağlayan bir kütük ev topluluğudur. Doğal ve kırsal yaşam olanakları sunar. İçerisinde, aktiviteler için kulüp binası ve yürüyüş ve bisiklet parkurları yer alır.
- d. A Place For Us, Cleveland ve Lakewood, Ohio sınırında bulunan, yirmi yıllık bir çalışmanın ardından yakın zamanda açılan yaşlı LGBTİ+'ların yaşadığı yeni bir sitedir. 24 saat acil tedavi imkanı sunar. Tek ve iki yatak odalı geniş dairelerden oluşmaktadır. Sağladığı olanaklar arasında çalışma merkezi, topluluk odası, engellilere uygun binalar, spor salonları, kütüphane, her katta çamaşır odası, meditasyon odaları, tam donanımlı mutfaklar bulunmaktadır. Evcil hayvan dostu bir topluluktur.
- e. Spirit On Lake, Minneapolis, Minnesota'nın merkezinde yer alan ve yaşlı LGBTİ+'lara kentsel yaşam sağlayan bir yerdir. İçerisinde, 46 daire ve yer altı otoparkı yer alır. Sağladığı olanaklar arasında çamaşır odası, engelli birimleri, spor salonları, kapalı ve açık havuzlar, oyun alanları, kulüp binası yer alır. Etrafında bisiklet parkurları yer alır. Düşük gelirlili kişilere sağlanan devlet destekli "kuponlar⁸³" ile bu merkezde ücretsiz kalmak mümkündür.

83 "Housing Vouchers": Bu kuponlar, kendi ihtiyaçlarını karşılayamayan yaşlı, hasta ve engelli kişilere, devletin sağladığı kuponlardır. Bu kuponlarla, özel merkezlerde ücretsiz kalınabilir. Masraflar, devlet tarafından doğrudan merkezlere ödenir.

- f. Rainbow Vista, Gresham, Oregon'da bulunan geniş çaplı barınma imkanları sunan bir LGBTİ+ emeklilik topluluğudur. Tiyatro ve müzik odaları, misafir odaları, bilardo salonları, egzersiz ve spor salonları, barbekü alanı, kütüphane gibi olanaklara ek olarak, site sakinleri için yerel restoranlarında öğle yemekleri ve aylık akşam yemekleri ve kendi tiyatro odalarında aylık filmler gibi aktiviteler sunar. Evcil hayvan dostudur, stüdyo ve tek yatak odalı daireler mevcuttur, ancak tıbbi veya destekli yaşam hizmetleri mevcut değildir.
- g. Discovery Bay Resort, Kanada, British Columbia'da Kelowna şehir merkezinde bulunan lüks otel tarzı bir emeklilik topluluğudur. Okanagan Gölü'ne yakın, kilometrelerce sahil yürüyüş yolları ve parkurlara da yakındır. İki havuz, iki spa, sauna ve fitness merkezi, bilardo masası, kulüp evleri, TV odaları gibi imkanları vardır. Bir de Washington'da kadınlara özel yaklaşık 400 metrekarelik evler ve karavanlar sunan Port Townsend'e yakın bir şubesi daha mevcuttur. Kano, kuş gözlem, doğa yürüyüşleri, bisiklet, yüzme gibi aktivitelerin yapılabileceği doğal ortamı sunar. Ortak bahçe, ortak kulübe ve market, toplantı odası gibi imkanlar sunan bu tesis, evcil hayvan dostudur.
- h. Stonewall Gardens Assisted Living, yaşlı LGBTİ+'lar için her türlü destek hizmeti sunan ilk merkezdir. Bir de Stonewall Gardens'ın Palm Springs, California'da yer alan bir merkezi vardır. Merkezde kalanların her türlü kişisel bakımı, özel beslenme gereksinimleri, düzenli tedavileri için gereken destek, uzman personel tarafından sağlanmaktadır. Stüdyo daire, tek yatak odalı daire ve ortak delüks stüdyo daire olmak üzere 3 farklı tipte 24 bungalow tarzı daireden oluşmaktadır. Konut sakinlerinin günlük yaşam aktivitelerine yardımcı olmak için 24 saat çalışan personeliyle, haftalık temizlik hizmetine ek olarak, kafe alanı, aktivite odaları, oturma alanları, çamaşır odaları, farklı rekreasyonel aktiviteler ve etkinlikler için ortak alanlar gibi olanaklar sunmaktadır. Tiyatro, alışveriş, dışarıda yemek etkinlikleri ve grup gezileri gibi aktiviteler düzenlenir . Evcil hayvan dostudur.
- i. Birds of a Feather, 2004 yılında yaşlı gey ve lezbiyenler için bir topluluk olarak kurulmuştur, New Mexico, Santa Fe yakınlarında yer alır. Doğa içerisinde bisiklet , at binme ve yürüyüş parkurları sunar.

- i. The Resort, Carefree Boulevard, Fort Meyers, Florida'da tatil köyü tarzında, sadece kadınlara özel 250'den en fazla ev ve karavan sunan, 50 dönüm alanda kurulan bir merkezdir. Göllerde yüzme, doğa yürüyüşleri gibi aktiviteler sunar.
- j. The Pueblo, Apache Junction, Arizona'da 55 yaş ve üzeri kadınlara özel bir mobil ev ve karavan parkıdır. Doğa aktiviteleri sunar.
- k. The Palms of Manasota, Palmetto, Florida'da yer alır, yaşlı LGBTİ+'lara yer sağlayan ilk emeklilik topluluklarındandır. St. Petersburg ve Sarasota arasındaki Tampa Bay bölgesinde yer almaktadır. 21 bağımsız ev ve 2 apartmandan oluşan 2 etap ev kompleksini bünyesinde bulundurur.

2. Amerika'dan Apartman Kompleksleri/Rezidanslar/Diğer

Son yıllarda, yaşlı LGBT + 'lar için uygun, düşük gelirli hitap eden apartman komplekslerinin sayısında artış olmuştur. Bu tesisler devlet tarafından sübvansede edilmektedir. Çoğu durumda, kira, kiralayanın gelirinin yaklaşık yüzde 30'una dayalı olarak değişken bir ölçekte hesaplanır ve kura sistemiyle bu komplekslere yerleşmek mümkündür. Bu kompleksler aşağıda yer almaktadır:

- a. John C. Anderson Apartments, Philadelphia, Pensilvanya'da yer almaktadır. Bu tesis, 62 yaş ve üstü yaşlılar için LGBTİ+ dostu bir apartman kompleksidir. Tek yatak odalı dairelerin her birinde açık bir kat planı ve modern bir mutfak, topluluk odası, ortak veranda, kütüphane gibi tesisler ve çeşitli etkinlikler sunar. Evcil hayvan dostudur.
- b. Townhall Apartments, Chicago, Illinois'de yer alır. Uygun fiyatlı bir barınma girişimi olup, evsiz kalma riski altında olan ve/veya HIV/AIDS ile yaşayanlara kalıcı konut ve destekleyici hizmetler sunmaktadır. Tesis yaklaşık 3 yıldır yaşlı LGBTİ+'lar için güvenli alan sağlamaktadır. Üniteler düşük maliyetli fakat temizdir. LGBTİ+'ların yoğun olarak yer aldığı bölgede, uygun fiyatlı 79 tek yatak odalı ve stüdyo daireler sunar. Yoksullukla mücadele alanında çalışan Heartland Alliance ile Chicago'da LGBTİ+ program hizmetleri sağlayan Center on Halsted'in 25 milyon dolarlık ortak projesidir. Bekleme listesi

uzundur. Bünyesinde tam zamanlı bir sosyal hizmet uzmanı görev alır. İçerisinde LGBTİ+'ların beraber etkinlik yaptığı Rainbow Room, fitness ve bilgisayar odası bulunmaktadır. Engelli LGBTİ+'lar, HIV/AIDS ile yaşayan LGBTİ+'lar için özel hizmetler sunulmaktadır.

- c. Crotona Senior Residences, Bronx'taki Crotona Park'ta yer alan SAGE örgütü tarafından desteklenen yaşlı LGBTİ+'lar için 65.000 metrekarelik bir alanda hizmet sunan, karma kullanımlı, 7 katlı, 82 birimlik bir konut kompleksidir. Çamaşır odası, topluluk odası, kütüphane ve bahçe alanlarına sahiptir. Büyük odada, günlük yemek ve eğlence aktiviteleri düzenlenir.
- d. Ingersoll Senior Residences: Brooklyn'de Myrtle Bulvarı'nda 16 katlı, 145 üniteli olarak kurulan Ingersoll Senior Residences (ISR), New York'un ilk uygun fiyatlı yaşlı LGBTİ+ dostu konut projesidir. SAGE desteğiyle inşa edilmiştir.
- e. North Park Senior Apartments, 55 yaş ve üzeri yaşlılar için 76 dairesi bulunur, Hızlı Otobüs Hattı, Bisiklet Yolu ve alışveriş, restoran ve iş merkezlerinin yakınında elverişli bir konumda konuşlanmıştır. San Diego LGBTİ+ Topluluk Merkezi tarafından burada kalanlara yönelik sürekli olarak hizmet sağlanır.
- f. Mary's House for Older Adults, Washington'da 401 Anacostia Road, SE adresinde yer alan, yaşlandıkça yaşlılığı onurlandıran bir model olarak kendini tanımlayan bir komplekstir. 15 üniteli, LGBTİ+ dostu tesisin amacı, sağlık ve zindelik programları, hidroterapi ve sosyal hizmetler aracılığıyla yaşlı yetişkinlerin duygusal, sosyal ve diğer benzer ihtiyaçlarını karşılamaktır.
- g. Triangle Square, Los Angeles, Hollywood'da yer alır. Şimdiye kadar listelenen geleneksel emeklilik topluluklarına biraz farklı bir bakış olan bu tesis, daha uygun fiyatlı bir barınma seçeneğine ihtiyaç duyan insanlara ev sağlamak için tasarlanmıştır. Düşük gelirli yaşlılar için 96 daire sunar ve % 39'unda özellikle HIV/AIDS ile yaşayan veya evsiz kalma riski taşıyan yaşlılar kalmaktadır. Binada, bir havuz, oturma alanları ve ortak çamaşırhane gibi olanaklar sunmaktadır. Bu tesis, Los Angeles Geliştirme Ajansı, Barınma Dairesi ve SunAmerica desteğiyle inşa edilmiştir.

Gay & Lesbian Elder Housing, The Gay & Lesbian Elder Housing (GLEH) tarafından başlatılan bir girişimdir. Bu girişim, uygun fiyatlı konutlar geliştirerek, kapsamlı bakım ile yaşlı LGBTİ+ topluluğu için daha parlak bir gelecek sağlayarak yaşlı LGBTİ+'ların ve HIV/AIDS ile yaşayan topluluklarının yaşam deneyimlerini iyileştirmek hedefiyle yola çıkmıştır. 20,3 milyon dolarlık bir yatırımla bu merkezde sosyal hizmetler, dersler ve kültürel etkinliklerle yaşlı LGBTİ+'lara hizmet vermektedir.

- h.** Anita May Rosenstein Campus, henüz inşaat halinde bir tesistir. SAGE örgütü ve Los Angeles LGBT Center'ın girişimi olan bu tesis, Triangle Square'den sadece dört blok ötede, ülkenin ilk nesiller arası LGBTİ+ yaşlı ve gençlik konut kompleksi olma hedefiyle yola çıkmıştır. Yaşlı LGBTİ+'lar için uygun fiyatlı 100 konut, evsiz genç LGBTİ+'lar için ise 100 yatak veya tüm LGBTİ+ gençler için 35 konut öngören projede, yaşlı ve gençlik merkezleri ve düzenli yemek servisi yapan bir mutfak kompleksi inşa edilecektir.
- i.** 55 Laguna, Mart 2017'de San Francisco'da, 55+ LGBTİ+'lar için kurulan kentin ilk uygun fiyatlı kompleksidir. Proje fikri, yaklaşık 20 yıl önce Rainbow Adult Community Housing olarak kurgulanmıştır. 55 Laguna, Openhouse (eski adıyla Rainbow Adult Community Housing) ve geliştirici ve yönetici olarak projede yer alan Mercy Housing'ın ortak projesidir. Proje 10 stüdyo, 26 tek yatak odalı ve 4 iki yatak odalı 40 daireden oluşmaktadır. 1.800'den fazla kişi evlere yerleşmek adına kura çekimine katılmıştır. Bob Ross LGBT Emeklilik Merkezi'ne de ev sahipliği yapan tesiste yüzde 57 oranında siyahi LGBTİ+'lar kalmaktadır.

3. Tüm Dünyadan Örnek Örgütler:

SAGE-National LGBT Housing Initiative

Ulusal çapta LGBTİ+'lara barınma hizmeti sağlamayı amaçlayan bir girişimdir. Yaşlılık yıllarında LGBTİ+'ların nerede yaşayacağı sorununa çözüm bulmayı, özgürlüklere haklara saygılı girişimler yaratmayı amaçlar. New York'ta LGBT dostu konutlar inşa etmek, barınma hakkına yönelik ayrımcılıklara karşı ulusal düzeyde savunuculuk yapmak, yaşlılara

bakım hizmeti sağlayıcılarına LGBTİ+'ların hakları konusunda eğitim vermek, LGBTİ+'lara haklar konusunda eğitim vermek, ABD'deki inşaat firmalarının LGBT dostu konut alanlarını çoğaltmasına yardımcı olmak gibi hedeflerle yola çıkan SAGE'nin bu girişimi, Calamus Vakfı ve City Community Development tarafından desteklenmektedir.

Daha fazla bilgi için bkz.

<https://www.sageusa.org/what-we-do/national-lgbt-housing-initiative/>

HAAG-Housing for the Aged Action Group

HAAG cinsiyet, cinsiyet ifadesi veya cinsel yönelim temelinde ayrımcılık yapmayan, Rainbow Tick akreditasyonu için çalışan bir örgütlenmedir. Rainbow Tick Akreditasyon Programı, kuruluşların LGBTİ+'lara güvenli ve kapsayıcı hizmet sunmalarını ve uygulamalarını destekler ve Rainbow Tick Standartlarını karşılayanlar için ulusal tanınırlık sağlar. Rainbow Tick Akreditasyon Programı, gönüllü bir programdır ve kuruluşların LGBTİ dostu yerine, LGBTİ kapsayıcı durumuna geçmesine yardımcı olur. Rainbow Tick, LGBTİ+'lara güvenli ve kapsayıcı uygulama ve hizmetler sunan kuruluşlar için ulusal bir akreditasyon programıdır. Rainbow Tick almak isteyen kuruluşların, Rainbow Health Victoria'nın (eski adıyla GLHV) sahip olduğu ve geliştirdiği Rainbow Tick Standartlarına göre akreditasyona tabi tutulması gerekir.

SAGECare Certification

SAGECare programı, bakım sağlayıcılarına LGBT topluluğunun benzersiz ihtiyaçlarını nasıl daha iyi anlayabilecekleri konusunda eğitim sağlar. SAGECare, vasıflı hemşirelik tesisleri, sağlık hizmetleri kuruluşları, destekli yaşam toplulukları, uzun süreli bakım ve daha fazlasını sağlamak için çalışır. SAGECare sertifikasına sahip LGBT dostu tesislerle, yaşlı LGBTİ+'ların ayrımcılık yaşamayacakları tesislerin çoğalmasını sağlar.

LGBT Aging Advocacy

LGBT'lerin Yaşlanması Konusunda Ulusal Kaynak Merkezi, yaşlı yetişkinlere sunulan hizmetlerin ve desteklerin kalitesini artırmayı amaçlayan ülkenin ilk ve tek teknik yardım kaynak merkezidir. Daha fazla bilgi için bkz.

<http://www.lgbtagingcenter.org>

SageUSA

Yaşlı LGBTİ'ler için Hizmetler ve Savunuculuk (SAGE) Örgütü, yaşlı LGBT yetişkinler ve onlara bakım sağlayan kişiler için destekleyici hizmetler ve kaynaklar sunan, yaşlı LGBT'lerin ihtiyaçlarını karşılayan kamu politikası değişikliklerini savunan ulusal bir kuruluştur ve hizmet sağlayıcılara ve LGBT örgütlerine, Ulusal Kaynak Merkezi (National Resource Center on LGBT Aging) aracılığıyla eğitim sağlar. Daha fazla bilgi için bkz.

www.sageusa.org;

<https://www.lgbtagingcenter.org>

Lambda Legal

1973'te kurulan Lambda Legal, LGBTİ+'ların ve HIV/AIDS ile yaşayanların kesişiminde, medeni hakların davalar, eğitim ve kamu politikası çalışmaları yoluyla tam olarak tanınmasını sağlamak amacıyla güden en eski ve en büyük ulusal yasal organizasyondur. Daha fazla bilgi için bkz.

<http://www.lambdalegal.org/>

National Coalition of Anti-Violence Programs' National LGBTQ Training and Technical Assistance Center- The National Coalition of Anti-Violence Programs (NCAVP)

Şiddetle Mücadele Programlarının Ulusal Koalisyonu Ulusal LGBTQ Eğitim ve Teknik Yardım Merkezi- Ulusal Şiddet Karşıtı Programlar Koalisyonu olan bu merkez, Ulusal Eğitim ve Teknik Yardım (TTA) Merkezini koordine eder. Şiddetten hayatta kalan LGBT'ler için hizmet sunumlarını kapsayıcı ve erişilebilir hale getirmek, destek ve strateji arayışında olan doğrudan hizmet sağlayan ve savunuculuk yapan örgütlerce kullanılır. Daha fazla bilgi için bkz.

<http://avp.org/resources/training-center>

The National Gay and Lesbian Task Force

Ulusal Gey ve Lezbiyen Görev Gücü'nün misyonu, LGBT topluluğunun gücünü sıfırdan inşa etmektir. Bunu aktivistleri eğiterek, LGBT karşıtı referandumlara karşı savunuculuk faaliyetleri ve LGBT'ler lehine mevzuatlar oluşturulması için geniş tabanlı kampanyalar düzenleyerek ve örgütsel kapasitesini geliştirerek gerçekleştirir. Daha fazla bilgi için bkz.

<http://www.thetaskforce.org/>

National Center for Transgender Equality

Ulusal Trans Eşitlik Merkezi (NCTE), savunuculuk, işbirliği ve yetkilendirme yoluyla translar ve eşitlik alanında çalışan bir sosyal adalet kuruluşudur. Daha fazla bilgi için bkz.

<http://transequality.org/>

FORGE: Transgender Aging Network (TAN)

FORGE, 1994 yılında Milwaukee, Wisconsin'de kurulan, trans topluluklara akran desteği sağlayan bir oluşumdur. Daha fazla bilgi için bkz.

<http://forge-forward.org/aging/>

4. Dünyadan Komün Yaşam Örnekleri ve Yaşlı LGBTİ+'lar için hizmet sağlayan merkezler

a. Amerika Birleşik Devletleri:

Village Hearth Cohousing

55+ LGBTİ+'lar için hazırlanan bir komündür. 55-73 yaşları arasında sakinlere sahiptir. Durham, North Carolina'da emekli bir çift tarafından yürütülen 13 aylık bir projedir. National Cooperative Bank'ten inşaat için kredi olarak başlatılmıştır.

Nisan 2020'de bitmesi planlanmış ama henüz bitmemiştir. 60 dönüme yakın arsada, 28 ev inşa edilmiştir, araç park yerleri de ayrılmıştır.

2,600 metre karelik ortak binasında, mutfak, yemek ve toplantı odası, şömineli bir oturma bölgesi, çamaşırhane, spor odası ve sanat atölyesi yer alır. Sebze meyve ekimi için eko bahçeler mevcuttur.

Ayrıca köpek gezdirme alanı, bahçeler, yürüyüş parkurları ve kamp ateşi için ateş çukurları inşa edilmektedir.

Şimdiye kadar 25 ev satılmıştır, iyi komşular algısı için LGBT dostu heteroseksüeller de buradan ev alabilir. Evlerin ücreti 300-400bin dolar, kiralık evler ise 300-400 dolardır.

Daha fazla bilgi için bkz.

<https://www.villagehearthcohousing.com>

b. Birleşik Krallık:

Tonic Living

Bu, geliştirme sürecinde olan bir komün yaşam pratiğidir. Benzer deneyimler yaşamış çeşitli geçmişlere sahip yaşlı LGBTİ+'lar için güvenli bir alan sağlama hedefiyle yola çıkmıştır. Yaşlı LGBTİ+'ların yaşlanmanın getirdiği ihtiyaçları karşılamada yaşadıkları ayrımcılık, destek yoksunluğu ve yalnızlık durumlarını ortadan kaldırmaya yönelik bu projenin, hayır kurumlarından alınan desteklerle Londra'da yakında hayata geçirilmesi planlanmaktadır. Daha fazla bilgi için bkz.

<https://www.ageing-better.org.uk/blogs/new-models-community-are-needed-give-lgbt-people-good-later-life>

London Older Lesbian Cohousing

Tonic Living'le aynı amaçları hedefleyen, aynı çizgide ilerlemesi planlanan, ne zaman gerçekleşeceği ise belli olmayan Londra'da lezbiyenlere yönelik bir ortak yaşam projesidir.

- Bunlara ek olarak, doğrudan devlet tarafından fonlanan Manchester Şehir Meclisi tarafından yaşlı LGBTİ+'lar için bir konut kompleksi oluşturma planları mevcuttur. Bu projenin uygulanmasında Şehir Meclisi, Stonewall Housing ve yerel LGBT örgütlerinin yanı sıra hükümete ait Homes and Community Agency ile çalışmayı planlamaktadır. Ne zaman gerçekleşeceği belli olmayan bu projede, kişiler merkezden ev kiralayabilecek veya satın alabilecekler bakım ihtiyaçlarıyla ilgilenen özel olarak eğitilmiş bir personelden hizmet alabileceklerdir.

c. Almanya:

Lebensort Vielfalt

Berlin'de Haziran 2012'de açılan bir LGBTİ+ ortak yaşam topluluğudur. Almanya'nın LGBTİ+'lara yönelik, açık kimlikle ortak yaşam kurmasına olanak tanıyan ilk topluluğudur. İçerisinde, 20 daire, bir danışma merkezi ve herkese açık Wilde Oscar isimli restoran yer almaktadır.

Aynı isme sahip bir başka topluluk ise, Schwulenberatung Berlin örgütü tarafından yönetilen Lebensort Vielfalt (LoV)'dir. LoV, her yaştan ve çok

uluslu LGBTİ+'lara ev sahipli yapmaktadır. Projenin finansmanı çoğunlukla yerel vakıflar, bağışlar, sponsorluklar, özel ve kamu kredilerinden sağlanmıştır, gönüllü LGBTİ+'larla ortak inşa edilmiştir. İçerisinde, 24 daire yer alan bu alanda, 24 saat destek ve bakıma ihtiyacı olan yaşlı LGBTİ+'lar için ayrı bir bakım evi yer alır. Tüm LGBTİ+'lar için güvenli alan ve sosyalleşme imkanı sunar. Danışmanlık hizmeti binası, düzenli olarak eğlence mekanı işlevi gören bir bar, bahçe ve LGBT temalı büyük bir kütüphane de bu alanda yer alan mekanlardır.

Villa Anders

Cologne, Almanya'da yer alan bu konut alanı, en eski LGBTİ+ konut alanlarından biridir. 2009 yılında açılan bu konut kompleksi üç binadan 20 daireden oluşur, düşük gelirli kişilerin burada ikamet etmelerine olanak sağlamak için kent yönetimi tarafından sübvansede edilmektedir. Herkese açık olan bu komplekste, heteroseksüellerin oranının %10'u geçmemesine dikkat edilmektedir. Sakinlerinin üçte biri 60 yaş üstü LGBTİ+'lardan oluşmaktadır, belediyeden doğrudan destek almaktadırlar.

Initiative Regenbogenpflege

Frankfurt'ta 2013 yılında başlatılan bu girişim, Frankfurter Verband örgütünün yerel örgütler ve LGBTİ+ aktivistlerle beraber inşa edilmiştir. Frankfurt'taki Yaşlı LGBTİ+'lar için uygun bakım sağlamak hedefiyle yola çıkmıştır. Bu girişimin aktivistleri, bu güne kadar LGBTİ+ kapsayıcı Julie-Roger-Haus ve Sozial-und Rehasentrum West isimli iki bakım evini hayata geçirmişlerdir.

Rad und Tat - Offene Initiative Lesbischer Frauen e.V (RuT)

Berlin'deki bu girişim, Lebensort Vielfalt'a benzer bir alanı, sadece kadınlar için kurmayı planlamaktadır. RuT- FrauenKultur & Wohnen projesi, yaş, ırk ve kültürel veya sosyal köken, cinsiyet kimliği/cinsel yönelim fark etmeksizin tüm kadınları hedefler. 80 daireli bir konut topluluğu ve iki bakım evinin inşa edilmesi hedeflenmektedir. Cinsel yönelim, yaşlılık, mülteci olma hali üzerinden ayrımcılığa maruz kalan kadınlar için hizmet sağlamayı amaçlamışlardır. Merkez, barınma ve bakımın yanı sıra eğitim ve kültür etkinlikleri sunacak ve lezbiyenler için bir bilgi merkezi görevi görmeyi amaçlamaktadır.

d. İspanya:

La Fundación 26 de Diciembre

Madrid'de yer alan bu vakıf, Madrid Dayanışma Barınma Programı tarafından 50+ LGBTİ+'lara yönelik hizmet vermesi planlanan merkezlerin başına getirilmiştir. Madrid'de 80.000'e yakın yaşlı LGBTİ+'nın ikamet ettiği düşünülmektedir. Buralarda hem genç hem de yaşlı LGBTİ+'lara güvenli alan sağlanması hedeflenmiştir. Vakıf, bu alanın inşası için Rivas-Vaciamadrid'te yer alan belediyeye ait yurt binasının bir kısmını almıştır. 120 dairelik bu komplekste şu anda 20 kişi kalmaktadır. Spor salonu, kütüphane, çamaşırhane, konferans salonu, market ve restoran inşaatı devam etmektedir. Toplamda 230 kişilik kontenjani olan bu merkezde kalan kişilere hizmet verecek ve HIV+ kişiler için özel bakım sağlayacak 30 personel istihdam edilecektir. Daha fazla bilgi için bkz.

https://www.65ymas.com/sociedad/cohousing-lgtbi-un-proyecto-para-envejecer-en-diversidad_4279_102.html

e. Avustralya:

Older Women in Cohousing, Inc. – WinC

WinC, Avustralya'da Victoria'da yaşlı kuir kadınlar için sürdürülebilir bir ortak konut topluluğu üzerinde çalışan bir kuruluştur. Victoria Women's Trust and Lesbians, Inc örgütünden 2019 içerisinde aldığı hibelerle 20-25 kişinin kalabileceği evler inşa etmek, permakültür bahçeleri ve ortak bina kurmak için harekete geçmişlerdir. İleride kooperatifleşme çalışmalarına da başlamayı planlamaktadırlar. Şu anda arsa satın alma aşamasında olan kuruluş, tüm inşaat süreci bittiğinde mutfak, yemek odası, müzik atölyesi, marangozluk atölyesi, egzersiz odası gibi alanların da içerisinde yer alacağı bir alan yaratmayı hedeflemektedir.

KitsHarbor

Nancy Nystrom ve partneri tarafından, 2009 yılında Bremerton'da kadınlar ve özellikle lezbiyenler için bir yer satın alma hedefiyle başlatılan çalışmadır. 55-78 yaş arası kadınlar için bağımsız bir yaşam kooperatifi inşa etme sürecindedirler. Yedi sakinleri vardır ve 15 kadın bekleme listesindedir. Tüm çalışmalar, modifikasyonlar ve inşaatların yaklaşık 400.000 \$'a mal olacağı öngörülmektedir.

Daha fazla bilgi için bkz.

<http://archive.kitsapsun.com/news/local/lesbians-welcome-kitsap-fits-bill-for-a-new-kind-of-elaceful-housing-ep-422945919-358935511.html>

f. Hollanda:

De Rietvinck

1980'lerden bu yana LGBT dostu hizmet sunan Amsterdam'da yer alan bir bakım tesisidir. 2010 yılında LGBTİ+ kapsayıcı merkezlere verilen Pink Passkey sertifikasını alan ilk merkezdir. Engelliler, kronik hastalığı veya demansı olan kişiler için daire ve grup evleri ile yaşlı LGBTİ+'lar için gündüz bakımevi hizmeti ile diğer hizmetleri sağlarlar. Düzenli sosyal toplantılar düzenlenen bu merkezde, çeşitli aktiviteler için bir mekan olarak hizmet veren restoranı, barı ve kafesiyle yerel toplumla iç içedir.

Gay Living

Hollanda'da yaşlanan LGBTİ+'lar için çeşitli konut kompleksleri yaratmayı planlamaktadır. Bu projenin arkasında Gay Care yer alır. Kuruluşun hedefi, ülke çapında en az 50 dairelik on bağımsız proje geliştirmektir. LGBTİ+ spesifik hizmet sağlanması, bakım ihtiyaçlarının karşılanması gibi ihtiyaçları karşılayacak bu projeler için, Gay Living, yerel LGBTİ+ topluluklarıyla olan bağlantılarını ve ağlarını güçlendirmek için çalışmaktadır, gelecekteki sakinlerine yönelik beklenti anketi gerçekleştirmekte ve çeşitli şehirlerde uygun mülkler aramaktadır.

g. İsveç:

Regnbågen

İsveç'in ilk LGBTİ+ spesifik konut kompleksidir. 2013 yılında Stockholm'de açılmıştır. Yaşlı yetişkinler için hizmet veren sekiz katlı bir konut kompleksinin en üstteki üç katında yer almaktadır. Yaşlı LGBTİ+'lar tarafından kiralanmaya açıktır.

h. Danimarka:

Plejehjemmet Slottet

Kopenhag'ın belediyeye ait huzurevleri arasında ilk LGBTİ+ dostu huzurevidir. Personele LGBTİ+'ların hakları ve sorunları konusunda eğitim

verilmiş ve doğrudan yaşlı LGBTİ+'lara hizmet sağlamak amacıyla 2014 yılında statüsü değiştirilmiştir. Bünyesinde tüm hizmetlerin ayrımcılık olmadan verilmesine ek olarak, çeşitli sosyal ve kültürel etkinlikler düzenlenmektedir.

3B

Kopenhag'da kar amacı gütmeyen barınma hakkı konusunda çalışan 3B Derneği, 50'den fazla LGBTİ+ için merkez ve topluluk oluşturmayı planlamaktadır. 3B, ayırım yapmaksızın herkes için konut projeleri geliştiren bir dernek olup, gençlik konutları, bakım evleri, evsizler için konutlar ve yaşlılar için merkezler sağlamak için çalışmaktadır. LGBTİ+ topluluğundan gelen talep üzerine 2016 yılında LGBTİ+ spesifik bir merkez kurma projesi oluşturmuşlardır. Proje tamamlandığında yaklaşık 30 ev, çoğunluğu yaşlı LGBTİ+'lardan oluşan natrans ve heteroseksüel kişileri de içerecek bir gruba tahsis edilecektir.

i. İsviçre:

QueerAltern

Zürih'te 2014 yılında kurulan bu dernek tarafından, bir girişim başlatılmış, yaşlanan LGBTİ+ topluluğun yararına spesifik bir ortak merkez projesi ve bakım hizmetleri sağlamanın yolları aranmaya başlanmıştır. ABD'deki Global Ageing Network ile beraber çalışan dernek, farkındalık yaratmak ve LGBTİ+'ların yaşlanmasına dair çalışmalar yapmayı hedeflemektedir.

i. Brezilya:

EternamenteSOU

Brezilya'da 2017 yılında kurulan bu dernek, yaşlı LGBTİ+ hakları için savunuculuk yürütür. Florianópolis kentinde yaşlı LGBTİ+'lar için olan huzurevini 29 Ağustos 2020 tarihinde açmıştır. Burada ücretsiz ruh sağlığı ve hukuki danışmanlık hizmetleri verilecektir. Koro atölyeleri, söyleşiler ve farkındalık etkinlikleri gibi bir dizi aktivitenin merkez bünyesinde yapılması planlanmaktadır. Daha fazla bilgi için bkz.

https://www.kaosgl.org/haber/brezilya-nin-guneyindeki-ilk-lgbti-huzurevi-aciliyor?fbclid=IwAR0HIhr_WUohbKiOV558br1q12Qq1SU6_GZGo6btqEf1HvdoZfvO2VvW4vU

5. Yaşlı LGBTİ+'lar Konusundaki Ağlar ve Diğer İyi Çalışmalar

- **Amerika'dan:** Persad Center: Doğrudan HIV+ yaşlı LGBTİ+'lara yönelik eğitim, dayanışma, danışma, destek çalışmaları ve sosyal buluşma alanları, terapi seansları gerçekleştiriyor. Mesela, uzun bir yaşam için topluca sigara bırakma etkinlikleri düzenliyorlar. (Daha fazla bilgi için bkz. <https://www.persadcenter.org/senioprograms>)
- **Amerika'dan:** SAGE'S NATIONAL LGBT ELDER HOTLINE 877-360-LGBT: SAGE örgütünün 7/24 ingilizce ve ispanyolca destek veren telefon hattı var, her konuda danışmanlık sunuyorlar.

(Daha fazla bilgi için bkz. <https://www.lgbtagingcenter.org/resources/resource.cfm?r=969>)

- **Almanya'dan.** SAPPPhO Frauenwohnstiftung 1997'de kurulan Avrupa'nın ilk lezbiyen vakfıdır, yaşlanan lezbiyenlerin izolasyon yaşamasını önlemeyi hedefleyen bir ağıdır. Uygulamada, yeni toplum temelli yaşam fırsatlarının teşvik edilmesine ve yaratılmasına yardımcı olurlar, mevcut ortak yaşam biçimlerini korurlar ve toplantı merkezleri sağlayarak lezbiyen ağların gelişmesini ve sürdürülmesini desteklerler. Almanya çevresinde lezbiyen konut komplekslerinin inşasını desteklemişlerdir.
- **Avustralya'dan:** Val's Cafe La Troube Üniversitesi'nin yaşlı LGBTİ+ kişilere değer veren güvenli ve kapsayıcı hizmetler yaratmayı amaçlayan bir programıdır. "Aged Care Assessment Service (ACAS)" isimli LGBTİ+ kapsayıcı kılavuz metnini geliştirmişlerdir. Val's Café, yaşlı LGBTİ+ kişilerin geçmişlerinin, deneyimlerinin ve ihtiyaçlarının anlaşılmasını sağlamak için doğrudan paydaşlar ve hizmet sağlayıcılarla birlikte, hizmetlerin LGBTİ+ kapsayıcı olmasını sağlayacak kapasitenin geliştirilmesi için çalışır.

(Daha fazla bilgi için bkz. https://www.bayside.vic.gov.au/sites/default/files/lgbti_guide_sheets_web.pdf)

ACON (AIDS Council of NSW): 1985 yılında Avustralya'da kurulan ve HIV/AIDS üzerine ve LGBTİ+'lar için diğer çeşitli çalışma alanlarında faaliyet gösteren bir dernektir. Doğrudan Yeni Güney Galler eyaleti (NSW) hükümeti tarafından fonlanmaktadır. Geliştirdikleri Silver Rainbow Training Program/ Gümüş Gökkuşluğu Yaşlı LGBTİ+'ların Bakım İhtiyaçları

Konusunda Farkındalık Eğitimleri Programı ile Avustralya'da sağlık hizmeti veren merkezlere hükümet programları çerçevesinde eğitimler düzenliyor, ayrımcılıkları en aza indirmeye çalışıyorlar. Bu eğitimlerde tanıştıkları ve müttefik olabilecek sağlık çalışanlarına ek olarak, alandan oluşturdukları çeşitli disiplinlerden profesyonellerden kurduğu "Care Coordinators" programı ile de; HIV, Akıl Sağlığı, Alkol kullanımı, barınma, ev içi şiddet, mali konular ve hukuk alanında LGBTİ+'lara ihtiyaç noktasında destek sunuyorlar. Özellikle HIV+ Yaşlı LGBTİ+'lar için ağız ve diş sağlığı, genel sağlık ve özel tıbbi alanlarda ayrımcı olmayan klinikler ve doktorların bir listesini hazırlamışlar ve bu listeyi hep güncel tutuyorlar.

(Daha fazla bilgi için bkz. <https://www.acon.org.au>)

- Kanada'dan: FPT Working Group, doğrudan hükümet tarafından yaşlı LGBTİ+'lar odağında çeşitli alanlarda gelişim sağlamaya ve eyaletleri bu çalışmalara entegre etmeye çalışan bir programdır.

(Daha fazla bilgi için bkz. <https://www.canada.ca/en/employment-social-development/corporate/seniors/forum/social-isolation-lgbtq.html>)

- Hollanda'dan, COC Netherlands, ANBO örgütü ile beraber, 2006'da yaşlı LGBTİ+'lar konusunda Pink 50+ partnerlik ağını başlatmıştır. Bu ağ, eşcinsellerle heteroseksüelleri, LGBTİ+'ların yaş konusunda yaşadıkları ayrımcılıklar konusunda farkındalık artırmak konusunda bir araya getiren bir ağıdır.
- Norveç'ten, LGBT savunuculuk örgütü FRI, tüm yaşlı LGBTİ+'lar için geç açılma toplantıları, ayrı ve karma grup toplantıları düzenlemek için çalışan bir ağı yönetmektedir.
- İsveç'ten, RFSL (The Swedish Federation for Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender and Queer Rights) de benzer ağlarla benzer toplantılar düzenliyor.
- Danimarka'dan, Lesbian Hiking Group isimli lezbiyen yürüyüş grubu ağı var ve 50 yaş üstü lezbiyenler her ay hiking/trekking etkinliği düzenliyorlar.
- İngiltere'den, Brighton & Hove LGBT Switchboard, kurduğu ağ ile yerel yönetim desteğiyle yaşlı LGBTİ+'lar için yaşam haklarından en iyi şekilde yararlanabilecekleri merkezler ve alanlar konusunda danışmanlık sunuyor.

- İspanya'dan, COGAM kolektifi, kurduğu ağ üzerinden, yaşlı LGBTİ+'lar için grup yemekleri, yürüyüş, meditasyon, sinema geceleri, tiyatro, tartışma gibi aktiviteler düzenliyor.
- Moldova'dan, GENDERDOC-M, ağ üzerinden yaşlı eşcinsel erkekler için yaklaşık 50 kişilik bir destek grubu oluşturmuştur.
- İngiltere'den, Opening Doors London, kurduğu ağ ile gönüllüleri aracılığıyla yaşlı LGBTİ+'lara düzenli olarak telefonla ya da yüzyüze ziyaretler gerçekleştirir, sosyal gruplara, topluluk etkinliklerine dahil edilmelerini sağlar.
- Almanya'dan Rosa Paten, ağ ve gönüllüleri sayesinde, yalnızlık duygularını azaltmak için yaşlı LGBTİ+'larla birlikte faaliyetler düzenliyorlar.
- Finlandiya'dan SETA, gönüllü yaşlı LGBTİ+'lardan kurduğu ağ ile, sosyal hizmet ve tıp öğrencileri, belediye bakım personeli, sosyal hizmet çalışanlarına doğrudan deneyim aktarımı yoluyla eğitimler vermektedir. Seta bunu Equal Ageing Project/Eşit Yaşlanma Projesi'yle yapmakta, eğitimde yaşlı LGBTİ+'lardan oluşan 9 kişilik bir grup ile çıktıkları "Keşke Anlatabilsem" belgeselini yayınlamaktalar. Eğitimleri ise, Yaşlı LGBTİ+'lar için kapsayıcı, ayrımcılığa yer bırakmayan ve güvenli bir bakım hizmet ortamı yaratmanın yollarının tartışıldığı bir saatlik bir eğitim atölyesi şeklini alan Rainbow Senior eğitim oturumu ile gerçekleştiriyorlar.
- Belçika'dan Het Roze Huis, kurduğu ağ ile bakım hizmeti sağlayan merkezlere yönelik yaşlı LGBTİ+'ların yaşadıkları ya da yaşayabilecekleri ayrımcılıkları ortadan kaldırmaya yönelik eğitimler düzenliyorlar.
- İngiltere'den Stonewall Housing, her yaşta LGBTİ+ tarafından yararlanılan ağ ile uygun ve güvenli evler edinilmesine yardımcı oluyor, barınma hakkı için kampanyalar yapıyor ve LGBTİ+'lar için barınma hakkı konularında tavsiye ve bilgi sağlıyor.
- Amerika'dan Center On Halsted, kurduğu ağ ile ev paylaşım programı yürütmekte ve uygun fiyatlı konut ve destek sağlamak ya da yaşam masraflarını karşılamak için fazladan gelir arayan yaşlı LGBTİ+'larla dayanışmak için, kişileri bir araya getiriyor.

- **İsviçre'den** Spitex Goldbrunnen, bakım hizmeti sağlayan uzman personelin kurduğu ağ ile yaşlı LGBTİ+'lara evde bakım hizmeti sağlar, hizmetleri sağlık sigortası kapsamındadır.

Araştırmaya ek olarak verilebilecek, Kaos GL İnsan Hakları Program Asistanı Damla Umut Uzun'un⁸⁴ ilgili yazısında yer alan bazı iyi çalışma örnekleri şunlardır:

"2005'ten bu yana Avustralya'da LGBTİ yaşlıların hayat kalitesini yükseltmek için araştırma, savunuculuk ve farkındalık çalışmaları yapan sivil toplum örgütü GRAI'nin hazırladığı LGBTİ yaşlıları kapsayıcı barınma ve sağlık hizmetleri kılavuzuna göre, yaşlı bakımevleri, huzurevleri ve rehabilitasyon merkezlerinin kapsayıcı bir strateji için uygulayabileceği 5 ilke var."

Makalede bu ilkeler şöyle sıralanmıştır:

"1. Kapsayıcı ve güvenli bir ortam: LGBTİ kişilerin kendilerine hem fiziksel hem ruhsal anlamda güvenli hissedebilecekleri, çalışanlar ve diğer sakinler tarafından ayrımcı davranışlara maruz kalmayacakları ve kişisel hikayelerine saygı duyulan bir ortamın sağlanması gerekiyor."

Örneğin; Avustralya'daki ideal bir bakımevinde LGBTİ yaşlıların kendilerini evlerinde hissetmeleri için ortak alanlarda gökkuşağı bayrakları, LGBTİ konularında dergiler kitaplar bulunduruluyor. Kurum çalışanları ve hatta diğer yaşlılara yönelik LGBTİ temel kavramlardan, geçiş süreci ve geç açılma durumlarına ve HIV+ farkındalığına kadar eğitici aktiviteler düzenleniyor. Hatta LGBTİ camiasının mühim günlerinden olan Onur Yürüyüşü zamanlarında da yaşlılar katılmak isterse onlara eşlik ediliyormuş."

2. Kapsayıcı iletişim: LGBTİ yaşlıların kendilerini konforlu ve güvenli hissedebilmelerinin bir diğer önemli yolu da buldukları ortamda uygun bir kullanılmasıdır."

Örneğin yine ideal Avustralya medeniyetinde; bakımevlerinde LGBTİ yaşlıların beyanına uygun hitap kullanılması, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği konularında mahremiyeti açacak konuşmalar yapılmaması, alternatif aile şekillenmeleri ve partnerlik durumlarına dair kapsayıcı bir dil kullanılması ve

⁸⁴ Uzun, Damla Umut (2018) "Dünyadan örnekler: Yaşlı LGBTİ'leri kapsayıcı bir hizmet nasıl olabilir?", *Kaos GL Dergisi*, Sayı: 160, s. 34-38: <https://www.kaosgl.org/gokkusagi-forumu-kose-yazi-si/dunyadan-ornekler-yasli-lgbtileri-kapsayici-bir-hizmet-nasil-olmali>

rehabilitasyon/ psikolojik destek veren personelin gerektiği durumlarda bu konuda yetkin bilgi ve desteği verebilecek düzeyde olması bekleniyor.

3. LGBTİ duyarlı uygulamalar: Bu süreç LGBTİ yaşlıların geçmiş tecrübeleri, yaşam şekilleri, inanç ve beklentilerini anlamak ve ona göre düzenlemeler oluşturmayı içeriyor.

Örneğin; yaşlılar kuruma başvurduklarında başvuru/ değerlendirme/ ihtiyaç formlarında kullanılacak kapsayıcı dil, kişinin seçilmiş ailesi veya partnerini de dahil edici seçenekler, bilgilerinin gizliliğine dair güvence verme bu pratiklerin ilk adımı. Daha sonra ise bu bilgi ve değerlendirmeler ışığında gerekli kuruluşlar ve LGBTİ örgütleriyle bağlantıya geçilip ortaklaşmalar kurulabiliyor ve kurum içinde de LGBTİ yaşlılar istekleri dahilinde birbiriyle tanıştırılarak bir akran desteği mekanizması da oluşturulabiliyor.

4. Personelin eğitimi: Kurumda yaşlıların bakımından sorumlu hemşireler, gerekli danışmanlıkları veren sosyal hizmet uzmanı, psikolog, sağlık görevlisi, ulaşım personeli ve yönetim kadroları da dahil tüm personelin LGBTİ kişilerle çalışma konusunda yeterli bilgi ve beceriye ulaşması da ilkelerimiz arasında.

Daha önce de belirtildiği gibi uygun dil kullanımı, LGBTİ kültürü ve tarihi hakkında bilgilenmek, gerektiğinde bu bilgileri gizli tutabilmek, LGBTİ yaşlılar ve aileleri/ arkadaşlarıyla düzgün iletişim kurabilmek, intersex ve trans kişilerin özel sağlık durumlarıyla ilgili gerekli bilgiye sahip olmak ve hatta LGBTİ personel çalıştırmak bu şartın iyi örnekleri arasında yer alıyor.

5. LGBTİ kapsayıcı kurumsal politikalar ve prosedürler: LGBTİ yaşlıları kapsayıcı düzenleme ve uygulamaları kurum içinde politika ve strateji haline getirmektir. Örneğin; kurumun yönetim ve danışma kurullarına LGBTİ örgütlerinden uzmanlar dahil edilebilir; kurumdaki personel ve diğer sakinlere yönelik rehberler ve broşürler oluşturulup herkesin her daim ulaşması sağlanabilir; personelin değişmesi durumunda kapsayıcılık eğitimleri periyodik hale getirilebilir; çalışanlar için bu konuda gerekli prosedürler oluşturulabilir ve gerektiğinde başvurulacak şikayet mekanizmaları/ memnuniyet formları da kurum içinde bulundurulabilir. “

Makalenin devamında Kanada’da York, McGill ve UQAM Üniversitelerinin araştırmalarından da bahsedilmektedir. Bu araştırmalar, bakımevlerinin bü- yük bir çoğunluğunun özel düzenlemeler ve kapsayıcı aktiviteler yapmadı-ğını belirtmekle birlikte; iyi örnek olarak sayılabilecek uygulamalar

arasında LGBTİ+'lar için özel sosyal etkinlikler sıralanmaktadır. LGBTİ+'lar için ömür boyu etkisini sürdüren ayrımcılığın psikolojik etkileriyle başa çıkmak ve yaşlılıkla birlikte artma riski olan yalnızlığı bertaraf edebilme noktasında bu tarz iyi uygulamalar önem kazanmaktadır. Kanada'da bu uygulamalar arasında yaşlanmayı kutlamak ve yaşlılara saygı oluşturmak için 2016'da başlatılan Alice's Garage Celebrate Ageing programı da sayılabilir. Program kapsamında, yaşlı LGBTİ+'ları güçlendirme amacını taşıyan projeler de yer almaktadır. Yaşlı LGBTİ+'ların hikayelerini anlatmalarına olanak tanıyan sanatsal faaliyetleri içeren proje, yine yalnızlık ve yaşam boyu devam eden ayrımcılığın yıkıcı etkilerine karşı önemli bir uygulama olarak öne çıkmaktadır.

Aşağıda bu makalede verilen örneklerle dair daha detaylı bilgi görülmektedir:

"SAGE (Yaşlı LGBTİ'ler için Savunuculuk ve Hizmetler): SAGE, 1978 yılında kurulan ve ABD'nin yaşlı LGBTİ'ler üzerine uzmanlaşan en eski sivil toplum kuruluşu. LGBTİ yaşlıların hayat kalitelerini arttırmak için yaşlılara ve onlara bakım hizmeti sunan kişilere özellikle barınma ve sağlık ihtiyacının karşılanması konusunda destekleyici hizmetler sunuyor; bu konuda ülke çapında sosyal politikalar geliştirilmesi için savunuculuk faaliyetleri düzenliyor; LGBTİ yaşlanma üzerine sahip oldukları geniş literatür merkeziyle hizmet sağlayıcılara eğitim verip teknik destek sağlıyor; SAGECare merkezi sayesinde de kültürel yeterlilik eğitimleri veriyor ve bir çatı örgüt görevi görerek aynı alanda çalışan diğer örgütlere kapasite geliştirme eğitimleri düzenliyor. Bunların yanında SAGEStory programıyla LGBTİ yaşlıların sözlü tarih yetilerini geliştirerek onları sosyal yönden güldürürken bu deneyimleri paylaşarak toplumu da düşündürüyor.

LGBT Health & Wellbeing: İsminden de anlaşılacağı gibi bu STK da LGBTİ yaşlıların sağlık ve hayata dair memnuniyetlerini iyileştirmek ve toplumsal izolasyon ve ayrımcılığı önlemek amacıyla 2003'te İskoçya'da kurulmuş. Yaşlıların ruh ve akıl sağlıklarını düzenlemek için uzmanlar eşliğinde psikolojik danışmanlık vermenin yanında LGBTİ yaşlı gruplarının sosyalleşecekleri birçok fiziksel etkinlik de düzenliyorlar: sanat atölyeleri, yoga dersleri, çay sohbetleri, engelli LGBTİ grubu buluşmaları, bahçe işleri, geç açılma toplantılar vb.

Alice's Garage: Celebrate Ageing (Yaşlılığı Kutla), yaşlanmaya meydan okuma ve toplumda yaşlılara saygı oluşturmak için 2016'da Kanada'da başlatılmış bir program. Program kapsamında "yaşlılık ve aşk", "yaşlılık ve cinsellik" gibi

konulara yoğunlaşan projelerin yanı sıra LGBTİ yaşlılara yönelik spesifik bir proje de yer alıyor. Alice's Garage (Alice'in Garajı) isimli proje, ülke çapında LGBTİ yaşlıları güçlendirmek ve sağlıklı yaşlanmayı teşvik etmek amacını taşıyor. İsmi aldığı Alice Anderson, 1919 yılında tüm toplumsal yargılara rağmen arabalara olan ilgisi sebebiyle bir araba tamircisi açıyor. Sonrasında da okul çağındaki birçok genç kıza araba sürmek ve tamir etmek gibi eğitimler veriyor. Alice'in yaşadığı zor şartlara rağmen kadınları güçlendirmesi ve onların yeteneklerine saygı duyarak onlara fırsatlar yaratmasından ilham alan proje de LGBTİ yaşlılar için aynısını amaçlıyor.

Projede genel olarak toplumsal önyargılarını kırmak, gençlerle deneyim paylaşmak ve LGBTİ toplumu içinde de 'yaşlı' farkındalığı oluşturmak için LGBTİ yaşlıların hikayelerine kısa film, belgesel ve fotoğraf işlerinde yer veriliyor. Çalışmalarda lezbiyen aşk, geçmişten günümüze gey ve biseksüel erkekler, LGBTİ yaşlıların Onur Yürüyüşü hikayeleri, trans ve non-conforming yaşlılar, vb. birçok temaya yer veriliyor.

LOVE Project (ACON örgütünün çalışması): Yaşlı LGBTİ'lerin topluma daha iyi entegre olmasını ve daha yaratıcı sosyalleşmesini amaçlayan LOVE Projesi Avustralya çapında birçok grubu bir araya getiriyor. Bunların yanında LGBTİ yaşlıları sağlık konusunda da destekleyerek akranlar arası deneyim paylaşımının önünü açan proje, kişileri hem sosyal yönden aktif tutmaya çalışırken hem de yaşlıların birbiri içinde topluluk oluşturmalarını sağlıyor. Katılımı teşvik ettiği sosyal gruplar; Sydney gey-lezbiyen korosu, eşcinsel dans toplulukları, önyargısız bowling kulübü, yürüyüş/ teniz/ yüzme takımları, gey ve lezbiyen savunma sporu grupları, gey babalar kulübü, lezbiyen anneler kulübü, 55+ translar kulübü, vb.

The LGBT Aging Issues Network (LAIN): 1954'te yaşlıların hayat kalitesini arttırma amacıyla kurulan American Society on Aging (ASA)'in oluşturduğu The LGBTI Aging Issues Network (LGBTİ Yaşlılık Konuları Networkü) de bu alanda farkındalık yaratmayı amaçlayan bir ağ. LAIN temel olarak LGBTI yaşlıların barınma, sağlık, uzun dönem bakım ve diğer hizmetlere ulaşabilmesi için yayınlar, konferanslar ve araştırmalar yoluyla kurum ve kişiler arası profesyonel gelişime ve diyaloga odaklanıyor.

LGBTİ yaşlılık üzerine sahip oldukları geniş kapsamlı literatür, huzurevleri ve devlet kurumları da dahil düzenledikleri seminerler, web seminerleri ve birçok başka eğitim faaliyetiyle LAIN de savunuculuk alanındaki en iyi örneklerden sayılabilir.

Age is Not a Condom: Bu yaratıcı isimli girişim de HIV+ ve AIDS üzerine araştırmalar yapan ACRIA örgütünün 2014 yılında ABD’de başlattığı bir sosyal medya kampanyası ve beraberindeki etkinliklerden oluşuyor. Kampanya genel olarak toplumda yaşlıların aktif cinsel hayatı olmadığı konusundaki mitlere karşı seksin sağlıklı yaşlanmanın bir yolu olduğu konusunda toplumda bir algı oluşturmak ve cinsel yönelim cinsiyet kimliği ayrımı gözetmeden tüm yaşlıların cinsel yolla bulaşan hastalıklara karşı farkındalık geliştirmesini amaçlıyor. Kampanya çerçevesinde yer alan Ulusal HIV Testi Günü’nde herkes test olmaya teşvik ediliyor; 50’den Sonra Seksi Olmak ayağında da öğrenilmiş yaşlanma, toplum tarafından oluşturulmuş seks algısı ve 50 yaştan sonra aktif cinsel yaşam tartışmaları ile sosyal medyada çeşitli posterlerle bu konulara dikkat çekilmeye çalışılıyor”⁸⁵ (Uzun, 2018, ss. 36-37).

Bu raporda değinilmeyen diğer dernekler için bkz.

<https://www.lgbtmap.org/file/improving-the-lives-of-lgbt-older-adults.pdf> ile

<https://ilga-europe.org/resources/thematic/multiple-discrimination/age-and-lgbti>

2. HIV ve LGBTİ+ Yaşlılar Konusunda Çevrimiçi Eğitim (28 Eylül 2020)

17 Mayıs Derneği’nin çalışma alanlarından biri, HIV ve AIDS çalışmalarıdır. Derneğin HIV alanındaki ilk faaliyeti 12-13 Eylül 2019’da Almanya/ Berlin’de yapılan EUROPACH projesinin kapanış konferansı “Yaşam Siyaseti: HIV/AIDS Aktivizminin Geçmişini Yarınlarında Hatırlamak” konferansına katılmak olmuştur. Dernek kurucuları Kaos GL’nin evsahipliği yaptığı “HIV ve Ayrımcılık Karşıtı Paydaş Çalıştayı”na da katılmıştır. Dernek bu iki etkinlik sonrası HIV alanına yaklaşımını belirlemiş ve HIV’in sadece bir sağlık hakkı kapsamında değerlendirilmemesi gerektiğini aynı zamanda bir eşit yurttaşlık meselesi olarak ele alınması gerektiğini fark ederek daha geniş bir çerçeveden HIV meselesine odaklanmaya karar vermiştir. Rapora konu olan proje kapsamında 28 Eylül 2020 tarihinde 17 Mayıs Derneği, “HIV ve LGBTİ+ Yaşlılar Konusunda Çevrimiçi Eğitim”⁸⁶ düzenlemiştir. 78 Katılımcının başvurduğu bu eğitimde, ilk olarak dünyadaki örnekler tartışılmıştır.

⁸⁵ Uzun, Damla Umut (2018), A.y. s. 36-37

⁸⁶ Bkz. <https://kaosgl.org/en/single-news/from-living-with-hiv-to-aging-with-hiv-say-no-to-discrimination>

Bu örnekleri toplarken bu etkinliğine konu olan HIV/AIDS alanı ile yaşlı LGBTİ+'ların kesişimselliği ile ulaşılan bilgiler dahilinde, HIV pozitif yaşlı LGBTİ+'ları gruplara ayırarak yaşanan sıkıntılar şöyle özetlenmiştir: *“gençken HIV ile enfekte olarak yaşanan, tanısı yeni konan, yeni enfekte olan veya HIV statüsünü bilmeyen kişiler.*

Moderatörün konuşmasının devamında şu hususlara değinilmiştir:

Sağlık hizmet sağlayıcılarının yaşlı LGBTİ+'ların seks hayatları olmadığı ön kabulüyle test uygulamamaları, ayrımcılık korkusuyla yaşlı LGBTİ+'ların sağlık hizmetine başvurmamaları ve bu nedenle erken teşhis şansından mahrum kalmaları bu sorunların başında gelmektedir. Erken teşhisi sağlayacak semptomların yaşlılığın getirdiği sağlık sorunlarıyla karıştırılması da söz konusudur. Sağlık hizmet sağlayıcıları yeterli eğitim ve donanıma sahip olmadığından yaşlı LGBTİ+'lar kendilerini açık bir şekilde doktorlara ifade edememektedir. Nereden akran desteği alacağını da bilmeyen HIV+ yaşlı LGBTİ+'lar sosyal izolasyon yaşayabilmektedir. Bunları çözmenin yolu da HIV+ yaşlı LGBTİ+'lara özel veya kapsayıcı sağlık hizmetleri ve merkezler sağlamak ve çalışan personelin donanımlı kişilerden oluşması; mevcut durumda var olan sağlık sisteminde ayrımcılıkları önlemek için temel haklar vurgusuyla eğitimler düzenlenmesi, yaşlı LGBTİ+'lar arasında cinsel sağlık konusunda farkındalık yaratacak çalışmalar yapılması; sosyal destek ağlarının kurulması gibi çözümlerdir. Ulaşılan örneklerden bu alanda çalışma yapan SAGE örgütünün 7/24 İngilizce ve İspanyolca destek veren telefon hattı var. Persad Center ise doğrudan HIV+ yaşlı LGBTİ+'lara yönelik eğitim, dayanışma, danışma, destek çalışmaları ve sosyal buluşma alanları, terapi seansları ve toplu test etkinliği gerçekleştiriyor. Mesela, uzun bir yaşam için topluca sigara bırakma etkinlikleri düzenliyorlar. Finlandiya'dan SETA örgütü ise, hem yaşlı LGBTİ+'lara hem de sosyal hizmet ve sağlık uzmanları, öğrenciler, öğretmenler ve yaşlı bakım hizmeti sağlayıcılarına eğitimler veriyor. Bu eğitimde yaşlı LGBTİ+'lardan oluşan 9 kişilik bir grup ile çıktıkları “Keşke Anlatabilsem” belgeselini yayınlıyorlar. “Benim Çocuğum” gibi. ve Rainbow Senior eğitim oturumu gerçekleştiriyorlar. ACON (AIDS Council of NSW): 1985 yılında Avustralya'da kurulan ve HIV/AIDS üzerine ve LGBTİ+'lar için diğer çeşitli çalışma alanlarında faaliyet gösteren bir dernek. Doğrudan Yeni Güney Galler eyaleti (NSW) hükümeti tarafından fonlanmaktadır. Geliştirdikleri Silver Rainbow Training Program/ Gümüş Gökkuşluğu Yaşlı LGBTİ+'ların Bakım İhtiyaçları Konusunda Farkındalık Eğitimleri Programı ile Avustralya'da sağlık hizmeti veren merkezlere hükümet programları

çerçevesinde eğitimler düzenliyor, ayrımcılıkları en aza indirmeye çalışıyorlar. Bu eğitimlerde tanıştıkları ve müttefik olabilecek sağlık çalışanlarına ek olarak, alandan oluşturdukları çeşitli disiplinlerden profesyonellerden kurduğu "Care Coordinators" programı ile de; HIV, Akıl Sağlığı, Alkol kullanımı, barınma, ev içi şiddet, mali konular ve hukuk alanında LGBTİ+'lara ihtiyaç noktasında destek sunuyorlar. Özellikle HIV+ Yaşlı LGBTİ+'lar için ağız ve diş sağlığı, genel sağlık ve özel tıbbi alanlarda ayrımcı olamayan klinikler ve doktorların bir listesini hazırlamışlar ve bu listeyi hep güncel tutuyorlar. Daha pek çok örnek bulmak mümkün.

Dünya'daki durum böyle, Türkiye'deki durum ise şöyle: Özellikle sağlık hakkı açısından baktığımızda doğrudan LGBTİ+ olmaktan olmasa da, yaşlı olmaktan kaynaklanan anayasal haklar ve hizmet alma hakkı mevcut. T.C. Anayasası'nın eşitliği düzenleyen 10. Maddesinde getirilen ayrımcılık yasaklarının arasında "yaş ayrımcılığı" özel bir kriter değil, ancak yaşlılara ilişkin alınacak özel önlemler ve uygulanacak pozitif ayrımcılığın eşitliğe aykırı sayılamayacağı şu şekilde düzenlenmiştir: "Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz." Madde 59, Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır derken, Madde 61 şunu söyler: ... Yaşlılar, Devletçe korunur. Yaşlılara devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir. Devlet, korunmaya muhtaçların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır. Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur. Yaşlılara ilişkin çeşitli kanunlarda yer alan diğer yasal düzenlemeler ise aşağıdaki şekildedir:

a-Büyükşehir Belediyesi Kanunu

"Madde 7-

v) Sağlık merkezleri...işletmek veya işlettirmek, bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, .. ve sivil toplum örgütleri ile iş birliği yapmak."

Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği

MADDE 7- (1) Merkezlerin görevleri şunlardır:

ç) Engellilerin ve yaşlıların toplumsal hayata etkin biçimde katılmalarını sağlamak üzere ... sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak.

Ancak burada şunu atlamamak lazım. Böyle çalışmalarda STK'lara danışan yok. Yaşlılık engellilikle malullükle bir tutuluyor, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı engelli ve yaşlı hizmetleri genel müdürlüğü yaşlıları ve engellileri bakıma muhtaç olarak algılıyor. Bu durum, hem yaşlanmadan kaynaklanmayan engellere sahip kişileri görünmez kılıyor, hem de yaşlılığın engellerle dolu bir evre olduğu algısını yaratıyor. Bu iki alanın kesiştiği yerler var ancak birbirinden ayrılması gereken alanlar.

Devletin güttüğü politika burada yaşlılıktan ve engellilikten ne anladığı ile şekilleniyor. (Engelli aslında; yeti kaybı, aktivite sınırlılıkları katılım kısıtlamaları bulunan veya bunların gelişme ihtimali bulunan kişiler; yetilerde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı diğer kişiler ile birlikte topluma eşit koşullarda tam ve etkin katılımlarını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen kişiler). Ancak mevzuatlarda halen sakat, özürlü ve muhtaçlar gibi göndermelerle atıfta bulunuluyor. Mağdurlaştırma politikası güdülüyor. Aynı şey yaşlılar için de geçerli, mağdur insanlar biçimde ele alınıyor. Makbul hizmet alıcı kategorisi geliyor. Dedem ninem tontiş amca teyze kalıpyargı algısı ile hak değil minnet borcu olarak hizmet sunumu oluyor, bir yaşlı hizmet alırken diğerine verilmiyor. Sosyal politikalarda makbul insanlar bu bahsedilen kişiler, dolayısıyla LGBT olamıyor. Şimdi üzerine HIV statüsü de eklenince ayrımcılık pekişiyor. Devlete Bağlı Darülaceze Bakımevi Kabul Koşullarına baktığımızda yaşlı bakımı için istenen testler arasında ELISA testi ön koşulu bulunuyor. Bu da HIV+ LGBTİ+'ler açısından zorlayıcı hale gelebilir.

Zaman zaman hizmet alımında ayrımcılık yaşandığını duyuyoruz. Oysa, TCK M.257 hekimin sebep sunmadan görevini yapmayı reddetmesi suçtur. LGBTİ+ olmak ve HIV+ olmak meşru sebep kabul edilemez. Hasta Hakları Yönetmeliği M. 11 tıbbi gereklere uygun teşhis, tedavi hakkının kişiye verilmesi gerektiğini vurgular.”

Bundan sonra, moderatör Türkiye’de LGBTİ+ yaşlıların da yararlanabilecekleri sınırlı sayıda belediye ve STK çalışması hakkında bilgiler vermiştir: “Şişli Belediyesi’nin Feriköy’deki Sağlık İşleri Müdürlüğü Binası’nda bulunan poliklinikte, cinsel yolla bulaşan hastalıklar danışmanlığı, LGBTİ+'lara yönelik HIV, Hepatit ve benzeri cinsel yolla bulaşan hastalıklar için üç ayda bir ücretsiz tahlil anonim test imkânı sunuluyor. Mütercim hizmeti var. Psikolojik danışmanlık veriliyor. Yaş sınırı bulunmuyor. Pozitif-iz LGBTİ+ Bireyler için HIV Test ve Tanı Sürecini Kolaylaştırma Projesi” kapsamında İstanbul Fatih’ de özel bir laboratuvar da test imkanı sağlanıyor.

Çankaya Belediyesi Halk Sağlığı Merkezi var hazıranda tekrar açıldı. Diğer merkezlerse şöyle, Beşiktaş Belediyesi Gönüllü Test ve Danışmanlık Merkezi, Mersin Büyükşehir Belediyesi Gönüllü Test ve Danışmanlık Merkezi, Konak Belediyesi Gönüllü Test ve Danışmanlık Merkezi, Bursa Belediyesi. Bu merkezlerin, Covid-19 dönemindeki çalışma biçimini öğrenmek için kişiler Pozitif-iz derneğini arayabilirler. Pozitif Dayanışma İnisyatifi de aranabilir, bu grup aktif bir şekilde akran danışmanlığı ve sosyal medya üzerinden bilgilendirme çalışmaları yapıyor. Pembe Hayat, Kırmızı Şemsiye gibi dernekler şu an yarı kapalı, ama üyelerine talep üzerine ücretsiz kondom veriliyor. 17 Mayıs Derneği olarak daha üçüncü ayında olduğumuz bu çalışmamızı ileride daha da genişletip, sorunların çözümüne yönelik yeni çalışmalar yapmak ve bu dünyadan örnekler arasına girmeyi çok istiyoruz” aktarımları ile biten giriş oturumdan sonra; HIV’in dünü bugününü, seyrini, Türkiye’deki durumu, yaşanan sorunları, alandaki aktivizm ve yapılan çalışmaları anlatmak üzere, sözü alan, uzun süredir HIV/AIDS alanında çalışan aktivist Defne Güzel, konuşmasında aşağıdaki hususları aktarmıştır:

“HIV’in çıkışına dair biliyorsunuz ki birçok komplo teorisi mevcut. Fakat bilim çevresinde en çok kabul gören yaklaşım HIV’in şempanzelerden insana geçtiği yönünde. Şempanzelerde bulunan SIV (simien) etleri için avlanan bu hayvanların kanları vasıtasıyla insanlara geçmiş olabilir. Daha sonra mutasyona uğrayan SIV’in, HIV’e dönüştüğü düşünülüyor. HIV, 1800’lü yıllardan beri ise dünyaya yayılıyor. 1959 yılında bir kişiden alınan kana 1998 yılında test yapıldığında HIV taşıyıcısı olduğunu görebiliyoruz. Yani HIV’in tarihi epey eskiye dayanıyor.

Fakat en can alıcı zamanlar malumunuz üzere 80’li yıllar. 80’li yıllar Amerika’sında tabiri caizse bir AIDS krizi yaşanıyor. Virüs kendisini ilk olarak eşcinsel erkekler üzerinde gösteriyor. Bu dönemde AIDS, GRID olarak adlandırılıyor. Yani gey ilişkili bağışıklık yetmezliği olarak. Burada şunu söylemekte fayda var; kondomun 20. Yüzyılın ortalarına kadar kullanımı yasak, sağ gruplar kondom karşıtı politikalar yürütüyor, kondom yalnızca bir doğum kontrol aracı olarak biliniyor ve LGBTİ+’lar dönemin LGBTİ+ fobisi sebebiyle maalesef sağlık hizmetlerine erişemiyor. Tabi bu fobinin ardından HIV’in yalnızca eşcinsellerde görülmediği anlaşılıyor ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından ismi AIDS olarak deklare ediliyor. Bu süreçte LGBTİ+ aktivistlerinin, HIV aktivistlerinin ve insan hakları aktivistlerinin mücadelesi ve çabasıyla HIV alanında ilaç çalışmaları, aşı çalışmaları, tanı ve tedavi çalışmaları hız kazanıyor. Güncel rakamları vermek gerekirse;

2015 yılı sonu itibariyle dünyada yaklaşık 36,7 milyon insan HIV ile yaşıyor.

Şu anda HIV ile yaşayan kişilerin %60'ı tanı almışken %40'ı tanı almamış durumda.

Haziran 2016 itibariyle 18,2 milyon kişi tedaviye ulaşabiliyor”.

HIV'in tarihsel sürecine bu şekilde değindikten sonra Defne Güzel, HIV'in ne olduğuna şöyle değinmiştir:

“HIV'in ne olduğuna gelirsek; HIV aslında bildiğiniz üzere isim açılımı olarak İnsan Bağışıklık Yetmezliği Virüsüdür. Bu isim bize yalnızca insanların HIV taşıyıcısı olabileceğinin de ipucunu veriyor. HIV konakçı bir virüs ve konaklamak için canlı bir hücreye ihtiyaç duyuyor. Bu sebeple bağışıklık sistemi hücrelerinin özellikle enfeksiyonlarla mücadele eden CD4 yani T hücrelerini tahrip ediyor. Daha sonra kendisini bu hücreler içerisinde kopyalıyor. CD4 hücreleri de takdir edersiniz ki azalmaya, bağışıklık sistemi düşmeye ve vücut enfeksiyonlara olan direncini kaybetmeye başlıyor.

AIDS ise isim açılımı olarak Edinilmiş Bağışıklık Yetmezliği Sendromudur. HIV tedavisi alınmadığında vücut enfeksiyonlara müsait hale gelebiliyor ve CD4 hücrelerinin epeyce azaldığı, fırsatçı enfeksiyonların kendisini vücutta gösterdiği nokta AIDS olarak adlandırılıyor.

Bu noktada birkaç durumu açıklığa kavuşturmakta fayda var ki bunların ilki; AIDS'ten ölmek teriminin aslında gerçeği yansıtmadığı. AIDS olarak ifade edilen evrede bağışıklık sistemi enfeksiyonlara karşı direncini kaybettiği için vefat ile sonlanabilecek durumun sebebi fırsatçı enfeksiyonlardır. İkincisi ise; günümüzde HIV ile yaşayan kişilerde etkin tedavi ile AIDS evresi görülüyor ve kişiler herkes kadar sağlıklı bir şekilde hayatlarına devam ediyor. AIDS evresinde olan kişiler için yine uygun tedavi ile kişi bu evreden taşıyıcılık evresine getirilebiliyor.”

Defne Güzel, bu bölümden sonra aktarım ve tıbbi ilerlemeler konusuna şöyle değinmiştir:

“HIV'in aktarımı için üç durum söz konusu. Bunlar; gebeden bebeğe aktarım, kan nakli ile aktarım ve korunmasız cinsel ilişki. Gebeden bebeğe aktarım doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrasında uygun tedavi ile ayrıca sperm yıkama yöntemi ile %0,5'in altına düşmüş durumda. Gebelerin %77'sinin 2015 yılında uygun tedaviye erişebildiğini görebiliyoruz. Kan nakli

hususunda ortak enjektörlerin kullanılmaması önem arz ediyor. Ayrıca cinsel ilişki hususunda kondom cinsel yolla aktarılan enfeksiyonları engellemede %100 oranında etkili bir seçenek.

Bunların yanı sıra ortak havuz kullanımı, ortak tabak çatal kullanımı, sivrisinek ısırığı, öpüşme, sarılma, kedi tırmalaması gibi yollarla zaten HIV aktarımı söz konusu değil.

HIV eskiye nazaran günümüzde epey değişmiş bir durumda. Artık günde kullanılan bir yahut birkaç ilaç yani ile HIV ile yaşayanlar hayatlarına herkes kadar sağlıklı bir şekilde devam ediyorlar. Antiretroviral dediğimiz bu ilaçlar sayesinde HIV vücuttan tamamen atılmasa da virüs kopyaları 20 kopyanın altına kadar düşüyor. Bu sebeple kişilerin bağışıklık sistemi hücreleri de yeniden eskisi kadar yükseliyor.

Günümüzde HIV ilaçları Türkiye’de SGK kapsamında ücretsiz olarak ulaşılabilir. Ayrıca sigortası olmayanlar GSS hizmetinden aylık sağlık bedellerini ödeyerek yine ilaçlardan ücretsiz olarak faydalanabiliyor. Bununla birlikte maddi durumu olanaksız olan kişiler için yapılan gelir testi neticesinde yine ilaçlara ücretsiz olarak erişilebiliyor.”

Defne Güzel daha sonra belirlenemeyen eşit bulaşmayan ve profilaksi konusuna değinmiştir ve bu konudaki aktarımları ise aşağıda yer almaktadır.

“İlaçların düzenli kullanımı yalnızca herkes kadar sağlıklı yaşanmasını sağlamıyor aynı zamanda literatürde yerini almış olan B=B dediğimiz bir olgu var. B=B yani belirlenemeyen eşittir bulaştırmayan anlamında. Yapılan çalışmalara göre tanı almış ve ilaçlarını kullanan kişilerin kısa zaman içerisinde HIV statüleri belirlenemez duruma geliyor. Bu da kişilerin korunmasız cinsel ilişkide dahi HIV aktarım özelliklerinin ortadan kalmasına vesile oluyor. 77.000 kişi üzerinde denenmiş bu bilimsel çalışmada her cinsiyetten, cinsel yönelimden ve cinsiyet ifadesinden HIV pozitif kişiler HIV negatif kişilerle korunmasız yani kondomsuz cinsel birliktelik yaşıyorlar ve sonuçlara göre aktarım oranı sıfır. Bu durum bize HIV ile yaşayan kişilerin hayatlarına sağlıklı bir şekilde devam etmesinin yanı sıra aktarım özelliğinin de ortadan kalktığını gösteriyor. Yani test yaptırmak, tanı almak ve ilaca başlamak önem arz ediyor.

HIV testi sağlık ocaklarında, eğitim araştırma hastanelerinde, kliniklerde yaptırılabilirken anonim olarak yani kimlik beyan etmeden anonim test

merkezlerinde de yaptırılabilir. Bu merkezler belediyenin sunduğu bir hizmet ve İstanbul, Ankara ve Bursa'da mevcutlar. HIV'in belirtisi diyebileceğimiz bir belirti söz konusu değil. Enfekte olma sonrası gribal belirtiler görülse de bunun HIV ile bağlantısı kişiler ve doktorlar tarafından her zaman kurulamıyor. Bu sebeple her üç ya da altı ayda bir test yaptırmak önem arz ediyor.

B=B'nin yanı sıra profilaksi dediğimiz yani HIV geçişinin olabileceği temas öncesi yahut temas sonrası kullanılacak ilaçlar da bulunuyor. Fakat Türkiye'de bununla ilgili bir düzenleme mevcut değil. Kimi zaman doktorların inisiyatifinde kişiler yahut sağlık personelleri bu ilaçlara erişebilse de bununla ilgili bir mevzuat bulunmuyor”.

Sağlığa erişimde yaşanan problemler konusunda Defne Güzel: “Profilaksilere erişimin olmaması sağlığa erişimde yaşanan en büyük sıkıntılardan biri. Bunun yanı sıra kondom fiyatlarının pahalılığını da eklemek gerekir. Ayrıca özel sigortalar HIV'i kapsamıyor ve bu da HIV konusunda öne çıkan başka bir sorun olarak göze çarpıyor. Bunların yanı sıra sağlık personelleri HIV ile yaşayan kişilere HIV pozitif oldukları için ayrımcılık yapabiliyor. HIV ile yaşayan kişi LGBTİ+ biriye ayrımcılığın boyutu daha da artıyor. İlaça erişim her ne kadar kolay gözüküyor olsa da kayıtsız göçmenler maalesef ilaca erişemiyor. Kayıtlı göçmenler için böyle bir durum söz konusu olmasa da kayıtlı-kayıtsız göçmen fark etmeksizin sağlık kurumlarında göçmen oldukları için ırkçılık kaynaklı ayrımcılıkla karşı karşıya kalıyorlar. Yabancı ülke vatandaşları yaptırdığı sağlık sigortasından önce tanı almışsa sigorta yine bu ilaçları karşılamıyor. Bu noktada özellikle yabancı öğrenciler için sıkıntılar göze çarpıyor. Henüz yeni geldikleri bir ülkede sigortadan bir haberlerken sigorta yaptırmaya tarihleri geçtiği için ilaçlardan faydalanamayabiliyorlar.

Bu sebepleri göz önünde bulundurduğumuzda yabancıların ve göçmenlerin ilaca erişimini sağlayabilmek için acil olarak düzenleme yapılması gerektiğini, profilaksilere erişim ve kondom fiyatları için acil düzenleme yapılması gerektiğini söyleyebiliriz. Ayrıca sağlık kurumlarının HIV pozitifleri, göçmenleri, LGBTİ+'ları, engeliyle yaşayanları gözetecek kurum politikalarını yürürlüğe koyması ve her türlü ayrımcılığın karşısına ciddi yaptırımlarla çıkarak ayrımcılığı sonlandırması gerekiyor” dedikten sonra ayrımcılık, aktivizm ve yaşlı LGBTİ+'lar özelinde HIV alanlarına değinmiştir.

“Ayrımcılık konusunu HIV özelinde daha fazla açmak gerekirse; bildiğiniz üzere geçmişten bugüne HIV ile yaşayanlar ayrımcı tutumlara maruz

bırakılıyorlar. HIV ve AIDS bir korkutma aracı olarak kullanılıyor. Günümüz tıbbi gelişmeleri bilerek ve istenerek yok sayılıyor ve HIV ile ölüm yan yana getirilip HIV bir toplumsal hizaya getirme aracı olarak görülüyor. Seksenlerden bu yana LGBTİ+'ların hastalığı olarak lanse ediliyor. Ya da Ruslardan alınan hastalık, seks işçisi hastalığı deniyor. Kimi zaman bar tuvaletlerine, kimi zaman sinema koltuklarına HIV pozitiflerin şırıngalar bıraktığı dedikodusu yapılıyor. HIV pozitifler ve sözde HIV pozitif olma potansiyeli olan gruplar gettolara itiliyor. HIV bir kir gibi görülüp temiz olandan ayrılıyor, toplum steril kalmak için HIV ile yaşayanları gözden çıkarıyor. HIV ile yaşayanlardan korkuluyor, HIV ile yaşayanlar izole ediliyor, şiddete ve hakarete maruz bırakılıyor ve hatta öldürülüyor. Bugün şunu rahatlıkla söyleyebilirim; HIV bir kriz değil ama HIV ile yaşayanlar sosyal bir kriz halindedir. HIV ile yaşayan kişiler maalesef ki ifşa ediliyorlar, tehdit ediliyorlar, statülerini paylaşmak zorunda hissettiriliyorlar, mobinge maruz kalıyorlar ve mesnetsiz test istemleriyle işlerinden ediliyorlar.

Aktivizm konusunda HIV'e dair önyargı ne kadar yayılım gösterse de geçmişten bugüne HIV alanında yapılan aktivizm de yayılım gösteriyor. Türkiye'de ilk olarak doktor temelli ortaya çıkan HIV çalışan dernekler AIDS ile savaşım temasıyla iş yapsalar da 2000'li yıllara geldiğimizde bu derneklerin yerini pozitif dernekler aldı. Pozitif dernekler HIV ile yaşayanların sorunları, ihtiyaçları ve talepleri üzerine kuruldukları yıldan bu yana özellikle İstanbul ve Ankara'da faaliyetlerine devam ediyorlar. HIV ile yaşayanlara bir hakaret iması olarak "queer" denilirdi seksenli yıllarda. HIV'in LGBTİ+ hareketinden ve queerden bağımsız olamayacağı düşünüldüğünde bugün Türkiye'deki LGBTİ+ örgütleri de kendi politikalarını HIV pozitifleri kapsayacak biçimde güncelleyip HIV alanında çalışmalar ve etkinlikler düzenliyor.

HIV pozitiflere dönük ayrımcılığın karşısında aslında geçmişten bugüne örgütlü bir mücadele duruyor. Bu mücadele kapsamında tıbbın eril ve problemlili dili yavaş yavaş dönüştürülürken aynı zamanda HIV ile yaşayanların merkeze alındığı bir politika da yürütülüyor. Bugün HIV ile yaşayanlara ilaç desteği kadar önem arz eden bir destek de HIV ile yaşayanların istedikleri zaman açılabilceği, ayrımcılıktan arınmış zeminler hazırlamak. Çünkü HIV ile yaşayanların sorunları, ihtiyaçları, talepleri ve öyküleri biricik. Bu öyküler ve deneyimler insan hakları politikalarını güçlendirip dönüştürüyor. Bu sebeple HIV ile yaşayanlara dönük ayrımcılık karşısında neler yapabileceğimizi daha fazla düşünmek gerekiyor.

Bütün bunların yanı sıra akran danışmanlığı ve sosyal hizmetler HIV ile yaşayanların hayatlarına olumlu etki ediyor. HIV ile yaşayanları kapsayan bir sosyal hizmet ve açılabilen, aynı zamanda danışmanlık vermeye gönüllü HIV ile yaşayanların akran danışmanı olarak donatılması diğer HIV ile yaşayanların yalnız hissetmemesine, gerekli sosyal hizmete erişimine katkı sağlıyor.

Yaşlı HIV pozitif LGBTİ+'lar özelinde HIV konusunda bugün dünya HIV ile yaşlanmayı konuşuyor. HIV ile yaşayan kitleleri yeni yeni yaşıyorlar. Bu durum da bazı ihtiyaçları beraberinde getiriyor. HIV ile yaşayan kişiler yönetmelik gereği maalesef huzur evi hizmetlerinden faydalanamıyorlar. Bununla ilgili acil olarak bir düzenleme yapılması gerekiyor. Kaldı ki cis heteroseksüellerin kurabildiği aile bağı düşünüldüğünde HIV pozitif LGBTİ+'ların böyle bir imkanları da bulunmuyor. LGBTİ+'lar beraber yaşlanabilecekleri alternatif aile modellerini oluştururken maddi sıkıntı ve yalnızlık gibi birçok problemle karşı karşıya kalıyorlar. Ayrıca kuşaklar arasındaki çatışma dikkat çekici bir boyuta da ulaşıyor. Bu sebeple HIV ile yaşlanan LGBTİ+'ların sağlığa erişimi, hayata katılımı ve huzuru üzerine çalışmalar yapılması gerekiyor”.

Son olarak Defne Güzel, hazırladığı HIV'le Yaşayan LGBTİ+'ların İnsan Hakları Raporu'ndan bahsetmiş ve konuşmasını aşağıdaki aktarımlarla sonlandırmıştır:

“Kaos GL ve 17 Mayıs ekibiyle Haziran 2020'de bir çalışmaya başladık. Bu çalışma kapsamında 10 HIV pozitif LGBTİ+ ile derinlemesine mülakat gerçekleştirerek mülakatların çıktılarını değerlendirip raporlaştırdık. Kısa zamanda Kaos GL'nin internet sitesinden ve basılı olarak rapora erişilebilecek.

HIV pozitif LGBTİ+'ların insan hakları raporunu HIV pozitif kişilerin hikayelerini anlatabileceği ve insan hakları ihlallerinin izlenebileceği niteliksel bir rapor üzerine kurguladık. Son olarak raporda dikkat çeken bulgulardan bahsedip konuşmamı önerilerle bitirmek istiyorum;

Bulgular:

- HIV ile yaşayan LGBTİ+'ların kendi öykülerini anonim veya açık olarak anlatabileceği mecralar yeteri kadar bulunmamaktadır. Görüşmeler kapsamında katılımcılar sıklıkla deneyimlerini gözden geçirme fırsatını, kendi öykülerini anlatabilme fırsatını, öykülerinin bir amaca hizmet edebilmesi fırsatını yakaladıkları için olumlu duygularını iletmişlerdir.

- Katılımcılar maruz kaldıkları yahut kalabilecekleri hak ihlalleri karşısında yargı yoluna gidemeyeceklerini, bunun kariyerlerini olumsuz etkileyebileceğini yahut yargı yolunda daha da fazla mağdur olma tehlikesiyle süreçlerini yargıya taşıyamayacaklarını ifade etmişlerdir.
- Potansiyel ayrımcılık noktasında bazı durumlarda katılımcıların yaşadıkları hak ihlallerini bir hak ihlali olarak görmedikleri yahut bir hak ihlaliyle karşı karşıya kalma riski sebebiyle kendi pratiklerinden vazgeçtikleri görülmektedir. Buna örnek olarak bir katılımcının test isteniyor diye havuza yazılmak isterken yazılmaktan vazgeçmesini gösterebiliriz.
- Katılımcı ifadelerinde LGBTİ+ örgütlerine ve HIV örgütlerine yönelik karmaşık düşünceler göze çarpmaktadır. Çoğu katılımcı LGBTİ+ örgütlerini, HIV örgütlerini, diğer sivil toplum örgütlerini ve aynı zamanda da bu örgütlerin danışmanlık kapasitelerini HIV konusunda yeterli bulmamaktadır.
- Sağlık personelinin sıklıkla HIV ile yaşayan LGBTİ+'ların sağlığa erişiminde hak ihlallerine neden olduğu aktarılmıştır. HIV ile yaşayan LGBTİ+'ların çalışma kapsamındaki katılımcı ifadelerinden hareketle sağlık merkezlerinde LGBTİ+fobi ve HIVfobiye maruz kalmaları çok olası görülmektedir.
- Katılımcıların ek bir rahatsızlık dolayısıyla yürütmek durumunda kaldıkları hastane süreçlerinde HIV pozitif statülerinin karşılına sıklıkla çıktığı ve kendilerine sağlık personeli tarafından sorun yaratıldığı da ifadelerde öne çıkmaktadır.
- Katılımcılar büyük bir çoğunlukla yetkililere ve kurumlara güvenmediklerini belirtmektedirler. Diyanet'in 24 Nisan 2020 tarihinde HIV ile yaşayanlarla da ilgili olan hutbesine yönelik olumsuz fikirlerini belirtmekte ve bu hutbenin kendilerini kötü hissettirdiğini ve hayatlarını daha da zorlaştıracığını dile getirmektedirler.
- HIV ile ilgili okulu ve üniversite müfredatının yetersizliği sıklıkla vurgulanmıştır. Katılımcılar, HIV ile ilgili güncel bilginin toplum ve ilgili meslek personeli arasında yaygınlaşması gerektiğini hatırlatmışlardır. Müfredatın HIV konusuna yer vermesi gerektiğini, toplumun ve özellikle sağlık personelinin HIV konusunda bilinçlenmesi gerektiğini ve HIV alanında daha fazla akademik çalışma yapılması gerektiğini dile getirmişlerdir.

- HIV ile yaşayanların sosyal hayatlarında aileleri, partnerleri, arkadaşları veya iş arkadaşları tarafından sıklıkla ayrımcılığa maruz bırakıldıkları görülmektedir.
- Katılımcıların kendilerine HIV hakkında ne düşündükleri sorulduğunda HIV ile barıştıklarını, bu konuda bilinçli olduklarını, çoğu zaman HIV ile yaşadıklarını hatırlamadıklarını, yalnızca toplumun ayrımcılık uygulayarak kendilerine HIV'i hatırlattığını belirtmişlerdir.

Öneriler:

- Kendilerini ilgilendiren mevzuat ve kamu politikaları belirlenirken HIV ile yaşayan LGBTİ+'ların kendi deneyimlerini aktarabileceği ve taleplerini duyurabileceği uygun katılım koşulları yaratılmalıdır.
- Anayasa, Türk Ceza Kanunu, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu ve İş Kanununun eşitlik ve ayrımcılık yasağı maddeleri cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, cinsiyet özellikleri ve sağlık statüsünü korunan temeller olarak açık biçimde tanımalıdır. Nefret suçlarına dönük mevzuat, kurumsal kapasite ve politikalar hak temelli örgütlerin ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın öneri ve standartları ışığında geliştirilmelidir.
- HIV ile yaşayan LGBTİ+'lar maruz bırakıldıkları hak ihlalleri karşısında yargı yoluna gidebilecek şekilde güçlendirilmelidirler. Bu noktada yargı süresince ifşa olmalarının veya diğer hak ihlallerinin minimum seviye indirilmesi için gerekli prosedürel ve kurumsal düzenlemeler yapılmalıdır.
- HIV ile yaşayan LGBTİ+ kişilerin ayrımcılık riski nedeniyle kendi kendilerini kısıtlamadan hayat pratiklerini sürdürülebilmeleri için hak temelli psikososyal destekler kamu politikalarına entegre edilmelidir. Bu noktada HIV ile yaşayan LGBTİ+'lar özellikle istihdam alanında güçlendirilmelidirler.
- LGBTİ+ örgütleri, HIV örgütleri ve diğer sivil toplum örgütleri HIV ile yaşayan LGBTİ+'lara uygun danışmanlık ve yönlendirmeleri yapabilecek düzeyde kendilerini geliştirmelidirler.
- Sağlık hakkının en temel haklardan biri olduğu göz önüne alındığında, sağlık personelinin HIV ile yaşayan LGBTİ+'lara uyguladığı ayrımcılık tamamen önlenmelidir.

- HIV pozitif kişilerin HIV dışındaki bir rahatsızlıklarından ötürü sağlığa erişim hakları HIV statüleri bahane edilerek kısıtlanmamalı ve sağlık sistemine tüm başvuruları, kendilerine herhangi bir ayrımcı muamele yapılmadan yanıtlanmalıdır.
- Mevcut kurumlar ve yetkililer kendilerini HIV ve insan hakları alanında güçlendirmeli, HIV'i bir nefret aracı olarak toplumun önüne sürmemelidirler. HIV ile yaşayan LGBTİ+'ların insan haklarının güvence altına alınması ve teşvik edilmesi için kurumlar ve yetkililer mevzuat ve politika geliştirmelidirler.
- Eğitim ve müfredat HIV alanında güncellenmelidir. HIV'in müfredat içerisinde yer alması ve HIV ile yaşayanların haklarına ilişkin çalışmaların artırılması gerekmektedir.
- HIV ile yaşayan LGBTİ+'lar, maruz kaldıkları ayrımcılıklar karşısında kamu ve sivil toplumun sunduğu sosyal hizmetler yoluyla güçlendirilmelidir.
- HIV'in ve LGBTİ+ tarihinin toplum hafızasına güncel bilgilerle ve hak temelli bir anlatı ile girebilmesi için akademik ve kültürel çalışmalar yürütülmelidir.
- HIV'e dair önyargıların ortadan kalkması, HIV ile yaşayanların hak ihlallerine maruz kalmaması, HIV konusunda literatürün güncellenmesi, HIV ile yaşayanların merkeze alındığı politikaların acil olarak uygulanması gerekmektedir.”

Defne Güzel tarafından yazılan bu rapor için:

Bkz. HIV'le Yaşayan LGBTİ+'ların İnsan Hakları Raporu:

<https://kaosgldernegi.org/images/library/hivleyasayanlgbtilerraporu2020.pdf>

ve <https://kaosgldernegi.org/images/library/hiv-lgbti-eng.pdf>

3. Çevrimiçi Hukuk ve Yaşlı LGBTİ+lar Eğitimi (19 Ekim 2020)

Rapora konu olan proje kapsamında 19 Ekim 2020 tarihinde 17 Mayıs Derneği, “Çevrimiçi Hukuk ve Yaşlı LGBTİ+lar Eğitimi”⁸⁷ düzenlemiştir. 34 Katılımcının başvurduğu bu eğitimde, Kaos GL Derneği’nin Medya ve İletişim Program Koordinatörü Yıldız Tar’ın moderatörlüğünde, Avukat Yasemin Öz; Türkiye’de Yaşlı Hakları Konusunda Mevcut Durum, Yasal Düzenleme ve Uygulamalar, Yaşlı Haklarına İlişkin Uluslararası Düzenlemeler, Sorunlar ve Çözüme Yönelik Tavsiyeler konularında sunum gerçekleştirmiştir.

Etkinlikte ilk olarak Kaos GL ve 17 Mayıs derneklerinden Yıldız Tar, yaşlılık alanındaki çalışmalarını ve tespit ettikleri sorunları aktarmıştır. Tar, “LGBTİ+ hareketinin genç bir hareket olduğu varsayımımız var ancak bu varsayımı biraz parçalamamız gerekiyor. Gerçekten de genç bir hareket mi? Eğer öyleyse bu neden ve nasıl oldu?” diye sormuştur.

Tar, LGBTİ+ hareketinin 90’lı yıllarda gençler tarafından kurulduğunun da bir varsayım olduğunu belirterek şöyle devam etmiştir:

“Ancak sözlü tarih çalışmamız Patikalar’da da, Kaos GL dergisinin eski sayılarında da gördüğümüz şu ki: Şimdi olduğu gibi o dönemde hareketin içerisinde, çevresinde, toplantılarda sadece gençler yok. Ancak o dönemden şu an hâlâ harekette olan kişiler o dönemin gençleri olduğu için biz böyle sanıyoruz. Oysaki o dönemde hareketle ilişkilenen yaşlı LGBTİ+’lar da elbette vardı ancak hareketle ilişkilerinin kopması bize hareketin yaşçılığı hakkında çok şey anlatıyor. Haliyle, bugünün sorunları aslında hareketin geçmişinin de sorunlarıydı ama bugüne kadar bu kadar kapsamlı şekilde ele alınmadı.”

“Yaşlanmak, söz hakkınızın elinizden alınması anlamına geliyor” diyen Tar, çalışmalarında yaşlılığın genel olarak bakım ve sosyal hizmet perspektifinden kısıtlı bir şekilde ele alındığını belirterek, “Ancak cinselliğe, cinsel yaşama, kendini ifade etme ve gerçekleştirme bağlamında cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine ilişkin yaklaşımlar ne ayrıca ne de bakım hizmetleri bağlamında ele alınmıyor” diyerek şu eklemeyi yapmıştır:

87 Bkz. <https://kaosgl.org/haber/17-mayis-dernegi-nden-cevrimici-hukuk-ve-yasli-lgbti-lar-egitim-toplantisi>
<https://kaosgl.org/haber/yaşlanmak-hayatınız-uzerindeki-soz-hakkinizi-elinizden-almamali>

“Yaşlılık salt bedene ve beden dönüşümüne ilişkin bir konu değildir. Ziyadesiyle toplumsal, ayrımcılıkla sarmalanmış, birtakım düzenekler yoluyla terbiye edilmiş bir süreçtir. Yaşlılık ve yaşlanma 'bakıma muhtaç olmaya' sıkıştırılarak aslında cinsellik de gençliğe atfedilen bir mesele dönüşüyor. Diğer yandan yaşlılık, kendiniz ve hayatınızın üzerindeki söz hakkınızın elinizden alınması anlamına da geliyor. Bizim çalışmamızın gayelerinden belki de en önemlisi söz hakkına sahip çıkma çabası. Yaşlanmanın kimseyi kendi hayatı üzerinde daha az söz hakkının olduğu bir hayata götürmemesi için mücadele etme çabası...”

Tar'ın ardından 17 Mayıs Derneği'nin “Yaşlı LGBTİ+'lar: Dünyada ve Türkiye'deki Durum” raporunu hazırlayan Av. Yasemin Öz konuşmasını yapmış ve rapordan bahsetmiştir:

“Raporda yaşlı LGBTİ+ haklarının ulusal ve uluslararası mevzuatlardaki yeri, Türkiye'de ve dünyadaki uygulamada iyi örnekler ve çözüm önerileri tartışılıyor. Alandaki akademik çalışmalar ve tavsiyeler yer alıyor. Rapor, hayatın her alanında ayrımcılık ile karşılaşabilen LGBTİ+'ların diğer ayrımcılık biçimlerinin yanı sıra, yaşlılığın getireceği insan hakları sorunlarına karşı korunmasına ışık tutmayı amaçlıyor” demiştir.

Yasemin Öz giriş olarak, rapordan bahsetmiş ve: “Türkiye'deki lezbiyen, gey, biseksüel, trans, interseks ve artı kimliklerden (LGBTİ+) kişilerin örgütlenme süreci, 90'lı yılların ortalarında, ağırlıklı üniversite öğrencisi ve 20'li yaşlarındaki aktivistler tarafından başlatılmıştır. 25 yılı aşkın mücadelenin ardından, hareketi başlatan kuşağın 50'li yaşlara gelmesi üzerine, hareketin gündemine artık oldukça yaklaşan yaşlılık dönemi ihtiyaçları da zorunlu olarak girmiştir. LGBTİ+ hareketin örgütlenmeye başlamasından öncesindeki dönemde de birlikte hareket eden az sayıda trans kadın olmakla birlikte, o kuşak LGBTİ+'lar günümüzde neredeyse görünmez ve parmakla sayılır haldedir. Bu nedenle yaşlılık çalışmalarının gündeme gelmesi de hareketi başlatan kuşağın yaşlılık sürecine yaklaşmasından önce oluşmamıştır. 17 Mayıs Derneği çatısı altında örgütlenen 40+ Lubunya İnisiyatifi işte bu ihtiyaçtan doğmuştur.

Mücadele ettiği alanların sonuçlarını genellikle on yıla yayılan bir süreç içerisinde alma gibi bir deneyimden gelen LGBTİ+ örgütlenmesi, yaşlı LGBTİ+'ların insan hakları konularını acil gündem olarak görmüştür ve yol haritası ile strateji belirleme sürecini başlatmıştır. LGBTİ+'lara yönelik yasal düzenlemeler ve kamu politikalarında giderek olumsuz yönde ilerleyen süreç

bir kez daha göstermiştir ki LGBTİ+'ların yaşlılıklarına ilişkin ihtiyaçlarını belirlemek ve gidermeye yönelik çözümler üretmek, kamu otoritelerince üstlenilmesi ve gerçekleşmesi yakın zamanda mümkün görünmeyen durumdadır. LGBTİ+'lar bu alandaki ihtiyaçları için de çareyi öncelikle kendileri aramak durumuyla baş başa kalacaklardır.

LGBTİ+ hareketi, Türkiye'de çalışması hiç başlatılmamış olan söz konusu alandaki ihtiyacın karşılanması için öncelikle bilgi ve fikir üretimi adımlarını atmıştır. Ayrıca, ihtiyacın belirlenmesine yönelik LGBTİ+ aktivistlerle 14-15 Aralık 2019 tarihinde gerçekleştirilen bir toplantıda, sorunlar ve çözüm önerilerinin tespiti için girişim başlatmıştır. Bu toplantıda öne çıkan sorunlar arasında sosyal hizmetlerin heteronormatif yapısı, barınma hakkına erişimin önündeki ayrımcı engeller, kuşaklar arası iletişimdeki sorunlar, destek ve bakım mekanizmalarına yaşlı LGBTİ+'ların erişebilmesinin önündeki engeller ve çifte ayrımcılık sayılabilir. Bu sorunların çözümleri konusunda ise hem bu toplantıda hem de 17 Mayıs Derneği'nin çalışmalarında mevzuat ve iyi örnekleri yaygınlaştırma öne çıkmıştır.

Raporun içinde yaşlılık alanındaki ulusal ve uluslararası düzenlemelere, iyi örneklerle ve akademik çalışmalara başlangıç adımı olarak yer verilmiştir. Bununla birlikte, yaşlı LGBTİ+'ların hakları ve ihtiyaçlarının karşılanması konusunda tavsiyeler de sunulmuştur.. Raporla yalnızca yaşlılık alanındaki düzenlemelere yer verilmekle yetinilmiştir. Ancak, yaşlılık ile birlikte akla gelen miras haklarına ilişkin uygulamalar da LGBTİ+'ların gündeminde önemli bir yer tutmaya başlamıştır. LGBTİ+ örgütlere miras hukuku alanında giderek artan sayıda bilgi talebi geldiği gözlenmektedir. Türkiye'nin Medeni Hukuku ve Anayasası, heteroseksüel aile dışındaki birlikteliklere yasal hak tanımayan şekilde düzenlenmiştir. Bu durum zaman zaman atanmış aileleri ile şiddet düzeyinde dışlanma deneyimi yaşayan LGBTİ+'ları, mal varlıklarına yönelik ölüme bağlı tasarruflar anlamında oldukça sınırlandırmakta ve kaygılandırabilmektedir. LGBTİ+'ların soy bağı ile bağlı oldukları kişilere yönelik olarak Medeni Kanun ile getirilen mirastan saklı pay hakları, tüm vatandaşlar gibi LGBTİ+'ların da vasiyetle dahi mal varlıklarının tamamını diledikleri kişi ve kuruma bırakmalarını engellemektedir. Ancak, mirasın saklı pay sahiplerine ait olmayan kısmının vasiyetle dilenen kişi ve kuruma bırakılması mümkündür. Ölüme bağlı tasarruflarda mirasın saklı pay hakkı olanlar dışındaki kişi ve kurumlara bırakılabilmesine ilişkin dolaylı olarak kullanılabilecek yalnızca iki yol ve düzenleme mevcuttur. Bunlardan

birincisi, Medeni Kanun'un 794. ve devamı maddelerinde düzenlenen İntifa Hakkı, ikincisi ise Medeni Kanun'un 611. ve devamı maddelerinde düzenlenen Ölünceye Kadar Bakma Sözleşmesi'dir. Miras hakkı yalnızca yaşlılığı ilgilendiren bir konu olmamakla birlikte, söz konusu LGBTİ+ yaşlılığı olduğunda ele alınabilecek konulardan birisine dönüşüyor. Bu raporun kapsamını aşsa da, LGBTİ+ yaşlılığına ilişkin çalışmalarda bakılması gereken konulardan birini oluşturuyor. Bu rapor hayatın her alanında ayrımcılık ile karşılaşabilen LGBTİ+'ların diğer ayrımcılık biçimlerinin yanı sıra, yaşlılığın getireceği insan hakları sorunlarına karşı korunmasına ışık tutuyor. Bu sorunlar arasında yukarıda örneğini verdiğimiz miras hukukunun sınırları gibi yeni ayrımcılık biçimleri göze çarpmaktadır" demiştir.

Av. Yasemin Öz, yaşlı LGBTİ+'larla ilgili uluslararası yasa ve yönetmeliklerde çok az düzenlemeye rastlandığını söyleyerek, "Ancak genel anlamda yaşlılara ve yaşlılığa dair de çok az örneğe rastlayabildik. Ve bu sadece Türkiye için de geçerli değil; aynı zamanda uluslararası alanda da gördüğümüz bir meseleydi. Yaşlılık, Birleşmiş Milletler'in de gündemine çok geç giren bir mesele" demiştir.

Öz, Anayasa ile korunan cis-heteroseksüel aile modeli Türkiye'nin kamu politikalarında giderek artan bir önemde olduğunu belirterek, "Toplumsal değerler anlamında yaşlı bakımı ağırlıklı ev içi ve kadınlara yüklenen bir hizmettir. Öte yandan, yaşlı bakımının evlenmemiş aile fertlerine yüklenmesi de sıklıkla karşılaştığımız bir durum olarak ortada durmaktadır. Bu nedenle bu hizmetlerin adı konulmamış bir şekilde Türkiye'de eşit evlilik hakkı bulunmayan LGBTİ+'lara yüklendiği varsayımında bulunabiliriz. Bununla birlikte, Osmanlı döneminden bugüne gelen yaşlılara yönelik bakımevi hizmeti, Türkiye'de bakım ihtiyacını asgari seviyede de olsa karşılamaya yönelik bir uygulama olarak görülebilir. Devletin yaşlı ve hasta bakımı için son yıllarda bakımı sağlayanlara sağladığı cüz'i seviyede ekonomik yardımlar, ihtiyacı tamamen devletin üstlenmesi ve karşılaması yerine, kadınları ev içine hapseden ve asgari maliyetle çözüm üreten yönelik bir anlayışı yansıtmaktadır denilebilir" diye ifade etmiştir.

Öz' e göre: "LGBTİ+'lara yönelik sınırlı sayıda yasal düzenlemeye sahip Türkiye mevzuatında, yaşlı LGBTİ+'lara yönelik herhangi bir mevzuat bulunmamaktadır.

LGBTİ+'lara yönelik kamu politikaları giderek temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması yönünde bir seyir izlemektedir. İstanbul Sözleşmesi'nin ev içi şiddet vakalarında CYCK (cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği) temelli ayrımcılığı yasaklayan hükümleri, muhafazakâr kesimde ve hükümet kanadında Türkiye'nin sözleşmeden çekilmesi yönünde güncel taleplerin ortaya çıkmasına gerekçe gösterilebilmektedir¹⁹. LGBTİ+'ların şiddete uğrama durumunda ayrımcılığa uğramaması yönünde düzenlemeler içeren İstanbul Sözleşmesi henüz tam anlamıyla iç hukuka adapte edilmemiş, LGBTİ+'ları koruyucu hiçbir değişiklik, düzenleme ve uygulama henüz hayata geçirilmemiştir. Ancak devletin kâğıt üzerinde kalan taahhütleri dahi LGBTİ+ dışlayıcı siyaset ve tartışmalara zemin olabilmektedir. İstanbul Sözleşmesi'ne göre şiddetten koruma amacıyla uygulamaya konulması gereken danışma merkezi, sığınak vs. gibi sosyal hizmetlerin LGBTİ+ kapsayıcı şekilde düzenlenmesine ilişkin hayata geçirilmiş hiçbir uygulama bulunmamaktadır. Özetle, LGBTİ+ yaşlıların da yararlanabileceği LGBTİ+ kapsayıcı olumlu kamu politikası Türkiye'de hiçbir şekilde devlet nezdinde hayata geçirilmemiş durumdadır. Bunun uzantısı olarak, dünyanın pek çok ülkesi gibi Türkiye'de de yaşlı LGBTİ+'lara yönelik herhangi bir politika bulunmamaktadır. Hizmet sağlayıcılar tarafından özel ihtiyaçlara yönelik hizmet verilmemekte ve sivil toplum alanında da yaşlıların sağlık/barınma/bakım hizmetlerine ulaşabilmesi için özel girişimler sınırlı şekilde sağlanmaktadır.”

Öz, özetle LGBTİ+ yaşlıların da yararlanabileceği LGBTİ+ kapsayıcı olumlu kamu politikasının Türkiye'de hiçbir şekilde devlet nezdinde hayata geçirilmediğini ve yaşlı LGBTİ+'lara yönelik herhangi bir politikanın da bulunmadığını belirtmiştir.

Yaşlı hakları konusunda uluslararası düzenleme ve uygulamalara da değinen Öz:

“Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, yaşlı LGBTİ+'ların haklarını korumak konusunda getirilmiş uluslararası bir düzenleme henüz mevcut değildir. Yaşlı LGBTİ+'ların CYCK nedeniyle ayrımcılığa uğramadan mevcut haklardan eşit şekilde yararlanmaları ve özel ihtiyaçlarını kapsamak için Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Birliği (AB) ve Avrupa Konseyi (AK) gibi uluslararası ve uluslararası kurumlar ile Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından ortaya konan düzenleme ve tavsiye kararları ile genel anlamda yaşlılık alanında getirilmiş düzenlemeler mevcuttur. LGBTİ+ yaşlılarla ilgili özel bir ayrımcılık yasağı henüz getirilmemiş olsa bile, LGBTİ+ yaşlıların da insan hakları kapsamında

bu uluslararası düzenlemelerden ayrımcılığa uğramadan yararlandırılmaları gerekir” demiştir.

Birleşmiş Milletlerin Yaşlı Haklarına İlişkin Düzenlemeleri için Öz, şu hususları aktarmıştır:

“BM tarafından özel olarak korunması gereken gruplardan ayrımcılık mağdurları, kadınlar, çocuklar ve engellilere özgü birçok sözleşme kabul edildiği halde, yaşlılara yönelik bir sözleşme henüz kabul edilmiş değildir. BM'nin yaşlılarla ilgili düzenlemelerini genellikle diğer gruplara özgü düzenlemelerde dolaylı bir şekilde göndermelerde bulunan hükümler oluşturmaktadır. Söz konusu düzenleme ve çalışmalar, kabul ediliş tarihlerine göre 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 1966 tarihli Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, 1969 tarihli Toplumsal Gelişme ve Kalkınma Bildirgesi, 1982 tarihli Dünya Yaşlılık Konferansı, 1991 tarihli BM Yaşlı İlkeleri, 1995 tarihli Kopenhag Toplumsal Kalkınma Bildirgesi, 1999 tarihli DSÖ Uluslararası Yaşlılar Yılı ve Yaşlılara Yönelik Eylem Planı, 2000 tarihli BM Bin Yıl Bildirgesi ve 2002 tarihli BM Madrid Dünya Yaşlanma Konferansı şeklinde sıralanarak açıklanabilir”.

Öz, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 1991 yılındaki “Yaşlı İlkeleri”nden hareketle bağımsız yaşam sürme, katılım, bakım, kendini gerçekleştirme ve itibar haklarından bahsetmiştir:

“Burada özellikle kendini gerçekleştirme hakkının cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğini de içerdiğini belirtmek gerekiyor.”

Öz sonuç olarak: “Bu raporu hepimizin okumanızı öneririm. Rapor kapsamında da görüldüğü üzere, Türkiye’de yaşlı LGBTİ+’lara yönelik hiçbir yasal düzenleme, uygulama ve kamu politikası olmadığı gibi, genel anlamda yaşlılık konusundaki düzenleme ve uygulamalar da ihtiyacı karşılayacak düzeyde değildir. Yaşlı LGBTİ+’lara yönelik uluslararası düzenlemeler dahi daha başlangıç aşamasında olup, alandaki ihtiyacı tümüyle karşılayacak küresel uygulamalar da mevcut değildir. Yaşlı LGBTİ+’lara ilişkin uluslararası düzenlemeler son derece sınırlı sayıdadır. Örneğin, Avrupa Konseyi’nin CM/Rec(2014)2 sayılı Tavsiye Kararının gereklerine dönük, LGBTİ+ yaşlıları da kapsayan hiçbir ulusal politika mevcut değildir. Bu anlamda, uluslararası alanda olduğu gibi ulusal alanda da ciddi bir boşluk ve hatta yokluk söz konusudur.

Ayrıca Darülaceze Nizamnamesi'nde açıkça belirtildiği üzere, devlet hizmeti olarak sunulan Darülaceze bakımevinde kalma koşulu olarak düzenlenen "akıl ve ruh sağlığı yerinde olmak" ve "HIV dâhil bulaşıcı hastalık taşımamak koşulları" da sunulacak hizmetler için uygulamada ayrımcılık yaratabilecek bir risk teşkil etmektedir.

Yaşlı LGBTİ+'lara ilişkin uluslararası düzenlemeler sınırlı sayıda olmakla birlikte, yaşlılık alanında genel anlamda getirilmiş uluslararası kriter, standart, uygulama ve düzenlemelerin LGBTİ+ kapsayıcı şekilde adapte edilerek ulusal düzenleme haline getirilmesi ve uygulamaya konulması gerekmektedir" demiş ve raporda yer verdikleri tavsiyeleri aşağıdaki şekilde özetlemiştir:

"Türkiye'de güncel olarak büyük oranda görünmez durumda olan ancak ilerleyen yıllarda hızla belirginleşmiş bir toplumsal kesim haline gelmesi beklenen yaşlı LGBTİ+'lara ilişkin LGBTİ+ örgütleri, merkezi ve yerel yönetimler ile özel sektöre ilişkin önerilerimiz, 17 Mayıs Derneği ile yapılan toplantıda detaylı olarak tartışılmıştır. Yapılan tespitlerde öne çıkan hususlar aşağıdaki şekildedir;

- Yaşlı haklarına ilişkin olarak devletler ve özel sektörün yaklaşımı hakları gözetmekten ziyade hak gasplarına yol açmaktadır. Yaşlılığa eşlik eden diğer toplumsal arka plan özelliklerinin bu evrenin koşullarını belirlediğinden hareketle, çoklu ayrımcılık çalışmaları artırılmalı ve LGBTİ+ kimlikler özelinde yaş alma deneyimleri gözden geçirilmelidir.
- Talepleri belirlerken sosyal hizmetler ve donatılar alanında devletin yegâne hizmet sunucu olmasını engellemek, çok disiplinli uzmanlığı ve rekabeti teşvik etmek ve alanın çoğulculuğunu korumak ilkesi gereği kamu, sivil toplum ve özel sektör iş birliğini önemsemek; bu aktörler arası denetleme mekanizmalarının oluşturulmasını sağlamak önem taşımaktadır.
- Pandemi gibi kriz anlarında, ayrımcılıkla yaşam boyu karşı karşıya kalan gruplar ilk vazgeçilen gruplar olmaktadır. Yaşlı veya LGBTİ+ olmanın Covid-19 pandemisinde en çok ayrımcılığın yaşandığı alanlardan olduğu bir kez daha gözlenmiştir.

Tespit edilen sorun ve engeller kapsamında oluşturulan tavsiyeler;

I) Genel Tavsiyeler

II) Anahtar Tavsiyeler olarak ikiye ayrılmıştır.

I - Genel Tavsiyeler:

- Merkezi yönetimin yaşlı hakları alanında Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği gibi devletler üstü kuruluşlar ile Uluslararası Çalışma Örgütü gibi uluslararası kuruluşların yaşlılık alanında getirmiş oldukları düzenlemeler, uygulamalar, standartlar ve kriterleri benimseyerek LGBTİ+'ları kapsayacak şekilde iç hukuka adapte etmesi ve uygulamaya dönüştürmesi,
- Merkezi yönetimin Birleşmiş Milletler Yaşlılık İlkeleri ve CEDAW Komitesi'nin 19.12.2010 tarih ve 27 sayılı Yaşlı Kadınların İnsan Haklarının Korunması başlıklı Genel Tavsiye Kararının getirdiği düzenlemeleri LGBTİ+'ları kapsayacak şekilde benimseyerek, iç hukuktaki düzenleme ve uygulamaları bunlara uyumlu hale getirmesi,
- Yerel yönetimlerin yaşlılara ilişkin sundukları bakımevi, sağlık gibi sosyal hizmetlerde LGBTİ+ kapsayıcı bir yaklaşım benimsemeleri ve yaşlı LGBTİ+'ların ihtiyaçlarını kendilerini var etme ve ifade etme, sosyalleşme gibi çeşitli açılardan da değerlendirerek gözetmeleri,
- Özel sektörün yaşlılara ilişkin sundukları hizmetlerde LGBTİ+ kapsayıcı bir yaklaşım benimsemeleri ve yaşlı LGBTİ+'ların ihtiyaçlarını kendilerini var ve ifade etme, sosyalleşme gibi çeşitli açılardan da değerlendirerek gözetmeleri.

"Anahtar Tavsiyeler:

- Bir evre olarak yaşlılığa ilişkin olarak, kişilerin yaşamları boyunca kendi yaşlılıklarını tasarlayabilmelerini sağlamak amacıyla gereken zeminin oluşturulması için çalışmaların yapılması. Özetle, her toplumsal kesimin koşullarına uygun emeklilik planlarının devletler ve özel sektör tarafından benimsenmesi.
- Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğini ifade edebilmek ve gerçekleştirebilmenin "kendini gerçekleştirme hakkı" ve "fiziksel ve zihinsel bütünlük hakkı" kapsamında ele alınması, bu bağlamda CYCK'ni her yaşta ifade edebilecek alanların sağlanması, bu hakların önündeki engelleri kaldırmak için gerekli düzenlemelerin yapılması.
- Mevzuatta cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, cinsiyet özellikleri ve yaş ayrımcılığının Anayasa'dan başlayarak tüm düzenlemelerde yasaklanması için gerekli değişikliklerin yapılması.

- Mahremiyet hakkının cinsel hayatın dokunulmazlığını da kapsadığının uygulamaya yansıtılması.
- Yaşam boyu süren ayrımcılığın LGBTİ+'lar üzerinde yaratabileceği ruhsal ve fiziksel tahribata karşı onarım mekanizmaları oluşturulması için çalışmalar ve araştırmalar yapılması.
- LGBTİ+ yaşlıların hem evde bakım hem de kurum bakımında ayrımcılığa maruz bırakılmadan ulaşabilmelerinin sağlanması. Kurum bakımı ve evde bakımın birbirine zıt değil, tamamlayıcı veya kişinin ihtiyaçlarına göre belirlenen bakım hizmetleri olmasının sağlanması. Kurum bakımının hem kamu hem de özel sektör ve sivil toplum tarafından sağlanması.
- Sosyal hizmet ve bakım hizmetlerinin aile temelli inşa edilmesinin LGBTİ+'ların bu hizmetlere erişimini kısıtladığı gözetilerek, "bağımsız bir yaşam sürme hakkı" bağlamında aile temelli değil kişi temelli bakım hizmetlerine ilişkin mekanizmaların inşasının sağlanması."

Yasemin öz tarafından yazılan raporun tamamını okumak için, bkz. Yaşlı LGBTİ+'lar: Dünyada ve Türkiye'deki Durum:

<https://www.17mayis.org/images/yasli-lgbtiarti-turkce.pdf> ve

<https://www.17mayis.org/images/elder-lgbtiplus-eng.pdf>

4. Dayanışma ve Yaşam Kooperatifleri ve Yaşlı LGBTİ+'lar Üzerine Çevrimiçi Toplantı (16 Kasım 2020)

Rapora konu olan proje kapsamında 16 Kasım 2020 tarihinde 17 Mayıs Derneği, "Dayanışma ve Yaşam Kooperatifleri ve Yaşlı LGBTİ+'lar Üzerine Çevrimiçi Toplantı"⁸⁸ etkinliğini düzenlemiştir. 28 Katılımcının başvurduğu bu etkinlikte, Kaos GL Derneği'nin Genel Koordinatörü ve 17 Mayıs Derneği'nin kurucularından Umut Güner'in moderatörlüğünde, STGM'nin Genel Koordinatörü Tezcan Eralp Abay ve Avukat Yasemin Öz'ün konuşmalarıyla; kooperatif kurma fikrinin LGBTİ+'lar açısından değerlendirilmesi; kooperatif nedir, sosyal bir topluluk olarak neden önemlidir konuları ve kooperatif kurmanın hukuki zemini ve imkanları konuları mercek altına alınmıştır.

88 Bkz. <https://kaosgl.org/haber/yasli-lgbti-lar-icin-dayanisma-kooperatifleri-etkinligine-kayit-lar-basladi>

Umut Güner toplantıyı açarken: “17 Mayıs Derneği olarak kooperatifçilik meselesine de bakmak, geçtiğimiz Aralık’ta yaptığımız toplantıda çıktı. Birlikte yaşlanmayı istediğimizden nasıl birlikte örgütlenebiliriz meselesine bakarken kooperatif ihtimali üzerinde de durduk. İleride yaşlılığımızda ortak bir kooperatif kurabilir miyiz sorusu bu etkinliğe getirdi. Yasemin hukuki zeminini paylaşacak. Kooperatif bir STK mıdır, STKlar içinde yeri nedir konusunu Tezcan anlatacak. Hangi imkanları sağlar hangi noktalarda engellere dönüşür meselesine bakılacak” demiştir.

Daha sonra söz alan Yasemin Öz konuşmasında kooperatif konusunun hukuki ve teknik açılarının değerlendirmesiye alınması gerektiğini söyleyip bu minvalde yasal mevzuat hakkında bilgiler vermişti: “Kooperatifler derneklere benzer ama farklı yapılardır. Türkiye’de kooperatif deyince akla yapı kooperatifleri bina işleri gelir. Bizim de ileride yapı kooperatifi tarzında bir yapılanmaya da ihtiyacımız olabilir. Komün bir yaşam kurmak için yapı kooperatifi kurmak gerekebilir.

Eskiden dernekler kanunu kolay olmadığından o dönemde kurulan kadın örgütleri kooperatif olarak başlamıştı. Bunlardan biri sonradan tasfiye edilen Amargi idi. Kooperatiflerin derneklere kıyasla tasfiyesi de oldukça zor. Çok aşamalı. Uzun bir süreç. Şimdi Film Mor kooperatifinin avukatlığını yapıyorum.

Kooperatifler üç tip. Kanunda Dayanışma ve Yaşam Kooperatifi olarak şekillenmiş bir yapı yok.

1. Tarım Kooperatifler: Çiftçilerin bir araya gelerek mal birliği yapıp esnafılık sorunlarını çözmek için kurdukları bir oluşum. Tarım Bakanlığına bağlı.
2. Yapı Kooperatifleri: Bina yapma işleri için oluşumlar. Eski Bayındırlık ve İskan Bakanlığına bağlı.
3. Diğer Kooperatifler: Bu iki tanıma girmeyen her oluşum.

Kooperatif tıpkı Vakıflar gibi bir sermaye koyularak oluşan yapılanmalar. Bir kısmı nakdi olarak ödeniyor, taahhüt ediliyor, limitleri var. Eskiden tüm kooperatifler Ticaret ve Sanayi Bakanlığı’na bağlıydı. Bizim kurabileceğimiz tipte bir kooperatif de buraya bağlı olacaktır. Kooperatiflerin hukuki yapıları Kooperatifler Kanunu’nda düzenleniyor. Yönetmelik tebliğ gibi metinler de var ama kanun temel kaynak.

Kooperatif nedir? Bir tüzel kişiliktir. Dernekler gibi toplum hizmeti sunmak ya da vakıflar gibi eğitim ve kalkındırma gibi belirli bir amaca yönelik olarak değil, menfaatlerin korunmasını öne çıkarır. Dernekler lokal gibi oluşumlar haricinde ekonomik bir faaliyette bulunamaz, yasaktır. Kooperatif tam tersidir. Ya işgücü ya da parasal katkı konur. Yardım dayanışma amaçlı bileşenlerine kredi sağlayabilir.

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu Madde 1'e göre, tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklara kooperatif denir. Vakıflardan farkı bu, sermayeni kooperatifte birine devredebiliyorsun, Vakıfta sermaye artmaz. Kooperatif kurmanın şartları kanunda şöyle düzenlenmiş, dernekler gibi 7 kişiyle kuruluyor, ana sözleşmesi var amaçları ve çalışma şeklini belirtiyor. Derneklerde tüzüğü teslim edince kurulum olurken kooperatifte süreç daha farklı işliyor. Noter süreci yerine yetkili memurun huzurunda sözleşme imzalanıyor:

Kuruluş başlıklı Madde 2'ye göre; bir kooperatif en az 7 ortak tarafından imzalanacak ana sözleşme ile kurulur. Ana sözleşmenin ticaret sicili müdürlüğünde yetkilendirilmiş personel huzurunda imzalanması gerekir. Yapı kooperatifleri ile konusuna taşınmaz mal temlik dahil bulunan diğer kooperatiflerin ana sözleşmelerinde ortaklara taşınmaz mal temlik edileceği hakkındaki taahhütler başka bir resmi şekil aranmaksızın muteberdir. Sermaye miktarı sınırlandırılarak kooperatif kurulamaz.

Burada kooperatif kurulduğunda iş bitiminde size bir taşınmazın tahsis edileceğini söyler. Sermaye artırılabilir.

Dernekler Tüzükle, kooperatifler bakanlığın izin vermesi, tescil ve ilanı ile kuruluyor. Üçüncü madde bunu düzenliyor:

İZİN VERME; TESCİL, İLAN: Madde 3 - Ana sözleşme, Ticaret Bakanlığına verilir. Bakanlığın kuruluşa izin vermesi halinde, kooperatif merkezinin bulunduğu yer ticaret siciline tescil ve ilan olunur. Tescil ve ilan olunacak hususlar şunlardır:

1. Ana sözleşme tarihi, 2. Kooperatifin amacı, konusu ve varsa süresi 3. Kooperatifin unvanı ve merkezi, 4. Kooperatifin sermayesi ve bunun nakdi

kısmına karşılık olarak ödenen en az miktar ve her ortaklık payının değeri, 5. Ortaklık payı belgelerinin ada yazılı olduğu, 6. Aynı sermaye ve devralınan akçalı kıymetlerle işletmelerin neden ibaret oldukları ve bunlara biçilen değerler, 7. Kooperatifin ne suretle temsil olunacağı ve denetleneceği, 8. Yönetim Kurulu üyeleriyle kooperatifi temsile yetkili kimselerin ad ve soyadları, 9. Kooperatifin yapacağı ilanların şekli ve ana sözleşmede de bu hususta bir hüküm varsa yönetim kurulu kararlarının pay sahiplerine ne suretle bildirileceği, 10. Kooperatifin şubeleri: (Kooperatifler, lüzum gördükleri takdirde memleket içinde ve dışında şubeler açabilirler. Şubeler, merkezin sicil kaydına atıf yapılmak suretiyle buldukları yer ticaret siciline tescil olunurlar. Ticaret Bakanlığı, ana sözleşmelerin, kanunun ihtiyari hükümlerinden ayrıldığını ileri sürerek kooperatifleri kuruluşuna izin vermekten kaçınmaz. Ana sözleşmenin değişiklikleri de kuruluştaki usullere bağlıdır.)

Yapı kooperatifi olarak 5 sene açık kalınacağı sonra tasfiye edileceği belirtilebiliyor. Örneğin yapı kooperatifinde inşa edilecek binalar için ortaklardan biri arsayı sağladı. Bu arsanın değeri sözleşmeye işleniyor. Diğer kısımları teknik detaylar. Bunlar bize nasıl bir kooperatif kurabiliriz anlamında fikir verecek koşullar değil, daha teknik açıklamalar.

ANA SÖZLEŞMEDE YER ALMASI ZORUNLU HUSUSLAR: Madde 4 – Kooperatif anasözleşmesinde aşağıdaki hususlara ait hükümlerin yer olması gerektir. 1. Kooperatifin adı ve merkezi, 2. Kooperatifin amacı ve çalışma konuları, 3. Ortaklık sıfatını kazandıran ve kaybettiren hal ve şartlar, 4. Ortakların pay tutarı ve kooperatif sermayesinin ödenme şekli, nakdi sermayenin en az 1/4 nün peşin ödenmesi, 5. Ortakların aynı sermaye koyup koymayacakları, 6. Kooperatiflerin yükümlerinden dolayı ortakların sorumluluk durumu ve derecesi, 7. Kooperatifin yönetici ve denetleyici organlarının görev ve yetki ve sorumlulukları ve seçim tarzları, 8. Kooperatifin temsiline ait hükümler, 9. Yıllık gelir gider farklarının, hesaplama ve kullanma şekilleri, 10. Kurucuların adı, soyadı iş ve konut adresleri.

Bunu atlayabiliriz.

ORTAKLIĞA GİRME ŞARTLARI VE ORTAK SAYISI

(Madde 8 – Kooperatif ortaklığına girmek için) gerçek kişilerin medeni hakları kullanma yeterliliğine sahip olmaları gerekir. Ortak olmak isteyen gerçek ve tüzel kişiler, kooperatif anasözleşmesi hükümlerini bütün hak ve ödevleriyle birlikte kabul ettiklerini belirten bir yazı ile kooperatif yönetim kuruluna

başvururlar. Kooperatif, ortaklarına kendi varlığı dışında şahsi bir sorumluluk veya ek ödemeler yüklüyor ise ortak olmak isteği, bu yükümlerin yazılı olarak kabul edilmesi halinde değer taşır. Yönetim Kurulu; ortaklar ile ortak olmak için müracaat edenlerin ana sözleşmede gösterilen ortaklık şartlarını taşıyıp taşımadıklarını araştırmak zorundadır. Yapı kooperatiflerinde konut, işyeri ve ortak sayısı genel kurulca belirlenir. Yönetim Kurulu, genel kurulca kararlaştırılan sayının üzerinde ortak kaydedemez.

Bu maddeye göre ortaklık için akıl sağlığınızın yerinde olması, vasi aracılığıyla olmaması gerekir. Mesela sanayiciler kooperatifi kurdunuz ortakların gerçekten sanayici olup olmadığına bakılır. Bizim düşündüğümüz tip kooperatife dair değil burası. Kooperatif kurarsak üye sayısını artırmak istiyorsak genel kurulda karar almamız gerekiyor.

Derneklerde olduğu gibi, kooperatiften de çıkma hakkı var.

ORTAKLIKTAN ÇIKMA SERBESTİSİ-TAZMİNAT

Madde 10 – Her ortağın kooperatiften çıkma hakkı vardır. Çıkma keyfiyetinin kooperatifin mevcudiyetini tehlikeye düşürmesi halinde ayrılmak isteyen ortağın, muhik bir tazminat ödenmesine dahi hüküm anasözleşmeye konulabilir.

Örneğin, konut kooperatifi kurdunuz, arsa sahibinin kooperatifte pay oranı yüksek, çıkmak istiyor. Onun çıkışı kooperatifin belki dağılmasına sebep olacak. Dağılmanın yaratacağı zarar için tazminat koyulabiliyor.

Ortaklıktan çıkmanın sınırlandırılması

Madde 11 – Kooperatiften çıkma hakkının kullanılması, anasözleşme ile en çok 5 yıl için sınırlandırılabilir. Haklı ve önemli sebeplerle bu süreden evvel çıkabileceği hususunda Anasözleşmeye hüküm konulabilir. Bir ortağın hiçbir suretle kooperatiften çıkamayacağına dair bağlamalar hükümsüzdür.

Bunlar hep devretme hakkınızın olduğunu düzenlemek için getirilen koşullar.

Kooperatiften çıkmanın koşulları, dernek üyeliğinden hemen çıkıldığı gibi olamıyor. Burada bir mal söz konusu. Ama esneklik de söz konusu. Örneğin 100bin lira taahhüt ettiniz kooperatife, kanun dörtte birini baştan peşin ödemen gerekir diyor. 25bin verdin, 75bin vermeden çıkmak istiyorsun. Birine de devir yapılmadı. Bu zararı kooperatif yüklenmek istemediğinden kabul etmiyor. Burada 13. Madde devreye giriyor.

Bildirme süresi ve çıkma zamanı

Madde 12 - Çıkış, ancak bir hesap senesi sonu için ve en az 6 ay önceden haber verilerek yapılır. Anasözleşmede daha kısa bir süre belirtilip hesap senesi içinde çıkışa müsaade edilebilir.

Ortaklıktan çıkmayı kabulden kaçınma

Madde 13 - Yönetim kurulu, anasözleşmeye uygun olarak yapılacak isteğe rağmen, bir ortağın kooperatiften istifasını kabulden kaçınacak olursa, ortak çıkma dileğini noter aracılığı ile kooperatife bildirir. Bildiri tarihinden itibaren çıkma gerçekleşir.

Ortağın ölümü ve ortaklığın devri

(Madde 14 - Ortağın ölümü ile ortaklık sıfatı sona erer. Anasözleşmede gösterilecek şartlarla ölen ortağın mirasçılarının kooperatifte ortak olarak kalmaları sağlanabilir. (Değişik: 6/10/1988 - 3476/3 md.) Ortaklık devredilebilir.) Yönetim kurulu, ortaklığı devralan kişinin ortaklık niteliklerini taşıması halinde, bu kişiyi ortaklığa kabul eder.

Dernekte bu söz konusu değil ama tıpkı vakıflarda olduğu gibi payın kooperatif üyesinin ölümüyle erkek mirasçılara kalması söz konusu. Birine payınızı devrettiniz ama o kişi koşulları sağlamazsa kabul etmek zorunda değil. Örneğin bakkal kooperatifinde payı devralan kişi bakkal değilse ortaklığa kabul edilmez.

Ortakların Hak ve Ödevleri

Ortaklık senedi: Madde 18 - Her ortağın üyelik haklarının, ada yazılı ortaklık senedi ile temsil olunması şarttır. Bu senede kooperatifin unvanı, sahibinin adı ve soyadı, iş ve konut adresi, kooperatife girdiği ve çıktığı tarihler yazılır. Bu hususlar, senet sahibi ile kooperatifi temsile yetkisi olan kişiler tarafından imzalanır. Ortağın yatırdığı veya çektiği paralar tarih sırasıyla kaydedilir. (Bu kayıtlar kooperatifin ödediği paralara ait ise ortak imza eder. İmzalı ortak senedi makbuz hükmündedir. Mezkûr senet anasözleşmeyi ihtiva etmek şartıyla ortaklık cüzdanı şeklinde de düzenlenebilir. Ortaklık senetleri kıymetli evrak niteliğinde olmayıp sadece beyine vesikası hükmündedir.)

Yıl sonunda bir karlılık varsa dağıtılır. Torku gibi. Ürün satımından kazanılan paralar pay oranına göre dağıtılır. Bizim kurabileceğimiz kooperatifte bu olmayacaktır ama belki böyle bir yapılanma kurulabilir. LGBTİ+'lara özel ürünler satılır, yıl sonunda paylara göre kar dağıtılabilir. Diğer kısımları teknik detay.

Ortaklık payları, şahsi alacaklılar başlıklı Madde 19 - Kooperatife giren her şahıstan en az bir ortaklık payı alınması gerekir. Anasözleşme, en yüksek had tespit ederek bir ortak tarafından bu had dahilinde birden fazla pay alınmasına cevaz verebilir. Bir ortaklık payının değeri 100.000 liradır. Kooperatife giren ortaklar en çok 5 000 pay taahhüt edebilirler. (2) Bir kaç pay bir ortaklık senedinde gösterilebilir. Senetle temsil edilmeyen paylar (100.000).- lira itibar olunur. Her kooperatifin iştiğal mevzuuna göre kredi talepleri bankalarca, müesseselerce veya şirketlerce öncelikle karşılanır. Bir ortağın şahsi alacaklıları, ancak ortağa ait faiz ve gelir-gider farklarından hissesine düşen miktarı ve kooperatifin dağılmasında ona ödenecek payı haczettirebilirler.

Bu yüz bin, eski parayla, aslında 100 TL. Bir ortak 5 pay satın alabilirken diğeri 10 pay satın alabiliyor. En çok 5000 pay satın alınabiliyor. Eğer kadın el emeği gibi ya da ortak bir arazi alıp yapı kooperatifi kurmak gibi işlere girilecekse, bu kredi almak açısından da avantajlı bir durum yaratabiliyor. Şirketlerde hissene doğrudan haciz gelebilirken, kooperatif hissesine doğrudan haciz olmuyor.

Ortakların ödev ve sorumlulukları

Süre ve ortaklığın yok olması başlıklı Madde 27 - Ortakların yüklendikleri paylar için ödeyebilecekleri para tutarını anasözleşme belirtir. Kooperatif, sermaye yüklemelerinde borçlu veya sair ödemelerle yükümlü bulunan ortaklarından elden yazılı olarak veya taahhütlü mektupla, bu husus mümkün olmazsa ilanla ve münasip bir süre belirterek yükümlerini yerine getirmelerini ister. İlk isteğe uymayan ve ikinci istemeden sonra da bir ay içinde yükümlerini yerine getirmeyenlerin ortaklığı kendiliğinden düşer. Ortaklığın düşmesi alakalının, anasözleşme veya diğere suretlerle doğmuş borçlarının yok olmasını gerektirmez.

Ortaklık payı 100 değil, 1000TL diyebilmek mümkün. Ortaklık payını bir türlü ödemeyen üyenin peşinde koşmaya gerek duymadan, yükümlülüğü yerine getirmeyen ortak, örneğin 2500 TL ödemiş 10000TL taahhüdü var, 7500 TL borcunu ödemedi. İki kez talep edildiğinde hala ödemiyorsa, borçları saklı kalmak üzere üyeliği düşüyor.

Derneklerde olduğu gibi kooperatiflerde de kurullar var. İlgili madde ise şu:

Kooperatif organları-genel kurul

Yetki: Madde 42 – Genel Kurul bütün ortakları temsil eden en yetkili organdır. Genel Kurul, aşağıdaki yetkilerini devir ve terk edemez. 1. Anasözleşmeyi değiştirmek, 2. Yönetim Kurulu ve Denetçiler Kurulu üyeleriyle gerektiğinde tasfiye kurulunu seçmek, 3. İşletme hesabıyla bilanço ve gerektiğinde gelir gider farkının bölüşülmesi hakkında karar almak, 4. Yönetim ve denetçiler kurullarını ibra etmek, 5. Kanun veya anasözleşme ile Genel Kurula tanınmış olan konular hakkında karar vermek. 6. Gayrimenkul alımında ve satımında takip edilecek usul ile alınacak gayrimenkulün niteliğini, yerine ve azami fiyatını, satılacak gayrimenkulün asgari fiyatını belirlemek. 7. (Ek: 6/10/1988 - 3476/9 md.) İmalat ve inşaat işlerinin yaptırılma yöntemini belirlemek

Kooperatif kurmak istendiğinde işin başına geçildiğinde koşullar bunlar. Dernek ve vakıflardan farkları bunlar. Paylar, devirler genel çerçevesi bunlar. Genel Kurullara hükümet komiseri geliyor. Derneklerde bu yok. Kooperatiflerde ticaret gibi algılandığı için devletin daha çok kontrolü var. Dernekler daha esnek bu anlamda. Bir komün hayat ya da dayanışma esaslı bir yapılaşma kurmak istiyorsanız, ekonomik faaliyet derneklerde sınırlı olduğu için, dernek yapısı bu yapılaşmanın kurulması için uygun değil. Gökkuşluğu kooperatifine doğru bir yapılaşma tartışmaya açılabilir.”

Yasemin Öz'ün konuşmasından sonra Tezcan Eralp Abay kooperatiflerle ilgili deneyimi ve kooperatifçilik meselesinde dikkat edilmesi gereken unsurları şu şekilde aktarmıştır:

“Kooperatiflerle ilgili epeyce deneyimim oldu geçmişte. Türkiye’de 23 çeşit kooperatif kurulabiliyor. 3 kamu kurumunda tescil işlemleri yapılıyor. Tarım Bakanlığı, Sanayi Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı. Komün yaşamı kooperatif fikri üzerine düşünceler 19. Yüzyıl ortalarında ortaya çıkıyor. Robert Owen gibi ütöplerin temel meşgalesidir. Mevcut ekonomik düzen içerisinde onunla rekabet halinde ve dışında bir ekonomik rasyonalite yaratmaktır. Kooperatifçilik fikri, yani ütöpler kooperatifçilik aşaması, mevcut iktisadi düzene karşı başka bir rasyonalite inşa etme girişimidir. Çeşitli sebeplerden başarısız girişimlerden sonra, bilimsel ve reel kooperatifçilik denilen dönemlerden geçilip bugün bildiğimiz kooperatifçilik aşamasına ulaşıldı. Bizde bu nostaljik bir şeydir. Eskiden okul kooperatifleri vardı. Neoliberalist politikalar sonucu tasfiye oldular. Yerlerine işletmeler geldi. ODTÜ’deki

öğrenci eylemleri kantin kooperatifçiliğine karşı başlatılmıştı. Bir de tarım ve yapı kooperatifleri var. Temel olarak kooperatifçilikten bunları anlıyoruz. 18-19.yy'daki gibi Mithat Paşa'nın müslüman işletmeciyi gayrimüslimden korumaya yönelik girişimler vardı. Karşı rasyonalite yaratma ve kalkınma modeli girişimi olarak denenmiş daha sonra Ziraat Bankası'na kadar gelen başarısız olan bir girişim var Türkiye'de. Tecrübe ettiğim 4 tanesi de dahil olmak üzere, Türkiye'deki kooperatifçiliğin çoğu başarısızlık hikayesidir. Kooperatifçilik başarısızlıktan korkmama adım atma cesaretidir. Rasyonalite yaratma girişimi olarak reel kooperatifçilik de böyledir. Mevcut ekonomik düzen rekabete dayalıdır. Emekçilerin kendi içlerinde, işverenlerin sermaye patronlarının kendi içerisinde, bunların birbirleri arasında rekabetine dayalıdır. Kuşakların rekabetine dayalıdır. Kooperatifçilik siyasi rasyonaliteyi hedef almaksızın mevcut ekonomiyi doğuran, dayanışmaya dayalı bir yapılaşma girişimidir. Kooperatifçilik bir dayanışma inşa etme işidir. Ama iktisadi bir dayanışma inşa etme işidir. Eğer politik bir dayanışma inşa etmek daha öncelikliyse o zaman örgütlenme özgürlüğü alanına geliyoruz. O daha çok derneklerin konusu oluyor. Kooperatifi dernek ve vakıflarla karşılaştırmaktan ziyade, şirketlerle karşılaştırmak daha elverişlidir. Kooperatif farklı bir rasyonaliteyle inşa edilmiş bir şirkettir. Hatta kanuna göre niteliği anonim şirkettir. Bu şirketin temel maksadı dayanışma örgütleyerek güçlü bir aktör haline gelmektir. Amaçlarını gerçekleştirmek için dayanışmayla yol almaktır. Bu dayanışmanın iki boyutu vardır. Kooperatif kendi içerisinde içinde bulunduğu rekabet ortamıyla baş edebilmek için bir dayanışma örgütler. Bunu da bir ölçek ekonomisi yaratarak inşa eder. Tek başına komün olmuyor, tek başına mal alım ve satımında piyasada her şey daha pahalıya geliyorsa, tek başınıza süt sattığınızda mandıracılar size az ödeme yapıyorsa gibi sebepler insanları bir araya getiriyor. Bir araya gelmelisiniz ki Pazar monopsonik hale gelsin. Burada öncelikle bir araya gelmiş bir ortak kollektif iradenin hangi tüzel kişilik içerisinde hareket etmesi daha doğrudur buna hangisinin bizim amaçlarımıza daha uygun olacağı perspektifinden bakmak gerekir. Örneğin Türkiye'deki kadın kooperatiflerinin neredeyse hepsinde amaç, kadınların sosyal ve iktisadi statülerinin yükseltilmesi. Burada böyle genel bir amaç belirlenince neyin sosyal neyin iktisadi olduğu karışıyor, aslında gerçek bir amaca da sahip olunamıyor. O yüzden burada gerçekten temel olarak yapılmak istenen ne ise, önce onun belirlenmesi en doğru birinci adım olur. Kooperatif derneğe göre son derece komplike ve karışık bir örgütlenme biçimidir. Karmaşık bir yapıdır kooperatif. Bütün mevzuatı da işletmesi de, vergi düzeni, personel düzeni de öyledir. Hükümet komiseri her yıl genel

kurula gelir, derneklerde üç yılda bir genel kurul yapılır, kooperatiflerde her yıl yapılıyor. Dernek, Türkiye'deki dernekler kanunundaki değişikliklerden sonra son derece basit ve kuvvetli bir örgütlenme biçimidir. Hukuki olarak da daha fazla koruma sağlar.

Başarılı bir kooperatifle başarılı bir derneği birbirinden ayıran noktaya değinmek gerekir. Dernek ortak bir amaç için bir araya gelmiş bir bölük insandır. Örgütlenme modeli ve amaç uyum içerisindeyse dernek başarılıdır. Kooperatifi başarılı yapan, başarılı bir iş modeline sahip olmasıdır. Bu da kooperatif dünyasının realitesidir. Gelir kazanmaya yöneliktir, harcamayı azaltmak geliri artırmak biçiminde de olabilir. Yeni jenerasyon kooperatiflerin başarısız olma sebebi, yola çıkarken başarılı bir iş modeline sahip olmamasıdır. Bir derneğin bir araya gelmiş insanları masrafları kendi arasında ödeyebilir. Kira ve masraflar aidatlardan ödenir. Üyenin kooperatifle kurduğu ilişki, kooperatifi finanse etmek değil, bilakis kooperatif tarafından yaşam koşullarını iyileştirmesidir ya da girdide çıktıda ya da üretimde ölçek ekonomisi yaratarak kooperatif tarafından finanse edilmektir. Dernek ve kooperatiften üyenin beklentisi aynı değildir, aynı ise yönetim aşaması sorun olabilir. Üyelik dernekte devredilemezken, kooperatifte devredilebilir, üyelik mirasçılara bırakılabilir. Hissedar olarak ilişkiniz statik bir ilişkidir, başından belirlidir. Hareket alanı da dardır. Şirketlere de benzer.

Türkiye'de çok sayıda konut kooperatifi kurulmuştur aynı misyona sahip anonim şirketler de kurulmuştur. Orta Anadolu İnşaat Şirketi (Or-an) Ankara'ya bir semt oluşturmuştur. Toplu konut projesidir. Bir dizi akademisyen, mimarın vs. bir araya geldiği, kooperatif yapısıyla da yapılabilecek bir şirkettir. Kooperatifler derneklere yakın olduğu gibi şirketlere de yakındır. Bazı açılardan farklılıkları vardır. Kooperatiflerin kuruluşta senette yazılı olan belli bir amacı vardır. Bu amaç için çalışmalar yürütülür. Şirketlerin ise tek amacı vardır o da kar elde etmektir. Oy hakkı kooperatiflerde ayındır tektir, şirketlerde hisse oranına göre değişir. Dernek, şirket, kooperatif arasında vergi hukuku açısından da fark vardır. Dernekler vergi mükellefi değildir. Bu açıdan kooperatif ile derneklerin iktisadi işletmelerini kıyaslamak daha doğru olur. Kurumlar vergisine dahildir. Kooperatiflerde bazı istisnalar olabilir. Yedek akçe, risturn, risturnun istisnası gibi konular vardır. Kooperatif kendi üyeleriyle iş yapan bir iktisadi işletmedir. Kendi üyelerinin maliyetini düşürmek ya da gelirini artırmak içindir. Kendi üyeleriyle yaptığı işlemler vergiden istisnadır. Süt alırken üyelerden üçe alıp beşe satıyor, yıl boyunca yönetim için bir para da

ayırıyor. Yıl sonunda o artan iki liralardan işletme giderlerini düşüyor. Aslında üyelerden dörde de alabilir. O artan bir liralara işte risturnunu oluşturuyor. Bu risturnda da vergiden düşülebilir. Olanakları, üç tane; ölçek ekonomisi yaratması, kararlar üzerinde yönetimde demokratik kontrol yaratması, vergi istisnaları sağlaması.

Türkiye'de genel kooperatifçilik dalgasından sonra özellikle son on yıl içerisinde ismine sosyal kooperatifçilik ya da platform kooperatifçilik denilen bir yeni nesil kooperatifçilik hareketi büyüyor. Buna Ticaret Bakanlığı Kooperatifler Genel Müdürlüğü de sıcak bakıyor. Şu an bu herhangi bir hukuki statüde değil. Kamu yararı güden kooperatifler, kar amacı gütmeyen kooperatifler gibi yeni alt kategoriler oluşuyor. Kendi ana sözleşmesinde düzenlemişse karını üyelerine dağıtmayabilir. Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü bir sosyal kooperatifçilik treni organize etti. İhtiyaç haritası bir kooperatif. Bu ikisinin kampanyası oldu. Türkiye'de bir sosyal kooperatifçilik yapılanmasının düzenlenme ihtimali var. Dünyada bunun karşılığında, sosyal kooperatifçilik düzenlemesi başka olanaklar da sağlıyor. "Başka bir okul mümkün" önce bir örgüttü, sonra derneği oldu. Fikrin örneği dernekti, pratiğin örneği kooperatif oldu. İçeride dayanışma dışarıda rekabet sağlayan kooperatifler başarılı oluyor.

Örnekler vereyim. Erzincan'da bir tekstil atölyesi kurulmuştu. Kadınlarla beraber. Kendi ölçek ekonomisinde ne yapalım diye düşünürken şalvar dikilmeye başlandı. Çok tüketilen bir ürün. Orada bir hareketlenme olunca birisi Çin'den şalvar getirdi. Tercanda satmaya getirdi. Biz onun getirdiği fiyatla ürünler rekabet edemedi. Tekstil atölyesini tasfiye ettik, makinalar satılıp hamur makinası alındı. İktisadi statüyü güçlendiremediğimiz için emek üretkenliklerini güçlendirmek istedik. Bir diğer örnekte, Osmaniye'de bir kutu atölyesiyle niş bir pazara girdik. Prens Charles'a ayakkabı satan bir firmaya kadifeden 10 euroya kutu yapıldı. Vali filan geldi. Kadınlar haberlere çıktı. Burada köyler arasındaki rekabet o kooperatifi yönetilemez hale getirdi. Makinalar filan satıldı parası dağıtıldı. Dışarda rekabet içeride dayanışma ilkesinden uzaklaşmamak gerekir. Bunu yönetecek demokratik yönetimi inşa etmek gerek. "Genedos" ve "Başka bir Okul Mümkün" en iyi kooperatif örnekleridir bu anlamda".

17 Mayıs Derneği, bu etkinliğinde konuşmacıların aktarımlarıyla yaşlanma deneyiminde LGBTİ+'lar için ortak yaşam pratikleri konusunda alternatif seçenekleri bu şekilde değerlendirmeye almıştır.

5. Kaos GL ile beraber düzenlenen Yaşlı LGBTİ+'lar ve Sosyal Politikalar Toplantısı (26 Kasım 2020)

Rapora konu olan projeye paralel olarak 26 Kasım 2020 tarihinde Kaos GL Derneği ve 17 Mayıs Derneği ortaklığında, "Yaşlı LGBTİ+'lar ve Sosyal Politikalar Toplantısı"⁸⁹ etkinliğini düzenlemiştir. 28 Katılımcının başvurduğu bu etkinlik, araştırmacı aktivist Alp tarafından yapılan sunumla gerçekleşmiştir. Akademik çalışmalar, sosyolojik olarak yaşlılığın ele alınması, sosyal kimlik olarak yaş, ayrımcılık deneyimleri, literatür tarama sonuçları, sosyal politikalar ve sosyal hizmet ekseninde yurtdışından iyi örnekler, bu örnekleri Türkiye'ye uyarılmanın imkanları gibi konular mercek altına alınmıştır. Bu konularda, katılımcılar da deneyim ve izlenimlerini toplantıda paylaşmış ve birlikte değerlendirme imkanı bulmuşlardır. Konuşmacının "Yaşlılık/Yaşlanma ve LGBTİ+" başlığı ile aktarımları şöyle özetlenebilir:

Toplantının amacından bahseden Alp "*Öncelikli olarak burada; Yaşlılık, Yaş, Yaşlanma üzerine konuşacağız, Belirli temalardan yola çıkıp bir alanyazın taraması sunacağım, Sunum sonrasında ise 20-25 dakikalık küçük bir atölye yapacağız: Biz Ne Düşünüyoruz ve Neler Yapabiliriz?*" diyerek konuşmasına başlamıştır. "*Şanslıysak, yaşlanırız... (Diana Spencer)*" anekdotunu aktardıktan sonra, içeriği konuşmacı;

"Küçük Bir Beyin Fırtınası

Yaşlılık, Yaşlanma ve Yaşlılık&LGBTİ+ Olmak

Sosyal Gruplar/Ağlar ve Örgütlenme

Psiko-Sosyal İyilik Hali

Sağlık ve Bakım Hizmetleri

Demans ve HIV

Kapsayıcı Sosyal Politikalar ve Hizmet Geliştirme Önerileri

Uluslararası Örgütler" olarak vermiştir ve alanda yaptığı literatür taramasını kaynaklarıyla beraber sunacağını aktarmıştır.

Beyin fırtınası bölümünde, "*Sizce ileriki yaşlarımızda bizi ne bekliyor? Yaşlılık nedir? Yaşlılık ve LGBTİ+ arasında nasıl bir ilişki söz konusu?*" sorularını katılımcılara yönelten Alp; yaşlılık ve yaşlanmada ilk uğraşın yaş olduğunu vurgulamıştır.

89 Bkz. <https://kaosgl.org/haber/yasli-lgbti-lar-ve-sosyal-politikalar-toplantisina-davetlisiniz>

“Yaş kavramı aslında tıbbi ve psikolojik olarak ele alınsa da yaş kavramı güncel çalışmalarla beraber özellikle son 40-50 yıldır sosyoloji arenasında da yerini almıştır.” diyen Alp, “Yaşlı aslında bir sıfat, yaşlılık ise bir durum olarak ele alınır. Sosyolojide yaşlılık ve yaşlanmaya başlayan bireylerin toplumsal konumlarının nasıl şekillendiği; maruz kalınan ayrımcılıklar ve dışlanma (ageism), Biyo-psiko-sosyal refahın (iyilik hali) bozulmaya başlaması, emeklilik” ise değindiği diğer başlıklardır.

Yaşlılık çalışmalarında başlıca konuları:

“Sosyal İzolasyon (social isolation)

Bakım ve Sağlık Hizmetleri (Health and Care Services)

Demans (dementia)

Emeklilik ve Sigorta (retirement and insurance)

Sosyal gruplar (social networks)

Medeni Haklar... (civil rights)” olarak veren Alp, Yaşlılık ve LGBTİ+ alanındaki literatür taramasını katılımcılarla paylaşmıştır:

“Fredriksen- Goldsen ve Muraco (2010): Queer teori akademik çalışmalarda %2 oranında yer buluyor, yaşlı gruplarla çalışmaların artırılması, intergenerational çalışmaların artırılması öneriliyor (görünürlük-closet-ihmaller),

1999, Birren ise “veri çok, teori az” diye vurguluyor.

Aynı zamanda LGBTİ+'lar için cinsel yönelim ve cinselliğin anlamı düşünüldüğünde ilerleyen yaşla beraber yaşlılığın anlamı da değişmektedir. Meisner ve Hyne'a göre (2009), yaşlılık eşcinsel erkekler için 35 ile başlayıp 40 yaş sonrasında (44) “later life” dönem olarak adlandırılmaktadır.

Goldsen ve Muraco: Özgüveni yüksek, maddi olarak daha iyi koşullara sahip LGB bireylerin daha kaliteli bir yaşlanma süreci geçirdiğini ifade ediyor. Pozitif bir yaklaşım olarak: Açık LGBlerin yaşlılık konusunda daha rahat bir yaşlılık geçirdiğini de ifade ediyor.

Yapılan diğer çalışmalarda eşcinsel erkeklerin yaşlılıkta daha fazla para kazandıklarını ama lezbiyenlerin daha az paraları olmasına rağmen sosyal ağlarının ve partner refahlarının daha fazla olduğu görülmektedir (Grossmann).

Butler ve Hope (1999); partnerlik haklarından yararlanamama, düşük gelir, ekonomik güvencenin yokluğu ve sosyal destek mekanizmalarının eksikliğinin

heteroseksüellere göre daha fazla olduğunu ifade ediyorlar.

Pozitif/Yapıcı bir unsur olarak Grossmann, örgütlenme ve görünürlük ile aslında sosyal izolasyonun da daha az olduğunu ifade ediyor.

Maria Brown ise 2009 yılında Retorik Sessizlik çalışmasında şöyle diyor;

Güçlendirme çalışmaları için modeller üretmek yaşlı LGBT'ler için önemli. Çünkü, yaşlı LGBT'ler yaşlandıkça kendi örgütlerinden/sosyal ağlarından uzaklaşmaya başlıyor hem de heteronormatif yapılardan (bir çok sosyal hizmet mercisi) da yararlanamadıklarını ifade ediyor“ diyen Alp bundan sonra, Sosyal Ağlar/Gruplar ve Örgütlenme başlığına değinmiş ve şu aktarımlarda bulunmuştur:

“Leahy ve Chopik 2020 yılında güncel olarak yaptıkları bir çalışmada LGBTİ+ bireylerin bireysel sosyal grupları ve ağlarının genişliği (size) arttıkça depresyon ve kaygı durumlarının azaldığını tespit etmişlerdir.” demiştir. “Psiko-Sosyal İyilik Hali konusunda, “Chae ve Ayala 2010 yılında yaptıkları bir çalışmada yaşlı LGBT'lerin cisgender ve düzcinsel akrabalarına göre yüksek oranlarda 'depresyon' , 'stres ve stres bozukluğu' durumlarının gözlemlendiğini ifade etmektedirler. Psikolojik durumların da doğrudan diğer tıbbi endikasyonları da beraberinde getirdiğini gözlemlemişlerdir.”

“Brown ve Jones 2016 yılındaki çalışmalarında da özellikle transgender bireylerin intihar oranlarının yaşla beraber arttığını ifade etmişlerdir.” diyen Alp, sağlık ve bakım hizmetleri başlığı altında konuşmasına şöyle devam etmiştir: “Erdley, Anklam ve Reardon (2014), LGBTİ+ yaşlıların yaşlanma deneyimlerindeki farklılıkları ve bu farklılıkların sosyal hizmet uygulamalarındaki “bariyer tezahürleri”ne şöyle değinmişlerdir:

Görünür ol(a)mama

Ageism

Homofobi/Heteroseksizm

Yalnızlaşma ve 'cohabit' edilen bireylerin olmaması

Kentsel-kırsal hareketlilik

Yoksulluk

Evli olmayan/beraber yaşamayan çiftlerin ortak emeklilik, yatırım haklarından mahrum olması”.

Shnoor ve Berg-Warman (2019)'ın İsrail'deki 55+ LGBTİ+'larla beraber yaptıkları bir ihtiyaç analizinde İsrail toplumundaki yaşlı LGBTİ+'lar için aşağıdaki önemli bulguları elde etmişlerdir; Yasal/resmi destek mekanizmalarına erişim bağlamındaki bariyerlerden biri olarak %35 oranında katılımcılar “doktora cinsel yönelimlerini açamadıklarını”, %30'u kendi yaşamlarıyla ilgili bilgi vermekten çekindiklerini ifade etmişlerdir.

Literatür ele alındığında genelde sağlık ve bakım hizmetlerinde karşımıza yaşlı transların ve gender non conforminglerin üzerine yapılan araştırmaların gündemde olduğu karşımıza çıkmaktadır. Özellikle yaşlı translar anlamında bir göz ardı edilme ve ihtiyaç tespitlerinin eksikliği gündeme alınıyor.

Fredriksen- Goldsen ve arkadaşları 2011 yılında yaptıkları bir çalışmada transların %40'ının sağlık başvurularının reddedildiğini tespit ediyorlar.

Kattari ve Hasche (2015) translara yönelik sağlık hizmetlerindeki ayrımcılık ve taciz konusunda sağlık personelleriyle hem yaşlılık hem de toplumsal cinsiyet bağlamında çalışmaların yapılması gerektiğini vurgulamışlardır” diyen Alp buradan Dementia başlığına geçmiş ve şöyle özetlemiştir: “Demans, bunama, kişilik bölünmesi, aşırı unutkanlık ve sosyal becerileri etkileyen bir grup semptomun varlığı olarak ele alınabilir. Yaşlılık alanında tıpkı nasıl LGBTİ+'lara yönelik üretilen bilgi azınlıksa hem akademik çalışmalarda hem de sosyal hizmet/politikalar bağlamında da demans üzerine çalışmaların da azlığı gündeme gelmektedir.

2012 Alzheimer Association raporuna göre 350,000'den fazla LGBTİ+'nın demanstan etkilendiğini ifade edilmektedir.

LGBTİ+'lar bağlamında ise Price (2012)'ın aktardığı üzere kimlik kaybının gündeme gelmesiyle beraber, demans cinsellik, stigma ve hastalık kavramlarının kesişimselliğine işaret etmektedir.

LGBTİ+'lar için tezahürleri ise McGovern'a göre;

İleri safhalarda ekonomik yükün artması ve bunu karşılayamama,

Benliğin kaybı ve anıların hatırlanmaması/bulanıklaşması nedeniyle izolasyonun artması,

1950'ler öncesinde ve sonrasında dünyaya gelen LGBTİ+'lar için “psikolojik yaftalama” ve algıların değişimi ve bunun getirileri. Fredriksen-Goldsen ve

arkadaşlarına göre ise demansı deneyimleyen LGBTİ+'ların bakım verenleri için ise zorlukları şöyle sıralamıştır; Değerlendirme ve görüşmeler yapılırken ayrımcılıktan uzak bir dilin kullanımı ve özellikle marjinalize edilen grupların düzenli biyo-psiko-sosyal kontrollerinin yapılması ve takip edilmesi önemlidir.

Tutumlar ve davranışlar: Bakım verenlerin idare ve stres yönetimi gibi konulardaki güncel durumlarıdır

Help-Seeking (Yardım arama davranışı): Bakımın reddi, bakım vereni tanımama, bakım verenin baş etme yöntemlerini genişletmek gerekir

Kültürel farklılıkları gözetmek gerekir

Değerlendirme ve görüşmeler yapılırken ayrımcılıktan uzak bir dilin kullanımı ve özellikle marjinalize edilen grupların düzenli biyo-psiko-sosyal kontrollerinin yapılması ve takip edilmesi gerekir

Bakım verene yönelik ikincil desteğin sağlanması

Uygun bakım veren şirketlerinin ve örgütlerin seçimi ve destek alınması

Savunuculuk ve kapasite geliştirmenin yapılması (iki yönlü) gerekir”

HIV, Yaşlılık ve LGBTİ+ Olmak başlığında ise Alp'in aktarımları şöyledir:

“Shick ve arkadaşlarına göre (2010) yaşlılıkta cinselliğin göz ardı edildiğini ve bu yüzden cinsel sağlık anlamında da bir ihlaller bütününe oluştuğunu ifade etmiştir. Viagra kullanımının artması ve kronik rahatsızlıkların olması, kuşaklar arası farklılık ve görünürlük sorunu ortaya çıkmaktadır.

Fisher ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışmada da tıpkı genç kuşaklarda olduğu gibi yaşlılarda da CYBE'nin arttığı gözlenmiştir. Özellikle lezbiyenler ve biseksüel kadınlara göre eşcinsel ve biseksüel erkeklerde daha fazla CYBE durumunun gözlendiğini ifade etmişlerdir.

Yaşlı LGBTİ+'ların cinsel haklar konusunda genç LGBTİ+'lara göre daha az farkındalığının olması, jenerasyon farklılığından kaynaklı 'out' olma durumunun zorluğu ve riskli davranışların bildirilmemesi gibi durumlardan dolayı yaşlı LGBTİ+'ların CYBE konusunda riskli bir grubu teşkil ettiği alan yazında ifade edilmiştir (Ritter ve Ueno, 2018).”

End-Of-Life Hazırlıkları konusunda da değinen Alp, “LGBTİ+ bireyler için chosen family (seçilmiş aileler) kavramının bakım ve sosyal destek mekanizmaları bağlamında önemli bir kavram olduğu karşımıza çıkmaktadır.

Bu sebeple Vries ve arkadaşları (2020) yaptığı bir çalışmada Kanada'nın next-of-kin (aile yakını) tanımının heteronormatif bir yerden kurulduğunu ifade etmektedir.” demiştir.

Kapsayıcı Sosyal Politikalar ve Sosyal Hizmet Uygulamaları, Sosyal Hizmet ve Sosyal Politika Önerileri için Alp aşağıdaki kaynaklara ve önerilere değinmiştir:

“Erdley, Anklam ve Reardon (2014)'a göre:

- a) GAP (Gay Affirmative Practice) tanımının genişletilmesi (tüm LGBTİ+ bireyler için)
- b) Yıllık forumlar ve sempozyumlar,
- c) LGBTİ+ örgütleri, yaşlılık çalışmaları yapan örgütler, akademisyenler ve sağlık çalışanları ile beraber yapılacak çalışmaların artırılması
- d) Yaşlı LGBTİ+'ların aktörler haline getirilmesini sağlamak, güçlendirme.

ÖNERİ: Spesifik LGBTİ+lar için yasa/ sosyal politika üretmek için güncel yönetmeliklerin reforme edilmesi ve açıkların bulunması

ÖNERİ: Sağlık hizmetlerinde özellikle sağlık çalışanlarının ve sosyal çalışmacıların kültürel/toplumsal algılarının değiştirilmesine yönelik faaliyetler (societal awareness/self-awareness= two biased)

ÖNERİ: Akademik çalışmalarda yalnızca cinsel yönelim ve yaş değil, sosyoekonomik durum, etnik köken, engellilik gibi diğer sosyal kimliklerin de araştırmalarda yer edinmesini sağlamak

Sosyal hizmet profesörü Liam Cancannon (2009'a göre; Britanya Sağlık Bakanlığının 1993 yılında yayınladığı bir charter ile düzenlenen yönetmelikte ayrımcılık karşıtı bakım politikaları üretilmiş ve cinsel yönelim de bu yönetmelik içine dahil edilmiştir. Bu yönetmeliği ele alan Cancannon (2009) yaşlı LGBTİ+'lar için geliştirilecek sosyal politikalarda bazı temalar önermiştir:

- Yaşlı LGBT'leri güçlendirme
- Sosyal Hizmette Baskı Karşıtı Uygulamalar
- Yaşam öykülerini ele almak
- Politika metinlerinin dilinin gündeme alınması
- Hükümet ekseninde politika yapımcıların LGBTİ izolasyonu ve görünmezliğini gündeme almaları sağlamak

Değişen Farklı Sosyal Kimliklere Göre Bütçelendirme

- STK Desteği
- LGBTİ+'ların sesi Olmak”

Alp sunumunu dünyadan bir kaç iyi örnek çalışmaya değinerek bitirmiştir: “Bu konuda iyi örnek olan GLEH ve SAGE-National Resource Center on LGBT Aging çalışmaları dikkat çekiyor. SAGE, 1978’den beri faaliyet gösteren ve Aging & LGBTI konusunda önemli hak savunuculukları çalışmaları yapan bir organizasyon. Çalışma alanları arasında şunlar yer alıyor: Yaşlı LGBTİ+'lar için hak savunuculuğu, HIV ve Yaşlanma, Uzun Süreli Bakım, Hotline, Ulusal LGBT Housing.”

17 Mayıs Derneği ve Kaos GL ortaklığında gerçekleşen bu etkinlik, sosyal politikalar konusunun katılımcılar ve konuşmacıların birlikte yaptıkları serbest değerlendirme bölümüyle ve etkinlikte değinilen konulara dair sorular cevaplar kısmıyla sona ermiştir.

6. Yaşlı LGBTİ+'lar ve İnsan Hakları Bağlamında Yaşlılık, Sivil Toplum-Yaşlılık Çalışmaları Toplantısı (30 Kasım 2020)

Rapora konu olan proje kapsamında 30 Kasım 2020 tarihinde 17 Mayıs Derneği, “Yaşlı LGBTİ+'lar ve İnsan Hakları Bağlamında Yaşlılık, Sivil Toplum-Yaşlılık Çalışmaları Toplantısı”⁹⁰ başlıklı etkinliği düzenlemiştir. 32 Katılımcının başvurduğu bu toplantı, Sivil Toplum Kapasite Geliştirme Uzmanı Murat Çekiç’in moderatörlüğünde, 65+ Yaşlı Hakları Derneği Genel Müdürü Özlem Yalçınkaya’nın konuşmasıyla gerçekleşmiş; genel insan hakları bağlamında yaşlı LGBTİ+'ların kesişimselliğinde güncel durum ve çalışmalar konuları mercek altına alınmıştır.

Etkinlikte ilk olarak Murat Çekiç, Yaşlı LGBTİ+'ların insan hakları konusunda uluslararası belgeler ve Türkiye’deki mevzuat hakkında şu aktarımlarda bulunmuştur:

“Türkiye’de ve dünyada yaşlı LGBTİ+'lar üzerine çok az çalışma var. 17 Mayıs Derneği’nin hukuk raporunun gösterdiği üzere, konuya dair mevzuat veya uluslararası bir standart yok.

90 Bkz. <https://kaosgl.org/haber/insan-haklari-baglaminda-yaslilik-toplantisi-30-kasim-da>

Dünyada yaşlı haklarına ilişkin standartlar da yok sayılabilecek noktada. Yaşlı hakları ile ilgili, henüz hiç bir uluslararası bağlayıcı sözleşme hazırlanmamış. BM'nin insan hakları sözleşmelerinden 9 tanesinin 8'ine Türkiye taraf. Türkiye sadece "zorla kaybedilmelere dair sözleşme"ye taraf değil. Yakın bir zamanda da dünyada bağlayıcı onuncu bir temel sözleşmenin yaşlı hakları üzerine olması bekleniyor. BM bünyesinde 2010 yılından bu yana bir çalışma grubu kuruldu, adı açık uçlu çalışma grubu, nasıl bir bağlayıcı bir sözleşme/ insan hakları metni oluşturabiliriz diye tartışıyor. Hem BM üye devletlerle hem de sivil toplum örgütleriyle.

Yaşlılarla ilgili böyle bir boşluk varken, LGBTİ+'larla da ilgili uluslararası hukukta boşluk var, neredeyse hiç bir şey yok. BM bünyesinde var olan bir kaç sözleşme temelli komitenin genel tavsiye niteliğinde yorumları var.

Avrupa Konseyi bünyesinde de Türkiye'de sıklıkla tartışmalara konu olan Kadınlara Yönelik Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi İstanbul Sözleşmesi kapsamında cinsel yönelimden bahsediliyor. Bunun dışında uluslararası hukuk tamamen bir boşluk içinde. İnsan hakları çerçevesi genel olarak tüm insanları korumakla beraber, özel olarak LGBTİ+'lar için de yaşlılar için de ciddi bir koruma sağlamaktan çok uzak.

İşte bu nedenle aslında birbirinden bu kadar farklı görünen iki grubun da tartışılması giderek önem kazanıyor. Çünkü herkes bu iki grubun bir noktada mensubu olabilir. Baktığımızda şu ana kadar uluslararası hukukta yaşa dayalı ayrımcılıktan bahsedebiliriz. Bir uluslararası sözleşmenin içinde tüm göçmen işçilerin ve ailelerinin haklarının korunmasına dair uluslararası sözleşmenin içinde yaş temelli ayrımcılıktan bahsediliyor.

CEDAW- Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi. Sözleşmesinin içinde iki maddede yaş kavramından bahsediliyor. Bunun dışında ise farklı bölgesel yapılar var: Afrika İnsan Hakları Şartında yaş farklarından bahsediliyor. Avrupa Birliği temel haklar bildirgesinde ve Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesinde yaş kavramından bahsediliyor. Hakiki anlamda bir korumadan bahsetmek mümkün değil.

Türkiye'de ise durum çok da farklı değil. Yaşlılar için özel bir koruma mevzuatı ve önlemler paketinden bahsedemeyiz. Burada birbirinden farklı fakat kesişimsel kavramlar devreye giriyor. Yaşlı kadınlar, yaşlı LGBTİ+'lar, yaşlı engelliler gibi gruplardan bahseden hiç bir hukuki çerçeve ne uluslararası düzeyde ne de ulusal düzeyde yok.

Aslında ilginç olan yeni kurulan bir LGBTİ+ derneğinin bir araştırma yapmak istediğinde sadece yaşlı haklarıyla ilgili bazı kavramlar ve metinler önüne çıkıyor, onlar da kısıtlı. Türkiye'de ilk kez böyle bir derleme yapılmış. 17 Mayıs Derneği'nin bu çalışması sadece LGBTİ+'larla ilgili değil, tüm yaşlılarla ilgili uluslararası ve ulusal mevzuatı neredeyse tamamen tarayıp ortaya koyan ilk rapor olmuş. Bu durumun, eksikliğin, konuşulmama halinin ne kadar kronik ve kritik bir boyutta olduğunu gösteriyor bize.

17 Mayıs Derneği bunu çalışarak başarı gösterdi ama bu tesadüf değil. Tüm dünyada ve Türkiye'de de LGBTİ+'lar yaşıyor, tüm diğer insanlar gibi yaşıyor. Bunun farklı nedenleri var, bazıları sosyal devletin başarılı olması diyor, bazıları başarısız olması diyor. İnsan ömrü uzuyor. Sadece Türkiye'de değil tüm dünyada insanların yaş ortalaması ve hayatta kalma süreleri uzuyor. Bununla beraber ortaya çok büyük ihtiyaçlar çıkıyor. Eskiden sadece yaşlılığı bir engellilik haliyle ya da bir sosyal bakım talebi içerisinde ya da sağlık hakkıyla ilişkilendirirken, artık günümüzde başta refah devletleri ardından tüm dünyada yavaş yavaş yaşlıların diğer ihtiyaçları ve diğer haklarından da bahsedilmeye başlanıyor.

Örneğin, Güney Kore yaşlı hakları çalışanlar için çok ilginç bir örnek. Güney Kore sağlık sisteminin dünyada en iyi olduğu ülkelerden biri. Ölene kadar ciddi kapsamlı sağlık hizmeti alabiliyorsunuz. Ancak sağlık hizmeti bu kadar iyiyken, sosyal destek ve sosyal güvenlik kavramı neredeyse yok. İnsanların yaşlandıktan sonra çocukları tarafından bakılması bekleniyor. Böyle bir kültür var ve Türkiye'dekine çok benzer. İnsanlar yaşlanır çocukları onlara bakar. Ancak ne zamanki 90lardan sonra toplum yapısı değişiyor, yavaş yavaş çocuklar yaşlandıktan sonra ebeveynlerine bakmamaya başlıyor. Güney Kore sokakları büyük bir yoksulluk içerisinde, ucuz yiyecek bulmaya çalışan ama bir yandan da sınırsız sağlık hizmetine erişebilen yaşlı insanlarla doluyor. Seul'de ve Güney Kore'nin diğer büyük şehirlerinde artık yaşlı mahalleleri var. Birbirleriyle dayanışma ve ekonomik işbirliği gütmek zorundalar.

Japonya gibi ülkelerde ise yaşlılar çalışma haklarının peşinde, özellikle iş yaşamında yaşlılara yönelik ayrımcılığın son bulması için hareketler başlamış durumda. Aynı şey Kanada ve Fransa gibi ülkeler için de geçerli. Dolayısıyla yaşlılık kavramı o eski paradigmaların ve söylem çerçevelerinin dışına taşmış durumda.

Özellikle 80'li yıllara kadar, LGBTİ+'lar söz konusu olduğunda da yaşlanma çok uzakta ve erişilmesi mümkün olmayacak bir süreç gibiydi. Gelişmiş

batı ekonomilerinde yapılan araştırmalar ve alışmalar LGBTİ+'ların da yaşlandığını bize gösteriyor. Çok daha fazla yaşlı LGBTİ+ var. Ve bu kişiler, LGBTİ+ olmayan yaşlılara nazaran yaşlanma hali ve sürecinde çok ciddi sorunlar yaşıyorlar. Örneğın daha fazla fiziksel ve ruhsal sağlık sorunuyla karşılaşıyorlar. Kronik şekilde karşılaşılan dışlanma, ayrımcılık, hizmetlere erişememe yaşlılık sürecinde çok daha güçlü bir biçimde kendini gösteriyor. Ciddi ve hayati olabilecek fiziksel ve ruhsal sağlık problemlerini ortaya çıkartıyor. Yine aynı şekilde geleneksel ebeveynlerin çocukları tarafından bakılması gibi durumlardan yaşlı LGBTİ+'lar çoğunlukla yararlanmıyor. ocuk ve torun sahibi olmuyorlar. Böyle bir bakımın devlet tarafından aile üzerine yük bindirilmesi ve aile üyelerine yüklenmesi ile LGBTİ+'lar tamamen dışarıda bırakılıyor.

LGBTİ+'lar için özellikle de yaşlandıkları süreçte barınma ciddi bir problem. Yaşlıların daha az hizmete erişimi oluyor. Yaşlıların sosyal destek gruplarına erişim olanakları çok daha azalıyor. LGBTİ+'larda ise bu durum katlanarak ortaya çıkıyor.

Örneğın Amerika'da bu alanda bir üniversitenin yaptığı 2500 civarında LGBTİ+ ile yapılmış bir çalışma var. LGBTİ+'lar 50 yaşını aştıktan sonra kendi yaşıtları olan ve LGBTİ+ olmayanlara kıyasla daha fazla sigara ve alkol bağımlılığıyla karşılaşıyorlar. Daha fazla depresyon temelli, yalnızlık temelli sağlık sorunuyla karşılaşıyorlar ve 50 yaşını açan LGBTİ+'ların 50 yaşını açan LGBTİ+ olmayanlara göre kronik hastalıklarla karşılaşma riski artıyor. Bunun temelinde sosyal izolasyon, kronik sağlık problemleri, bütün sağlık sistemi içerisinde karşılaşılan ayrımcılıklar, LGBTİ+ olmayanlara sunulan hizmetlerden yararlanamamak, dışarıda bırakılmak ve yaşlandıkça bunların daha fazla ortaya çıkması yatıyor.

Yapılan diğer bir kaç araştırma, yaşlı LGBTİ+'ların bugüne kadar hekimiyle ve sağlık hizmet sunucu hemşire ile, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğini hiç konuşmadığı ortaya çıkıyor. Dolayısıyla, bu aynı zamanda sağlık sistemi içerisinde bir gizlenme, dışarda tutulma ya da kendini ortaya koyamamaya işaret ediyor.

Prostat kanseri, meme kanseri gibi yaşlılıkla ilgili ortaya çıkma ihtimali yüksek olan kanser türlerinin LGBTİ+'larda yaygın olduğu yapılan bir iki araştırmayla tespit edilmiş. Bu iki kanser türü aslında düzenli hekim kontrolü, düzenli muayeneler, kendi kendini muayene gibi yöntemlerle çok daha erken

teşhis edilebilen ya da yaşam kalitesiyle doğrudan bağlantılı olarak ortaya çıkmayabilen kanserler. Bunların yaşlandıkça LGBTİ+'larda yüksek görülmesi yine bizi sağlık sistemi içerisindeki ayrımcılığa götürüyor.

Türkiye'de alanda çalışanlar olarak çok ilişkilendirmek istemiyor olabiliriz ama HIV+ LGBTİ+'lar için şöyle bir nokta var. Yaşlanma meselesi HIV+'lerde çok yeni. 20-30 yıldır HIV pozitif olup da 50 yaşın üstünde olan daha yeni yeni bir kuşak oluşuyor. Bugün HIV ilaçlarının HIV'i ne kadar geriletmişti gibi meseleler konuşuluyor ama mevcut HIV ilaçlarının yaşlanmayla beraber ne getireceği ya da yaşlanma sürecindeki yan etkilerinin ne olup ne olmayacağını kimse bilmiyor. Bu alanda hiç bir çalışma yapılmamış çünkü yaşlanma ve HIV meselesi tamamen yepyeni bir mesele. Kuşaklar yeni ortaya çıkıyor o yüzden elde hiç bir veri yok.

Yine LGBTİ+'larla ilgili kendi aileni seçme kendi aileni kurma, seçilmiş aile atanmış aile meselesi var. Kendi aileni seçebilmek de büyük bir lüks. Herkesin kendi ailesini seçebileceği insanlar etrafında olmuyor, karşısına çıkmıyor. LGBTİ+'lar ancak büyük şehirde yaşadıkları zaman hizmetlere kısıtlı da olsa erişebilirken, yapılan araştırmalar kırsaldaki LGBTİ+'ları dışarıda bırakıyor.

Yaşlılara yönelik ayrımcılık LGBTİ+'lara yönelik ayrımcılıkla son derece uyumlu ve güçlü bir işbirliği içerisinde. Bu da LGBTİ+'lar yaşlandıkça onlara ne olacak nelere erişebilecekler sorusunun önünde engel teşkil ediyor”.

Murat Çekiç'in konuşmasının ardından Özlem Yalçınkaya 65+ Yaşlı Hakları Derneği'nin Genel Müdürü olarak dernek çalışmalarından ve yaşlılık algısından ve yaşlılık çalışmalarının neden önemli olduğundan şu şekilde bahsetmiştir:

“Bu dernek kurulduğunda (65+ Yaşlı Hakları Derneği) yenilikçi ve aslında hiç konuşulmayan bir şeyi gündeme getirdi. Bu, Türkiye'de insan hakları alanında çalışanlar için çok yeni bir adımdı. Bu dernekte hizmetler ve haklar bakımından yaşlıların erişimi ne kadar zorsa, insan hakları alanında da yaşlı hakları konusu çok zor. Uğraşa uğraşa gündeme getirilmeye çalışılıyor. Bunda kronik insan hakları problemleri yaşayan bir ülke olmamızın da payı var.

Konu, bütüncül bakmak gereken bir konu olmakla birlikte insan hakları bağlamında göz ardı edilen bir konu. Bu alanda yeni yeni konuşulmaya başlandı. Bizim dernek bu işin öncülerinden, 6 yıl önce kuruldu. Fakat, herkes bizim pandemi zamanında kurulduğumuzu zannediyor. Çünkü bir çok insan

65+'lar ve onların hakları diye bir konu olduğunu salgında ve karantinada fark etti. Aslında 65+'lar bu yıl ortaya çıkmadı mı, 6 yıl önce de mi vardı? demeye getiriyorlar. Salgın 65+ diye bir şey olduğunu ortaya çıkardı, herkese net bir şekilde gösterdi ve kristalizasyon yaratmış oldu. Dernek aslında kurulduğundan beri, temel olarak yaşlı haklarının yerleşmesi için uğraşılıyor. Çünkü genç nüfus mitinin, Türkiye genç bir ülkedir mitinin sonuna gelmiş bulunuyoruz. Yaşlılar kimdir, yaşlılara özgü nasıl hizmetler geliştirmek gerekir, hakları nedir, karar vericiler, yerel yönetimler, sivil toplum ve hizmet geliştirenler yaşlılarla nasıl ilişki kurmalıdır? Yaşlı hizmetlerine özgü uzmanlık alanları nelerdir? Bunlar çok az insanın bildiği konular. Aynı zamanda geriatri, geriatrik psikolog, gerontolog başlığı konusunda, yaşlılara özgü sosyal hizmet gibi alanlar da henüz Türkiye'de yeni yeni gelişen alanlar. Araştırmalar ve literatür de bunu gösteriyor. Son dönemde sosyal hizmet alanına yaşlı hizmetleri girmeye başladı. İkincisi, insan ömrü uzadıkça ve 65'ten sonraki hayat beklentisi uzadıkça, uzun dönem bakım sigortası denen dünyanın çeşitli ülkelerinde olan fakat Türkiye'de olmayan mevzu, yavaş yavaş hem karar vericiler hem de sağlık sektörünün gündemine girmeye başladı. Bu bir uzun dönem konusu, tek temaslık bir iş değil. Kendi içerisinde de değişimlere gebe bir iş. Dernek baştan beri yaşlıların yekpare bir grup olmadığını söylüyor. 65+'lar hakkında total kararlar ve uygulamalar yapılamaz, total yargılarla konuşulabilecek bir grup değil. Bunun içerisine coğrafi, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, fiziksel durum, bilişsel kapasite, sınıfsal konum da eklendiğinde yaşlılık o kişinin o yaşa kadar getirdiği sürece eklenen yeni bir şey oluyor. Mesela LGBTİ+'lar çeşitli süreçlerden geçip aynı zamanda engelli, işçi, yoksul vs. olabilirken aynı zamanda yaşlı da olmuş oluyor.

Yaşlılıkla ilgili uğraştığımız üç husus var. Birincisi medikalizasyon, yaşlılıkta sağlık hakkı ve sağlığa erişim elbette temel bir hak, mutlaka ulaşılmaması gereken haklar, fakat yaşlı hizmetleri dendiğinde sadece medikal hizmetler ve kişiyi genel sağlık durumu olarak stabil tutmaya çalışmak üzerine kurulu olması önemli bir sorun. Yaşlılıkla ilgili derneklerin çoğu çeşitli kanserler, alzheimer, demans, vb. konularla ilgili kurulmuş dernekler. Bu nedenle de sağlık ve ilaç sektöründeki büyük oyuncu şirketler tarafından destekleniyorlar. Bu elbette önemli bir alan fakat tek başına bununla ele alınabilecek bir alan değil. Aslında bu doktorlara bırakılmayacak kadar ciddi bir iş, örneğin hastanelerin yaşlı dostu olması. Onlar yuvarlak masada ancak taraflardan biri olabilir. Diğer sandalyelere sosyal bilim, insan hakları alanları, hizmet alanları, kent, mimarlık vb. alanın oturması gerekiyor. Burası multidisipliner çalışmayı zorunlu kılan alanlar. Yaşlılık bütüncül ele alınması gereken bir alan.

İkincisi, insan ömrünün uzamasına bağlı olarak yaşlılığın hayatın doğal bir evresi olduğunu kabul etmek. Bu sandığımızdan daha zor çünkü anti-ageing yaklaşımı ve sektörü, reklam, kozmetik ve hatta tıp sektörü, ilaç şirketleri, spor, fitness, kıyafet ve aklınıza gelebilecek tüm sektörlerin tamamı bizi olduğumuzdan daha genç göstermek ve yaşlanmayı ertelemek üzerine kurulu. Burada yaşlanmak, ertelenmesi ve başımıza gelince gizlenmesi gereken bir durumdur, yenilgidir. İstedığımız kadar aşırı fit görünelim, yüzümüz daha beyaz olsun fark etmez 65+ olacağız. Buna bağlı olarak bilişsel ve fiziksel değişimleri biz de, kozmetik değişimlerle gizliyor bile olsak, herkes kadar yaşantılıyor olacağız. Bir yandan da bu yaşlanmayı ölümün hemen öncesi, hayatın son evresi ve yaşlandığını kabulden sonra hemen ölünecek bir süreç, bir tür kapanış evresidir. Olabildiğince ertelenmeli ve ileriye atılmalıdır. Yük olmamak için olabildiğince gizlenmelidir.

İnsan ömrü uzadıkça, 65+'dan sonra belki hayatımızın üçte birini daha yaşayabileceğiz. Bu hayatı ne kadar kaliteli geçirdiğimizle de alakalı tabii. 65+ demek hayattan geri çekilmek, biraz sonra ölmek, elini ayağını çekmek olmayabilir. Anti-ageing yaklaşımının getirdiği yaşlanma ve ölüm korkusunu, varoluş krizine girmeyi kolay kolay yenmek mümkün değil. Yaşçılık ve yaşlılık fobisinin güçlü bir şekilde bu sektörler tarafından bize yüklendiğini biliyoruz. Reklamlara ve seçilen fotoğrafla bu gözle bakın, yaşlılık fotoğrafları hep yoksulluk fotoğraflarıyla özdeş. Dökülmüş dişler, kırışmış eller, çökmüş insanlar. Bunlar da tabii yaşlılığın halleri. Ama bundan ibaret değil. Ama verilen modeller sen asla oraya gitme bugünde kal paranı buna yatır diye veriliyor. Geçen gördüğüm bir fotoğrafta, birbirine yaşlı iki el vardı. Bir tarafta kırışık bir tarafta anaakım bir kadın eli. Verdiği mesaj aslında şu, diğer el ödünçken güzel olanken, kırışık el, bir yenilgi ve güzel değil. Elimden en geç kırışması için elimden geleni yapmam bekleniyor. Bu da hem sınıfsal bir şey hem de bir gün yaşlandığımızda kendimize yaklaşımımızı belirleyecek bir şey.

LGBTİ+ bir çocuk, heteronormativite ile büyüyen çevresinden ve medyadan homofobiyi edinen bir çocuk, heteronormativite içerisinde yaşarken LGBTİ+ olduğunu fark ettiğinde ne yaşıyorsa, homofobiyi kendine de uyguluyor ve dışarıya ve kendisine out olma süreçleri açısından zorlayıcı hale gelebiliyor. Aslında çok benzerini yaşlılık için de söylemek mümkün. Yıllar içerisinde öyle bir yaşçılık giyiniyoruz, içselleştiriyoruz ve maruz kalıyoruz ki, bir gün başımıza geldiğinde önce biz kendimize karşı yaşçı oluyoruz. Dolayısıyla ben yaşlıyım ve haklarım var diye bilmek, bazı bilişsel ve fiziksel değişimler

yaşıyorum, kent'in ve çevrenin bu halimi içermesi gerek demek sandığımız kadar kolay değil. Tabandan baktığımızda yaşlılar hakları olduğunu söyleyen bir grup değil. Yaşlılar da aslında büyük oranda, pek de artık hakları olmadığını, bir şeyler söylememeleri gerektiğini düşünmeleri gereken bir grup olarak kendilerini görüyorlar. Bazılarına taleplerini sorduğunuzda torunları ve çevre için taleplerde bulunuyorlar. Çünkü kendini özne olarak görmüyor aslında yaşlı. Sürecin öznesi olarak görmüyor artık. Özneleşme ve yaşlının bu sürecin merkezindeki özne haline gelmesi de ayaklardan biri. Yaşlıların hak grubu olarak güçlenmesi ve kendisinin böyle bir sürecin muhatabı olabileceği mahrum bırakılmaması gerektiği meselesini pandemide gördü bir çok yaşlı. İlk defa öfkeleniler. Çünkü bundan önceki mahrum kalma ve mahsunlaşmaların çoğu onlara göre doğal akış içinde olan bir şeydi. Biraz yoksullaşılır, biraz yoksunlaşılır, yaşlılıkta yalnızlaşılır. Her şeye çok ulaşamazsın, mümkünse kimsenin başına dert olmadan ölebilirim ne ala noktasında yaşandığı için, salgın döneminde alınan büyük kararlar ve büyük gözden çıkarmalar, yaşlılarda siz bizi evde unuttunuz, biz de bu hayata bir şeyler katıyorduk reaksiyonuna yol açtı.

Medikalizasyonun diğer bir tarafı da ekonomizm. Daha önce bahsi geçen ülkelerde genç nüfus çok olmadığı için yaşlı dükkan çalışanlarına rastlanır. Türkiye'de bu olsa o dükkana kızarsınız, bu yaşta çalışmak zorunda olduğu için üzülürsünüz, kültürel dinamikler devreye girer.

Yaşlılığın getirdiği en önemli durumlardan biri de izolasyon. Akranlarıyla bir arada olması beklenen bir alana çekilmek de var. Yaşlıların karar mekanizmalarında olması, özne olması, konuların muhatabı olması ve yaşlılık alanının ana akımlaşması, yaşlıya yaşlı denebilmesi önemli başlıklar. Yaşlıya yaşlı dememek için yaş alan ulu çınarlar gibi merkezler (bilge çınarlar sağlıklı yaş alma merkezi) açılmış. Yaşlı denmesi hakaretmiş gibi. Bu anlamda yaşlı hareketinin engelli ve kadın hareketinden alacağı çok şey var. Bundan 15 sene önce kadın dediğinizde düzeltiliyordu. Benzer bir durum yaşlı kelimesinde de mevcut görünüyor. Yaşlı demeden karşıya yaş anlatıyorsun adeta tabu oynuyorsun. Bu aslında hayatın özeti.

LGBTİ+'lar için söz konusu olan aile, çocuk, torun mevzuları tüm yaşlılar için geçerli. Yaşlı yalnızların en yoğun olduğu yer Maraştır, aslında baktığımızda çoğu geleneksel aileye sahip insanlar. Kente göç, çalışma koşulları, uzun saatler ev dışında çalışmak söz konusu olduğunda, küçük evler kayıtdışı ev içi emeğe katkı sağlamak için yaşlı aslında bulunduğu kentte kalamıyor,

çocukları çalışmak için başka kentlere göç ediyor. Eskiden çocuk sahibi olmak yaşlılığa hazırlıktı. Siz çocuk yaptığınızda yaşlanmaya hazırlık ve bir yatırım yapmış oluyordunuz. Bir şekilde o çocuk size bakardı. Fakat bugün orta kuşak hem ekonomik anlamda hem de yaşam standartları anlamında ortalama bir çekirdek aile kurmuş biri için bile, bu yaşlılık sürecinin garantilenmesi değil. LGBTİ+'lar için geçerli olan her şey, herkes için geçerli. Yalnız yaşlanmak bir haktır. Kent ya da kır kişinin yalnız yaşlanmasına imkan verecek şekilde kişiyi sarmadığında, bir çok yaşlı da çocuklarının yanına gitmek zorunda kaldığı için gidiyor. Bunu biz yerinden edilme olarak görüyoruz. Yaşlı aslında yıllardır yaşadığı mahallesinde kendi çevresinde yaşamaya devam etmek istiyor. Ama bir şekilde tek başına yaşayamayacak, belki daha zor hareket ediyor daha yavaş algılıyor. Dışardan sıcak yemek servisi getirilse, kuşaklararası etkileşim merkezleri olsa, kendisine uygun kullanabileceği mekanlar olsa, ulu çınarlar değil de doğru düzgün yaşlılık hizmetleri veren merkezler olsa o kentte de uzun süre tek başına kalmaya devam edebilir. Fakat bunlar olmadığı için bir kente, belki küçük bir apartman dairesine, herkesin işte olduğu tüm gün hapsediliyor. Hayatının ne kadarının orada geçeceğini kendisi de bilmiyor. Fakat Türkiye'de başka bir şansı yok başka ihtimali yok. Bilişsel değişim geliştikçe yaşlıda ve insan ömrü uzadıkça, ailesinden diye çocuğu diye bir tek kişinin imkanına bırakamazsınız. O yaşlı artık çocuklarıyla beraber yaşıyor diye, onun iyi niyeti bilgi ve becerisine dayanarak, sistem ve karar vericiler de yaşlıları tanımadan harekete geçiyor. Biz de yaşlıları tanımıyoruz. Karantina döneminde en büyük krizlerden birisi, sürekli dışarda çalışan insanların yaşlılarla beraber eve kapanması oldu. Bu anksiyeteyi yaşlıların yakınlarında gördük. Bu yüzden yaşlılığa hazırlık alanını önemli bir alan olarak görüyoruz. Yaşlılık bize bizim yaşlanacağımızı hatırlatıyor ve bu dünyanın sonu ve yenilgi olmayabilir. Hayatımızın doğal bir evresi hatta kutlanacak bir şey bile olabilir. Hayatımın bu evresi, eğer hazırlanırsam onu doğal kabul edersem, ona bağlı değişimler yaşayacağımı kabul edersem, keyifli ve güzel de geçebilir. Daha da önemlisi şu anda yaşlılıkla ve kendi yaşlılığımla böyle bir ilişki kurduğumda, hayatımdaki yaşlı da etkileniyor aslında. Yaşlıyla şu an kurulan ilişki hiç bizim başımıza gelmeyecekmiş gibi deneyimleniyor. Bunlar ana mevzular.

Yaşlıların olabildiğince uzun süre otonom kalması, bağımlılaştırılmaması oldukça önemli. Bu ekonomi ve hizmetler anlamında biraz iç içe geçen bir alan aslında. Nasıl yaşlanmak lazım? Genel bir iyilik hali tanımlamamız gerekiyor. Asla tek başına doktorlara bırakılamaz, medikalizasyona indirgenemez. Yalnızlaşmadan, yoksullaşmadan ve yoksunlaşmadan diyoruz. İzole olan ve

sadece evinin merdiveni uygun olmadığı için yıllarca evden çıkmayan yaşlılar var. Pandemi zamanında etraftaki yaşlıların farkına varıldı. Yerel yönetimler de bunu söyledi. Yaşlılık süresi uzadıkça oy ve tüketici potansiyeli artıyor, bu iş kapitalizmin gündemine de girmeye başladı. Yaşlılar, daha uzun tüketmeye daha uzun süre müşteri olmaya ilaç kullanmaya devam edecekler. Dolayısıyla insan ömrü uzadıkça bu alan yalnızca insan hakları alanının değil, diğer bütün sektörlerinde gündemine girmeye başlıyor.

Yalnız yaşlanmayı bir hak olarak görüyoruz. Kişinin tercih ettiği sürece yalnız yaşayabilmesini önemsiyoruz. Yerinde yaşlanmayı öneriyoruz. Kendisi tercih etmiyorsa eğer, yerinden edilmeyeceği şekilde kişinin bulunduğu yerde hizmetlerin, kendi yaşlılığı ve doğal değişimlerini içerecek şekilde ele alınmasını öneriyoruz. Hiç bir yaşlı yalnız yaşamamalıdır gibi bir yerden söylem kurmuyoruz. Yalnızlaştırmadan derken kastımız evine de gerektiğinde gerekli hizmetlerin getirilebilmesi, bunlardan haberdar olunması, yalnız ya da başkalarıyla yaşarken kuşaklararası etkileşime alan olan imkanlar içinde olması, yerele özgü, kırdaysa başka, kentteyse başka yerlere özgü, bunun için merkezi hükümetle değil yerel yönetimle çözümler geliştirilerek yapılması gerektiğini düşünüyoruz.

Yoksullaşmadan kasıt, yaşlanmada emekli maaşıyla gelirin en iyi ihtimalle yüzde otuz düştüğü yerde, güvencesiz ve sigortasız çalışanlardan hiç bahsetmiyorum, orta sınıf ve geliri olanlar için bile yaşlılık bir hazırlık gerektiren süreçtir. Yaşlı yoksulluğu meselesi bu nedenle oldukça önemli. Uzun dönem bakım sigortası meselesi de artık Türkiye'nin gündemine girmeye başladı.

Yoksunlaşma da bir diğer konu. Yoksunlaşma, izole olma, hayatı normal bir şekilde sürdürebilecekken aslında hizmete erişememe demek. Hayat daha hızlı akarken dışarda, yeşil ışığa yetişemediği için caddenin diğer tarafına geçmeye çalışmıyor bir yerden sonra. 65+'lar için verilen ücretsiz ulaşım kartlarının mesai saatlerinde kullanılmamasının talep edilmesi bile bu yaklaşımı pekiştiriyor. Yani deniyor ki kalabalık yapmayın. Doktora giden var, çeşitli nedenlerle evinden çıkan var, para kazanmaya gidenler bir gitsin siz öyle çıkın, kalabalık yapmayın deniyor. Dışardan, yaşlılarla yapılacak çalışmalar onların bir yerlere depolanmasıyla ilgili olmalı olarak görülüyor.

Bedensel ve zihinsel, bilişsel değişimlere cevap verecek tıbbi, sosyal, psikolojik, ekonomik, hukuki ihtiyaçların karşılanması da önemli. Yaşlılık hukuku ve ehliyet meselesi, demans, alzheimerla gündeme gelen vekalet meselesi

medeni hukukun içinde konuşulan tartışmalı bir konu. Araba kullanmasa olur ama oy kullanmaya devam edebilir, Türkiye'de bunun ortası yok. Bütün kararlar o kişiye kim bakıyorsa ona kalıyor.

Yaşlının ayrımcılık ve suiistimale uğramaması da gerekiyor. Dolandırıcılık açısından ve suistimal açısından da tehlikeye açık. Salgında kadın örgütleri ev herkes için güvenli bir alan değildir demişti, yaşlılar için de öyle. Yaşlılar için de hem ekonomik hem fiziksel şiddet suistimal maruz kalınan durumlar oldu. Yakınları tarafından finansal suistimal olduğu gibi, dışarda da aynı, dolandırılmaya en açık grup yaşlılar. Yaşlıya şiddet ve suiistimale karşı hukuki uygulamalar da yapılmalı.

Sağlıklı ve aktif hayatın içinde başarılı yaşlanma konusu var. Anti-ageingin devamı ama aktif ve hayatın içinde kalmak isteyen bu imkanı bulması gerek. Sağlık temel bir hak, evden çıkmıyorsa o hizmetin eve gelmesi gerekiyor. Kent ve yerel yönetimler tarafından bu imkanın sunulması kent tasarımı olarak sağlanması gerekiyor. Fen işleri, stratejik birimler dahil. Yaşlıları akranlarıyla bir yere depolamaktan ziyade kuşaklararası etkileşim sağlanmalıdır. Öğrenmeye ve üretmeye devam etmek, kişi çalışmaya ve hayatın içinde kalmaya devam etmek istiyorsa uzun çalışma saatleri fiziksel, bilişsel durumuna uygun değilse, daha farklı çalışma modelleri yaratmak mümkün. Dünyada da bunun örnekleri var. Bu hizmetler sunulur almak isteyen için kolaylaştırılır ve bu imkanlar sağlanır.

Yaşam tercihlerine de saygı duyulmalıdır. Bunu sürdürmesi için hayat kolaylaştırılmalı ve onurlu bir şekilde yaşama ve yaşlanma sağlanmalıdır. Yaşlılar yakınlarından vs. onur kırıcı muamele görmeye açık. Tüm bunlar için bir insan hakları sözleşmesi hazırlandığı zaman hukuki alanı da genişlemiş olacak. Yerel yönetimleri yaş dostu ve hak temelli hizmet sağlayan hale getirmek gerekiyor. "

Özlem Yalçinkaya'nın konuşmasının ardından Murat Çekiç: "tosurviveonthishore" belgesel çalışmasından bahsetmiştir. "Trans ve nonbinary yaşlıların deneyimlerini paylaştıkları bir çalışma. Bu çalışmaya bakmanızı öneririm" .

Konuşmacıların aktarımlarından sonra, soru cevap bölümüne geçilmiştir. İlk olarak "Yaşlıların mekanlara girişinde gençlerin bakışında ageism, aynı şeyi yapmaya gitseler de gençlerle. LGBTİ+'lar içerisinde de farklılıklar var"

yorumu gelmiştir. Özlem Yalçınkaya bu yoruma “Yaşlıya şuraya giremezsin demeyi kural yaptık. Pandemide bunu kural haline getirdi kentler. Yasaklar var, sen buralara gidemez otobüslere binemezsin deniyor” eklemesini getirmiştir.

Katılımcılardan gelen sorulardan biri “Karma mı yaşlanan/yaşlı LGBTİ+'lara özgü bir hizmet sunumu mu olmalı?” sorusu olmuş ve bu soru konuşmacılar tarafından aşağıdaki şekilde değerlendirilmiştir.

Özlem Yalçınkaya: “Farklılıkları içeren modeller olmalı izole olmamalı, özel hizmetler imkanlar sağlanmalı. Herkesin birbirine benzetildiği alanlardan bahsetmiyoruz, bunun yerine kapsayıcı hizmet veren yerler olmalı” demiştir.

Murat Çekiç: “Seçilmiş aile meselesiyle kendi kendine dayanışılan merkezler de var. STÖlerin LGBTİ+'lar için hazırladığı merkezler var. Chicago’da Center on Halsted var Amerika’da. Burası 70li yılların başında LGBT doktorlar bir dernek kuruyorlar, oradan gerçekleşiyor. LGBTİ+'lar daha az hizmet alıyorlar diye kuruyorlar, içinde sağlık merkezi var, evsiz kalanlara barınma merkezi var. Biraz parası olanlar için de bizim Darülaceze gibi daha güzel koşulları olan bir merkez kurmuşlar geliriyle evsiz kalan LGBTİ+'lar için konaklama ayarlanıyor. Kendi aralarında dayanışma kurmak zorunda olduklarından kendi yaşlılarına da bu tür merkezleri kurmuşlar. Türkiye’de yok ama Amerika, Kanada, Hollanda gibi ülkelerde var. Kendi içinde bir hizmet topluluğunun içinden çıkıyor” demiştir.

Umut Güner: “Yaşlılar tek bir gruptan bahsetmiyoruz dedi Özlem farklılıkları dikkate almak gerekiyor. LGBTİ+'lar kendileriyle bir arada olmayı tercih edebilirler ama tüm hizmetlerin herkes için kapsayıcı olarak verilmesi gerekiyor. Karma merkezlerde halihazırda kalan yaşlı LGBTİ+'lar olabilir, herkesin heteroseksüel olduğunu varsaymamız bir yanılsama. Heteroseksüel varsayılarak hizmet sağlanması da bir tıkanıklık yaratıyor. Sosyal hizmet uzmanlarının kullandığı dil de kendi içinde dışlayıcı olabiliyor, herkesin üreyip torun çocuk sahibi olduğunu varsayarak sorular soruyorlar. Yaşlı ve genç istihdamı da sorunlu. Gençlere deneyimsizlik ve yaş üzerinden yapılan ayrımcılığa karşı çıkarken, kendilerinin de yaşçılık yapabildiğini düşünüyorum. İş ilanlarında performans denilen şey genç olmakla ölçülüyor. 2006’ta 65+ HIV+ birini gördüğümde çok mutlu olmuştum, çünkü ölünen bir süreç olarak görülüyordu. Bunu görmek bir başarı hikayesine de dönüşebiliyor” demiştir.

Özlem Yalçınkaya ise bu soruya dair son olarak, “bu hizmetler zorunluluktan olmasın. İstiyorsa onu içeren kurumlar olsun ama o yine tanıdık olanlarla kişi kalmak istiyorsa kalsın. Mercedes gibi firmalar yaşlı istihdamı için uğraşılıyor ama Türkiye’de bu kadar mezun ve ekonomik dengesizlik varken, yaşlılar çalışmaya dönsün de demek kolay olmaz. Bunu bazı şirketlerle konuşarak bu meseleyi başlatmakta fayda var. fabrika ve mavi yakada veya ofiste beyaz yakada yaşlılara özgü çalışma modelleri ya da eski şirketle bağın korunduğu ara modeller nasıl olabilir bunu konuşmak lazım” aktarımında bulunmuştur.

Katılımcılardan gelen son soru ve yorumlar HIV’le yaşayanların merkezlere alınmama durumu ve Türkiye’de sigortaların HIV’e bakışı üzerine olmuştur. Bu konuda Murat Çekiç: “Sigortalar aracılığıyla ödeme alamamak söz konusu Türkiye’de. Dünyada ise eşit şekilde yararlanmak için mevzuatlar var. Halen Türkiye’de bulaşıcı hastalık mevzuatıyla ilişkilendirildiği ve sigortalara çok geniş yetki verdiği için Türkiye’de bir atılım yok. Hatta AİHM’in İngiltere için verdiği bu yapılanlar yanlış kararı var, ama Türkiye’de yok.” dedikten sonra Umut Güner “LGBTİ+'lar için yurtdışında hizmet sağlayan sigortaların Türkiye ayakları da oluyor bunun araştırılması lazım” demiştir ve etkinlik sona ermiştir.

7. Sosyal Hizmetler Bağlamında Yaşlı LGBTİ+'lar Toplantısı (14 Aralık 2020)

Rapora konu olan proje kapsamında 14 Aralık 2020 tarihinde 17 Mayıs Derneği, “Sosyal Hizmetler Bağlamında Yaşlı LGBTİ+'lar Toplantısını”⁹¹ düzenlemiştir. 32 katılımcının başvurduğu bu çevrimiçi toplantı, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Bölümü’nden Prof. Dr. Özlem Cankurtaran’ın moderatörlüğünde, Ted Üniversitesi Sosyoloji Bölümü’nden Dr. Gülçin Con Wright ile Sosyal Hizmet Uzmanı Yusuf Adem Uzun’un konuşmalarıyla gerçekleşmiştir. Bu etkinlikte; genel gerontoloji bağlamı ve yaşlılık sosyolojisi, yaş ve cinsel yönelim/cinsiyet kimliği kesişimleri, yaşlanmakta olan LGBTİ+'ların sosyal hizmetlerin hak sahipleri tanımlarındaki çıkmazları, sosyal hizmet çalışmaları ve sahadan olası vaka örnekleri gibi konular mercek altına alınmıştır.

91 Bkz. <https://kaosgl.org/haber/sosyal-hizmetler-baglaminda-yasli-lgbti-lar-toplantisi-14-aralik-ta>

Gülçin Con Wright sunumunda şu hususlara değinmiştir:

“Doktoramda Gerontoloji/Sosyoloji çift doktora yapma şansı elde ettim. Bu nedenle yaşlılık konusu benim için her zaman önemli bir konuydu. Sosyoloji içerisinde de aile, yaşlılık, toplumsal cinsiyet kesişimlerini çalışırken de önceliğimi bu konuya veriyorum. 17 Mayıs Derneği'nin bu tür bir çalışma yürüttüğünü öğrendiğimde çok heyecanlanmıştım. Çünkü çok öncü bir çalışma alanı. Dolayısıyla bugün bu başlık altında konuşacak olmak beni heyecanlandırıyor bir yandan da çekiniyorum. Çünkü sosyal hizmetler alanında çalışan bir profesör ve bir uzman aramızda. Katılımcılarımız benim sosyal hizmet geçmişimin olmamasını yadırgıyor olabilirler ama benim anlatacaklarım farklı bir görüş açısı sunabilir. Zaten burada bana verilen sürede de yapmak istediğim bu. Konuyu, psikoloji, sosyoloji ya da siyaset bilimi gibi sosyal bilimler disiplinine çekmek., bunun içinde sosyal hizmetler de var sonuçta. Sonrasında da sosyal politikalar kısmına bakmak. Çünkü her ne kadar bu toplantının adı “sosyal hizmetler bağlamında yaşlı LGBTİ+'lar” olsa da, sosyal hizmetlere gelmeden bunun bir arka planı olduğunu hepimiz biliyoruz. Kendi disiplinim olan sosyolojide neler oluyor onu aktarmak istiyorum. Gerontoloji de dahil olmak üzere, bazı tanımlar ve sistemin kuruluş şeklinin nasıl eşitsizlikler üzerinden kurulduğunu aktarmak istiyorum. İki konu üzerinden ilerlemeyi düşündüm. Birincisi dil ve söyleme odaklanarak kimlikler üzerinden bir tartışma yürütmek. Kesişimselliği ele almak. İkincisi ise sosyolojide makro dediğimiz daha sistematik bir bakış açısıyla sosyal politikaların Türkiye’de nasıl biçimlendiğine bakmak. Daha sonrasında da sosyal hizmetlerin hangi sosyal politikalara dayalı bir şekilde sunulduğunu konuşabiliriz.

Birinci konuya değinmek gerekirse, yani dil ve söylemin nasıl bazı kimliklerin oluşumunu ve o kimliklerin beraberinde getirdiği bazı olumsuz söylemleri nasıl yarattığını tartışırken, dile değinmek istiyorum. Türkçenin dil kullanımı gereği yaşlı LGBTİ+'lar dediğimizde İngilizceye kıyasla halen vurgu LGBTİ+'lar üzerinde. Yaşlılık çalışmalarında da cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği üzerinden yaşlılar arasında nasıl farklılıklar oluşacağını da burada konuşabiliriz. Bu çok önemli, çünkü kesişimsellik hala insanların kafasında oturmuş değil. 17 Mayıs Derneği'nin yayımladığı raporda da Berkant Çağlar'ın yazdığı yazıya yapılan atıfta da bunun üzerinde bir vurgu vardı. LGBTİ+'lar içerisinde gruplar var ve hiç birisi homojen değil. Niye homojen olmadığına vurgu yapılırken yaş kimliği insanların aklına gelmiyor.

Yaş konuşulduğunda herkes ne kastedildiğini biliyor gibi bir algı oluşuyor. Yaş dediğimiz kimlik değil doğal bir olgudur algısı. Derslerde üzerine vurgu yaptığım konu ise hayır doğal bir olgu değildir, yaşı tanımlarken de neyi temel aldığınıza göre değişir. Sosyal politikaları tartışırken de bunu konuşmak gerekir. Genellikle yaşlılık tanımında kronolojik yaş kastediliyor. Türkiye'de de sosyal politika ve sosyal hizmetlerde kronolojik yaşa referansla 65 yaş üstü dikkate alınıyor. Pandemi döneminde de gözlemlediğimiz, hizmetlerden yararlanıp yararlanamamak 65 yaş üstünde olup olmamakla doğru orantılı. 64 yaşındaysanız hizmetlerden yararlanamıyorsunuz ama pandemi süresinde dışarıda olabilirsiniz, ama 65 yaşındaysanız hizmetlerden yararlanabilirsiniz ama içeride kalmak zorundasınız.

Kronolojik yaş aslında bir kişinin kendi yaş kimliğini belirleyen tek şey değil, çünkü bunun yanında daha fazla tartışılmaya başlayan biyolojik, psikolojik, öznel ve hatta daha Türkçeye çevrilmemiş prospective age dediğimiz bir kavram da söz konusu. Dolayısıyla, LGBTİ+'ların yaşlanma sürecini konuşurken yaşı, doğal ve herkesin bildiği bir olgu olarak ele alamayız. Bu durumda bu kesişimsellikte ağırlık noktası yine LGBTİ+'lar olacaktır, yaş burada gözden kaçabilir. Halbuki, yaş kimliğini sırf kronolojik yaşlılık üzerinde ele alsak bile, kendi içinde farklılıklar gösterir. 65, 75 yaşta kişilerle, 80 yaş üstü bireylerin ihtiyaçları ve yaşama bakışları aynı olmayacaktır. Dolayısıyla, önce bu kimlik konusuna değinmek istedim.

Bunu tartışma sebeplerimizden biri de, kuir sosyal çalışma ve sosyal hizmetler tartışmalarında da LGBTİ+'lar ya da yaşlı LGBTİ+'lar üzerine ne yapılabileceği konusunda şu söylem var: çok fazla yanlış bilgi var, bildiğimizi zannettiğimiz şeyler de yanlış, ayrımcı dil ve pratikler söz konusu. Bu hem sahadaki sosyal hizmet çalışanlarında olabilir hem de çuvaldızı kendimize batırmak gerekirse de akademide bilgi üretiminde de söz konusu. Farklılıkları görmeme eğilimi oluyor. Yaşlılar arasındaki farklılıklar gözetilmiyor, homojenleştirme durumu oluyor. Ya da farklılıkları çok fazla vurgulama eğilimde olabiliyoruz, sürekli yaşlıların veya LGBTİ+'ların diğer gruplardan ne kadar farklı olduğunu vurgulamaya çalışıyoruz. Çözüm üretme aşamasına gelindiğine daha kapsayıcı olunması, başka kimliklerin varlığının da farkına varılması, içerilmesi ve dışlanmaması üzerinden gidiliyor. Bunlar önemli konular. Sosyal hizmetler alanında da farklı gruplara hizmetler sunulması tartışmalarında da halen kafamızda belli bir hak sahibi tanımı var. Bir saniyelik toplumu homojen bir grup olarak algıladığımızda hak sahibi genellikle orta yaş grup, çalışan grup, daha aktif

ve topluma daha fazla katkısı olan, çalışarak sosyal güvenliğe daha fazla katkıda bulunan kişiler oluyor. Yaşlılar daha atıl, çalışmayan, sosyal güvenlik sistemine yük olan şekilde tanımlanıyor. Burada heteronormativite devreye giriyor. Bütün hak tanımları ya da hizmetlerin kime ulaşacağı tartışması yapılırken, hiç tartışmaya açmadığımız kısım heteronormatiflik, cinsiyetçilik ve kafamızdaki belli yaş grubu üzerinden tanımlanıyor. Akademinin ve sosyal bilimler disiplinlerinin de buna katkısı oluyor.

Aile sosyolojisi dersi de veriyorum. Aile tanımını yaparken yaygın dominant söylemlere düşme eğilimi söz konusu olabiliyor. Daha yaşçı ve otomatik heteronormatif söylemler tartışmanın temelinde yer alıyor. İkincil grup diye yaşlılar, LGBTİ+'lar, Kürt yaşlılar, engelli yaşlılar gibi ekstra kesişimsellikler ele alınabiliyor. Kimlik tartışmasında bu kapanın içerisinden ilerlemeye çalışıyoruz. Sosyolog olmanın getirdiği bir bakış açısıyla daha makro düzeyde ve sistematik bir gidişat çizmek ve çözüm önerisi getirmekten yanayım. Burada da sosyal politikalar devreye giriyor. Bunların arkasında araştırmalar, sosyal bilimlerin ürettiği bilgiler yatıyor. Sosyologlar olarak yaptığımız tüm çalışmaların veya alanda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının çalışmalarının geriye dönüp sosyal politikaları beslediğinin farkında olmalıyız. Türkiye'de sosyal politikalar hak temelli anlayışa dayanmıyor. Temeli aileye dayanıyor. Aile temeliyle sunulan sosyal politika ve sonucundaki sosyal hizmetlerin yarattığı sıkıntı, ailenin belli bir şekilde ve çok dar tanımlanmasıdır. Heteroseksüel tanımlanıyor, kan bağına ve evlilik üzerinden tanımlanan bağlarla tanımlanıyor. Türkiye'de karşı cinsle evlenmek zorunluluğu var ve kendi seçtiğiniz aile bireylerini yasalar önünde kabul ettirmeniz zor. Bu dar aile tanımının getirdiği eşitsizliklere maruz kalan grup yalnızca LGBTİ+'lar değil, bir çok grup bu dar aile tanımından muzdarip. Çünkü sosyal politika tanımlarının içerisine giremiyorlar. LGBTİ+'lar özelinde kendi atanmış aileleriyle olan problemleri, bir çok haktan mahrum kalmalarına sebebiyet veriyor. Devlet aileyi, bağları kuvvetli ve birbirlerine kendi içinde yeten bir yapı olarak kurduğu için, Türkiye'de LGBTİ+'lar yaşlanmaya başlamadan bile kendi anne ve babaları üzerinden bir vesayet hak sahibi olamayabilirler, bu da eşitsizliklerin birikimine sebebiyet verebiliyor. Gerontolojide çok kullandığımız yaşam seyri kuramına göre siz yaşlandığınızda birden eşitsizliklere maruz kalmıyorsunuz, dezavantajlarınız birikerek geliyor. LGBTİ+'ların hayat boyunca eşitsizliğe ve ayrımcılığa maruz kalması söz konusu ve bunlar birikerek yaşlı kabul edilen aşamaya taşınıyor. Bunun karşısında beyaz, anglosakson, heteroseksüel bir insanı düşündüğümüzde hayatı boyunca karşısına çıkan dezavantajlarla daha

iyi baş etme kapasitesine sahip oluyor. Bunlarla baş etmek için daha fazla kaynağı olabilir. Yaşamı boyunca eşitsizliğe ve ayrımcılığa maruz kalan bir insanın ise, yaşlılığında eklenen diğer dezavantajlarla baş etme kapasitesi bu kadar iyi olmuyor. Ama bir yandan da bir dirençlilik yaratıyor. Ayrımcılıklara çokça maruz kalınca yeni ayrımcılıklara karşı güçlü bir kapasite de geliştirebiliyorlar.

Türkiye'de sosyal politikaların aile temelli kurgulanmasında yaşlanan LGBTİ+'ların bu politikaların içine giremeyeceği görülüyor. Ama, LGBTİ+ olmasa bile yaşlı tanımına giren insanların istihdamlarına paralel bir hizmet kurgusu da oluyor. Yaşlı bakımından başlayarak torun bakım ayılığı bağlanması için bile bir prim ödeme şartı aranıyor. Bunun da yarattığı eşitsizlikler söz konusu. LGBTİ+'ların istihdam alanında maruz kaldığı ve yaşamları boyunca devam eden eşitsizlikleri görüyoruz. Bu istihdam bazlı hizmetlerden yaşa bağlı hizmetlerden belki yaşlanınca yararlanamayacakları da bir gerçek. Hak temelli olmayan hizmetler, hizmetlerin ihtiyaç bazlı verilmesine yol açıyor. Burada da sürekli ihtiyacınızı devlete kanıtlamak zorunda kalıyorsunuz. Hizmetlerden yararlanabilecek kapasitede olduğunu göstermek için, belli miktarda paranızın olmadığını, aile bireylerinin size bakmak istemediğini, engeliniz ya da sağlık probleminiz olduğunu sürekli kanıtlanmanız bekleniyor. Yaşlıların özel ihtiyaçları tabii ki söz konusu. Feminist hareket içerisinde de bu tartışma var. Ne kadar insanlar arasında eşitlik söz konusu olsa da, bu farklılıklarımız olmadığı anlamına gelmiyor. Bu hem LGBTİ+'lar için hem de yaşlılar için ve kesişimleri için geçerli. Tabii ki özel ihtiyaçlar söz konusu ve sürekli göz önünde bulundurulması gerekiyor. Ama önce hak temelli bir sosyal politika belirlendikten sonra özel ihtiyaçlara yönelik hizmetler sağlanması gerekiyor. Bunu makro düzeyden söylediğimde neredeyse eşitsiz söylemler üzerine kurulu bu sistemi yıkılım baştan kuralım anlamı çıkıyor. Bu devrimci ve imkansız gibi görülmekle beraber bu tartışma sosyal hizmet ve sosyoloji literatüründe var. Özellikle kuir teorinin sosyal hizmetlere nasıl bir katkı sunacağına yönelik eleştirel sosyal hizmet kuramlarında çok fazla tartışma var. Yunus Kara'nın Queer Sosyal Hizmet Mümkün mü? başlıklı bir çalışması var. Kuir teorinin bir artısı var, aynı feminist teori ve hareketteki gibi sadece kendimize hedef olarak seçtiğimiz noktada sadece belli kimlikler üzerinden oluşacak eşitsizlikleri yok etmek değil. Sadece seksizmi ya da transfobiye aşalım değil, aynı zamanda transfobinin ırkçılıkla ve sınıf ayrımcılığıyla paralel yürüdüğünü gören bir teori. Önerilerinde sistematik, kapsayıcı ve bütüncül bir çözüm önerisi sunuyor. Bu tarz bir gelecek yönelgesinin çok daha faydalı olacağını düşünüyorum."

Gülçin Con Wright sunumunda özetle sosyal politika bağlamında LGBTİ+ yaşlıların nasıl içerilmediğini anlattı. Aile bağlamı, ihtiyaç temelli olması, istihdam temelli olmasını, heteronormatif yapıyla bağlantılı olarak inşa edilmesinin problemler yarattığını, kuir sosyal hizmetin bir çözüm önerisi olarak tartışılması gerektiğini aktardıktan sonra, sosyal hizmet uzmanı Yusuf Adem Uzun kendi gözlemlerinden yola çıkarak sosyal hizmet alanı hakkında ve karşılaşılabilecek vakalara sorunlara dair aşağıdaki hususlara değinmiştir:

“Hacettepe Üniversitesinden mezun oldum, Özlem Cankurtaran'ın öğrencilerinden biriyim. 8-9 yıldır alanda çalışıyorum. Yaşlılık alanı, çocuklar ve engelliler üzerine çalışıyorum. Sizinle bugün paylaşmak istediğim alanda yaşlılara sunulan ve LGBTİ+'lara ayrıca sunulan ya da sunulmayan sosyal hizmet modelleri var mı? Kuramda, kanunda yeri nedir ve uygulamasında alanda nelerle ve ne gibi problemlerle karşılaşıyoruz? Anlamında konuşma içeriği hazırladım.

Türkiye'de hepimizin yakinen gördüğü ve duyduğu bir hizmet modeli var. Huzurevi hizmet modeli, yani yatılı kurum bakımı hizmet modeli. Türkiye'de yaşlılara sunulan en yaygın hizmet modellerinden birisi bu. Ardından, herhangi bir bedensel, ruhsal ve zihinsel bir engeliniz söz konusuysa, bu engeliniz bağlamında herhangi bir bakım merkezinden yararlanma imkanı ve az sayıda da olsa çocuk kreşleri gibi düşünün yaşlılar için sunulan gündüzlü bakım merkezleri var, özellikle demans alzheimer grubunun gün içerisinde güvenli bir alanda yaşamlarını sürdürmesi, gece aile bireylerinin yanına evine dönmesi gibi bir sistemden söz edebiliriz. Onun dışında 60 yaş ve üzerindeyseniz Türkiye'de kurum bakım hizmetinden yararlanma hakkına sahipsiniz. Bunun yanı sıra bir takım başka seçeneklerin de işaretlenmiş olması lazım. 65 yaşın üzerindeyseniz de Türkiye'de ekonomik temelli yardımlardan yararlanma hakkına sahipsiniz. Böyle kriterler var beslenme, sağlık hizmetinden yararlanma ve kurum bakımı için 60 yaş, ekonomik destek anlamında 2022 dediğimiz yaşlılık hizmetlerinden yararlanma anlamında 65 yaş kriterimiz var. LGBTİ yaşlılar için kanunlara baktığımız zaman hizmet alımında bir ayrıma gidilmemiş. Ama kanunda böyle bir ayrımcı muamelenin olmaması, uygulamada bu ayrımcı muamelenin olmadığı anlamına gelmiyor. Anayasadan alttaki yönetmeliklere kadar böyle bir ayrımdan söz etmiyoruz, huzur evleri için yalnızca yaş kriteri var. Bir de sosyoekonomik açıdan yetersizliğiniz olduğunun tespit edilmesi, bakım ve barınma gibi temel ihtiyaçlarınızın karşılanamadığınız tespit edilince

huzurevinden yararlanabilmek söz konusu. Kanun kapsamında heteroseksüel ya da LGB olmanız ayırım yaratmıyor.

Problemlerle karşılaştığımız nokta, uygulayıcıların kanunu uyguladığı noktada ve tavırlarında ortaya çıkıyor. Sosyal hizmetlerin uygulanmasında gözlemlediğim iki temel problem var. Bunlar; müracaatçılarla, yani çalıştığımız kişiler, yaşlılar, engelliler, çocuklar ya da diğer özel gruplar, karar alma sürecinde yaptığımız değerlendirmenin bilgisel temelli değil de, değer yargısı ya da değer atfetme yoluyla böyle bir değerlendirme sonucu bir hata yapıyoruz. İkinci hata ve etik problemlerden diğeri ise, çalıştığımız kişileri araçsallaştırıyoruz. Bu iki temel problem uygulayıcıların kanunu uygularken hak ihlallerine sebebiyet vermesine yol açan ve çok yaygın olan problemler. Doğru değerlendirme yapmak demek şu değil: sosyal çalışmacıların müracaatçı ile yaptığı görüşmede, herhangi bir bilgiyi temel almaksızın, içinde bulunduğu koşulları değerlendirmeksizin onun bende yarattığı bir duygudan hareket ederek, içinde bulunduğu duruma değer atfetmem söz konusu ise burada olumlu ya da olumsuz ezbere bir değerlendirme yapılmış oluyor. Alacağım kararı bu değerlendirme üzerinden alıyorsam, bu bir hak ihlaline sebebiyet verebilir. İkincisi, karar verme sürecinde baz alınan nokta bazen hukuksal, ahlaksal, dini ve kültürel normlarsa, hizmeti teslim ederken hak ihlaline yol açabilir. Alanda çalışanlar neyi seçmeli ki, bu problem olmasın ve hak ihlaline yol açmasın? Bu derslerde de üzerinde durulan bir konu ama alanda çok önem kazanıyor. Kişinin içinde bulunduğu koşul ve özel ihtiyaçları tespit ederken haklarını baz almak gerekiyor. Normlar yerine, insan hakları, sosyal adalet temelli, bilgisel temelli değerlendirme yapmak hak ihlallerinin önüne geçebilir. Alanda her şey bu kadar pratik işleyemeyebiliyor.

Huzur evleri için hastaneden, polisten veya dışarda ihtiyacı olduğunu gördüğü bir kişi üzerine kendisine sormadan bir başka kişinin müracaatı üzerinden yönlendirmeler yapılır. Kişilerin koşulları taşıyıp taşımadığına bakarak veya normlar üzerinden kuruma kabullerine karar verebilir ya da vermeyebilirsiniz. Önyargılarla kişiyle birebir görüşmeden reddetme ihtimali doğabilir. Ya da heyete çağrıldığında değerlendirmede normlara takılmadan yapılmasını sağlamak için bir mücadele etmek gerekebilir. LGBTİ+'larla diğer yaşlılar arasında hizmet alma arasında farklılık olmasa da bu kuruma kabulde bir engel teşkil edebiliyor. Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği üzerinden kişilerin kabul sürecinden sonra da bir takım sorunlar yaşaması söz konusu olabilir. Diğer sakinler arasında da önyargılar kişilerin merkezlerde kalışında engel

teşkil edebilir. Bu da o müracaatçının kendi mücadelesini sürdürmesine yol açabilir ve haklarının ihlaline yol açabilir. Bu durum aynı şekilde yaşlı HIV+'ler içinde geçerli olabilir. Yaşlıların seks hayatı olmadığı algısına takılan bir değerlendirme söz konusu olabilir. Bilgi eksikliğinden kaynaklanan ayrımcılıklar söz konusu olabilir. Bunun ortadan kaldırılması için kurum içi eğitimler verilmelidir. Mücadele etmekten vaz geçmemek gerekir.

Türkiye’de yaşlılara sunulan hizmet modellerinde kişilerin cinsiyet kimliklerine herhangi bir atıfta bulunmaksızın o hizmetlerden yararlanmasına ilişkin kanunlar var. Ama problem kanunu uygulayan kişiler ve merkezleri ortak paylaşan kişilerde ortaya çıkabilir. “

Yusuf Adem Uzun’un sunumunu takiben Özlem Cankurtaran: “Hak savunuculuğu mesleği olmakla beraber sosyal hizmet mesleği duygu yüklü ve ağır. Ayrımcılıklara maruz kalmak LGBTİ+'ların ve HIV+'lerin merkezlerde kabulünde ortaya çıkabilir. Sosyal çalışmayı kuirleştirmemiz gerek. Sosyal çalışmanın cinsiyetler cinselliklerin kuirleştirilmesi, sosyal çalışmacılar ve öğrencilerle tartışmaya açılmasında bunun başlatılabilmesi mümkün. Heteronormatif sistemde değerlendirmelerin sorgulanması ile tüm alanların daha kolaylaşması mümkün. Kesişimsel müdahale alanı olarak sosyal çalışmanın kurgulanması gerekir. Sosyal hizmetlerin hizmet sağlama ayağında cinsiyetlerin olabildiğince kuirleştirilmesi gerekiyor. Baskı karşıtı uygulamalarda da farklı alanlara dair eşitlikçi ve ayrımcılık karşıtı bir zemin kurulması gerekir. Kendi sesini duyuramayanların sözü olduğunda sosyal hizmet uzmanları, Türkiye’de kanunen tanınma sağlayabilecek ayrımcılık karşıtı bir yasanın olmadığı yerde önem kazanıyor. Türkiye, evlilik eşitliğinin LGBTİ+'lar lehine sağlanmadığı ve tüm evlilik süreçlerinin yaşlılığa yatırım olarak algılandığı bir ülke“ diyerek toplantı katılımcılarının deneyim paylaşımlarıyla ortaya çıkan çözüm önerilerini paylaşmış ve toplantı sosyal politikalar konusunun katılımcılar ve konuşmacıların birlikte yaptıkları serbest değerlendirme bölümüyle ve etkinlikte değinilen konulara dair sorular cevaplar kısmıyla sona ermiştir.

SONUÇ VE TAVSİYELER

17 Mayıs Derneği, Yaşlı LGBTİ+'lar Projesi kapsamında 1 Temmuz 2020-28 Şubat 2021 tarihleri arasında şu faaliyetleri gerçekleştirmiştir; LGBTİ+ Yaşlı Hakları ve Sorunlarına Dair Bilgiler ve Yurtiçinden ve Dünyadan İyi Örnekler Toplamak Amaçlı Çevrimiçi Araştırma (Temmuz, Ağustos 2020); HIV ve LGBTİ+ Yaşlılar Konusunda Çevrimiçi Eğitim (28 Eylül 2020); Çevrimiçi Hukuk ve Yaşlı LGBTİ+'lar Eğitimi (19 Ekim 2020); Dayanışma ve Yaşam Kooperatifleri ve Yaşlı LGBTİ+'lar Üzerine Çevrimiçi Toplantı (16 Kasım 2020); Kaos GL ile beraber düzenlenen Yaşlı LGBTİ+'lar ve Sosyal Politikalar Toplantısı (26 Kasım 2020); Yaşlı LGBTİ+'lar ve İnsan Hakları Bağlamında Yaşlılık, Sivil Toplum-Yaşlılık Çalışmaları Toplantısı (30 Kasım 2020); Sosyal Hizmetler Bağlamında Yaşlı LGBTİ+'lar Toplantısı (14 Aralık 2020); projenin ve rapor kitabının bilgisinin alanla paylaşılması amaçlı Lubunyanın Yaşı Yoktur Erken Yılbaşı Toplantısı &Partisi (25 Aralık 2020); Çevrimiçi Danışma ve Strateji Toplantısı (Ocak 2020); Kaynak Materyallerin Üretimi, Üretilen Materyallerin Dağılımı ve Medyada Yer Alması..

17 Mayıs Derneği, bu rapor kitabında, yaşlıların hayatlarını haklarına uygun olarak sürdürmelerinde tek beden herkese uyar yaklaşımı yerine, kişilerin bireysel özelliklerine odaklanması, yaşlıların gündelik yaşama katılımı ve sosyal ilişkilerini sürdürebilmesi konusunda etkileşimde oldukları yapısal çevrenin erişilebilirliğinin nasıl sağlanabileceğini aktarmıştır. Tüm kullanıcıların ihtiyaçları, beklentilerini ve tahayyüllerini odağına alan, bağımsız ve eşitlikçi kullanıma yönelik planlama ve tasarımı yaşam pratiklerine etkilerini değerlendirmiştir. Arkadaş bağları, hayatla bağı koparmama, aktif etkinliklere katılmanın yaşlıyken önemli olduğundan yola çıkarak Türkiye'de ileride yapılabilecek çalışmalara ilham verebilmesi için, dünyadan pek çok LGBTİ+ dostu veya LGBTİ+'lara yönelik hizmet sağlayan yaşam merkezleri ve örgütlere dair örnekleri sağlamıştır.

17 Mayıs Derneği, proje kapsamında düzenlediği online etkinliklerde hukuk, HIV ve AIDS, insan hakları, kooperatifleşme, sosyal politikalar ve sosyal hizmet alanlarını değerlendirmeye almış ve bu alanlardaki sorunlara ve yapılabilecek girişimlere ışık tutmaya çalışmıştır.

Bu rapor kitabı, Türkiye’de yaşlanan ve yaşlı LGBTİ+’lara dair yapılan ilk çalışmadır. Eşit yurttaşlık ilkesi gereğince yaşlı LGBTİ+’ların yerinde ve sağlıklı yaşlanmasını sağlayabilecek tavsiyeler geliştirmiştir. Yukarıdaki bölümlerde verilen online etkinlik konuşmacılarının getirdiği önerilere tamamlayıcı olarak, diğer tavsiyeler aşağıda yer almaktadır:

- Yaşlı LGBTİ+’ların hakları insan haklarıdır. Devlet, insan haklarına ilişkin normları yasalar düzleminde oluşturarak, parlamentonun sözü haline de dönüştürmelidir. Yalnızca anayasada değil, tüm mevzuat ve düzenlemelerde ayrımcılık yasaklanmalıdır.
- Yaşlılık ve yaşlı haklarına ilişkin uluslararası insan hakları mekanizmaları, devletler ve özel sektörün yaklaşımı hakları gözetmekten ziyade hak gasplarına yol açıyor. Talepleri oluştururken kamunun ve devletin yegane otorite olması, devletin tekelleşmesini engellemek için kamu, sivil toplum ve özel sektör işbirliğini önemsemek; denetleme mekanizmalarının oluşturulmasını sağlamak gerekmektedir.
- Bir evre olarak yaşlılığa ilişkin kişilerin kendi yaşlılıklarını tasarlayabilmeleri, bunun için gereken zeminin oluşturulması gerekmektedir.
- Kendini gerçekleştirme hakkının önemli bir kısmını cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğini ifade edebilmeyi, gerçekleştirebilmeyi kapsar. Bu bağlamda her yaşta ifade edebilecek alanları sağlamak, ifadenin önündeki engelleri kaldırmak gerekmektedir. Yasa ve mevzuatlarda ayrımcılık ve eşitlik bağlamında CYCKCİ ve yaşın eklenmesi talep edilebilir.
- Mahremiyet hakkı, cinsel hayatın dokunulmazlığına yönelik düzenlemeler getirilmelidir.
- LGBTİ+’lar açısından yaşam boyu ayrımcılığın her yaşta yıkıcı etkileri olabilir. Bu noktada LGBTİ+ yaşlılar şu an doğrudan bir ayrımcılığa uğramadığı noktada dahi yaşam boyu ayrımcılığın izleri hissedilebilir. Yaşam boyu ayrımcılığın yaratabileceği ruhsal ve fiziksel tahribata karşı onarım mekanizmaları **oluşturulmalıdır**.
- LGBTİ+ yaşlıların hem evde bakım hem de kurum bakımına ayrımcılığa maruz bırakılmadan ulaşabilmesi sağlanmalıdır. Kurum bakımı ve evde

bakım birbirine zıt değil; tamamlayıcı veya kişinin ihtiyaçlarına göre belirlenen bakım hizmetleri olmalıdır. Kurum bakımında ise hem kamu hem de özel sektörün erişilebilir olması sağlanmalıdır.

- Sosyal hizmet ve bakım hizmetlerinin aile temelli inşa edilmesi LGBTİ+'ların bu hizmetlere erişimini kısıtlar. Bağımsız bir yaşam sürme hakkı bağlamında aile temelli değil kişi temelli bir mekanizma sağlanmalıdır.
- Yaşanılan hak ihlallerine yönelik adalet mekanizmalarına yönelik barolarla beraber çalışılmalıdır.
- Sağlık hizmetlerinde ayrımcılığın önlenmesi konusunda sağlık hizmeti sağlayıcılara eğitimler verilmelidir. Haklara duyarlı ve saygılı doktorlar haritası oluşturulmalıdır.
- İstihdam politikaları ve sosyal politikalar, yaşlı LGBTİ+'ları kapsayacak şekilde geliştirilmelidir.
- Sosyal hizmetlerin LGBTİ+'ları kapsayacak ve onlara özel hizmetlerin geliştirilmesine zemin hazırlayacak şekilde geliştirilmelidir. Sağlık sigortalarının kapsamı araştırılmalı ve HIV ile yaşayan yaşlı LGBTİ+'ların tedavi süreçleri ya da translar için cinsiyet uyum süreçlerinin sigorta kapsamına alınması sağlanmalıdır.
- LGBTİ+ yaşlı yetişkinler için hizmetlere ve araştırmaya öncelik vermek için önemli finansman yolları açılmasını sağlamak adına, yaşlı LGBTİ+'ların yaşlıları kapsayan yasalarda “en büyük sosyal ihtiyaç” grubu olarak tanınması gerekir. LGBTİ+ yaşlı yetişkinler için önemli olacak diğer gelişmeler, ayrımcılıkla mücadele mevzuatının oluşturulması ve aile tanımının seçilmiş aileleri içerecek şekilde ve evlilik eşitliğini kapsayacak şekilde genişletilmesidir. Yaşlı LGBTİ+'lar tıbbi bakım ve sosyal desteğe ihtiyaç duyan, büyüyen bir nüfustur. Hizmet perspektifinden bakıldığında, yaşlılara destek sağlayan sağlık hizmetleri ve sosyal hizmet kurumları ve profesyonellere yönelik duyarlılık eğitimi sağlanması, sağlık hizmeti ve profesyonel yardım alımında ayrımcılıkları azaltacaktır.
- İster merkez olsun, ister sağlık kuruluşu, ister iş yeri olsun, isterse de koca bir kentte, tüm politikalarda LGBTİ+'ları içerecek şekilde

düzenlemelere ihtiyaç vardır. Hizmet sağlayıcılar, yaşlı LGBTİ+'ların ayrımcılık yaşayacaklarına dair korkularını azaltmak ve ihtiyaç duydukları hizmetlere erişmeleri konusunda onları teşvik etmek için yetkin hizmetler sağlamalıdır. Hemşireler gibi sağlık çalışanları, LGBTİ+'lara dair okulda eğitim almazlar ve mesleki eğitim ve kurum içi eğitimlerde LGBTİ+'lara yer verilmez. Fiziksel eğitimlerin maliyetli bulunup sağlanmadığı yerlerde, çevrimiçi eğitimler oluşturulmalı ve sunulmalıdır. LGBT topluluğunun tıbbi ve psikososyal ihtiyaçlarını daha iyi anlamalarını sağlayacak LGBT duyarlılık eğitimi, tüm sektörlerde tüm çalışanlara sağlanmalıdır.

- Pek çok sosyal hizmet kuruluşu, LGBT yaşlı nüfusta bazı konuların özel veya daha belirgin olduğunu kabul etmez. Cinsel yönelimlerine bakılmaksızın tüm yaşlılara hizmet verildiğini söyler ama bazı yaşlıların LGBT olabileceğini kabul etmezler. Kabul formlarında özel bölümler ayrılmaması herkesi heteroseksüel kabul etmeye yol açar. LGBT'ler de kendileriyle ilgili kişisel bilgileri kendi bakımlarıyla ilgili olabilecek sağlık hizmeti sağlayıcılarıyla paylaşmaktan çekindiklerinde, tıbbi karar verme süreci sorunlu hale gelir. Uygun ve doğru bir bakım planının oluşturulması hastaların yaşamlarının kişisel ayrıntılarını uzmanlarla paylaşmaları ile mümkün olur. Sağlık çalışanlarının, LGBT yaşlıları ötekileştirmeyi değil, işbirliğini teşvik eden yargılayıcı olmayan bir ortam yaratması gerekir.
- Yaşlı LGBTİ+'lar, engelliler ve alzheimer hastaları dahil, toplumun tüm kesimlerini kapsayacak şekilde yapılacak bir yeni şehir planının, kanunlar ve düzenlemeler, sağlık ve sosyal hizmet sağlayıcıları, örgütler ve hizmetlerle, barınma olanakları, yaşam seyirlerine etkileyen tüm hizmetlerle desteklenmesi gerekmektedir. Bu yönde geliştirilecek politikalar ve toplum ve kapsayıcı yasal bir sistemle, mevcut düzendeki yaşlanan ve yaşlı LGBTİ+'ların damgalanma yaşaması ortadan kalkacaktır. Genç LGBTİ+'ların böyle bir sistemde büyümesi, aileleri ve toplumla yaşadıkları sorunları ortadan kaldıracaktır.
- Dünyadan örneklerde ve örgütler tarafından yapılan çalışmalarda ortak nokta, yaşlıların hayatlarını haklarına uygun olarak sürdürmelerinde tek beden herkese uyar yaklaşımı yerine, kişilerin bireysel özelliklerine odaklanılması, yaşlıların gündelik yaşama katılımı ve sosyal ilişkilerini sürdürebilmesi konusunda etkileşimde oldukları yapısal çevrenin

erişilebilirliğinin ve kullanılabilirliğinin sağlanması, tüm kullanıcıların ihtiyaçları, beklentilerini ve tahayyüllerini odağına alan, bağımsız ve eşitlikçi kullanıma yönelik planlama ve tasarımla oluşturulmalarıdır. Arkadaş bağları, hayatla bağı koparmama, aktif etkinliklere katılmanın yaşlıyken önemli olduğundan yola çıkarak dünyada pek çok LGBTİ+ dostu veya LGBTİ+'lara yönelik hizmet sağlayan yaşam merkezleri kurulmuştur. Türkiye'de halihazırda var olan merkezler ve ileride kurulacak merkezler dünyadaki iyi örnekler ve ilkeler feyz alarak oluşturulmalıdır.

- Bugün dünya HIV ile yaşlanmayı konuşuyor. HIV ile yaşayan kitleler yeni yeni yaşlanıyorlar. Bu durum da bazı ihtiyaçları beraberinde getiriyor. HIV ile yaşayan kişiler yönetmelik gereği maalesef huzur evi hizmetlerinden faydalanamıyorlar. Bununla ilgili acil olarak bir düzenleme yapılması gerekiyor. Kaldı ki cis heteroseksüellerin kurabildiği aile bağı düşünülduğünde HIV pozitif LGBTİ+'ların böyle bir imkanları da bulunmuyor. LGBTİ+'lar beraber yaşlanabilecekleri alternatif aile modellerini oluştururken maddi sıkıntı ve yalnızlık gibi birçok problemle karşı karşıya kalıyorlar. Ayrıca kuşaklar arasındaki çatışma dikkat çekici bir boyuta da ulaşıyor. Bu sebeple HIV ile yaşlanan LGBTİ+'ların sağlığa erişimi, hayata katılımı ve huzuru üzerine çalışmalar yapılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Ak, Muammer (2016) "Yaşlılık Olgusu Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 9, No.42, http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt9/sayi42_pdf/4sosyoloji_psikoloji_felsefe/ak_muammer.pdf

Arun Ö., (2020). Türkiye'nin Yaşlanma Gündemi: Riskler ve İmkanlar, Eşitsizlikler ve Yaşlanma: Hızla Yaşlanan Bir Dünyada Dayanışma, Mücadele ve Müdahaleler. Arun Ö., (Ed.), Yaşlanma Çalışmaları Derneği, Antalya, ss.3-18.

Arun Ö. (2020). SOLIS: Yaş Dostu Çevre Değerlendirme Rehberi. Yaşlanma Çalışmaları Derneği Yayınları.

Arun, Ö. (2018). Türkiye'de Yaşlanma Çalışmaları Dün, Bugün, Yarın (The Field of Aging Studies in Turkey: Past, Present, Future). *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 8(2), ss. 41-61.

Atchley, R.C. (1971). "Retirement and Leisure Participation: Continuity or Crisis?", *The Gerontologist*, 11. ss. 13-17.

Atchley, R.C. (1989). "A Continuity Theory of Normal Aging.", *The Gerontologist*, 29, ss. 183-190.

Beauvoir, Simone de. *La Vieillesse (Coming of Age)*. 1970

Butler, Judith. *Sex and Gender in Simone de Beauvoir's Second Sex* : Yale University Press: <https://www.jstor.org/stable/2930225>

Butler, Robert N. Ageism: A Foreword. *Journal of Social Issues*, 36:2, 1980, ss. 8-11

Calasanti, Toni and Neal King , "Intersectionality and age" , in *Routledge Handbook of Cultural Gerontology* ed. Julia Twigg and Wendy Martin (Abingdon: Routledge, 25 Jun 2015), Routledge Handbooks Online: https://www.researchgate.net/publication/282922751_Intersectionality_and_age

Choi, S.K. & Meyer, I.H. (2016). *LGBT Aging: A Review of Research Findings, Needs, and Policy Implications*. Los Angeles: The Williams Institute

Cogito, Sayı:98, s.5 İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020.

Cohen, H.L. (2002). Developing media literacy skills to challenge television's portrayal of older women. *Educational Gerontology*, 28, ss. 599-620.

Cohler, B.J., & Hammack, P.L. (2007). The psychological world of the gay teenager: Social change, narrative, and "normality" *Journal of Youth and Adolescence*, 36(1), ss. 47-59

Cowgill, D. O. (1986) *Aging Around the World*, Wadsworth Publishing Company, Belmont, CA,

Cowgill, D.O. & L.D. Holmes, eds. (1972). *Aging and Modernization*. New York: Appleton-Century-Crofts.

Cumming, E. & Henry, E. (1961). *Growing Old*. New York: Basic.

Dastur F. ve Eltchaninoff M. "Ölüm kaygısı yaşama sevinciyle bağdaşmayan bir şey değil kesinlikle", *Cogito*, "Hasta Bir Dünyada Yaşlanmak" Sayı:98, YKY Yayınları. s. 32

Esgün, Toros Güneş, “Çirkin Tekrarlar”ı Bırakmak: Tante Rosa, Yaşlılık ve Beauvoir“, Cogito, Hasta Bir Dünyada Yaşlanmak” Sayı:98, YKY Yayınları. s. 72

Ferraro, Kenneth & George, Linda , Handbook of Aging and the Social Sciences, Eighth Edition, Academic Press, 2015. s. 488

Foglia, M. B., & Fredriksen-Goldsen, K. I. (2014). Health Disparities among LGBT Older Adults and the Role of Nonconscious Bias. *The Hastings Center Report*, 44(0 4), ss. 40-44

Fonda, Jane. My Life So Far. Random House. 2005.

Fredriksen-Goldsen, K. I., Kim, H.-J., Emler, C. A., Muraco, A., Erosheva, E. A., Hoy-Ellis, C. P., Goldsen, J., Petry, H. (2011). The Aging and Health Report: Disparities and Resilience among Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender Older Adults. Seattle: Institute for Multigenerational Health.

Fredriksen-Goldsen, K. I., Emler, C. A., Kim, H. J., Muraco, A., Erosheva, E. A., Goldsen, J., & Hoy-Ellis, C. P. (2012). The Physical and Mental Health of Lesbian, Gay Male, and Bisexual (LGB) Older Adults: The Role of Key Health Indicators and Risk and Protective Factors. *Gerontologist*.

Fredriksen-Goldsen, K.I., Kim, H-J, Barkan, S.E., Muraco, A., Hoy-Ellis, C.P. (2013). Health disparities among lesbian, gay, and bisexual older adults: Results from a population-based study. *American Journal of Public Health*, 103(10), ss. 1802-1809.

Fredriksen-Goldsen, K. I., Hoy-Ellis, C. P., Goldsen, J., Emler, C. A., & Hooyman, N. R. (2014). Creating a vision for the future: key competencies and strategies for culturally competent practice with lesbian, gay, bisexual, and transgender (LGBT) older adults in the health and human services. *J Gerontol Soc Work*, 57(2-4), ss. 80-107.

Gamson, J. & Moon, D. (2004). The sociology of sexualities: Queer and beyond. *Annual Review of Sociology*, 30(1), ss. 47-64

Glen L Sherman (2009) Martin Heidegger's Concept of Authenticity: A Philosophical Contribution to Student Affairs Theory, *Journal of College and Character*, 10:7

Grossman, A. H., D'Augelli, A. R., & Hershberger, S. L. (2000). Social support networks of lesbian, gay, and bisexual adults 60 years of age and older. *Journals of Gerontology - Series B Psychological Sciences and Social Sciences*, 55(3), ss.171-179.

Hand, Carri L. & Howrey, Bret T. “Associations Among Neighborhood Characteristics, Mobility Limitation, and Social Participation in Late Life” *J Gerontol B Psychol Sci Soc Sci*. 2019 Feb; 74(3): ss. 546-555.

Havinghurst, R., Neugarten, B., & Tobin, S. (1968). “Patterns of Aging.” s. 161-172 in *Middle Age and Aging*. Chicago, IL: University of Chicago Press

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich. *Phänomenologie des Geistes (Phenomenology of Spirit)*. 1807

Hendricks, M. & Testa, R.J. (2012). A conceptual framework for clinical work with transgender and gender nonconforming clients: An adaptation of the Minority Stress Model. *Research and Practice*, 43(5), ss. 460-467.

Holman, K. (2010). 5 reasons why people devalue the elderly: <http://alexschadenberg.blogspot.com/2010/05/5-reasons-why-people-devalue-elderly.html>

HRW, “Turkey: End Ankara Ban on LGBTI Events, Governor Extends Restrictions Beyond State of Emergency”: <https://www.hrw.org/news/2019/02/14/turkey-end-ankara-ban-lgbti-events>

HubPages. (2012). We are the elderly of the future: <http://seeker7.hubpages.com/hub/Caring-For-and-Supporting-Elderly-Parents>

İstanbul Siyasal ve Toplumsal Araştırmalar Derneği (İSTDER), “Covid-19’un Toplumsal Cinsiyet Temelli Hak İhlaline Uğrayan Gruplar Üzerindeki Etkisi Anket ve Çalışma Raporu, 2020: https://a9c4cc5b-c94f-43c3-8cdf-ab4e3690e66f.filesusr.com/ugd/d70c58_2eea08e60e9c4ad6b475da3291be25a7.pdf

Kessler, E.M., Rakoczy, K. & Staudinger, U.M. (2004). The portrayal of older people in prime time television series: The match with gerontological evidence. *Ageing & Society*, 24, ss. 531-552.

Kocabıyık, Seda (2018) “Yaşlılığın Görünmeyen Kesimi: LGBT Yaşlılar”, *Kaos GL Dergisi*, Sayı: 160, ss. 30-33: <http://www.kaosgldergi.com/dosyasayfa.php?id=3209>

Konnertz, Ursula. *Alter und Geschlecht, Freiheit, Gleichheit, Geschwisterlichkeit : Beauvoir und die Befreiung der Frauen von männlicher Herrschaft*. Berlin : Dietz Vlg Bln , 2009 , ss. 85-98

Meyer, I. H. (2015). Resilience in the study of minority stress and health of sexual and gender minorities. *Psychology of Sexual Orientation and Gender Diversity*, 2(3), ss. 209-213.

Openstax College. (2013). Theoretical perspectives on aging: <http://cnx.org/content/m42973/latest/>

Palmore, E. (2004). Research note: Ageism in Canada and the United States. *Journal of Cross-Cultural Gerontology*, 19, ss. 41-46.

SAGE, Experiences and Attitudes of LGBT Older Adults Ages 45-75: <https://www.sageusa.org/wp-content/uploads/2018/05/sageusa-out-visible-lgbt-market-research-full-report.pdf>

Sanderson, Warren C. & Scherbov, Sergei *Prospective Longevity: A New Vision of Population Aging* Cambridge, MA: Harvard University Press, 2019. s. 264

SPOD-Sosyal Politikalar Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Derneği (2014) “Türkiye’deki LGBTİ Bireylerin Sosyal ve Ekonomik Sorunları Araştırması”: <http://www.spod.org.tr/SourceFiles/pdf-20181122164556.pdf>

Street, Debra; Parham, Lori. “Status of Older People: Modernization.” *Encyclopedia of Aging*. 2002: <http://www.encyclopedia.com/doc/1G2-3402200387.html>

Tan, P.P., Zhang, N.H. & Fan, L. (2004) Students’ attitudes toward the elderly in the People’s Republic of China. *Educational Gerontology*, 30(4), ss. 305-314.

Tufan, İsmail (2003). “*Modernleşen Türkiye’de Yaşlılık ve Yaşlanma: Yaşlanmanın Sosyolojisi*,” Anahtar Kitaplar Yayınevi: İstanbul

Tunçer, Merve. “*Kriz Döneminde Yaşçılık: Yeni Mücadele Alanları*”, Cogito, “Hasta Bir Dünyada Yaşlanmak” Sayı:98, YKY Yayınları. s. 148

UNFPA & HelpAge International (2012) “*Ageing in the Twenty-First Century: A Celebration and A Challenge*”: <https://www.unfpa.org/publications/ageing-twenty-first-century>

Urda, Kevin, C. (1998). LGBT Aging: The Approaching Silver Wave, George Mason University

Uzun, Damla Umüt (2018) "Dünyadan örnekler: Yaşlı LGBTİ'leri kapsayıcı bir hizmet nasıl olmalı?", *Kaos GL Dergisi*, Sayı: 160, ss. 34-38: <https://www.kaosgl.org/gokkusagi-forumu-kose-yazisi/dunyadan-ornekler-yasli-lgbtleri-kapsayici-bir-hizmet-nasil-olmalı>

Villa, F. Psikanaliz Yaşlanma Sorunuyla Karşılaştığında, Cogito, "Hasta Bir Dünyada Yaşlanmak" Sayı:98, YKY Yayınları. s. 34

Wallace, S. P., Cochran, S. D., Durazo, E. M., & Ford, C. L. (2011). The health of aging lesbian, gay and bisexual adults in California. Policy Brief UCLA Cent Health Policy Res(PB2011-2), ss. 1-8.

World Health Organisation (WHO) (2009) Definition of an older or elderly person: <http://www.who.int/healthinfo/survey/ageingdefnolder/en/index.html>

World Health Organization (WHO) (2002) Active ageing - A policy framework. A contribution of the World Health Organization to the Second United Nations World Assembly on Ageing, Madrid, Spain, ss. 1-59: http://whqlibdoc.who.int/hq/2002/WHO_NMH_NPH_02.8.pdf

Wright, Gülçin Con: "Yaşlanma, Yaşlılık ve Yaşlılar: Kavramsal Tartışmalar, Toplumsal Algılar ve Yaşlının Sosyal Statüsü, " Cogito, "Hasta Bir Dünyada Yaşlanmak" Sayı:98, YKY Yayınları. s. 133

Young, Toby. Has the government overreacted to the Coronavirus Crisis?: <https://thecritic.co.uk/has-the-government-over-reacted-to-the-coronavirus-crisis/>

Zians, J. (2011). LGBT San Diego's Trailblazing Generation: Housing and related needs of LGBT Seniors. The San Diego Lesbian, Gay, Bisexual & Transgender Community Center

Haber ve Rapor Linkleri:

Olağanlaştırılan OHAL'den Çıkış Dayanışmayla Mümkün! LGBTİ+ Örgütlenmesi Çalıştayı Sonuç Raporu, 24-25 Ekim 2020: <https://kaosgldernegi.org/images/library/2425ekimlgbtorgutlerbulusmaraporu2020.pdf>

SPOD Pandemi Raporu: <http://www.spod.org.tr/TR/Detay/50128/4/spod-pandemi-raporu-cikti>

Genç LGBTİ+ Derneği, COVID-19 Salgınında LGBTİ+ Topluluğunun Durumu: <https://genclgbti.org/2020/09/02/covid-19-salgininda-lgbti-toplulugunun-durumu-arastirma-raporu-yayinlandi>

GazeteDuvar: <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2020/06/06/ev-hapsi-65-yasi-korumuyor-bilissel-yikimlari-hizlandi;>

<https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2020/04/13/sokaga-cikma-yasagi-yasal-mi>

Hala Gazeteciyiz: <https://halagazeteciyiz.net/2019/02/20/3154/>

Sputnik: <https://tr.sputniknews.com/turkiye/202004131041813294-rtuk-baskani-sahinden-netflix-aciklamasi-gozumuz-uzerlerinde-ahlaksizliga-gecit-vermemekte/>

BiaNet: <http://bianet.org/bianet/siyaset/226569-erdogan-rabbimizin-yasakladigi-her-turlu-sapkinligi-sergileyenlere-karsi-tavir-alin>

Cumhuriyet: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diyanetten-cuma-hutbesi-escinsellik-ve-nikahsiz-yasama-hastaliklari-beraberinde-getiriyor-1734976>

Kaos GL Web Haberleri:

<https://kaosgl.org/haber/diyanet-in-hutbesi-medyaya-nasil-yansidi-olumsuz-duygular-yaratma-amacli-komple-teorileri>

<https://kaosgl.org/haber/bayram-sokak-ta-trans-kadinlar-bir-kez-daha-gozaltina-alindi-polis-sokagi-kapatti>

<https://kaosgl.org/en/single-news/from-living-with-hiv-to-aging-with-hiv-say-no-to-discrimination>

<https://kaosgl.org/haber/17-mayis-dernegi-nden-cevrimici-hukuk-ve-yasli-lgbti-lar-egitim-toplantisi>

<https://kaosgl.org/haber/yaslanmak-hayatiniz-uzerindeki-soz-hakkinizi-elinizden-almamali>

<https://kaosgl.org/haber/yasli-lgbti-lar-icin-dayanisma-kooperatifleri-etkinligine-kayitlar-basladi>

<https://kaosgl.org/haber/yasli-lgbti-lar-ve-sosyal-politikalar-toplantisina-davetlisiniz>

<https://kaosgl.org/haber/insan-haklari-baglaminda-yaslilik-toplantisi-30-kasim-da>

<https://kaosgl.org/haber/sosyal-hizmetler-baglaminda-yasli-lgbti-lar-toplantisi-14-aralik-ta>

Yaşlı LGBTİ+'lar: Dünyada ve Türkiye'deki Durum: <https://www.17mayis.org/images/yasli-lgbtiarti-turkce.pdf> ve <https://www.17mayis.org/images/elder-lgbtiplus-eng.pdf>

HIV'le Yaşayan LGBTİ+'ların İnsan Hakları Raporu: <https://kaosgldernegi.org/images/library/hivleyasayanlgbtillerraporu2020.pdf> ve <https://kaosgldernegi.org/images/library/hiv-lgbti-eng.pdf>

Diğer örgüt örnekleri: <https://www.lgbtmap.org/file/improving-the-lives-of-lgbt-older-adults.pdf>

Okuma Önerisi:

David, S, et all. Bibliography of Research and Clinical Perspectives on LGBT Aging: <http://www.apadivision44.org>